

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİK MİRAS ALANLARINDA HİZMET
BİNALARININ TASARIM KRİTERLERİNİN
İRDELENMESİ: ESKİ SMYRNA BAYRAKLI
ÖREN YERİ KAZI EVİ

Ahu SÖNMEZ

Eylül, 2024

İZMİR

**ARKEOLOJİK MİRAS ALANLARINDA HİZMET
BİNALARININ TASARIM KRİTERLERİNİN
İRDELENMESİ: ESKİ SMYRNA BAYRAKLI
ÖREN YERİ KAZI EVİ**

**Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı**

Ahu SÖNMEZ

**Eylül, 2024
İZMİR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

AHU SÖNMEZ tarafından PROF. DR. MİNE TANAÇ ZEREN yönetiminde hazırlanan “ARKEOLOJİK MİRAS ALANLARINDA HİZMET BİNALARININ TASARIM KRİTERLERİNİN İRDELENMESİ: ESKİ SMYRNA BAYRAKLI ÖREN YERİ KAZI EVİ” başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mine TANAÇ ZEREN

Danışman

Prof. Dr. Cumhur TANRIVER

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Halil İbrahim ALPASLAN

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Okan FISTIKOĞLU

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans tezimin başından itibaren;

Çalışmalarına her zaman yön veren, bilgisi ve deneyimi ile her zaman bana yeni ufuklar açan, birlikte çalıştığımız her platformda fikirlerimi önemseyen, yüksek lisans sürecim boyunca beni her daim destekleyen ve cesaretlendiren değerli tez danışmanım Prof. Dr. Mine TANAÇ ZEREN'e, alan çalışmalarında bilgi birikimi ve deneyimleri ile bana yol gösteren, öneri proje tasarım aşamasında fikirlerini benimle paylaşan, arşivleri ile çalışmama katkı sunan Eski Smyrna (Bayraklı) Ören Yeri Kazı Başkanı Prof. Dr. Cumhuri TANRIVER'e, deneyimlerini ve bilgisini aktaran, öneri proje tasarım aşamasında fikirlerini benimle paylaşan Prof. Dr. Duygu Sevil AKAR TANRIVER'e, alan çalışmasında bana destek veren, fikirleri ve önerileri ile projemi geliştirmemi sağlayan tüm Eski Smyrna (Bayraklı) Ören Yeri Kazı Ekibi'ne, yüksek lisans sürecim boyunca bana alan açan ve destek veren TARKEM ve İzmir Tarihi Liman Kenti Alan Başkanlığı ekibine, manevi desteklerini benden esirgemeyen ve beni her zaman destekleyen sevgili dostlarıma,

Yüksek lisans sürecim boyunca fikirlerini ve önerilerini benimle paylaşan, bu süreçte hayatımı kolaylaştıran ve manevi desteğini her zaman hissettiğim sevgili Bora ERTÜZÜN'e,

Hayatım boyunca sevgilerini ve desteklerini benden esirgemeyen, maddi ve manevi olarak her daim arkamda olan, yanımda olmadıkları anda bile varlıklarını her zaman hissedebildiğim en büyük motivasyon kaynaklarım annem Oya SÖNMEZ'e ve babam Kamuran SÖNMEZ'e teşekkürü borç bilirim.

Ahu SÖNMEZ

ARKEOLOJİK MİRAS ALANLARINDA HİZMET BİNALARININ TASARIM KRİTERLERİNİN İRDELENMESİ: ESKİ SMYRNA BAYRAKLI ÖREN YERİ KAZI EVİ

ÖZ

Arkeolojik miras alanları, kentlerin ve toplumların kimliklerinin oluşumunda en önemli faktördür. Tarihi çevrede olduğu kadar arkeolojik miras alanlarında da yeni yapı konusu, koruma bağlamında güncel bir başlık olarak tartışılmaya devam edilmektedir. Arkeolojik miras alanlarının korunmasına ve sunumuna yönelik zamanla ihtiyaç duyulan müzeler, ziyaretçi merkezleri ve deneyim merkezleri gibi yeni hizmet yapıları için ulusal ve uluslararası bildirimler, ilke kararları ve yönetmelikler çıkarılmıştır. Bahsi geçen yapılar kadar ön planda olmayan ancak bilimsel çalışmaların gerçekleştirilmesinde önemli rol oynayan bir diğer hizmet yapısı ise kazı evleridir.

Arkeolojik çalışmaların zaman içerisinde geçirdiği değişim ve dönüşüm, arkeolojik buluntuların sadece birer nesne olarak değil, geçmiş ve günümüz toplumları ile iletişimin kurulabileceği bir araç olarak değerlendirilmesine öncülük etmiştir. Halkın kültürel miras ile bağ kurmasını, yaşamlarının bir parçası haline getirmesini amaçlayan kazı evlerinin alışlagelmiş çalışma alanlarından farkı bu noktada ortaya çıkmaktadır.

Çalışma kapsamında ulusal ve uluslararası koruma politikaları incelenmiş, UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan arkeolojik alanlarda tasarlanan çağdaş yapıların inşa prensipleri, tasarım kriterleri ve koruma yaklaşımları değerlendirilmiştir. Tez çalışması kapsamında, Eski Smyrna (Bayraklı) Ören Yeri'ne öneri kazı evi projesi hazırlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Arkeolojik miras alanı, yeni yapı, hizmet binası, kazı evi

DESIGN CRITERIA FOR ADDITIONAL BUILDINGS IN ARCHAEOLOGICAL HERITAGE SITES: CASE STUDY OLD SMYRNA EXCAVATION HOUSE

ABSTRACT

Archaeological heritage sites are the most important factor in the formation of the identities of cities and societies. The issue of new construction in archaeological heritage sites, as well as in historical environments, continues to be discussed as a current topic in the context of protection. National and international declarations, principle decisions and regulations have been issued for new service structures such as museums, visitor centers and experience centers, which are needed over time for the protection and presentation of archaeological heritage sites. Another service structure that is not as prominent as the structures mentioned but plays an important role in the realization of scientific studies are the excavation houses.

The change and transformation that archaeological studies have undergone over time has led to the evaluation of archaeological findings/artifacts not only as objects but also as a tool for communication with past and present societies. The difference of excavation houses, which aim to connect people with cultural heritage and make it a part of their lives, from conventional work areas emerges at this point.

Within the scope of the study, national and international policies were examined, and the construction principles, design criteria and protection approaches of contemporary structures designed in archaeological sites included in the UNESCO World Heritage List were evaluated. Within the scope of the thesis, an excavation house project proposal was designed for Old Smyrna.

Keywords: Archaeological heritage site, new building, service structure, excavation house

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xv
KISALTMALAR	xviii

BÖLÜM BİR - GİRİŞ.....	1
1.1 Çalışmanın Amacı	2
1.2 Çalışmanın Kapsamı	2
1.3 Çalışmanın Yöntemi.....	4
1.4 Çalışmanın Literatürdeki Yeri	5

BÖLÜM İKİ - ARKEOLOJİK MİRAS ALANLARINDA KORUMANIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE MİMARİ ÇAĞDAŞ MÜDAHALELERİN KURAMSAL ÇERÇEVESİ.....	11
--	-----------

2.1 Arkeolojik Miras Alanlarında Korumanın Tarihsel Gelişimi.....	11
2.1.1 Arkeolojik Miras Alanlarında Korumanın Dünya'daki Gelişimi	12
2.1.2 Arkeolojik Miras Alanlarında Korumanın Türkiye'deki Gelişimi	18
2.2 Arkeolojik Miras Alanlarında Mimari Çağdaş Müdahalelerin Uluslararası ve Ulusal Yasal Düzenlemelerdeki Yeri	25
2.2.1 Arkeolojik Miras Alanlarında Mimari Çağdaş Müdahalelerin Uluslararası Yasal Düzenlemelerdeki Yeri	25
2.2.2 Arkeolojik Miras Alanlarında Mimari Çağdaş Müdahalelerin Ulusal Yasal Düzenlemelerdeki Yeri.....	36
2.3 Arkeolojik Miras Alanlarında Mimari Çağdaş Müdahalelerin Yasal Düzenlemelerdeki Yerinin Değerlendirilmesi	47
2.4 Arkeolojik Miras Alanlarının Kent Dokusu ile İlişkisi	50

2.4.1 Kent Dokusu İçerisinde Yer Alan Arkeolojik Miras Alanları.....	52
2.4.2 Kent Dokusu Dışında Yer Alan Arkeolojik Miras Alanları	56

BÖLÜM ÜÇ - ARKEOLOJİK MİRAS ALANLARINDA HİZMETİ BİNASI TANIMI VE YENİ YAPI OLARAK ÖRNEKLER ÜZERİNDEN İNCELENMESİ..... 60

3.1 Arkeolojik Miras Alanlarında Yeni Yapı Kapsamında Hizmet Binaları	62
3.1.1 Müzeler ve Ziyaretçi Merkezleri.....	64
3.1.2 Kazı Evleri.....	66
3.1.3 Koruma Çatıları.....	69
3.1.4 Eğitim, Etkinlik ve Deneyim Merkezler / Arkeoparklar	72
3.1.5 Güvenlik, Giriş ve Karşılama Birimleri	74
3.1.6 Depo ve Laboratuvar	76
3.1.7 Gezi platformları, Rekreasyon ve Dinlenme Alanları	78
3.1.8 Kafe/Büfe ve Satış Birimleri	79
3.1.9 Islak Hacimler	81
3.2 Arkeolojik Miras Alanlarında Hizmet Binaları Kapsamında Kazı Evleri.....	82
3.2.1 Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi ve Kazı Evi.....	86
3.2.2 Teos Antik Kenti Kazı Evi.....	88
3.2.3 Kaymakçı Kazı Evi	91
3.2.4 Nif Dağı Kazı Evi.....	95
3.2.5 Notion Antik Kenti Kazı Evi	96

BÖLÜM DÖRT - ARKEOLOJİK MİRAS ALANLARINDA MİMARİ ÇAĞDAŞ MÜDAHALELER KAPSAMINDA HİZMET BİNASI ÖRNEKLERİ 101

4.1 UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde Yer Alan Dünya Örnekleri.....	104
4.1.1 Panamá Viejo Arkeolojik Alanı ve Panamá Tarihi Bölgesi (Archaeological Site of Panamá Viejo and Historic District of Panamá), Panama.....	104
4.1.2 Akropolis (Acropolis), Atina	113
4.1.3 Malta'nın Megalitik Tapınakları (Megalithic Temples of Malta), Malta.....	120

4.1.4 İspanyol Öncesi Teotihuacan Şehri (Pre-Hispanic City of Teotihuacan), Meksika.....	128
4.1.5 Gyeongju Tarihi Alanları (Gyeongju Historic Areas), Kore	134
4.1.6 Memphis ve Nekropolü - Giza'dan Dahshur'a Piramit Alanları (Memphis and its Necropolis – the Pyramid Fields from Giza to Dahshur), Mısır	139
4.2 UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde Yer Alan Türkiye Örnekleri.....	146
4.3 Arkeolojik Miras Alanlarında Mimari Çağdaş Müdahaleler Kapsamında Hizmet Binalarının Tasarım Kriterleri Bağlamında Karşılaştırması.....	147

BÖLÜM BEŞ

ESKİ

SMYRNA BAYRAKLI ÖREN YERİ'NE KAZI EVİ ÖNERİSİ 151

5.1 Alanın Araştırma Tarihçesi.....	152
5.2 Eski Smyrna'da Mimari Gelişimi	157
5.3 Alan İçinde Günümüzde Yer Alan Hizmet Yapıları ve Alanda Uygulanması Planlanan Projeler.....	161
5.4 Eski Smyrna Kazı Evi Tasarım Önerisi	168
5.4.1 Fiziksel Çevre.....	170
5.4.2 Yer Seçimi	176
5.4.3 Kazı Evi İhtiyaç Programı.....	179
5.4.4 Kazı Evi Tasarım Kriterleri	181
5.4.5. Eski Smyrna Bayraklı Ören Yeri Öneri Kazı Evi Projesi.....	186
5.4.6. Eski Smyrna Bayraklı Ören Yeri Öneri Kazı Evinin Tasarım Kriterlerine Göre Değerlendirilmesi.....	201

BÖLÜM ALTI - SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME..... 203

KAYNAKLAR..... 208

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2.1 Yeşilova Höyüğü ve çevresinde yer alan kent dokusu.....	54
Şekil 2.2 Yeşilova Höyüğü ziyaretçi merkezi	54
Şekil 2.3 Smyrna Antik Kenti ve çevresinde yer alan kent dokusu.....	55
Şekil 2.4 Smyrna Antik Kenti giriş yapısı ve bilet gişesi	55
Şekil 2.5 Metropolis Antik Kenti.....	57
Şekil 2.6 Metropolis Antik Kenti Ziyaretçi Merkezi	57
Şekil 2.7 Troya Antik Kenti	58
Şekil 2.8 Troya Ören Yeri ve Troya Müzesi	58
Şekil 3.1 Müze yapısı/ Mykenai	65
Şekil 3.2 Müze yapısı/ Mykenai	65
Şekil 3.3 Ziyaretçi merkezi/ Yeşilova Höyüğü	65
Şekil 3.4 Afrodisias Ek Müzesi Aydın/ Türkiye	66
Şekil 3.5 Akropolis Müzesi/ Atina.....	66
Şekil 3.6 Kazı evi/ Teos Antik Kenti	67
Şekil 3.7 Nif Dağı Kazı Evi	68
Şekil 3.8 Kaymakçı Kazı Evi konaklama birimleri	68
Şekil 3.9 Kaymakçı Kazı Evi idari birimleri	69
Şekil 3.10 Koruma çatısı/ Sardes Antik Kenti	70
Şekil 3.11 Koruma çatısı/ Sardes Antik Kenti	70
Şekil 3.12 Koruma çatısı/ Metropolis Antik Kenti	71
Şekil 3.13 Koruma çatısı/ Pergamon	71
Şekil 3.14 Korugan / Mykenai.....	72
Şekil 3.15 Yeşilova Höyüğü'nde zaman yolculuğu etkinliği.....	73
Şekil 3.16 Efes Deneyim Müzesi.....	73
Şekil 3.17 Giriş ve güvenlik yapısı/ Sardes Antik Kenti	74
Şekil 3.18 Giriş ve güvenlik yapısı/ Atina Akropolisi	75
Şekil 3.19 Emanet Odası/ Atina Akropolisi	75
Şekil 3.20 Kazı deposu ve laboratuvar birimleri/ Teos Antik Kenti	76
Şekil 3.21 Depo yapısı/ Pergamon.....	77

Şekil 3.22 Laboratuvar birimlerinin sit alanı içerisindeki konumu / Labraunda Antik Kenti.....	77
Şekil 3.23 Laboratuvar birimleri / Labraunda Antik Kenti.....	78
Şekil 3.24 Gezi platformu/ Mykenai.....	78
Şekil 3.25 Dinlenme alanı/ Metropolis Antik Kenti	79
Şekil 3.26 Rekreasyon alanı/ Pergamon	79
Şekil 3.27 Hediye satış birimi/ Epidauros	80
Şekil 3.28 Büfe birimi / Mykenai	80
Şekil 3.29 Islak hacimler/ Efes Antik Kenti	81
Şekil 3.30 Islak hacimler/ Mykenai	81
Şekil 3.31 Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi hava fotoğrafı	86
Şekil 3.32 Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi fonksiyon diyagramı.....	87
Şekil 3.33 Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi arkeoloji laboratuvarı ve avlusu	88
Şekil 3.34 Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi neolitik köyü.....	88
Şekil 3.35 Teos Antik Kenti kazı evi hava fotoğrafı.....	89
Şekil 3.36 Teos Antik Kenti kazı evi	89
Şekil 3.37 Teos Antik Kenti kazı evi ve rekreasyon alanı	90
Şekil 3.38 Teos Antik Kenti depo yapısı.....	91
Şekil 3.39 Teos Antik Kenti depo yapısı avlusu	91
Şekil 3.40 Kaymakçı kazı evi yemekhane binası	92
Şekil 3.41 Kaymakçı kazı evinde farklı birimlerin konumlanma şekli	92
Şekil 3.42 Kaymakçı kazı evi avlu ve seramik alanı	93
Şekil 3.43 Kaymakçı kazı evi idari birim	93
Şekil 3.44 Kaymakçı kazı evi yemekhanesi	94
Şekil 3.45 Kaymakçı kazı evi teras alanı.....	95
Şekil 3.46 Nif Dağı kazı evi.....	95
Şekil 3.47 Notion Antik Kenti hava fotoğrafı.....	96
Şekil 3.48 Notion Antik Kenti kazı evi projesi ön tasarım kütle görseli	97
Şekil 3.49 Notion Antik Kenti kazı evi projesi ön tasarım avlu görseli	98
Şekil 3.50 Notion Antik Kenti planı ve kazı evi ilişkisi	98
Şekil 3.51 Notion Antik Kenti kazı evi tasarım görseli	99
Şekil 3.52 Notion Antik Kenti depo birimi.....	99

Şekil 4.1 Çalışma kapsamında incelenen alanların kriter bazlı sayısal dağılımı	103
Şekil 4.2 Örneklerin seçim kriterleri.....	103
Şekil 4.3 Plaza Mayor, Katedral ve Museo de la Plaza Mayor.....	105
Şekil 4.4 Museo de la Plaza Mayor girişi	106
Şekil 4.5 Müze girişi.....	106
Şekil 4.6 Plaza Mayor Müzesi’nden katedrale bakış	107
Şekil 4.7 Plaza Mayor Müzesi’nde katedrale bakış için konumlanan oturma elemanları	107
Şekil 4.8 Plaza Mayor Müzesi ve Ziyaretçi Merkezi.....	108
Şekil 4.9 Panamá Viejo Arkeolojik Alanı haritası	108
Şekil 4.10 Ziyaretçi Merkezi	109
Şekil 4.11 Ziyaretçi Merkezi’nin girişi.....	109
Şekil 4.12 Plaza Mayor Müzesi sergi hacimleri	110
Şekil 4.13 Plaza Mayor Müzesi’nin sanal ortamda üç boyutlu modeli	110
Şekil 4.14 Plaza Mayor Müzesi’ni üç boyutlu ortamda sanal olarak gezdiren dijital uygulama.....	111
Şekil 4.15 Akropolis Müzesi.....	113
Şekil 4.16 Akropolis Müzesi’nin kent dokusu ile ilişkisi	114
Şekil 4.17 Akropolis Müzesi’nin Parthenon’dan görünümü	114
Şekil 4.18 Arkeolojik kalıntılar ve temel sistemi.....	115
Şekil 4.19 Arkeolojik kalıntılar ve müze yapısının ilişkisi.....	115
Şekil 4.20 Müzenin en üst katından görülen Parthenon manzarası	116
Şekil 4.21 Müzenin zemininde bulunan sergileme elemanları	116
Şekil 4.22 Dijital görselleştirme ve anlatım teknikleri	117
Şekil 4.23 Akropolis Müzesi ve komşu bina ile ilişkisi.....	117
Şekil 4.24 Yarışma projesi master planı.....	122
Şekil 4.25 Ğgantija Miras Parkı Ziyaretçi Merkezi kent içi konumu ve arkeolojik miras alanı ile bağlantısı	123
Şekil 4.26 Ğgantija Miras Parkı Ziyaretçi Merkezi cephesi.....	123
Şekil 4.27 Ğgantija Miras Parkı Ziyaretçi Merkezi açık alan gölgelik tasarımı.....	124
Şekil 4.28 Ğgantija Miras Parkı Ziyaretçi Merkezi açık alan gezi güzergahı	124
Şekil 4.29 Ğgantija Miras Parkı Ziyaretçi Merkezi plan şeması	125

Şekil 4.30 Ġgantija Miras Parkı Ziyaretçi Merkezi iç mekanı	125
Şekil 4.31 Teotihuacan Kültür Müzesi kat planı.....	129
Şekil 4.32 Teotihuacan Kültür Müzesi girişi	130
Şekil 4.33 Teotihuacan Kültür Müzesi girişinde yer alan cephe resimleri	130
Şekil 4.34 Teotihuacan Kültür Müzesi ve Güneş Tapınağı.....	131
Şekil 4.35 Maket Odasında Güneş Tapınağı'na bakış	131
Şekil 4.36 Müze içerisinde yer alan maket	132
Şekil 4.37 Hwangnyongsa Tapınağı Tarih ve Kültür Merkezi ve arkeolojik miras alanı ilişkisi.....	135
Şekil 4.38 Hwangnyongsa Tapınağı Tarih ve Kültür Merkezi.....	135
Şekil 4.39 Hwangnyongsa Tapınağı Tarih ve Kültür Merkezi ana sergi mekanında yer alan ölçekli pagoda maketi	136
Şekil 4.40 Hwangnyongsa Tapınağı Tarih ve Kültür Merkezi iç mekanı	136
Şekil 4.41 Hwangnyongsa Tapınağı Tarih ve Kültür Merkezi iç mekanı	137
Şekil 4.42 Memphis ve Nekropolü'n�n kent içi konumu.....	139
Şekil 4.43 Dünya Mirası Memphis Alanı ve Nekropolü için Yönetim Planı Haritası	141
Şekil 4.44 9 Pyramids Lounge restoranı	142
Şekil 4.45 9 Pyramids Lounge'ın piramit manzaralı açık alanı.....	143
Şekil 4.46 9 Pyramids Lounge'ın piramit manzaralı teras alanı.....	143
Şekil 4.47 9 Pyramids Lounge'ın piramit manzaralı kapalı alanı.....	143
Şekil 5.1 Eski Smyrna Bayraklı �ren Yeri'nin yıllar içerisinde değişen kent dokusu ile ilişkisi.....	155
Şekil 5.2 Eski Smyrna güncel arkeolojik sit alanları ve sınırları.....	156
Şekil 5.3 Athena Caddesi	157
Şekil 5.4 Athena Caddesi ve uzantılarına ilişkin hava fotoğrafı.....	158
Şekil 5.5 Savunma kulesi.....	158
Şekil 5.6 Savunma duvarı	158
Şekil 5.7 Athena Tapınağı	159
Şekil 5.8 �eşme yapısı.....	159
Şekil 5.9 �ifte Megaron.....	160
Şekil 5.10 Mö 4. yüzyıla tarihlenen büyük yapı	161

Şekil 5.11 Eski Smyrna kazı evi güneydoğu cephesi	162
Şekil 5.12 Eski Smyrna kazı evi kuzeydoğu cephesi.....	163
Şekil 5.13 Eski Smyrna kazı evi zemin kat avlusu.....	163
Şekil 5.14 Eski Smyrna kazı evi üst katı	164
Şekil 5.15 Eski Smyrna kazı evi üst katı	164
Şekil 5.16 Eski Smyrna depo ve seramik yıkama alanı	165
Şekil 5.17 Eski Smyrna kuzey alanı bağ evi.....	165
Şekil 5.18 Eski Smyrna güney alanı bağ evi/ deneysel arkeoloji alanı	166
Şekil 5.19 Eski Smyrna güney alanı bağ evi/deneysel arkeoloji alanında gerçekleştirilen yaratıcı drama etkinliği.....	166
Şekil 5.20 Bayraklı Smyrna çevre düzenleme projesi	167
Şekil 5.21 Bayraklı Smyrna Caddesi projesi vaziyet planı.....	168
Şekil 5.22 Bayraklı Smyrna Caddesi projesi görselleştirmesi.....	168
Şekil 5.23 Eski Smyrna Bayraklı Ören Yeri'ne ve proje alanına bakış	171
Şekil 5.24 Eski Smyrna Bayraklı Ören Yeri'nden çevreye bakış	172
Şekil 5.25 Çevre Analizi-1	174
Şekil 5.26 Çevre Analizi-2.....	175
Şekil 5.27 Potansiyel proje alanlarını gösteren harita.....	177
Şekil 5.28 Proje alanı	178
Şekil 5.29 Fonksiyon şeması	179
Şekil 5.30 Proje alanı ve höyük arasındaki şematik kesit ilişkisi	182
Şekil 5.31 Proje alanı ve höyük arasındaki şematik gösterim	183
Şekil 5.32 Eski Smyrna'da yer alan yapıların modeli	183
Şekil 5.33 Athena Tapınağı'nın sütunları.....	183
Şekil 5.34 Fonksiyonlara göre şematik gösterim.....	184
Şekil 5.35 Alanlara göre şematik gösterim	185
Şekil 5.36 Tasarım kararları doğrultusunda kütle gelişim diyagramı	186
Şekil 5.37 Kütle gelişim diyagramı kapsamında proje alanı kararı.....	187
Şekil 5.38 Kütle gelişim diyagramı kapsamında yerleşim kararı	187
Şekil 5.39 Kütle gelişim diyagramı kapsamında fonksiyon kümelenmesi.....	188
Şekil 5.40 Kütle gelişim diyagramı kapsamında mimari form.....	188
Şekil 5.41 Kütle gelişim diyagramı kapsamında avlu tasarımı	189

Şekil 5.42 Kütle gelişim diyagramı kapsamında cephe tasarımı kararları	189
Şekil 5.43 Kütle gelişim diyagramı kapsamında cephe tasarımı	190
Şekil 5.44 Eski Smyrna Öneri Kazı Evi Vaziyet Planı	193
Şekil 5.45 Eski Smyrna Öneri Kazı Evi Planı	194
Şekil 5.46 Eski Smyrna Öneri Kazı Evi Kesitleri-1	195
Şekil 5.47 Eski Smyrna Öneri Kazı Evi Kesitleri-2	196
Şekil 5.48 Eski Smyrna Öneri Kazı Evi Kesitleri-3	197
Şekil 5.49 Eski Smyrna Öneri Kazı Evi Görünüşü.....	197
Şekil 5.50 Kazı evine bakış.....	198
Şekil 5.51 Kazı evi girişi.....	198
Şekil 5.52 Kamusal avlu	199
Şekil 5.53 Çalışma avlusu-1	199
Şekil 5.54 Çalışma avlusu-2	200
Şekil 5.55 Kazı alanından kazı evine bakış	200
Şekil 5.56 Seramik kurutma alanı ve çalışma avlusu ilişkisi.....	201
Şekil 5.57 Çalışma avlusundan kazı alanına bakış	201

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin uluslararası yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu - 1	28
Tablo 2.2 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin uluslararası yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu - 2	29
Tablo 2.3 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin uluslararası yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu - 3	30
Tablo 2.4 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin uluslararası yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu - 4	31
Tablo 2.5 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin uluslararası yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu - 5	32
Tablo 2.6 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin uluslararası yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu - 6	33
Tablo 2.7 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin uluslararası yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu – 7	34
Tablo 2.8 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin uluslararası yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu – 8	35
Tablo 2.9 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin uluslararası yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu – 9	36
Tablo 2.10 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin ulusal yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu - 1	44
Tablo 2.11 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin ulusal yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu – 2	45
Tablo 2.12 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin ulusal yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu – 3	46
Tablo 2.13 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin ulusal yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu – 4	47
Tablo 2.14 Arkeolojik miras alanlarında uluslararası ve ulusal yasal düzenlemelere göre uygulanabilecek mimari çağdaş müdahalelere ilişkin tasarım kriterleri	50

Tablo 2.15 2023 yılı sonu itibariyle Türkiye Geneline Derecelerine Göre Arkeolojik Sit Alanları İstatistiği	51
Tablo 2.16 2023 yılı sonu itibariyle Türkiye Geneline Karma Sit Alanları İstatistiği	51
Tablo 2.17 Arkeolojik miras alanının kent dokusu içerisinde yer alması durumunda ortaya çıkan avantajlar ve dezavantajlar	53
Tablo 2.18 Arkeolojik miras alanının kent dokusu dışında yer alması durumunda ortaya çıkan avantajlar ve dezavantajlar	56
Tablo 3.1 Tarihi çevrede yeni yapı üslupları	61
Tablo 4.1 Plaza Mayor Müzesi'nin tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi	112
Tablo 4.2 Akropolis Müzesi'nin tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi - 1	119
Tablo 4.3 Akropolis Müzesi'nin tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi - 2	120
Tablo 4.4 Ğgantija Ziyaretçi Merkezi'nin tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi - 1	126
Tablo 4.5 Ğgantija Ziyaretçi Merkezi'nin tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi - 2	127
Tablo 4.6 Teotihuacan Kültür Müzesi'nin tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi - 1	133
Tablo 4.7 Teotihuacan Kültür Müzesi'nin tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi - 2	134
Tablo 4.8 Hwangnyongsa Tapınağı Tarih ve Kültür Merkezi'nin tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi	138
Tablo 4.9 9 Pyramids Lounge'ın tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi	145
Tablo 4.10 UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan arkeolojik miras alanlarındaki hizmet yapılarının tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi sonucu hazırlanan karşılaştırma tablosu - 1	148
Tablo 4.11 UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan arkeolojik miras alanlarındaki hizmet yapılarının tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi sonucu hazırlanan karşılaştırma tablosu - 2	149
Tablo 4.12 UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan arkeolojik miras alanlarındaki hizmet yapılarının tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi sonucu hazırlanan karşılaştırma tablosu - 3	150
Tablo 5.1 Eski Smyrna kazı evi potansiyel alanlarına ilişkin değerlendirme tablosu	177

Tablo 5.2 Kazı evi ihtiyaç program.....	180
Tablo 5.3 Eski Smyrna Bayraklı Ören Yeri Kazı Evinin 12 tasarım kriteri bağlamında değerlendirilmesi.....	202

KISALTMALAR

UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
ICOMOS	: International Council on Monuments and Sites
GEEAYK	: Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
KTVKYK	: Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu

BÖLÜM BİR

GİRİŞ

Kültürel miras, kent kimliklerinin oluşmasında en önemli faktördür. Ülkemizin binlerce yıllık geçmişi, farklı ölçeklerde miras değerlerinin oluşmasını sağlamıştır. Tarihi çevrede olduğu kadar arkeolojik miras alanlarında da yeni yapı yapılması, koruma olgusu dahilinde tartışılmaya devam eden bir konu olarak güncelliğini korumaktadır. Buna istinaden, tarihi çevrede ve arkeolojik miras alanlarında yeni yapı yapılmasına ilişkin uluslararası tüzükler ve bildirgeler yayınlanmakla birlikte ulusal mevzuatlar da günümüz koşullarına göre şekillenmektedir.

Arkeolojik miras alanlarının korunması ve sunumuna ilişkin zamanla arkeolojik sit alanları içerisinde ziyaretçi merkezleri, müzeler, satış üniteleri, deneyim/etkinlik alanları ve kazı evleri gibi hizmet yapılarının eklenmesi ihtiyacı doğmuştur. Hem bilimsel araştırmaların gerçekleştirilebilmesi için alanda çalışan kazı ekibinin hem de gelen ziyaretçilerin ihtiyaçlarının karşılanması için gerek duyulan bu yapılar, halkın miras alanına ilişkin farkındalığının artırılması ve koruma bilincinin yer etmesi adına bulunduğu çevreye de katkı sunmaktadır.

Ülkemizde olduğu gibi dünyada da arkeolojik miras alanlarının korunmasına ve sunulmasına ilişkin çalışmalar gerçekleştirilmekte, bilimsel çalışmaları gerçekleştiren ekip için çalışma ofisleri ve laboratuvarlar, ziyaretçiler için ise müzeler ve ziyaretçi merkezleri inşa edilmektedir. Arkeolojik miras alanının kent dokusu ile ilişkisi de miras alanının korunmasında ve halkın farkındalığının artırılmasında etkili olan yapıların tasarım, projelendirme ve inşaat süreçlerinde etkili olan faktörlerden biridir. Arkeolojik miras alanının kent dokusu içinde veya dışında yer alması gerek miras alanının korunarak gelecek nesillere aktarılmasında gerekse de alanın ziyaretçilere açılmasında çeşitli potansiyeller ve tehditler ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla ilgili tasarım ve uygulama süreçlerinde, uluslararası ve ulusal yasal düzenlemelerin detaylıca incelenerek değerlendirilmesi ve disiplinler arası özenle çalışılması gerekmektedir.

1.1 Çalışmanın Amacı

Geçmişten günümüze bir köprü niteliği taşıyan arkeolojik miras alanlarının korunması ve sunumu için arkeolojik sit alanlarında tasarlanan yeni yapılar kapsamında Eski Smyrna Bayraklı Ören Yeri için hizmet binası kapsamında kazı evi ve donatılarına ilişkin proje önerisi geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin uluslararası ve ulusal mevzuatlar çerçevesinde değerlendirilmesi, ardından arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahaleler kapsamında dünyada ve ülkemizde tasarlanan hizmet yapılarının incelenmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu incelemeler ve değerlendirmeler sonucunda oluşturulan kriter setinin arkeolojik miras alanlarında uygulanması planlanan hizmet binalarının tasarımlarına ilişkin bir kaynak oluşturması hedeflenmektedir.

Kazı evleri başta arkeologlar olmak üzere sahada çalışan tüm ekip için yaşam, düşünce ve çalışma ekseninde birlikte düşünme ve birlikte üretme üzerine şekillenen, bilimsel çalışma temelli yapılardır (Morgan ve Eddisford, 2015).

Arkeolojik miras alanında gerçekleştirilen tüm çalışmalar için ortak bir zemin hazırlayan, kolektif bir yaşam sunan kazı evleri, ne yazık ki literatürde müzeler, ziyaretçi merkezleri veya arkeoparklar gibi hizmet yapıları kadar yerini alamamıştır. Çalışmanın bir diğer amacı ise kazı evlerini sosyal, ekonomik ve mekânsal dinamikler çerçevesinde incelemek ve arkeolojik miras alanlarının temel hizmet yapılarından biri olarak literatüre kazandırmaktır.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Altı bölüm halinde yürütülen çalışmanın birinci bölümünde, çalışma konusu özetlendikten sonra çalışmanın amacı, kapsamı, yöntemi ve literatürdeki yeri aktarılmaktadır.

İkinci bölümde, arkeolojik sit, arkeolojik miras, alan yönetimi ve kentsel arkeoloji gibi kavramlara ilişkin tanımlar yapılmıştır. Tezin aynı bölümünde arkeolojik mirasın korunmasının dünyadaki ve Türkiye’deki gelişimi özetlenmiş, uluslararası ve ulusal yasal düzenlemeler incelenerek arkeolojik miras alanlarında yer alan hizmet binalarının tasarım kriterlerine ilişkin çıkarımlar elde edilmiştir. Arkeolojik miras alanlarının kent dokusu ile ilişkileri ise yine tezin aynı bölümünde örnekler üzerinden incelenerek aktarılmıştır. Bu bağlamda da aktarılan literatür özeti ile tezin kuramsal çerçevesi çizilmiştir.

Üçüncü bölümde, arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahaleler kapsamında tasarlanan hizmet yapıları örneklendirilmiştir. Aynı bölümde kazı evlerinin tarihsel gelişimi, önemi, ekonomik, sosyal ve mekânsal özellikleri göz önünde bulundurularak günümüzdeki olası misyonu aktarılmıştır. Tezin aynı bölümünde arkeolojik miras alanına yeni yapı olarak inşa edilen kazı evi örnekleri aktarılmış, kazı evlerinin mimari tasarımı etkileyen başlıca etmenler belirlenmiştir.

Dördüncü bölümde tez çalışmasına konu olan arkeolojik miras alanından yola çıkılarak bir örnek seçim kriteri oluşturulmuş, oluşturulan kriter seti doğrultusunda UNESCO Dünya Mirası Listesi’nde yer alan ve kent içerisinde bulunan arkeolojik miras alanları seçilmiş, miras alanında konumlanan hizmet binaları incelenmiştir. İncelenen örneklerin UNESCO Dünya Miras alanlardan seçilmesinin nedeni; tez kapsamında incelenen Eski Smyrna (Bayraklı) Ören Yeri arkeolojik miras alanının da bir Aday Miras alanı sınırları içerisinde olmasıdır. İncelenen hizmet binaları sonucunda hizmet binalarının ulusal ve uluslararası yasal mevzuatlar çerçevesinde tasarım kriterleri değerlendirilmiştir.

Beşinci bölümde, tez çalışmasının alanı olan İzmir ili, Bayraklı ilçesinde yer alan Eski Smyrna Bayraklı Ören Yeri’nin tarihteki yeri, ardından geçmişten günümüze kentsel ve mimari gelişimi aktarılmış, arkeolojik miras alanı içerisinde yer alan hizmet yapıları incelenmiştir. Ardından arkeolojik miras alanı için hizmet binası kapsamında geliştirilen kazı evi proje önerisi aktarılmıştır.

Altıncı bölümde ise yürütülen tez çalışması kapsamında varılan sonuç ve bu sonuca ilişkin değerlendirme aktarılmıştır.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahaleler kapsamında tasarlanan hizmet binalarının uluslararası ve ulusal düzenlemelerdeki yerine ilişkin literatür araştırması gerçekleştirilmiştir. Literatür araştırmasının ardından ilgili uluslararası ve ulusal yasal düzenlemelerin incelenmesi ve değerlendirilmesi sonucunda oluşturulan çıkarımlar doğrultusunda bir kriter seti geliştirilmiştir.

Çalışma alanı olarak seçilen Eski Smyrna Ören Yeri, UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne 2020 yılında kaydedilen İzmir Tarihi Liman Kenti kapsamındaki bağlantı noktalarından biridir. Dolayısıyla miras alanında gerçekleştirilmesi planlanan çalışmaların, uluslararası ve ulusal yasal düzenlemelere ek olarak alan yönetim planı göz önünde bulundurularak hazırlanması gerekmektedir. Bu durum, ülkemizde yer alan arkeolojik miras alanlarına ek olarak dünya örneklerinin de incelenmesini ve değerlendirilmesini gerekli kılmıştır.

Çalışma kapsamında arkeolojik miras alanına tasarlanan hizmet binasının tasarım kriterlerinin oluşturulması için, UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan 1154 varlıktan arkeolojik miras kapsamına giren alanlar incelenmiş, arkeolojik miras kapsamında yer alan 6 miras varlığından Eski Smyrna (Bayraklı) Ören Yeri gibi kent dokusu içerisinde benzer konumlara sahip olan arkeolojik miras alanları seçilmiştir. Seçilen arkeolojik miras alanlarından, hizmet binası bulunduran alanlar detaylandırılmış, ilgili hizmet binaları tasarım kriterlerinin oluşturulması için incelenmiştir. Söz konusu belirlenen kriterler; tez kapsamında seçilen çalışma alanına eklenecek olan kazı evi projesinin tasarım kriterlerinin belirlenmesinde, ilkelerinin oluşturulmasında önemli bir paydaş olarak kullanılmıştır.

Bu çalışmanın devamında; öncelikle, çalışma alanının potansiyellerinin anlaşılabilmesi ve deşifre edilebilmesi için; seçilen Eski Smyrna Ören Yeri'nin tarihi,

mekânsal gelişimi ve geçmiş mimari dokusu incelenmiştir. Günümüzde alanda bulunan ve çeşitli hizmetlere ev sahipliği yapan birimler yerinde incelenmiş, miras alanı içerisinde ve miras alanı ile ilişkili konumlarda uygulaması gerçekleşmemiş ancak mimari proje çalışmaları tamamlanmış ve devam etmekte olan proje çalışmaları hakkında bilgi edinilmiştir.

Devamında; Arkeolojik sit alanı sınırları içerisinde uygulanması planlanan kazı evi için potansiyel yapılaşma alanları belirlenmiş, belirlenen alanlarda gerekli incelemelerin ve değerlendirmelerin gerçekleştirilmesinin ardından proje alanı belirlenmiştir.

Çalışmanın sonunda, bilimsel çalışmaların gerçekleştirilebilmesi için belirlenen vizyon/ misyon çerçevesinde kazı ekibinin ve ziyaretçilerin gereksinimlerine odaklanılarak hazırlanan ihtiyaç programı çerçevesinde, üçüncü ve dördüncü bölümde oluşturulan tasarım kriterleri doğrultusunda Eski Smyrna Ören Yeri'ne uygun kazı evi proje önerisi geliştirilmiştir.

1.4 Çalışmanın Literatürdeki Yeri

Tez çalışmasının kapsamını oluşturan konu ile ilgili birçok yüksek lisans ve doktora tezi, makale, bildiri, kazı raporu ve kitap bulunmaktadır. İncelenen kaynakların konusunu kültürel miras kavramının altında arkeolojik miras alanlarının tarihsel gelişimi, arkeolojik miras ile ilgili uluslararası ve ulusal yasal düzenlemeler, kentsel arkeoloji, çok katmanlılık, arkeolojik miras alanlarının korunması ve arkeolojik miras alanlarının sunumuna yönelik çağdaş müdahaleler oluşturmuştur.

Diaz-Andreu ve Champion (1996), “Nationalism and Archaeology in Europe” isimli kitapta, arkeolojik miras alanlarının ulusların tarihsel geçmişine ışık tutan somut bir veri sağladığını, müzelerin de zaman içerisinde toplumdaki bakış açısının ve somut verileri sayesinde yarattığı farklı açılımlarını aktarmışlardır.

Kuban (2000), “Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu” isimli kitabında, restorasyon disiplinin ülkemizde karşı karşıya kaldığı sorunları aktarırken, hem bilim hem de sanat olarak savunduğu restorasyon dalını kendi bakış açısıyla yorumlamıştır.

Tuna (2000), “Kentsel Arkeoloji Üzerine” başlıklı makalesinde arkeolojik miras alanlarının kent dokusu ile ilişkisine dair öneriler sunmuştur. Ayrıca Tuna (2020), “Türkiye’de Kentsel Arkeoloji Üzerine Yeniden Düşünmek” başlıklı makalesinde arkeolojik miras alanlarının kent yaşamına entegrasyonuna ilişkin değerlendirmelerde bulunmuştur.

Belge (2004), “Çok Katmanlı Tarihi Kent Merkezlerinin Yönetimi: Kentsel Arkeoloji ve Planlama” adlı makalesinde, kentsel arkeolojik miras alanlarının yönetimine ilişkin yöntemler incelenmiş, bu yöntemlerin ülkemiz mevzuatlarına uygunluğu değerlendirilmiş ve çeşitli alt başlıklarda kentsel arkeolojik mirasın yönetimine ilişkin öneriler geliştirilmiştir.

Karabağ (2008), “Çok Katmanlı Kentlerdeki Tarihsel Sürekliliğin Çözümленerek Korunması İzmir Örneği” başlıklı yayımlanmamış doktora tezinde kent arkeolojisi kavramı, koruma ve planlama çalışmalarıyla karşılaştırılmıştır. Ülkemizde bulunan çok katmanlı tarihi kent merkezleri için sürdürülebilir koruma önerileri geliştirilmiş, İzmir özelinde ise kentsel arkeolojik miras için geleceğe yönelik ilkeler ve stratejiler belirlenmiştir.

Aydeniz (2009), “Kent Arkeolojisi Kavramının Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye’deki Yansımaları” başlıklı makalesinde kent arkeolojisinin gelişimini ve kronolojik olarak arkeolojik miras ile ilgili uluslararası ve ulusal yasal düzenlemeleri aktarmıştır.

Tanaç Zeren ve Uyar (2010), “Arkeolojik Alanlarda Koruma Çatıları ve Gezi Platformlarının Düzenlenmesi Kriterleri” başlıklı makalede arkeolojik miras alanlarında arkeolojik varlıkların yerinde korunmasına yönelik geliştirilen koruma

çatıları örneklerinin ve sergilenmelerine ilişkin tasarlanan gezi platformlarının düzenlenme kriterlerini incelemiştir.

Tanaç Zeren (2010), “Tarihi Çevrede Yeni Ek ve Yeni Yapı Olgusu, Çağdaş Yaklaşım Örnekleri” isimli kitabında, tarihi çevrede yeni yapı üsluplarını değerlendirmiş, incelemeleri ve değerlendirmeleri sonucunda dört farklı yaklaşım biçimi ortaya koymuştur.

Ahunbay (2010), “Arkeolojik Alanlarda Koruma Sorunları Kuramsal ve Yasal Açılardan Değerlendirme” başlıklı makalesinde, arkeolojik miras alanlarına ilişkin mevzuatın gelişimi ve arkeolojik miras alanlarının korunması sürecinde karşılaşılan problemler aktarılmıştır. Ayrıca, koruyucu çatılar, rekonstrüksiyon, çağdaş kullanım senaryoları ve alan yönetimine ilişkin değerlendirmelerde bulunmuştur.

Bilgin Altınöz (2010), “Tarihi Dokuda ‘Yeni’nin İnşası” başlıklı makalesinde yapılı çevrede yeni ve eski karşılaştırmasının tarihsel gelişimini aktarmış, tarihi dokuda yeni yapının inşasına dair dünyadan ve ülkemizden örnek sunmuş ve tasarım aşamasında ortaya çıkan farklı yaklaşımları değerlendirmiştir.

Madran ve Özgönül (2011), “Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması” adlı kitaplarında, koruma ile ilgili uluslararası ve ulusal yasal düzenlemelere, koruma alanında çalışan uluslararası ve ulusal kurumlar ile koruma ve planlama arasındaki ilişkiye yer vermiştir.

Eres (2013), “Arkeolojik Kazı, Koruma, Sergileme ve Toplum İlişkisi Kırklareli’nde Tarihöncesi Arkeolojik Alanlar Üzerinden Bir Deneyim” başlıklı makalesinde, arkeolojik mirasın sergilenmesine ilişkin tarihsel gelişim ve ülkemizde Osmanlı’dan bu yana toplumun arkeoloji ile bağı irdelenmiş ardından Kırklareli’nde gerçekleştirilmekte olan bir koruma ve sergileme projesi aktarmıştır.

Morgan ve Eddisford (2015), “Dig Houses, Dwelling, and Knowledge Production in Archaeology” isimli araştırma makalelerinde, kazı evlerinin tarihini ve arkeolojik

miras alanlarında gerçekleştirilen çalışmalar esnasında kullanılan konaklama yapılarını aktarmıştır. Ayrıca kazı evlerinin sadece bir konaklama alanından ziyade bilgi üretmek, fikir paylaşmak, toplum ile arkeolojik miras arasındaki bağı güçlendirmek ve kolektif bir yaşam ortamı sunmak noktasındaki görüşlerini aktarmışlardır. Araştırmaları kapsamında ise Çatalhöyük'teki kazı evini örnek bir çalışma olarak ele almışlardır.

Erkartal ve Özür (2016), “Tarihi Dokuyu Taklit Etme/Yok Sayma, Fill In The Blanks” 2015 Fener-Balat Çalıştay çıktılarını kapsamında yayınlanan çalışmada tarihi çevrede yeni yapı tasarımlarına dair literatür araştırması ve örnek incelemesi sonucu bir tasarım skalası oluşturmuş, tarihi dokuda yeni yapı tasarımlarına ilişkin farklı yaklaşımlarına dair örnekler aktarmışlardır.

Shaw (2015), “Osmanlı Müzeciliği Müzeler Arkeoloji ve Tarihin Görselleştirilmesi” isimli kitabında, eski eserlerin geçmişten günümüze toplanma nedenlerini, müzelerin kurulumunun tarihsel gelişimini ve Osmanlı Dönemi'ndeki hem müze kavramına hem de arkeolojiye bakış açısını aktarmıştır.

Taşçı ve Akyüz Levi (2016), “Kent İçi Arkeolojik Alanlarda Kalıntıların Sunumuna İlişkin Yaklaşımlar: Foça Örneği” başlıklı makalede Foça'da çok katmanlı bir proje alanında arkeolojik miras alanlarının kent hayatına katılmasına ve çevresiyle bütüncül olarak değerlendirilmesine ilişkin üç farklı yaklaşıma sahip mimari tasarım önerilerini değerlendirmiştir.

Ahunbay (2017), “Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon” isimli kitabında, dünyadaki koruma düşüncesinin kuramsal temelini ve gelişiminin ardından tarihi çevre ve tarihi çevrenin korunması, koruma planlaması ve koruma alanındaki uluslararası kamu ve sivil toplum örgütlerini aktarmıştır.

Artun (2017), “Mümkün Olmayan Müze, Müzeler Ne Gösteriyor?” isimli kitabında, müze kavramını, müzelerin dünyada ve ülkemizdeki gelişimini, tarihsel süreçteki farklı dönemlerini ve amaçlarını aktarmıştır.

Pasin ve Varinlioğlu (2018), “Arkeolojik Çevre Bağlamında Yeni Yapı Tasarımı” isimli makalede farklı uzmanların tarihi çevrede yeni yapı tasarımı aşamasındaki yaklaşımlarını ele almış, ardından bu yaklaşımların ve stratejilerin arkeolojik bir alanda yeni bir yapı tasarımı nasıl izlendiğine ilişkin gerçekleştirilen mimari tasarım stüdyosunu sonuç ürünler üzerinden analiz etmiştir.

Uçar ve Ömercioğlu (2018), “Yeniden İnşa Problematiği ve Arkeolojik Alanların Sunumu” başlıklı makalede arkeolojik miras alanlarında yeniden inşa yöntemlerini uluslararası ve ulusal yasal düzenlemeler kapsamında değerlendirilmiş; anastilosis, bütünleme ve yeniden yapım alt başlıkları altında arkeolojik çevrede uygulanmış farklı örnekleri incelemiştir.

Keskin ve Tanaç Zeren (2018), “Arkeolojik Alanlarda Bir Sunum Yöntemi Olarak Arkeoparklar” başlıklı makalede arkeoparklarda mimari ve sunum yaklaşımlarını, tasarım kriterlerini ve arkeopark örneklerini aktarmıştır.

Cengiz ve Tanaç Zeren (2021), “Arkeolojik Miras Alanlarında Koruma, Yorumlama ve Sunum Yaklaşımlarının Gelişimi” adlı araştırma makalesinde, Dünya’da ve Türkiye’de arkeolojik miras alanlarının korunması ve sunumuna yönelik tarihsel gelişim ve mevzuatlar incelenmiş ve arkeolojik miras alanlarındaki çeşitli uygulamalar aktarılmıştır.

Bilgin Altınöz (2021), “Çok Katmanlı Kentteki Tarihsel Katmanlaşmayı Çözümlmek: Kent Arkeolojisi” başlıklı makalesinde, çok katmanlı kent kavramının kuramsal çerçevesini oluşturmuş, kurtarma arkeolojisi ve kent arkeolojisi kavramlarının gelişimini aktarmıştır. Son olarak ülkemizde hem çok katmanlı kentler hem de kentsel arkeoloji hakkında bir değerlendirme yapmıştır.

Bu bölümde de özetlendiği şekilde, literatürde arkeolojik miras alanlarının sunuma, çok katmanlı tarihi kent merkezlerinde yeni yapı inşasına ve miras alanlarının yönetimine ilişkin çok sayıda kaynak yer almaktadır. Buna karşın, arkeolojik miras alanlarında özellikle bilimsel faaliyetlerin yürütüldüğü ve çalışmaların merkezini

oluşturan kazı evlerine ilişkin kaynaklar, arkeolojik miras alanlarında yer alan müze, ziyaretçi merkezi, koruyucu üst örtü ve deneysel arkeolojik alanlar kadar kapsamlı değildir. Günümüzde kazı evlerinin de bilimsel çalışmaların gerçekleştirildiği bir mekan olması yanında edinilen bilgiyi toplayan, belgeleyen ve topluma aktaran katılımcı rolünün farkında olmak gerekmektedir.

Bu çalışmanın da mevcut yapılmış çalışmalara katkı koyarak, kazı evlerinin evrensel bir değer taşıyan arkeolojik miras alanlarında hem bilimsel aktivitelerin gerçekleştirilmesi hem de toplumsal farkındalığın oluşturulması konusundaki  onemini ve rolünü, arkeolojik miras alanı ile fiziksel etkileşimini ve kazı evinin arkeolojik miras alanı sınırları içerisinde  ağdaş bir hizmet yapısı olarak tasarlanması durumunda göz önünde bulundurulması gereken tasarım kriterlerini aktarması konusunda  onemli bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM İKİ

ARKEOLOJİK MİRAS ALANLARINDA KORUMANIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE MİMARİ ÇAĞDAŞ MÜDAHALELERİN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Temel verileri arkeolojik yöntemler ile elde edilen, insan varlığının her türlü izini ve etkinliğini kapsayan terk edilmiş yapıları, toprak ve su altında bulunan siteleri de dahil eden her türlü kalıntıya ilişkin maddi kültürel mirası oluşturan malzemeler arkeolojik miras olarak tanımlanmaktadır (ICOMOS Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü, 1990).

Günümüze ulaşan arkeolojik değerlerin geleceğe aktarılması ve koruma bilincinin artırılması evrensel bir görev özelliği taşımaktadır. Arkeolojik mirasın korunması uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel politikalar ile, halkın katılımı gözetilerek, bütünsel koruma prensipleri dahilinde olmalıdır (ICOMOS Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü, 1990). Arkeolojik alanların evrensel bir kültür mirası olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu miras alanları ile ilgili gerçekleştirilmesi planlanan her türlü koruma faaliyetinin yetkili koruma organları tarafından ulusal veya uluslararası koruma yasaları çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Bu bölümde, arkeolojik miras, alan yönetimi, kentsel arkeoloji, yeni yapı ve çağdaş ek tanımları yapılarak, arkeolojik miras alanlarında koruma mevzuatının arkeolojik miras alanları ile ilgili ortaya koyduğu kararlar incelenecek ve arkeolojik miras alanlarında yapılacak çağdaş mimari müdahalelerin uluslararası ve ulusal mevzuat kapsamında neler olabileceği aktarılacaktır.

2.1 Arkeolojik Miras Alanlarında Korumanın Tarihsel Gelişimi

Arkeoloji, geçmiş dönemlere gözle görülebilir, somut kanıtlar sunabilmektedir. Arkeolojinin sunduğu bu kanıtlar, kimi ulusun politik ve askeri gücünü, kimi ulusun teknolojideki gelişimini, kimi ulusun ise sanattaki öncülüğünü gözler önüne sermiştir. Mit haline gelen kişileri ve olayları da yine arkeoloji ile kanıtlayabilme şansı elde

edilmiş, böylelikle arkeoloji bilimi verimli kaynak sağlama noktasında kullanılmaya başlanmıştır (Diaz-Andreu ve Champion, 1996).

Bir arkeolojik miras alanı estetik, tarihi, sosyal, bilimsel ve dini gibi birçok farklı değere sahip olabilmektedir. Çoğu arkeolojik miras alanında sahip olduğu en önemli ortak değerlerden biri de alanın eğitim değeridir. Bu bölümde de bahsedileceği üzere, arkeolojik kazılar geçmiş dönemlerde hazine arayışı, koleksiyonerlik ve müze envanteri olarak kullanılacak nesne arayışına yönelik gerçekleştirilirken, günümüzde geçmişe yönelik sorulara somut yanıtlar bulabilmek adına gerçekleştirilmektedir

Tarihsel süreç boyunca gelişen kazı biliminin ortaya çıkardığı arkeolojik miras değerlerinin yine süreçte nasıl korunacağı, onarılacağı ve gelecek nesillere aktarılacağı hususları tartışılmış ve bu bağlamda uluslararası mecrada kabul gören ilkeler ve tüzükler oluşturulmuştur. Bu bölümde arkeolojik miras alanlarında koruma mevzuatının hem dünyadaki hem de ülkemizde gelişimi incelenecektir.

2.1.1 Arkeolojik Miras Alanlarında Korumanın Dünya'daki Gelişimi

Arkeolojik miras alanlarında koruma mevzuatı incelendiğinde, koruma bilincinin günümüzdeki karşılığında olmasa da Antik Dönem'den bu yana içgüdüsel bir davranış olarak süregeldiği söylenebilmektedir.

Eski Yunancada “mouseion” terimi, müzlere (ilham perilerine) ve onların koruyucusu Apollon'a adanmış kutsal bir yer anlamına gelmekte, günümüzde ise müze kelimesinin kökenini oluşturmaktadır. Antik Dünya'da bu isimle anılan ilk yer, İskenderiye'de bulunan Alexandria Kütüphanesi'dir. Bu yapı, müzler için sadece bir tapınak olarak değil, aynı zamanda bilim insanların fikir alışverişinde bulunabileceği bir yapı olarak kullanılmıştır. Böylelikle müze ve kütüphane işlevleri eğitim odaklı olacak şekilde bir arada bulunarak hem yazılı metinlerin saklandığı hacimlerin hem de bilimin tartışıldığı ortak bir mekân oluşturulmuştur. Bu müzede aynı zamanda bilimsel tartışmalar yürütmek üzere bir komite toplanmıştır (Di Pasquale, 2005).

Antik Dönem’de Romalılar tarafından anıtların sistematik bir şekilde taşınması, anıtlarda yer alan heykeller gibi nesnelerin bakımının gerçekleştirilmesi, eski anıtların korunarak kullanılmaya devam edilmesi ve yeri geldiğinde tapınaklarda çürüyen ahşap elemanların mermer elemanlar ile değiştirilmesi, günümüzdeki anlamıyla olmasa da koruma açısından gerçekleştirilen ilk uygulamalardan sayılmaktadır (Erder, 2020; Cengiz ve Tanaç Zeren, 2021)

Rönesans Dönemi’nde kazı çalışmaları ile gün yüzüne çıkarılan arkeolojik eserler ile Antik Dönem uygarlıklarının, kültürlerinin ve estetik özelliklerinin incelenmesi önem kazanmıştır (Eres, 2013).

Turak (2017), özel koleksiyonerliğin doğuşunu, Roma Cumhuriyeti ile Yunanlar arasında gerçekleştirilen savaşlar sonrasında başkentte düzenlenen zafer alayları kapsamında Yunan eserlerinin İtalya’ya girişini sağlaması, bu eserlerin kamuya açık alanlarda sergilenmesi sonucunda Romalıların Yunan eserlerine artan ilgisine bağlamıştır.

Diaz-Andreu ve Champion (1996), arkeolojinin son 200 yılda iç içe geçtiği milliyetçilik kavramının, antikacılığı geliştirdiği, bunun da ilerleyen zamanlarda bir disiplin olarak varlığını sürdürdüğünü aktarmıştır.

Diaz-Andreu ve Champion (1996) ayrıca müzelerin geçmişe yönelik sunduğu somut kanıtlar sayesinde geçmiş dönemleri anlamaya yönelik yeni bir açılım gerçekleştirdiğini, müze ziyaretlerinin de eğitsel bir etkinlik haline dönüştüğünü aktarmıştır. Arkeolojik miras alanlarının da değerlendirildiğinde, müzeler kadar etkin ve önemli bir role sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Özellikle ulusların tarih sahnesindeki rollerini somut olarak kanıtlayabilmek adına arkeolojik miras alanları önem arz etmiştir. Ayrıca, arkeolojik mirasın en önemli etkilerinden birinin toplumun tarihi ve geçmişi ile bağını güçlendirmek ve geçmiş dönemlere ilişkin farkındalık yaratmak iken, 20. yüzyılda daha çok turizm odaklı olarak değerlendirildiğini de ifade etmişlerdir.

Artun (2017), müzeleşme hareketi olarak adlandırdığı dönemde, Avrupa’da Rönesans ile başlayıp 18. ve 19. yüzyıllarda modern müzelerin kurulması ile birlikte koleksiyonculuğun da asıl şekline büründüğünü; Antik Dönem’de İskenderiye’den başlayan ve eğitim merkezi olarak işleyen müzelerin, Rönesans Dönemi’nde yine kütüphaneler ile ortaklaşa bir şekilde bilim insanları ve sanatçılar yetiştirdiğini aktarmaktadır.

18. yüzyılda araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen kazılardan bazıları İtalya’daki Pompei şehri ve Peru kıyısındaki Huaca de Tantalluc olarak bilinmektedir. Arkeoloji tarihinde ise bilimsel olarak gerçekleştirilen ilk kazı, Amerika Birleşik Devletleri başkanı Thomas Jefferson tarafından, arazisindeki bir tümülüsü kazarak açmasıyla bilinmektedir (Renfrew ve Bahn, 2020, s.23).

19. yüzyılın ortalarında hala kurumsallaşmamış arkeoloji disiplinine nazaran jeoloji disipliniinde çeşitli ilerlemeler gerçekleşmiş, İskoçyalı jeolog James Hutton çalışmaları kapsamında arkeolojik kazılar için temel olabilecek bazı prensipler oluşturmuştur. 1880’lerde modern arkeolojinin temeli için birçok fikir geliştirilmiş, 19. yüzyılın sonuna gelmeden ise eski uygarlıkların da keşfi sayesinde modern arkeolojinin çoğu prensibi oluşturulmuştur (Renfrew ve Bahn, 2020, s.26).

Tuna (2000), 20. yüzyılın başlarından itibaren arkeoloji biliminin hızlı bir gelişme sürecine girdiğini, araştırma yöntemlerinin değiştiğini ve zaman içerisinde arkeoloji bilimin toplumun daha geniş kitlenin dikkatini çektiğini ve yeni bir ilgi alanı olarak değerlendirildiğini ifade etmiştir.

1904 yılında Madrid’de gerçekleştirilen 6. Uluslararası Mimarlar Kongresi’nde alınan tavsiye kararları, arkeolojik mirasın korunmasına ilişkin gerçekleştirilen ilk çalışmalardır (Cengiz ve Tanaç Zeren, 2021).

1931 yılında Uluslararası Müzeler Örgütü tarafından Atina’da toplanan ‘Tarihi Anıtların Korunması ile İlgili Mimar ve Teknisyenlerin I. Uluslararası Konferansı’nda alınan kararlar, Atina Konferansı’na katılan ülkeler tarafından imzalanmış ve

yürürlüğe girmiş, kararların daha ayrıntılı bir şekilde bir araya getirilerek 1932 yılında İtalya tarafından kabul edilmesi ile Carta Del Restauro (Restorasyon Tüzüğü) koruma mevzuatında yerini almıştır (Ahunbay, 2017).

Kent ve arkeoloji kavramları, İkinci Dünya Savaşı'nda Avrupa kentlerinin büyük oranda tahrip edilmesi ve yıkılan kentlerin altında eski dönemlere ait izlerin bulunması sonucunda birlikte kullanılmaya ve birbirleri ile ilişkilendirilmeye başlanmıştır (Barley, 1977 aktaran Bilgin Altınöz, 2021, s.108). Savaştan sonra kent dokusu içerisinde yeni yapılar inşa edilmeden, arkeologlar bu alanlarda kazı ve araştırma çalışmalarını gerçekleştirme fırsatı bulmuştur. Kent dokusu içerisinde ortaya çıkan ancak süreç nedeniyle sınırlı alanda ve hızlı bir şekilde gerçekleştirilen bu çalışmalar “kurtarma arkeolojisi” olarak isimlendirilmiştir (Bilgin Altınöz, 1996, s. 9 aktaran Bilgin Altınöz, 2021, s. 109).

1945 yılından sonra ise ilgili çalışmalar kurtarma kazısı olarak devam etmiştir. Yeni yapılar inşa edilmeden önce sadece belirli bir alanda gerçekleştirilen bu kazılar sadece veri toplamaya yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. 1950’li yıllarda kentsel gelişimin hızla ivmelenmesi sonucunda tarihi dokulardaki tahribat giderek artmıştır. Buna karşı 1960’lı yıllardan itibaren tepki olarak ortaya çıkan kentsel dokularda koruma kavramı sonucunda, “bütünleşik koruma” kavramı ile kentsel korumanın kapsamı genişlemiştir. Kentsel korumanın doğal, sosyal, ekonomik ve tarihsel perspektifler ile değerlendirilmeye başlandığı bu süreçte kurtarma arkeolojisi tanımı yerini “kentsel arkeoloji” ye bırakmıştır. Böylelikle kent dokusu içerisinde gerçekleştirilecek arkeolojik kazıların sistemik hale getirilmesi ve arkeologların kentsel planlama süreçlerinde danışman olarak yer alması amaçlanmıştır (Bilgin Altınöz, 1996, s. 10-12 aktaran Bilgin Altınöz, 2021, s. 109).

Arkeolojik mirasın korunmasına ilişkin ilk kapsamlı tavsiye kararı ise 1956 yılında UNESCO tarafından hazırlanan “Arkeolojik Kazılarda Uygulanabilir Uluslararası Prensipler Hakkında Tavsiye Kararı”dır. Her ülkenin arkeolojik mirasını koruması ve bunu gerçekleştirebilmek için bir teşkilat kurması, arkeolojik mirasa ilişkin ilgiyi

artırabilmek için eğitimlerin düzenlenmesi ve ziyaretçilere yönelik hizmet yapılarının kurulması önerilmiştir (UNESCO, 1956).

Arkeolojinin gelişimi için dönüm noktası olarak kabul edilen 1960'lı yıllarda, özellikle radyokarbon analizi ile tarihlemelerin hızlı bir şekilde elde edilmesinin ardından, tarihlemenin ve nesnelerin ne şekilde açıklandığına ilişkin yürütülen sürecin sorgulanması sonucu arkeolojinin daha geniş bir perspektif yardımıyla kültürel gelişimlere yön veren genel süreçlere odaklanması gerekliliği öne çıkmıştır (Renfrew ve Bahn, 2020, s.40).

1964 yılında Venedik'te toplanan 'İkinci Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Konferansı'nda alınan kararlar sonucunda Venedik Tüzüğü kabul edilmiş, koruma alanında önemli bir adım atılmıştır (Ahunbay, 2017).

Arkeolojik miras alanlarının, evrensel öneme sahip olduğunu uluslararası zeminde kanıtlayan en önemli olaylardan biri ise Mısır'da Abu Simbel tapınaklarını sular altında bırakacak olan Aswan Yüksek Barajı'nı inşaat kararı olmuştur. Mısır ve Sudan'dan gelen çağrılar üzerine UNESCO'nun başlatmış olduğu koruma kampanyası, ilerleyen yıllarda ICOMOS'un desteğiyle kültürel mirasın korunmasına yönelik hazırlanacak sözleşmenin zeminini oluşturmuştur. Buna yönelik olarak, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme, kısaca Dünya Mirası Sözleşmesi (The World Heritage Convention), mirasın korunmasına ilişkin uluslararası bir ortaklık oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır. Sözleşme, UNESCO Genel Konferansı'nda tüm tarafların tek metin üzerinde anlaşmaya varması sonucunda 1972 yılında kabul edilmiş ve 1975 yılında yürürlüğe girmiştir. Doğanın ve kültürel varlıkların korunmasını tek belgede buluşturan bu sözleşme ile taraf devletlerin görevleri belirlenmiş, Dünya Miras Fonu'nun kullanım şekli açıklanmış, dünya mirası kavramı oluşturulmuş ve tehdit altında bulunan miras alanlarının korunma çalışmalarına odaklanılmıştır (UNESCO World Heritage Convention, b.t).

Miras yönetimi, 2. Dünya Savaşı sonrasında, özellikle kent dokusu içerisinde karşılaşılan arkeolojik katmanların yarattığı etki ile arkeolojik miras alanları özelinde

tartışılmaya başlanmış, ardından kültürel ve doğal mirasın korunmasına yönelik olarak daha geniş ölçekte ele alınmıştır (Ulus, 2023).

Süregelen tartışmalar neticesinde, miras alanlarının günlük yaşama entegrasyonunun sağlanması, miras varlıklarının karşılaştıkları risklerin önlenmesi ve azaltılması, miras varlığının çevresi ve etkileşimde olduğu toplum ile iletişiminin sürdürülebilir bir şekilde devam ederek gelecek nesillere aktarılmasına istinaden kültürel miras yönetimi kavramı ortaya çıkmıştır (Cengiz ve Tanaç Zeren, 2016). Bu yönetim olgusu çerçevesinde arkeolojik miras alanlarının korunması, sunulması ve toplumsal farkındalığın oluşturularak evrensel değere sahip varlıkların gelecek nesillere aktarılması, koruma ve planlama stratejilerinin geliştirilmesi konusunda faaliyetler gerçekleştirilmektedir (Cengiz ve Tanaç Zeren, 2021).

1972 yılında kabul edilen ve 1975 yılında yürürlüğe giren Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme'nin 5. Maddesi uyarınca, kültürel ve doğal mirasa toplumun yaşamında bir işlev verilmesi ve bu mirasın korunmasını kapsamlı planlama programlarına entegre etmeyi amaçlayan genel bir politikanın benimsenmesi önerilmiştir.

İlk olarak 1977 yılında yayınlanan, ardından periyodik olarak revize edilen ve son versiyonu 2023 yılında yayınlanan Dünya Mirası Sözleşmesi Uygulama Rehberi (The Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention) kapsamında kültürel veya doğal bir miras alanının UNESCO Dünya Miras Liste'ne aday olarak gösterilebilmesi ve listeye alınabilmesi için, varlığa yönelik kısa, orta ve uzun vadede alanın korunmasına ve sunuma yönelik bir yönetim planının bulunması gerektiği belirtilmiştir (UNESCO World Heritage Convention, The Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, b.t.).

Kültürel miras yönetimine ve yönetim planlarına ilişkin süreç içerisinde uluslararası platformda birçok rehber, düzenleme ve tüzük oluşturulmuştur:

- a) 1990 yılında ICOMOS Uluslararası Arkeolojik Miras Yönetimi Komitesi tarafından yayınlanan Kültürel Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü (Charter for the Protection and Management of the Archaeological Heritage),
- b) 1998 yılında yayınlanan Dünya Miras Alanlarının Yönetimi Rehberi (Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites),
- c) 1999 yılında ikinci, 2013 yılında revize edilerek üçüncü versiyonu yayınlanan Burra Tüzüğü (The Burra Charter),
- d) 2013 yılında yayınlanan Dünya Kültür Mirasının Yönetimi (Managing Cultural World Heritage),
- e) 2017 yılında yayınlanan Kamuya Açık Arkeolojik Alanların Yönetimine İlişkin Salalah Rehberi (Salalah Guidelines for the Management of Public Archaeological Sites),
- f) 2021 yılında ICOMOS tarafından yayınlanan Miras ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları: Miras ve Kalkınma Aktörleri için Politika Rehberi (Policy Guidance For Heritage and Development Actors).

Sullivan (1997), yönetim planı çalışmalarının eksikliği sonucunda kısa ve uzun vadede arkeolojik miras alanını etkileyen kararların alınabildiğini aktarmıştır. Ayrıca planlama sürecinin disiplinler arası ortak çalışma ile yürütülmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Kültürel miras yönetim planlamasını, kültürel mirasın stratejik bir planlama çerçevesinde değerlendirildiği bir model olarak değerlendiren Ulusan (2016, s.375-376), alan yönetimini, yönetim alanının belirlenmesinden yönetim planlarının hazırlanarak süreç içerisinde uygulanması, denetlenmesi ve güncellenmesi aşamalarını içeren bir yaklaşım olarak tanımlamaktadır.

2.1.2 Arkeolojik Miras Alanlarında Korumanın Türkiye’deki Gelişimi

Tarihsel sürece bakıldığında, tüm dünyada kültürel miras algısının merkezini “eski”nin oluşturduğu söylenebilir. Eskinin çerçevesinde din, merak ve ilgi, sanat ve estetik değer, ekonomik değer gibi çeşitli sebepler dolayısıyla kültürel mirasa yönelik

çeşitli bakış açıları gelişmiştir. Ülkemizin geçmişine baktığımızda da Selçuklu'dan Beylikler Dönemi'ne, Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne dek, kültürel mirasa yönelik çeşitli sebepler ile farklı bakış açıları geliştirildiği söylenebilir. (Madran, 1985)

Madran (1985), tahribatın gerçekleşme sebebini ve tahribata yönelik oluşturulan bakış açılarını “eski eser” kavramının gelişimi, “onarım” kavramının da temel konusu olarak belirtmiştir. Osmanlı Dönemi'nde gerçekleştirilen tahribatların ana sebeplerini de bilinçsizlik, din etkisi, bilgisizlik, finansman problemi, doğa ve çevre koşulları olarak sıralamıştır. Yine Osmanlı Dönemi'nde gerçekleştirilen onarımların sebeplerini ise din, gelenekler, toplum tarafından kullanım ve vakıf kurumu etkisi olarak sıralamıştır.

Osmanlı'da müzeciliğin temeli, Aya İrini ile 1846 yılında atılmıştır (Artun, 2017). 1869'da Müze-i Hümayun ismini alan ancak hala kamuya açık olmayan Aya İrini, padişahın inziva alanı olarak da kullanılmıştır. Fetih sonrası imparatorluk cephanesine dönüştürülmüş olan Aya İrini Kilisesi'nde askeri malzemeler ve kutsal emanetler yer almış, herhangi bir teşhir düzeni mevcut olmasa da bu nesnelerin korunmuş ve istiflenmiş olmaları, Osmanlı'da müze olgusunun da başlangıcını oluşturduğu söylenebilir. (Shaw, 2015).

Shaw (2015) ayrıca Osmanlı'da reform ile birlikte, kutsal emanetlerin daha fazla teşhir edildiğini, Cebehane-i Amire'nin isminin 1730 yılında gerçekleştirilen tadilat sonrasında Darü'l-Esliha olarak değiştirildiği ve yapıda bulunan ancak artık kullanılmayan malzemelerin ve kıymetli eşyanın ilk kez resmi bir şekilde teşhir edildiğini aktarmıştır. İlerleyen dönemlerde binada, silahların yer aldığı bölüme Mecmua-i Esliha-i Atıka, Helen ve Bizans eserlerinin yer aldığı bölüme ise Mecmua-i Âsâr-ı Atıka ismi verilerek iki ayrı bölüme ayrılmıştır.

Aslında, Osmanlı için o dönemde eserlerin ne şekilde sergilendiği değil, hangi esere sahip olduğu önemliydi. Zaman içerisinde silahlar aracılığıyla geçmişe sahip olma fikrinden vazgeçilmiş, elde mevcutta var olan Helen ve Bizans eserleri de böylelikle

önem kazanmıştır. Mecmua-ı Âsâr-ı Atîka'nın ismi de böylece, Sultan Abdülaziz döneminde Müze-i Hümayun olarak değiştirilmiştir (Shaw, 2015).

Modern müze kavramı ise Osman Hamdi Bey'in öncülüğünde, Müze-i Hümayun'un ilk müdürü Edward Goold, Philipp Dethier ve Albert Dumant'ın destekleriyle ortaya çıkmıştır. İmparatorluk müzesini modern ulusal müze zeminine oturtan, arkeoloji ve sanat alanında öncü çalışmalar gerçekleştiren bir diğer önemli kişi ise, Osman Hamdi Bey'in yardımcısı olan, sonrasında ise müze müdürü olarak görev yapan Halil Edhem'dir (Artun, 2017).

Arkeolojik alanlara ilgi ise, Osmanlı Dönemi'nde 19.yüzyılda çeşitli arkeolojik miras alanlarının keşfiyle başlamıştır (Ahunbay, 2010). Osmanlı Devleti'nin sınırlarının, çeşitli uygarlıklara ve dünyanın en kıymetli eserlerine ev sahipliği yaptığı yürütülen arkeolojik kazı çalışmaları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu durum, Osmanlı'da koruma anlayışını geliştirmiş ve koruma alanında çeşitli çalışmaların yapılmasının önünü açmıştır. Yurtdışından gelen araştırmacıların Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yaptıkları kazılar sonucunda Osmanlı Devleti'nde arkeoloji kavramı oluşmaya başlamıştır. Osmanlı Dönemi'nde Didim'de Newton Efes'te Woods, Truva'da ise Schlimann arkeolojik kazılar gerçekleştirmiştir. Yabancı araştırmaların kazılarda buldukları eserleri yurt dışına kaçırmaları dolayısıyla arkeolojik çalışmaların kontrollü bir şekilde gerçekleştirilmesi ve bir kanuna tabi olması adına ilk resmi düzenlemeler oluşturulmuştur (Shaw, 2015).

Osmanlı Dönemi'nde arkeolojik mirasın korunması ile ilgili ilk yasal düzenleme 1869 yılında yürürlüğe giren 'Asar-ı Atika Nizamnamesi'dir. Arkeolojik kazıların izne bağlandığı ve arkeolojik buluntuların yurtdışına çıkarılmasının yasaklandığı bu yasanın kapsamı, 1874, 1884 ve 1906 yıllarında güncellenerek genişletilmiştir (Aydeniz, 2009) (Ahunbay, 2017, s.136). 1869 tarihli ilk nizamnamede antika eşyalar veya kazılara dair kararlar yer alırken, 1874 tarihli nizamnamede henüz keşfedilmemiş eski eserler devletin malı olarak kabul edilmiş, 1884 tarihli nizamnamede yurtdışına çıkarılan eserlerin geri getirilmesi ve eski eserlerin devlet malı sayılması kararı

alınmış, 1906 tarihli nizamnamede ise Osmanlı dönemindeki taşınır ve taşınmaz eserler de eski eser olarak kabul edilmiştir (Dişli ve Günel, 2020).

Türkiye Cumhuriyeti döneminde ilk yasal adım, kültür varlıklarının korunmasına ilişkin uyulacak ilkeleri belirlemek ve uygulamaları denetlemek üzere 1951 yılında GEEAYK - Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kurulmasıdır (Aydeniz, 2009). Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan GEEAYK'nin görevlerine yönelik hazırlanan 5805 Sayılı Kanun ile yurt içindeki eserlerin korunması, bakım, onarımlarına ilişkin tüm çalışmalar Anıtlar Yüksek Kurulu'na devredilmiştir (Dişli ve Günel, 2020).

1973 yılında yürürlüğe konulan 1710 Sayılı 'Eski Eserler Kanunu' ile, tüm eski yasalar yürürlükten kaldırılmıştır. Bu kanun kapsamında ilk kez 'sit' ve 'arkeolojik sit' tanımı yapılmıştır (Aydeniz, 2009). 1973 ile 1982 yılları arasında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 417 adet sit alanı belirlenmiştir (Ahunbay, 2017, s.136). 1710 Sayılı 'Eski Eserler Kanunu' yürürlüğe girmeden önce, koruma konularında Osmanlı Dönemi'nde 1906 tarihinde güncellenen Asar-ı Atika Nizamnamesi'nde yer alan hükümler doğrultusunda kararlar alınmaktaydı (Dişli ve Günel, 2020).

1982 yılında 2658 sayılı kanunla Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme'ye katılmamız uygun bulunarak 1983 yılında 17959 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır. "Arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar" sözleşme uyarınca "anıtlar" olarak; "tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnaî evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik siteleri kapsayan alanlar" ise "sitler" olarak tanımlanmıştır (UNESCO, 1972).

1983 yılında 1710 sayılı kanunun kaldırılması ile 2863 sayılı 'Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu' yürürlüğe girmiştir. Korunması gereken taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımların belirlenmesi, yapılacak işlem ve faaliyetlerin düzenlenmesi ve bu konudaki gerekli ilke ve uygulama kararını alacak

teşkilatın kuruluşunun ve görevlerinin tespit edilmesi amacıyla yürürlüğe giren kanun, gerçek ve tüzel kişilerin görev ve sorumluluklarını kapsamaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1983).

2863 sayılı “Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” kapsamında sit “tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır.” olarak tanımlanmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1983).

1983 tarihli 2863 sayılı Kanun kapsamında ayrıca GEEAYK kapatılmış, Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu (KTVKYK) kurulmuştur (Dişli ve Günel, 2020).

Sit tanımı, 1973 yılında çıkarılan 1710 sayılı kanun kapsamında gerçekleştirilmiş, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun 1999 tarihli 658 sayılı İlke Kararı kapsamında ise arkeolojik sitler tanımlanmıştır. Böylelikle arkeolojik sitlerin korunmasına yönelik yasal bir zemin oluşturulmuştur (Ahunbay, 2010).

Sit dereceleri, arkeolojik sitler üzerindeki yapılaşma kararlarını doğrudan etkileyen tanımlamalardır (Ozar, 2016). Arkeolojik sit alanlarının turizm ve imar baskısı altında korunması ve günümüzdeki hızlı kentleşmeden en az şekilde etkilenmesi için çeşitli ilke kararları çıkarılmıştır (Ahunbay, 2010).

1998 yılında çıkarılan 572 nolu İlke Kararı kapsamında I.ve II. derecede arkeolojik sit alanlarının korumasına ve sergilenmesine yönelik mekanların oluşturulması hakkında karar alınmıştır (T.C. Kültür Bakanlığı Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 1998). KTVKYK tarafından çıkarılan 658 sayılı İlke Kararı bunlara bir diğer örnek olmakla birlikte, arkeolojik sit alanlarının koruma ve kullanma koşullarını belirleyen karardır. Bu ilke kararı kapsamında arkeolojik sit alanları

1.Derece, 2.Derece ve 3.Derece Arkeolojik Sit Alanları olarak ayrılmış ve sit alanlarındaki yapılaşma koşulları belirlenmiştir (Ahunbay, 2010).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun 1999 tarihli 658 nolu “Arkeolojik Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları İlke Kararı”nda arkeolojik sitler “İnsanlığın varoluşundan günümüze kadar ulaşan eski uygarlıkların yer altında, yer üstünde ve su altındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan her türlü kültür varlığının yer aldığı yerleşmeler ve alanlardır.” olarak tanımlanmıştır (T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 1999).

2004 yılında yapılan düzenlemeler sonucunda 5226 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” yürürlüğe girmiş, bu kanun kapsamında kültür varlıkları “tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır.” olarak, ören yeri ise “tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli uygarlıkların ürünü olup, topografik olarak tanımlanabilecek derecede yeterince belirgin ve mütecanis özelliklere sahip, aynı zamanda tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal veya teknik bakımlardan dikkate değer, kısmen inşa edilmiş, insan emeği kültür varlıkları ile tabiat varlıklarının birleştiği alanlardır.” olarak tanımlanmıştır. Aynı düzenleme kapsamında alan yönetimine bağlı olarak yönetim alanı, yönetim planı ve bağlantı noktası kavramları da mevzuatımızda yer almıştır.

2005 yılında 702 sayılı “Kentsel Arkeolojik Sit Alanları Koruma Ve Kullanma Koşulları” İlke Kararı kapsamında kentsel arkeolojik sitler “3386 ve 5226 sayılı Kanunlarla değişik 2863 sayılı Kanun kapsamına giren arkeolojik sit alanları ile birlikte korunması gerekli kentsel dokuları içeren ve bu özellikleri ile bütünlük arz eden korumaya yönelik özel planlama gerektiren alanlar kentsel arkeolojik sit alanlarıdır” olarak tanımlanmıştır. Bu kapsamında arkeolojik mirasın onarımı ve

sergilenmesine yönelik kararlara ek olarak, planlama çalışmalarına ilişkin kararlardan alınmıştır.

2005 yılında 26006 sayılı “Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” Türkiye’de alan yönetimi ile ilgili gerçekleştirilen ve uygulamaların başlatan ilk çalışmadır. Yönetmeliğin yayınlanması ile sit alanlarının ve ören yerlerinin yönetim planlarının hazırlanması yasal bir zemine oturmuştur (Ulusand, 2016, s.379). Ülkemizde 30 adet miras alanının alan yönetimi çalışmaları kapsamında yönetim planı hazırlanarak T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından onaylanmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Ulusal Yönetim Planları, (b.t.).

Yönetmelik kapsamında alan yönetiminin hedefleri belirlenmiş, yönetim alanının belirlenmesindeki hususlar açıklanmış, yönetim planının hazırlanma esasları belirtilmiş, yönetim planı içeriği ve sorumlu paydaşlar açıklanmış, eylem planı kriterleri belirlenmiş, Alan Başkanı, Danışma Kurulu, Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu, Denetim Birimi ve görevleri açıklanmıştır.

2005 tarihli 26006 sayılı yönetmeliğe ek olarak 2021 tarihli 31435 sayılı “Alan Yönetimi İle Anıt Eser Kurulunun Kuruluş Ve Görevleri İle Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” yayınlanmıştır.

2012 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı ile evre ve şehircilik Bakanlığı arasında imzalanan “Doğal Sit Alanları Ve Taşınmaz Tabiat Varlıklarının Bulunduğu Alanların Arkeolojik, Kentsel, Kentsel-Arkeolojik, Tarihi Sit Alanları Ve Tescilli Taşınmaz Kültür Varlıkları İle Bunların Koruma Alanları Ve Etkileşim-Geçiş Sahasının Bulunduğu Alanlar İle akıştığı Yerlerde Uygulanacak Esaslara İlişkin Protokol” kapsamında doğal sit alanlarının arkeolojik, kentsel, kentsel-arkeolojik, tarihi sit alanları ve tescilli taşınmaz kültür varlıkları ile bulunduğu durumlar çakışan alan tanımı altında aktarılmış, protokol kapsamında iş ve işlemlerde izlenecek usul ve esaslar belirlenmiştir.

2012 tarihli 28232 sayılı Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik kapsamında arkeolojik sitler, “İnsanlığın varoluşundan günümüze kadar ulaşan eski uygarlıkların yer altında, yer üstünde ve su altındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan her türlü kültür varlığının yer aldığı yerleşmeler ve alanlar” olarak tanımlanmış, tespit ve tescil işlemlerinde değerlendirme kıstasları bölümünde ise arkeolojik sit alanları ve kentsel arkeolojik sit alanlarının sahip olması gereken özellikler belirtilmiştir.

2015 tarihli 29231 sayılı “Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının ve Sitlerin Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” kapsamında, 2012 tarihli 28232 sayılı “Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik” arkeolojik sitler için belirtilen tespit ve tescil değerlendirme kıstasları değiştirilmiştir.

2.2 Arkeolojik Miras Alanlarında Mimari Çağdaş Müdahalelerin Uluslararası ve Ulusal Yasal Düzenlemelerdeki Yeri

Arkeolojik miras alanlarının sergilenmesi, sunulması, ziyarete açılması ve toplum ile miras alanı arasındaki bağın kurulmasında çeşitli mimari çağdaş müdahalelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bölümde, arkeolojik miras alanlarında 20. yüzyılın başlarına kadar uzanan uluslararası ve ulusal yasal düzenlemeler aktarılmaktadır.

2.2.1 Arkeolojik Miras Alanlarında Mimari Çağdaş Müdahalelerin Uluslararası Yasal Düzenlemelerdeki Yeri

1931 yılında yayınlanan Atina Tüzüğü ile (Carta Del Restauro) arkeolojik miras ile ilgili olarak bütünlemeden kaçınılması, mümkün olan en az ek malzeme ile anastilosis uygulamasının yapılması, kazılarda ortaya çıkan taşınır ve taşınmaz eserlerin korunmasını sağlayan sistemli bir kurtarma çalışmasının yapılması, kazılarda günlük

tutularak çizim ve fotoğraflar ile gerçekleştirilen çalışmaların belgelenmesi önerilmiştir (ICOMOS, 1931).

1956 yılında UNESCO tarafından kabul edilmiş olan Arkeolojik Kazılarda Uygulanabilir Uluslararası İlkeler hakkında Tavsiye Kararı'nda üye devlete arkeolojik kazıların izne tabi olması, arkeolojik kalıntılara saygı konusunda eğitim faaliyetlerinin yürütülmesi ve arkeolojik eserlerde gerçekleştirilecek restorasyon çalışmalarının denetlenmesi önerilmiştir (UNESCO, 1956).

1964 yılında yayımlanan Venedik Tüzüğü'nün (Venice Charter) 15. Maddesinde arkeolojik kazılardan bahsedilmiş, arkeolojik kazıların uluslararası ilkeler ile tanımlanmış olan kararlara ve bilimsel standartlara göre yapılması gerektiği vurgulanmıştır (ICOMOS, 1964).

ICOMOS tarafından 1990 yılında yayımlanan Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü'nde arkeolojik mirasın geçmişteki insan etkinliklerinin temel belgesini oluşturduğu ve arkeolojik yöntemler ile elde edilen maddi miras olduğu ifade edilmiştir. Aynı zamanda insan varlığının her tür izini ve etkinliğini yansıtan yerleri, terk edilmiş yapıları, toprak ve su altındaki sitler de dahil olmak üzere her türlü kalıntıyı, bunlarla bağlantılı olarak da taşınabilir tüm kültürel malzemeyi içerdiği ifade edilmiştir (ICOMOS,1990).

Avrupa Konseyi tarafından 1969 yılında Londra'da çıkarılan ancak 1992 yılında yenilenerek Valetta'da imzalanan Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nde arkeolojik alanlarda yapılacak kazıların planlanması için bir yol haritası çizilmiştir (Council Of Europe, 1992).

ICOMOS tarafından 2003 yılında Mimari Mirasın Analizi, Koruması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler kapsamında arkeolojik sit alanlarının korunmasına ve söz konusu alanlarda yer alan mimari mirasın analizine ilişkin öneriler verilmiştir (ICOMOS, 2003).

ICOMOS tarafından 2005 yılında yayınlanan Miras Yapılarının, Ören Yerlerinin ve Alanlarının Muhafaza Edilmesi ile ilgili Xi'an Deklarasyonu'nda belgelemenin öneminden bahsedilmiş, alanı anlayabilmek için disiplinler arası bir çalışmanın benimsenmesi gerektiği aktarılmıştır. Ayrıca alanların korunması için planlama ve stratejilerin geliştirilmesi önerilmiştir. Miras alanlarının çevresinde tampon bölgelerin oluşturulması, miras alanlarının sunulması ve yorumlanması için geliştirilen uygulamalar ve miras alanı çevresinde oluşturulacak yeni projelerde silüet, kütle, arazi kullanımı ve arkeolojik miras alanı ile görsel iletişimi konularına dikkat edilmesi önerilmiştir (ICOMOS, 2005).

ICOMOS tarafından 2008 yılında yayınlanan Kültürel Miras Alanlarının Algılanması ve Sunumu Tüzüğü'nde arkeolojik miras alanlarının korunması ve sunumu kapsamındaki esaslara değinilmiştir (ICOMOS, 2008).

2017 yılında yayınlanan Kamusal Arkeolojik Alanların Yönetimine İlişkin Salalah Yönergesi'nde (Salalah Guidelines for the Management of Public Archaeological Sites) ziyarete açık arkeolojik sitlerin turizm destinasyonu olarak tanıtılmasından dolayı bazı zorlukların ortaya çıkması, bölgesel ve yerel kültürel koruma problemlerinin oluşması dolayısıyla arkeolojik alanların yönetimiyle ilgili öneriler sunulmuştur. Arkeolojik miras alanlarının, mümkün olan en geniş kitleye açık olması ancak bu durumun da mevcut fiziksel yapıyı bozmadan ve yok etmeden gerçekleştirmesi gerektiği önerilmiştir. Ayrıca söz konusu yönergenin etkili yönetim ve sisteminin tanımlanması ve geliştirilmesi için yol haritası çizdiği, ziyarete açık arkeolojik miras alanlarında sürdürülebilir bir yönetim mekanizmasının sağlanmasının stratejik bir değere sahip olduğu belirtilmiştir (ICOMOS, 2017).

Tablo 2.1 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin uluslararası yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu - 1

Arkeolojik Miras Alanlarında Mimari Çağdaş Müdahalelerin Uluslararası Yasal Düzenlemelerdeki Yeri	
Mevzuat	Kriterler
Madrid Konferansı (1904)	Arkeolojik miras alanlarının korunması esas alınmalı
Atina Tüzüğü (1931)	Arkeolojik miras alanındaki kalıntıların düzenlenmesi ve korunması sağlanmalı
	Çağdaş yapım teknikleri kullanılabilir
	Yeni düzenlemeler alanda ayırt edilebilecek şekilde farklı malzemeler kullanılarak tasarlanmalı
	Yeni ekler sade ve anlaşılır olmalı
	Arkeolojik miras alanı bütüncül olarak ele alınmalı, alana getirilecek eklerde üslup, ölçek, kütle ve renk özelliklerine dikkat edilmeli
Arkeolojik Kazılarda Uygulanabilir Uluslararası İlkeler Hakkında Tavsiye Kararı (1956)	Arkeolojik miras alanının ve miras öğelerinin korunması öncelik olmalı
Venedik Tüzüğü (1964)	Arkeolojik buluntuların korunması ve korumanın sürekliliği sağlanmalı
	Kütle ve renk ilişkileri arkeolojik miras alanı ile uyumlu olmalı
	Yeni düzenlemeler arkeolojik miras alanının ölçeğine ve büyüklüğüne uygun olmalı
	Çağdaş müdahaleler gerçekleştirilebilmeli
	Müdahaleler ve yapılar, arkeolojik miras alanının özgün karakterinden ayırt edilebilecek şekilde tasarlanmalı
Quito Normları / Artistik ve Tarihsel Değer olan Anıtların ve Sitlerin Korunması ve Yararlanılması Raporu (1967)	Yeni düzenlemeler arkeolojik miras alanındaki koruma mevzuatı ve yönetmelikler doğrultusunda uygulanmalı
	Çağdaş yapıların tasarımı, yapının miras alanı ile kurduğu hacim, ölçek ve yoğunluk özellikleri dikkate alınarak gerçekleştirilmeli

Tablo 2.2 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin uluslararası yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu - 2

Arkeolojik Miras Alanlarında Mimari Çağdaş Müdahalelerin Uluslararası Yasal Düzenlemelerdeki Yeri	
Mevzuat	Kriterler
Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (1969)	Arkeolojik miras öğelerinin tercihen bulunduğu yerde korunmalı ve bakımı gerçekleştirilmeli
	Arkeolojik buluntular için uygun depolar yapılmalı
	Yeni düzenlemeler arkeolojik mirası tahrip etmemeli
	Arkeolojik sitlerin ziyarete açılabilmesi sağlanmalı
	Ziyaretçilerin sitlerin ve çevrelerinin arkeolojik ve bilimsel niteliğine zarar vermesi önlenmeli
	Arkeolojik varlıkların sergilenmesi teşvik edilmeli
Çağdaş Mimarının Eski Yapı Gruplarının İçine Sokulmasına İlişkin Sempozyum Ülke Kararları (1972)	Arkeolojik miras alanına getirilen çağdaş yapılar kütle, ölçek, ritim, görünüm ve estetik olarak alanın dokusuna saygı göstermeli ve alana uyum sağlamalı
Amsterdam Bildirgesi (1975)	Arkeolojik miras alanının dokusuna ve karakterine saygı göstermeli
	Uygulamalar, modern görüşler doğrultusunda ve teknolojik imkanlar çerçevesinde gerçekleştirilmeli
	Yeni düzenlemeler, çağdaş ihtiyaçları karşılayabilecek şekilde tasarlanmalı
	Arkeolojik miras alanındaki çalışmalar katılımcılık esasıyla gerçekleştirilmeli
	Yeni yapılar hacimsel olarak çevresiyle uyumlu olmalı
	Yeni düzenlemeler, arkeolojik miras alanı için hazırlanan bütünlük koruma vizyonu çerçevesinde tasarlanmalı ve uygulanmalı
Nairobi Tavsiyesi (1976)	Arkeolojik miras alanının özgünlüğünü bozmayacak tasarımlar yapılmalı
	Miras alanına getirilen çağdaş yapılar birbirileri ile gerek benzer gerek zıt özelliklere sahip olsalar da alanda uyum ve estetik içinde olmalı
	Arkeolojik miras alanında yer alacak yeni düzenlemeler bütüncül olarak düşünülmeli ve tasarlanmalı
	Miras alanındaki tüm dönemlerin korunması sağlanmalı

Tablo 2.3 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin uluslararası yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu - 3

Arkeolojik Miras Alanlarında Mimari Çağdaş Müdahalelerin Uluslararası Yasal Düzenlemelerdeki Yeri	
Mevzuat	Kriterler
Arkeoloji ve Planlama Toplantısı Sonuçları (1984)	Arkeolojik kalıntıların zarar görmesi engellenmeli
	Yerel toplum gözetilerek yorumlanmalı ve sunulmalı
Washington Tüzüğü / Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü (1987)	Yeni işlevler arkeolojik miras alanının karakteri ile uyumlu olmalı
	Arkeolojik miras alanının ve çevresinin mevcut dokusuna saygı olunmalı, ölçek olarak miras alanına uyumlu olmalı
	Arkeolojik kalıntılar korunmalı
	Arkeolojik miras alanına ulaşımı kolaylaştırmalı ancak alana zarar vermemeli
	Arkeolojik miras alanını karakterine göre tasarlanmalı
	Doğal afetlere karşı dirençli olmalı
	Arkeolojik miras alanını dış etkenlere karşı korumalı
Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü (1990) / Lozan, İsviçre	Miras alanının uzun vadeli korumasını ve bakımını sağlanmalı
	Arkeolojik miras alanı ve öğeleri yerinde sergilenmeli
	Yerel ilgi ve katılım desteklenmeli
	Yeni düzenlemeler doğrudan arkeolojik kalıntılar üstünde yapılmamalı
	Yeni eklerin/yapıların yeniden yapım oldukları anlaşılabilmesi
Avrupa Arkeolojik Mirasının Korunması Sözleşmesi (1992) / Valetta, Malta	Arkeolojik kalıntılar yerinde korunmalı
	Arkeolojik kalıntılar için depolama birimleri temin edilmeli
	Arkeolojik miras alanına ziyaretçi girişini uygun hale getirilmeli
	Ziyaretçi güzergahı ve ilgili hizmet birimleri arkeolojik miras alanının bilimsel verilerini olumsuz etkilememeli
Nara Özgünlük Belgesi (1994) / Nara, Japonya	Kültür mirasının çeşitliliği göz önünde bulundurulmalı, korunurken geliştirilmesi sağlanmalı
	Somut miras öğelerine saygıyla yaklaşılmalı

Tablo 2.4 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin uluslararası yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu - 4

Arkeolojik Miras Alanlarında Mimari Çağdaş Müdahalelerin Uluslararası Yasal Düzenlemelerdeki Yeri	
Mevzuat	Kriterler
Principles for the Recording of Monuments, Groups of Buildings and Sites (1996) / Sofya, Bulgaristan	Kültürel miras ile ilgili orijinal kayıtların uygun ortamda güvenli bir şekilde saklanması için arşiv birimi oluşturulmalı
	Arkeologlar ile birlikte diğer bilim dallarından da uzmanlar kayıt aşamasında iş birliği içerisinde çalışabilir
Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü (1999) / Meksika	Çağdaş müdahaleler, arkeolojik miras alanındaki değerlere ve miras alanının karakterine saygı göstermeli
	Arkeolojik miras alanına doku ve malzeme olarak uyumlu olmalı
Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü: Kültürel Miras Değerine Sahip Alanlarda Turizmin Yönetimi (1999) / Meksika	Bölge halkının ve ziyaretçilerin miras alanına erişimi, entegrasyonu sağlanmalı
	Çağdaş ve teknolojik müdahaleler kullanılabilir
	Her türlü yeni düzenleme miras alanının özgünlüğünü pekiştirmeli
	Arkeolojik miras alanına getirilen yeni eklerde yerel malzeme kullanılmalı, yerel mimari üsluplar çerçevesinde tasarımlar gerçekleştirilmeli
	Arkeolojik miras alanı çevresiyle, içerisinde yer aldığı doğal ve kültürel peyzaj dokusuyla birlikte değerlendirilmeli
	Ziyaretçilere koruma bilincinin aktarılması gözetilmeli
	Arkeolojik miras alanı içerisindeki fonksiyonlara yönelik yürüyüş güzergahları, alanda olumsuz etkileri en aza indirgeyecek şekilde oluşturulmalı
	Alandaki çağdaş müdahaleler, miras alanının fiziksel ve ekolojik özelliklerini zedelememeli
	Arkeolojik miras alanındaki çalışmalar katılımcılık esasıyla gerçekleştirilmeli
Avrupa İyi Uygulama Kodu: "Arkeoloji ve Kent Projesi" (2000)	Arkeolojik kalıntılar yerinde korunmalı
	Arkeolojik kalıntılara temas eden noktalarda özel temel sistemleri tasarlanmalı
	Arkeolojik kalıntıların yerinde sergilenmeli

Tablo 2.5 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin uluslararası yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu - 5

Arkeolojik Miras Alanlarında Mimari Çağdaş Müdahalelerin Uluslararası Yasal Düzenlemelerdeki Yeri	
Mevzuat	Kriterler
UNESCO World Heritage and Contemporary Architecture- Managing the Historic Urban Landscape / Viyana Memorandumu (2005)	Çağdaş mimari, tarihi dokunun bağlamına uygun şekilde entegre edilmeli
Xi'an Declaration on the Conservation of the Setting of Heritage Structures, Sites and Areas (2005) / Xi'an, Çin	Etkili planlamaların, politikaların ve stratejilerin sonucunda uygulanmalı
	Arkeolojik miras alanının ve çevresinin yerel veya kültürel bağlamlarını yansıtmalı
	Projelendirmede miras etki değerlendirme yöntemleri kullanılmalı
	Arkeolojik alanın önemini ve ayırt edici karakterini yansıtmalı ve korumalı
	Arkeolojik miras alanına ve buluntulara yeterli mesafede yer almalı, arkeolojik miras alanının genel görseline uygun olmalı, arkeolojik buluntuların üzerine konumlanmamalı ve arkeolojik miras alanı sınırları içerisinde yapılaşma için gereksiz alan kullanımından kaçınılmalı, yapılaşma için minimum alan kullanılmalı
	Arkeolojik miras alanının önemine ve ayırt edici karakterine katkıda bulunmalı
	Arkeolojik miras çevresindeki yerel topluluklarla iş birliği içerisinde, katılımcılık esasıyla gerçekleştirilmeli
	Yeni düzenlemelerin tasarımında ve uygulamasında disiplinler arası çalışmalar gerçekleştirilmeli
The Quebec Declaration on the Preservation of the Spirit of the Place (2008) / Québec, Kanada	Miras alanında gerçekleştirilen müdahalelerin asıl amacı alanı anlamak, korumak ve aktarmak amaçlanmalı
	Arkeolojik miras alanının ve miras öğelerinin korunması, tanıtılması ve yaygınlaştırılması için modern dijital araçları kullanılmalı
	Arkeolojik miras alanındaki çalışmalar katılımcılık esası ile gerçekleştirilmeli

Tablo 2.6 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin uluslararası yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu - 6

Arkeolojik Miras Alanlarında Mimari Çağdaş Müdahalelerin Uluslararası Yasal Düzenlemelerdeki Yeri	
Mevzuat	Kriterler
ICOMOS Kültürel Rotalar Tüzüğü (2008)	Tarihi kentlerin ve arkeolojik kalıntıların özgünlüğünün ve dokusunun korunmasına ve halkın kültürel mirasına katkısına, katılımına ve etkileşimine ilişkin süreçleri destekleyen kültür rotalarının mekanizması incelenmeli
Kültürel Miras Alanlarının Algılanması ve Sunumu Tüzüğü (2008) / Québec, Kanada	Halkın farkındalığını ve teşvikini artırmayı hedeflemeli
	Arkeolojik miras alanı bağlamı içerisinde korunmalı
	Arkeolojik miras alanının sürdürülebilir korunmasına katkı sunmalı
	Yeni düzenlemelerde teknolojik gelişmeler doğrultusunda yeni sistemler kullanılabilir
	Arkeolojik miras alanının çevresine ve doğal ortamına saygı gösterilmeli
	Somut olmayan kültürel miras öğeleri dikkate alınmalı
	Arkeolojik miras alanının özgünlüğüne saygı gösterilmeli
	Arkeolojik miras alanının dokusunu bozmayacak şekilde tasarımlar gerçekleştirilmeli
	Alana getirilen her ölçekten eklerin miras öğelerinden kolayca ayırt edilebilmesi için yeni düzenlemelerin farklı bir dili olmalı
	Doğal ve kültürel çevreye saygılı olmalı
	Arkeolojik alanın fiziksel bütünlüğünü ve özgünlüğünü bozmamalı
	Teknik ve teknolojik unsurlar ile entegre edilmeli
	Sürdürülebilir fayda sağlamalı
	İşlevsel, değiştirilebilir, revize edilebilir bir tasarıma ve sisteme sahip olmalı

Tablo 2.7 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin uluslararası yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu – 7

Arkeolojik Miras Alanlarında Mimari Çağdaş Müdahalelerin Uluslararası Yasal Düzenlemelerdeki Yeri	
Mevzuat	Kriterler
ICOMOS New Zealand Charter for the Conservation of Places of Cultural Heritage Value (2010)	Alanda gerçekleştirilmesi planlanan tüm çalışmalar, miras alanına özel hazırlanmış bir koruma planı kapsamında gerçekleştirilmeli
	Arkeolojik miras alanına en az müdahale ile gerçekleştirilmeli
	Kültürel miras öğeleri yerinde korunmalı
	Yeni müdahaleler, miras alanının algılanmasını bozmamalı ve miras alanına saygılı şekilde tasarlanmalı
Lima Declaration for Disaster Risk Management of Cultural Heritage (2010) / Lima, Peru	Arkeolojik miras alanlarına yönelik afet riski azaltma stratejilerinin geliştirilmesi
Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri (2011) / Valetta, Malta	Tüm müdahaleler soyut ve somut kültür değerlerine saygı göstermeli
	Çevreleri ile bütün olarak ele alınmalı
	Alanın ölçeğine saygı göstermeli
	Mevcut mimari ve çevredeki gelişmeler ile net bir ilişki kurmalı
	Mevcut durum dikkatle analiz edilmeli ve belgelenmeli
	Enerji verimliliğinin artırılması hedeflenmeli
	Yeni binalar enerji tasarruflu olmalı
	Koruma planı ve yönetimi planları dahilinde yapılmalı
The Australia ICOMOS Charter for the Conservation of Places of Cultural Significance – Burra Charter (1979, 1981, 1988, 2013) / Burra, Avustralya	Süreçler katılımcılık esasıyla yürütülmeli
	Arkeolojik miras alanına getirilen çağdaş ekler özgün dokuyu bozmamalı
	Yeni ekler ayırt edilebilir olmalı
Recommendations of the First International Conference of ICOMOS on Archaeological Parks and Sites (2015) / Salalah, Oman	Arkeoparklar, arkeolojik alanların korunması için bir araç olarak değerlendirilmeli
	Arkeoparklar, insanlığın geçmişini anlamak için sunum ve yorumlama işlevlerini barındıran alanlar olarak değerlendirilmeli

Tablo 2.8 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin uluslararası yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu – 8

Arkeolojik Miras Alanlarında Mimari Çağdaş Müdahalelerin Uluslararası Yasal Düzenlemelerdeki Yeri	
Mevzuat	Kriterler
ICOMOS – IFLA Document on Historic Urban Public Parks (2017)	Alanın erişilebilir olması adına tüm kullanıcılara uygun çözümler tasarlanmalı
	Arkeolojik miras alanı içerisinde aykırı olarak dikkat çekmeyen, alan iyi uyumlu tasarımlar yapılmalı
Salalah Guidelines for the Management of Public Archaeological Sites (2017) / Salalah, Oman	Arkeolojik alanın sürdürülebilir yönetimi için yönetim tesisleri oluşturulmalı
	Arkeolojik miras alanının bütünlüğünü ve özgünlüğünü bozmamalı
	Arkeolojik miras alanının önemine ilişkin özelliklerinin korunmasını sağlamalı
	Personel ihtiyaçlarına, ekipman ve malzeme ihtiyaçlarına yönelik tesis tasarımı gerçekleştirilmeli
	Arkeolojik miras alanını doğal afetlerden ve olumsuz insan etkilerinden korumalı

Tablo 2.9 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin uluslararası yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu – 9

Arkeolojik Miras Alanlarında Mimari Çağdaş Müdahalelerin Uluslararası Yasal Düzenlemelerdeki Yeri	
Mevzuat	Kriterler
ICOMOS Heritage and the Sustainable Development Goals: Policy Guidance for Heritage and Development Actors / Miras ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları: Miras ve Kalkınma Aktörleri için Politika Rehberi (2021)	Miras alanı ve eğitim kurumları arasında işbirliği geliştirilmeli
	Miras alanları, bilgi alışverişi, farkındalık, geleneksel bilginin gelecek nesillere aktarımı ve kültürlerarası iletişimin artırılması amacıyla etkin olarak değerlendirilmeli
	Miras alanı, toplumun tüm bireylerine cinsiyet, ırk vb. ayrımlar olmaksızın sunulmalı, korunmalı ve miras alanının gelecek nesillere aktarımı sağlanmalı
	Miras alanlı yenilikçi yöntemler ile kentsel gelişmeye ve turizme dahil olmalı
	Miras alanının korunmasına yönelik yönetim planları, projeler ve uygulamalar kapsayıcı şekilde ele alınmalı
	Çağdaş tasarımlar, miras alanının bütünlüğüne ve değerlerine saygı gösterilerek, sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde, yenilikçi çözümler ile entegre edilmeli
	Miras alanı yönetimi ve politikaları katılımcılık esaslı gerçekleştirilmeli
	Miras alanı, plansız kentleşme, iklim değişikliği ve insan kaynaklı zararlardan korunmalı

2.2.2 Arkeolojik Miras Alanlarında Mimari Çağdaş Müdahalelerin Ulusal Yasal Düzenlemelerdeki Yeri

5226 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” kapsamında koruma amaçlı imar planı; “bu Kanun uyarınca belirlenen sit alanlarında, alanın etkileşim-geçiş sahasını da göz önünde bulundurarak, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimari, demografik, kültürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmasına dayalı olarak; hali hazır haritalar üzerine, koruma alanı içinde yaşayan hane halkları

ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri, koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamalarını, sağlıklaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, alt yapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplilik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modellerini de içerecek şekilde hazırlanan, hedefler, araçlar, stratejiler ile plânlama kararları, tutumları, plân notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar plânlarının gerektirdiği ölçekteki plânlardır.” olarak, çevre düzenleme projesi ise; “ören yerlerinin arkeolojik potansiyelini koruyacak şekilde, denetimli olarak ziyarete açmak, tanıtımını sağlamak, mevcut kullanım ve dolaşımdan kaynaklanan sorunlarını çözmek, alanın ihtiyaçlarını çağdaş, teknolojik gelişmelerin gerektirdiği donatılarla gidermek amacıyla her ören yerinin kendi özellikleri göz önüne alınarak hazırlanacak 1/500, 1/200 ve 1/100 ölçekli düzenleme projeleridir.” olarak tanımlanmıştır.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun;

- a) 9. maddesine göre; “Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları çerçevesinde koruma bölge kurullarınca alınan kararlara aykırı olarak, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve koruma alanları ile sit alanlarında inşâ ve fizikî müdahalede bulunulamaz, bunlar yeniden kullanıma açılmaz veya kullanımları değiştirilemez. Esaslı onarım, inşaat, tesisat, sondaj, kısmen veya tamamen yıkma, yakma, kazı veya benzeri işler inşâ ve fizikî müdahale sayılır.
- b) 17. maddesine göre; “Ören yerlerinde çevre düzenleme projesi yapımı ve değişiklikleri, ilgili koruma bölge kurulunun uygun görüşü doğrultusunda Bakanlıkça yapılır, yaptırılır ve onaylanır. Koruma amaçlı imar plânları ve çevre düzenleme projelerinde yapılacak değişiklikler yukarıdaki usullere tabidir.
- c) 45. maddesine göre; “Kültür ve Turizm Bakanlığının izni ile yapılan kazılarda ortaya çıkan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının bakım, onarım ve çevre düzenlemeleri ile taşınır kültür ve tabiat varlıklarının bakım ve onarımları kazı

başkanlığınca yapılır (2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983)

1998 tarihli 572 sayılı “I. ve II. Derecede Arkeolojik Sit Alanlarındaki Örenyerlerinde Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Sergilenmesine Yönelik Mekanların Oluşturulması İlke Kararı” kapsamında;

- a) I.ve II. derece arkeolojik sit alanlarındaki örenyerlerinde açığa çıkarılan taşınır kültür varlıklarının alana yönelik işlevsel ve mekansal bağlarının kurulabilmesine olanak sağlamak üzere mahallinde korunması ve değerlendirilmesine yönelik bilimsel faaliyetler kapsamında; muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, teşhir - tanzim ve tanıtımlarına yönelik Kültür Bakanlığınca ihtiyaç duyulan kapalı ve açık sergi mekanları ile ziyaretçilere yönelik açık otopark, WC gibi düzenlemelerin bilimsel araştırma ve kazısı tamamlanmış olup yer altı katmanlarında korunması gerekli kültür varlığı bulunmadığı saptanan antik yerleşmenin surdışı alanlarında ilgili Koruma Kurulunun özel izni ile yapılabileceğine,
- b) Uygulama öncesinde ören yerinin yakın çevresinin işlevsel bütünlüğü içinde etkin bir şekilde korunması ve yaşatılmasına yönelik alan kullanım ve düzenleme kararlarını içeren 1 / 500 ölçekli Çevre Düzenleme Projesi ile ön izin alınmasına, buna bağlı olarak düzenlenecek kapalı ve açık mekanların işlev, yerleşme, yapılaşma, estetik ve peyzaj düzenleme koşulları ile kapasitelerinin sergiye konu eserler sergi mekanlarının mahal listeleri ile alana yönelik araştırma, kazı, restorasyon ve çevre düzenleme proje raporları çerçevesinde Koruma Kurulunca belirlenmesine, açık alan düzenlemelerinin onaylı 1 / 200, mimari mekanların 1 / 50 ve daha alt ölçekli uygulama projeleri ile uygulanabileceğine,
- c) Kapalı sergi ve depolama mekanı ihtiyaçlarının restorasyonu tamamlanabilecek mevcut mekanlardan da karşılanabileceğine, ören yeri bünyesinde kapalı sergi mekanları bütününden bağımsız olarak ticari mekanlara kesinlikle izin verilemeyeceğine, karar verilmiştir (T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 1998).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 1999 tarihli 658 nolu "Arkeolojik Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları İlke Kararı" kapsamında arkeolojik sit alanları, 1., 2. ve 3. derece olmak üzere arkeolojik sitlerin önemini, özelliklerini ve sit alanlarının koruma ve kullanma koşullarını belirten üç kategoriye ayrılmıştır. 1.Derece arkeolojik sit alanları, bilimsel kazılar dışında hiçbir kazı yapılamayacak ve kesinlikle hiçbir yapılaşmaya izin verilmeyecek alanlar olarak tanımlanmıştır. Ancak söz konusu tanıma ilişkin;

Bu alanlar içerisinde yer alan ören yerlerinde gezi yolu düzenlemesi, meydan tanzimi, açık otopark, WC, bilet gişesi, bekçi kulübesi gibi ünitelerin koruma kurulundan izin alınarak yapılabileceğine, istisnası yer almaktadır.

2.Derece arkeolojik sit alanları, koruma ve kullanma koşulları koruma kurulları tarafından belirlenecek olan ve sit alanı içerisinde yer alan tescilsiz yapıların basit onarımlarının gerçekleştirilebileceği, diğer tüm koşullarda ise 1.derece arkeolojik sit koşullarının uygulanacağı alanlar olarak tanımlanmıştır. 3.Derece arkeolojik sit alanları ise yeni düzenlemelere koruma ve kullanma kararları doğrultusunda izin verilebilecek alanlar olarak tanımlanmıştır (T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 1999a).

Aynı ilke kararı kapsamında kentsel arkeolojik sit tanımı arkeolojik sitlerle korunması gerekli kentsel dokuların birlikte bulunduğu alanlar olarak tanımlanmış, planlama çalışmaları sırasında;

- a) "Alana gelecek işlevlerin uyumuna,
- b) Günümüz koşullarının gerektirdiği altyapı hizmetlerinin proje aşamasından itibaren kültür katmanına zarar vermeyecek ve toprak kullanımını en alt düzeyde tutacak biçimde ele alınmasına,
- c) Öneri yapı gabarileri ile yapı tekniği ve malzemesinin geleneksel doku ile uyumuna özen gösterilmesine" kararı verilmiştir (T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 1999a).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun 1999 tarihli 665 nolu “Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları İle Koruma Alanları ve Sit Alanları Üzerine Konulacak Hertürlü Işıklı ve Işıksız Tabelalar İle Çevresinde Yapılacak Donanımlar İlke Kararı”nda “Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile koruma alanları ve her türlü sit alanlarında görüntü kirliliğine yol açan müdahalelerin ortadan kaldırılmasının esas olduğuna, Koruma Kurullarının bu hususu gözönüne alarak ilgili kurum ve kuruluşlar nezdinde girişimlerde bulunmasına ve önlemlerin alınmasına” kararı verilmiştir (T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 1999b).

2005 tarihli 702 sayılı “Kentsel Arkeolojik Sit Alanları Koruma ve Kullanma Koşulları İlke Kararı” kapsamında, arkeolojik sit alanları ile bütünlük oluşturacak şekilde korunması gereken kentsel dokuları içeren ve özel bir planlamayı gerektiren alanlar kentsel arkeolojik sit olarak tanımlanmıştır. Ayrıca planlama çalışmaları sırasında;

- a) “Alana gelecek işlevlerin uyumuna,
- b) Günümüz koşullarının gerektirdiği altyapı hizmetlerinin proje aşamasında kültür katmanına zarar vermeyecek ve toprak kullanımını minimumda tutacak biçimde ele alınmasına,
- c) Öneri yapı gabarileri ile yapı tekniği ve malzemesinin geleneksel doku ile uyumuna,
- d) Mevcut ve olası arkeolojik varlıkların korunmasını ve değerlendirilmesini sağlayacak çözümler getirilmesine” kararı verilmiştir (T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 2005a).

Mevzuatımızda, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından tanımlanan ve mevzuatlarda yer bulan kentsel arkeolojik sit alanlarına ilişkin birçok ilke kararı alınmıştır. Alınan bu ilke kararlarından 1993 tarihli 338 sayılı (Belge, 2004), 1996 tarih ve 415 sayılı (Örnek Özden, 2006) ve 1998 tarihli 594 sayılı (Dönertaş ve Şener, 2023) ilke kararları süreç içerisinde iptal edilmiştir. 2005 tarihli 702 sayılı ilke kararının yayınlanması ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun

1999 tarihli 658 sayılı ilke kararının 4. maddesini oluşturan kentsel arkeolojik sit tanımının ve ilgili alt maddelerinin de iptaline karar verilmiştir.

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan 2005 tarihli “Arkeolojik Kazılarda ve Kazı Alanlarında Yapılacak Düzenleme, Restorasyon ve Konservasyon Proje ve Uygulamalarında Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönerge”nin 31. maddesi kapsamında kazı alanlarında;

- a) Ören yerlerinin arkeolojik potansiyelleri korunur.
- b) Ören yerleri denetimli olarak ziyaretçilere açılır. Bu çerçevede alanın tanıtımına yönelik gezi güzergahları, bilgilendirme ve tanıtım panoları, gününbirlik ihtiyaçlara yönelik hizmet üniteleri ve aydınlatma gibi altyapı hizmetleri projelendirilir.
- c) Mevcut kullanım ve dolaşımdan kaynaklanan sorunlar çözülür.
- d) Alanın ihtiyaçları çağdaş, teknolojik gelişmelerin gerektirdiği donatılarla giderilir.
- e) Alanda yapılan çalışmalar sırasında, yöre halkı ile doğru bir iletişim kurulur, sahiplenmeyi sağlayıcı ve ilgiyi artırıcı programlar hazırlanır, ifadeleri yer almaktadır (T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 2005b).

2006 tarihli 714 sayılı İlke Kararı kapsamında;

- a) “I. ve II. derece arkeolojik sit alanlarındaki örenyerlerinde açığa çıkarılan taşınır kültür varlıklarının alana yönelik işlevsel ve mekansal bağlarının kurulabilmesine olanak sağlamak üzere mahallinde korunması ve değerlendirilmesine yönelik bilimsel faaliyetler kapsamında; muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, teşhir-tanzim ve tanıtımlarına yönelik Kültür ve Turizm Bakanlığınca ihtiyaç duyulan kapalı ve açık sergi mekanları ile ziyaretçilere hizmet verecek giriş ünitesi (güvenlik odası, bilet gişesi, WC vb.), açık otopark ve mobil satış üniteleri düzenlemelerinin varsa kazı heyetinin bilimsel görüşleri ve raporları doğrultusunda tespit edilen, yerleşmelerin

bütünlüğünü bozmayan alanlarda ilgili Koruma Bölge Kurulunun özel izni ile yapılabileceğine,

- b) Uygulama öncesinde ören yerinin yakın çevresinin işlevsel bütünlüğü içinde etkin bir şekilde korunması ve yaşatılmasına yönelik alan kullanım ve düzenleme kararlarını içeren 1/500 ölçekli Çevre Düzenleme Projesi ile ön izin alınmasına, buna bağlı olarak düzenlenecek kapalı ve açık mekanların işlev, yerleşme, yapılaşma, estetik ve peyzaj düzenleme koşulları ile kapasitelerinin sergiye konu eserler sergi mekanlarının mahal listeleri ile alana yönelik araştırma, kazı, restorasyon ve çevre düzenleme proje raporları çerçevesinde Koruma Bölge Kurulunca belirlenmesine, açık alan düzenlemelerinin onaylı 1/200, mimari mekanların 1/50 ve daha alt ölçekli uygulama projeleri ile uygulanabileceğine,
- c) Kapalı sergi ve depolama mekânı ihtiyaçlarının restorasyonu tamamlanabilecek mevcut mekanlardan da karşılanabileceğine” karar verilmiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 2006).

Söz konusu ilke kararı ile 1998 tarihli 572 nolu İlke Kararı da iptal edilmiştir. Özetle, 1. ve 2. Derece arkeolojik sit alanlarında yer alan ören yerlerinde ihtiyaç duyulması durumunda ziyaretçi merkezi, bilet gişesi, güvenlik odası, WC, açık otopark vb. fonksiyonları ile kapalı sergi salonu ve depolama alanlarının sit alanında kazı heyetinin bilimsel görüşü ve raporu doğrultusunda konumlandırılabilmesine dair karar alınmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 2006).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun 2008 tarihli 745 sayılı “Ören Yerleri ve Ören Yerlerinde Bulunan Arkeolojik Taşınmaz Kültür Varlıklarının, Bakanlıkça Tüzel Kişilere 5225 ve 5228 sayılı Kanunlar Kapsamında Kullandırılabilmesi hakkında İlke Kararı” kapsamında;

- a) “Arkeolojik sit alanlarındaki tahsislerle ilgili olarak; alanı ihya etmek veya alanda bulunan mimari yapıları restore etmek üzere tahsisine ilişkin konunun

bir komisyon tarafından yapılacak çalışma sonrasında değerlendirilmesi hususundaki Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 26/5/2008 tarih ve 741 sayılı kararı gereğince oluşturulan komisyonca hazırlanan rapor okundu, açıklamalar dinlendi, yapılan değerlendirmeler sonucunda;

- b)  ren yerleri ve  ren yerlerinde bulunan arkeolojik taşınmaz kültür varlıklarının; koruma bölge kurulunca uygun bulunan koruma amaçlı imar planı, evre düzenleme projesi dahil her ölçekteki projeler doğrultusunda yönetim alanı ve yönetim planı göz önünde bulundurulurak, varsa kazı başkanı, yoksa müze müdürlüğü görüşleri alınmak suretiyle özel protokol maddeleri oluşturularak bakım, onarım, restorasyonu ve değerlendirilmesi amacıyla ziyaretçilere açık olmak üzere Bakanlıkça tüzel kişilere 5225 ve 5228 sayılı Kanunlar kapsamında kullandırılabilieceğine,
- c)  ren yerlerinde bilimsel kazıların devam etmesi ve alanda bulunan yapıların korunması konusunda ihtiyaç duyulan mek nların (laboratuar, atölye, depolama, sergileme üniteleri vb.), kazı evi, denetimli şantiye, meydan tanzimi, güvenlik ve satış üniteleri, kafeterya, açık otopark, tuvalet, bilet gişeleri vb. uygulamaların geçici olarak ilgili koruma bölge kurulunun izni ile yapılabileceğine, 5/11/1999 tarih ve 658 sayılı ilke kararının ilgili bölümlerinin de bu çerçevede değerlendirilmesi gerektiğine” kararı verilmiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 2008).

Bakanlık Makamının 14/01/2020 tarih ve E.39797 sayılı Oluru ile yürürlüğe giren “Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Yapılacak Yüzey Araştırması, Sondaj ve Kazı alışmalarının Yürütülmesi Hakkında Yönerge” kapsamında;

- a) Kazı başkan adayı/kazı başkanınca kazı alanının, kazı evinin ve kazı deposunun her türlü güvenliğinin sağlanacağı ve yeterli sayıda bekçi tutulacağı taahhüt edilir.
- b) Yeni kazı başvurularında kazı evi ve kazı deposu konularının öncelikle çözüleceğinin taahhüt edilmesi gerekir.” Maddeleri yer almaktadır. Ayrıca kazı

çalışmaları için kazı evi ve bekçi sağlanmaması durumunda ise ruhsatname ve izin belgesinin yenilenmemesi durumu açıkça belirtilmiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020).

Tablo 2.10 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin ulusal yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu - 1

Arkeolojik Miras Alanlarında Mimari Çağdaş Müdahalelerin Ulusal Yasal Düzenlemelerdeki Yeri	
Mevzuat	Kriterler
1973 tarihli 1710 sayılı “Eski Eserler Kanunu”	Kazı, sondaj veya araştırma yapılan alanlarda ele geçen buluntuların güvenliği sağlanmalı
	Arkeolojik miras alanlarında gerçekleştirilen bilimsel araştırmalar için kullanılmak üzere depo ve konaklama birimleri inşa edilebilir
1983 tarihli 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu”	1. ve 2. derece arkeolojik miras alanlarında kesin olarak yapılaşma yapılmamalı
1998 tarihli 572 nolu “I. ve II. Derecede Arkeolojik Sit Alanlarındaki Ören Yerlerinde Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Sergilenmesine Yönelik Mekanların Oluşturulması” İlke Kararı	Arkeolojik buluntular yerinde korunmalı
	Arkeolojik miras alanının ve buluntuların bakımı, onarımı, restorasyonu, teşhir/tanzimi ve tanıtımları sağlanmalı
	Hizmet yapıları ziyaretçilerin ihtiyaçları gözetilerek tasarlanmalı
	Yeni yapılar arkeolojik katmanların ve buluntuların saptanmadığı alanlarda yer almalı
	Arkeolojik miras alanının sur dışı alanların öncelikli proje alanı olarak değerlendirilmeli
	Ören yeri yakın çevresi ile bütüncül şekilde korunmalı ve yaşatılmalı
	Yeni yapı işlevi, kapasitesi, arkeolojik miras alanındaki konumu, ören yeri ile estetiksel uyumu ve peyzaj düzenlemesi öngörülerek tasarlanmalı
	Arkeolojik buluntular açık veya kapalı alanda sergilenebilmeli
1999 tarihli 658 nolu “Arkeolojik Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları” İlke Kararı	Yeni düzenlemeler koruma ve kullanma dengesi doğrultusunda tasarlanmalı

Tablo 2.11 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin ulusal yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu – 2

Arkeolojik Miras Alanlarında Mimari Çağdaş Müdahalelerin Ulusal Yasal Düzenlemelerdeki Yeri	
Mevzuat	Kriterler
1999 tarihli 665 nolu “Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları ile Koruma Alanları ve Sit Alanları Üzerine Konulacak Her türlü Işıklı ve Işıksız Tabelalar ile Çevresinde Yapılacak Donanımlar” İlke Kararı	Arkeolojik miras alanına getirilen ekler ve yapılar, görüntü kirliliği yaratmamalı
2004 tarihli 5226 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”	Çevre düzenleme projeleri, kazı ekibi ve Koruma Kurulu'nun görüşü doğrultusunda hazırlanmalı, paydaşların katılımına açık olunmalı
	Kültür varlıklarının sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda korunması amaçlanmalı
	Arkeolojik miras alanında potansiyeller/arkeolojik rezerv alanları korunmalı
	İhtiyaçlara yönelik hizmet üniteleri projelendirilmeli
	Arkeolojik miras alanındaki ve çevresindeki mevcut sorunlar çözümlenmeli
	Arkeolojik miras alanında gerçekleştirilen yeni tasarımlarda çağdaş ve teknolojik donatılar kullanılmalı
	Halkın arkeolojik miras alanına ilgisinin artması hedeflenmeli
	Halkın arkeolojik miras alanını sahiplenmesi sağlanmalı
2005 tarihli 26006 sayılı “Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”	Çalışmalar, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve yerel halk katılımıyla gerçekleştirilmeli
	Alan koruma koşulları içerisinde, erişilebilir ve sürdürülebilir şekilde tasarlanmalı

Tablo 2.12 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin ulusal yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu – 3

Arkeolojik Miras Alanlarında Mimari Çağdaş Müdahalelerin Ulusal Yasal Düzenlemelerdeki Yeri	
Mevzuat	Kriterler
2005 tarihli 702 nolu “Kentsel Arkeolojik Sit Alanları Koruma ve Kullanma Koşulları” İlke Kararı	Arkeolojik miras alanına gelecek işlevlerin uyumu göz önünde bulundurulmalı
	Günümüz koşullarında gerekli altyapı çalışmalarının arkeolojik buluntulara ve katmanlara zarar vermemeli
	Altyapı çalışmaları için toprak kullanımı azami seviyede tutulmalı
	Arkeolojik miras alanındaki yeni yapıların gabarilerinin ve yapım tekniklerinin geleneksel dokuya uyumu göz önünde bulundurulmalı
	Arkeolojik miras alanında yer alan buluntular ve arkeolojik katmanların mevcut durumunun yanısıra olası katmanların ve buluntuların da korunması için çözümler geliştirilmeli
2005 tarihli “Arkeolojik Kazılarda ve Kazı Alanlarında Yapılacak Düzenleme, Restorasyon ve Konservasyon Proje ve Uygulamalarında Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönerge	Arkeolojik potansiyeller korunmalı
	Ören yeri ziyaretçilere açılmalı ve ihtiyaçlarına yönelik hizmet birimleri bulunmalı
	Miras alanının ve ziyaretçilerin ihtiyaçları çağdaş ve teknolojik donatılar kullanılmalı
	Çevre halkının alanı sahiplenmesi ve farkındalığının artırılması amaçlanmalı
2006 tarihli 714 nolu İlke Kararı	Paydaş olarak Kazı heyetinin bilimsel görüşleri alınmalı
	Arkeolojik miras alanının bütünlüğünü bozmayan alanlarda gerçekleştirilmeli
	Ören yerinin korunması ve yaşatılmasına yönelik alan kullanım ve düzenleme kararlarını barındırmalı
	Kapalı sergi ve depolama mekânı ihtiyaçları restorasyonu tamamlanabilecek mevcut mekanlardan da karşılanabilmeli

Tablo 2.13 Arkeolojik miras alanlarında mimari çağdaş müdahalelerin ulusal yasal düzenlemelerdeki yeri tablosu – 4

Arkeolojik Miras Alanlarında Mimari Çağdaş Müdahalelerin Ulusal Yasal Düzenlemelerdeki Yeri	
Mevzuat	Kriterler
2008 tarihli 745 nolu "Ören Yerleri ve Ören Yerlerinde Bulunan Arkeolojik Taşınmaz Kültür Varlıklarının, Bakanlıkça Tüzel Kişilere 5225 ve 5228 sayılı Kanunlar Kapsamında Kullandırılabilmesi Hakkında İlke Kararı"	Yönetim alanı ve yönetim planı göz önünde bulundurularak hazırlanmalı
	Bilimsel kazıların devam edebilmesini sağlamalı
	Arkeolojik miras alanının korunması gözetilmeli
	Yeni düzenlemelerin geçici süre için uygulanabileceği göz önünde bulundurularak tasarımlar ve müdahaleler gerçekleştirilmeli
2020 tarihli ve E.39797 sayılı Oluru ile yürürlüğe giren "Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Yapılacak Yüzey Araştırması, Sondaj ve Kazı Çalışmalarının Yürütülmesi Hakkında Yönerge"	Arkeolojik miras alanının güvenliği sağlanabilmeli
	Arkeolojik miras öğelerinin korunması, sınıflandırılması ve saklanması için uygun donatılar oluşturulmalı
	Çağdaş restorasyon ilkelerine uygun şekilde uygulamalar gerçekleştirilmeli
	Arkeolojik miras öğelerinin yerinde korunması sağlanmalı
2021 tarihli 31435 sayılı "Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik"	Arkeolojik miras alanının doğal bütünlüğü içerisinde korunarak yaşatılmasını sağlayacak müdahaleler gerçekleştirilmeli

2.3 Arkeolojik Miras Alanlarında Mimari Çağdaş Müdahalelerin Yasal Düzenlemelerdeki Yerinin Değerlendirilmesi

Arkeolojik miras alanlarının sergilenmesi, sunulması ve ziyarete açılması günümüzde miras alanının korunması ve toplum ile miras alanı arasındaki bağın kurulmasında kullanılan en yaygın araçlardır. Kentsel ölçekte bütünlük koruma kapsamında değerlendirilen, toplum ile bağının kurulması için çeşitli faaliyetler gerçekleştirilen arkeolojik miras alanları ile ilgili uluslararası ve ulusal yasal

düzenlemeler 20. Yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır. Arkeolojik miras alanlarının korunmasına ilişkin yasal düzenlemeleri uluslararası platformda 1931 tarihli Atina Tüzüğü'nde, ülkemizde ise 1973 tarihli Eski Eserler Kanunu'nda görmekteyiz.

Zaman içerisinde hızlı kentleşme, modernizasyon ve teknolojinin gelişimi ile arkeolojik miras alanları hem doğa koşulları hem de çevresel faktörler dolayısıyla tehdit altında kalmış, kimi zaman da insanlığın ortak mirası olan değerlerin kaybedilmesine yol açmıştır. Hem uluslararası platformlarda hem de ulusal mevzuatlarımızda bu değişime ayak uydurabilmek ve arkeolojik miras alanlarının korunmasını güvence altına alabilmek amacıyla çeşitli yasal düzenlemeler oluşturulmuştur.

Yasal düzenlemelerin kapsamaları incelendiğinde, günümüze yaklaştıkça arkeolojik miras alanların toplum ile bağının kurulması, ziyaretçilere çeşitli yöntemler ile sunulması ve katılımcılık anlayışı ile korunmasına ilişkin maddelerin önem kazandığı söylenebilir. Nitekim insanlığın ortak mirası olan ve geçmişimizi anlamamızı, öğrenmemizi ve gelecek nesillere aktarmamızı maddi kalıntılar aracılığıyla sağlayan arkeoloji disiplinin ve arkeolojik miras alanlarının toplumdan ayrışması olanaksızdır.

Uluslararası yasal düzenlemeler kapsamında arkeolojik miras alanlarında uygulanabilecek mimari çağdaş müdahaleler için ulaşılabilen genel sonuçlar şu şekildedir;

- a) Arkeolojik miras alanları, çevreleri ile değerlendirilmeli, korumanın sürekliliği sağlanmalıdır.
- b) Gerçekleştirilecek tüm müdahaleler, koruma ve yönetim planları ışığında gerçekleştirilmelidir.
- c) Alanda gerçekleştirilecek çağdaş müdahalelerde teknoloji kullanımı ve sürdürülebilirlik ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır.
- d) Alan içerisinde renk, malzeme ve ölçek bakımından estetik uyum dikkate alınmalı, ancak çağdaş yapılar özgün arkeolojik dokudan da ayırt edilebilir olmalıdır.

- e) Arkeolojik miras alanındaki çalışmalar katılımcılık esasıyla gerçekleştirilmeli, halkın bilinçlendirilmesi ve farkındalığının artırılması hedeflenmelidir.
- f) Arkeolojik miras alanı çevresi ile bütüncül olarak ele alınmalı, alana getirilecek çağdaş eklerde ise üslup, ölçek, kütle ve renk özelliklerine dikkat edilmelidir.
- g) Arkeolojik miras alanında ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik çağdaş donatılar ile, miras alanının özgünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlanmalıdır.

Ülkemizde arkeolojik miras alanlarında uygulanabilecek mimari çağdaş müdahaleler için ulaşılabilen genel sonuçlar şu şekildedir;

- a) Arkeolojik miras alanlarında gerçekleştirilen çalışmalar disiplinler arası yürütülmelidir.
- b) Ören yerlerinin korunması ve yaşatılması için gerçekleştirilecek müdahaleler, arkeolojik miras alanının bütünlüğünü bozmayacak şekilde, erişilebilirlik ve sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda gerçekleştirilmelidir.
- c) Arkeolojik miras alanları çevresi ile bütüncül olarak korunarak yaşatılmalıdır.
- d) Arkeolojik miras alanlarında projelendirilen hizmet yapıları, bilimsel çalışmaların gerçekleştirilebilmesi için kazı ekibinin ve ziyaretçilerin ihtiyaçları gözetilerek, çağdaş ve teknolojik donatılar ile tasarlanmalıdır.
- e) Halkın arkeolojik miras alanlarını sahiplenmesi, kültürel mirasa ilişkin farkındalığının artırılması ve bilinçlendirilmesi amaçlanmalıdır.
- f) Arkeolojik buluntuların yerinde korunması önceliklendirilmelidir.

Hem uluslararası hem ulusal yasal düzenlemelerin incelenmesi sonucunda arkeolojik miras alanlarında uygulanabilecek mimari çağdaş müdahalelere göre belirlenen kriter tablosu aşağıda yer almaktadır (Tablo 2.14).

Tablo 2.14 Arkeolojik miras alanlarında uluslararası ve ulusal yasal düzenlemelere göre uygulanabilecek mimari çağdaş müdahalelere ilişkin tasarım kriterleri

Madde 1	Üslup, ölçek, kütle ve renk özelliklerine dikkat edilmeli, estetik uyum sağlanmalıdır.
Madde 2	Çağdaş yapılar özgün arkeolojik dokudan ayırt edilebilir olmalıdır.
Madde 3	İnşa edildiği dönemin mimari üslup, teknik altyapı, yapım sistemi ve malzemesi kullanılmalıdır.
Madde 4	Miras alanının özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlanmalıdır.
Madde 5	Arkeolojik buluntuların yerinde korunması önceliklendirilmelidir.
Madde 6	Bulunduğu dokuya en az oranda zarar vermelidir.
Madde 7	Teknoloji kullanımı ve sürdürülebilirlik ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır.
Madde 8	Halkın arkeolojik miras alanlarını sahiplenmesi, kültürel mirasa ilişkin farkındalığının artırılması ve bilinçlendirilmesi amaçlanmalıdır.
Madde 9	Bilimsel ekibin ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmalıdır.
Madde 10	Arkeolojik miras alanlarının çevreleri ile değerlendirilmesi ve korumanın sürekliliği sağlanmalıdır.

2.4 Arkeolojik Miras Alanlarının Kent Dokusu ile İlişkisi

Geçmişin fiziksel kalıntılarının günümüz yaşamıyla iç içe korunması, gelecek nesillere aktarılması ve bu alanların çağdaş kent yaşamına entegre edilmesi miras alanlarının korunması için büyük önem arz eder (Karabağ, 2008, s.2). Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kent merkezlerinde gelişen koruma disiplini göz önüne alındığında, bu amaca hizmet etmek için öncelikle çok katmanlı kent kavramının anlaşılması gereklidir.

Çok katmanlı kentler, Bilgin Altınöz tarafından eski dönemlerden bu yana aralıksız yerleşim görmüş, günümüzde de yerleşim yeri olarak varlığını sürdüren ve farklı dönemlere ait izleri barındıran alanlar olarak tanımlanmıştır (Bilgin Altınöz, 2021, s.107). Karabağ (2008, s.22) ise farklı dönemlere ait fiziksel kalıntıların bulunduğu yerleşimleri çok katmanlı kent olarak nitelendirmiş, bu kalıntıların kentin kimliğinin oluşmasında ve özgünleşmesinde önemli bir etken olduğunu ifade etmiştir.

Arkeolojik miras alanları açısından oldukça zengin bir coğrafyaya sahip olan Türkiye, aşağıdaki tabloda da görülebileceği üzere 2023 yılı itibariyle farklı statülere sahip 24031 adet sit ya da sit adayı alanı ile dikkat çeker (Tablo 2.15) (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, b.t.).

Tablo 2.15 2023 yılı sonu itibariyle Türkiye Geneline Derecelerine Göre Arkeolojik Sit Alanları İstatistiği (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, b.t.)

Türkiye Geneline Derecelerine Göre Arkeolojik Sit Alanları (2023 Yıl Sonu)	Sayısı
1.Derece Arkeolojik Sit Alanı	16022
2.Derece Arkeolojik Sit Alanı	900
3.Derece Arkeolojik Sit Alanı	3412
Karma Dereceli Arkeolojik Sit Alanı (1+2, 1+3, 2+3 ve 1+2+3. Dereceli Olanlar)	2960
Derecelendirme Çalışmaları Devam Eden Arkeolojik Sit Alanı	737
Toplam	24031

Birden fazla sitin birlikte bulunduğu karma sit alanlarının mevzuatımızda bir tanımı bulunmamaktadır. Ancak Ahunbay (2010), kent ile iç içe olan arkeolojik siteleri, “karmaşık sit”, doğal alanlar ile iç içe olan arkeolojik siteleri, “doğal-arkeolojik sit”, tarihi kent merkezlerinde özgün dokusu ile korunan arkeolojik siteleri ise “kentsel arkeolojik sit” olarak tanımlamıştır. Aşağıdaki tabloda Türkiye’deki karma sit alanlarına ait sayısal veriler paylaşılmıştır. Görüldüğü üzere 1., 2. ve 3. derece olarak sınıflandırılmış arkeolojik sit alanları kadar karma sit alanlarının da yoğunluğu dikkat çekicidir (Tablo 2.16).

Tablo 2.16 2023 yılı sonu itibariyle Türkiye Geneline Karma Sit Alanları İstatistiği (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, b.t.)

Türkiye Geneline Karma Sit Alanları (2023 Yıl Sonu)	Sayısı
Arkeolojik ve Kentsel Sit Alanı	70
Arkeolojik ve Tarihi Sit Alanı	18
Arkeolojik, Tarihi ve Kentsel Sit Alanı	7
Tarihi ve Kentsel Sit Alanı	33
Toplam	128

702 sayılı ilke kararı ile kentsel arkeolojik sit tanımına ve bu alanlarda belirlenen koruma kullanma koşullarına yönelik müdahale yöntemlerine dair genel bir yaklaşım belirlenmiştir. İlke kararında kentsel arkeolojik sit alanı, “arkeolojik sit alanları ile birlikte korunması gerekli kentsel dokuları içeren alanlar” olarak tanımlanmıştır. Ancak arkeolojik sitlerin günümüz modern kentlerinin içerisinde de var oldukları bilinmektedir. Dolayısıyla arkeolojik miras alanlarının modern kent dokusunun dışında yer alabileceği gibi bu kentlerin içerisinde de yer alabileceği unutulmamalıdır. Ancak arkeolojik alanların kentsel gelişimin ve yaşamın devam ettiği alanların içinde ya da dışında bulunması, arkeolojik alanların korunması açısından farklı avantajları ve dezavantajları beraberinde getirmektedir. Arkeolojik alanların korunarak gelecek nesillere aktarılması için uygulanan müdahaleler ve ilgili alanlara ya da çevrelerine inşa edilen hizmet yapıları bu sebeplerden ötürü farklılık göstermektedir (Sönmez ve Tanaç Zeren, 2022).

Aşağıda verilen örnekler, kent dokusu ile arkeolojik alanlar arasındaki ilişkinin sonucunda ortaya çıkan avantajları ve dezavantajları özetlemektedir.

2.4.1 Kent Dokusu İçerisinde Yer Alan Arkeolojik Miras Alanları

Kent dokusunun içinde yer alan arkeolojik alanlara inşa edilecek müze ve ziyaretçi merkezi gibi yeni yapılar kimi zaman alanın çeperine kimi zaman ise alan sınırları içerisine inşa edilmektedir. Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere, kent dokusu içinde yer alan arkeolojik miras alanları bazı avantajlar ve dezavantajlar barındırır (Tablo 2.17). İzmir’de kent dokusu içinde yer alan arkeolojik alanlara örnek olarak Yeşilova Höyüğü ve Smyrna Antik Kenti ele alınabilir.

Tablo 2.17 Arkeolojik miras alanının kent dokusu içerisinde yer alması durumunda ortaya çıkan avantajlar ve dezavantajlar

Konum	Avantajlar	Dezavantajlar
Kent Dokusu İçinde Yer Alan	• Kentliler tarafından arkeolojik miras alanının bilinirliğinin artması • Ziyaretçilerin arkeolojik miras alanına erişiminin kolay olması • Erişilebilirlik dolayısıyla ziyaretçi sayısının artması • Turizm faaliyetlerinin kent hayatına katkı sağlaması • Toplumda koruma bilincinin oluşmasına katkı sunması	• Arkeolojik kazı çalışmalarının genişlemesinin engellenmesi • Arkeolojik miras alanının denetiminin ve korunmasının zorlaşması • Kentleşme ve imar faaliyetlerinin yürütülmesi • Yoğun yapı stokunun oluşması • Yanlış planlama çalışmaları • Alt yapı çalışmaları • Koruma müdahalelerinin gerçekleştirilmesi ve hizmet yapılarının inşa edilmesi durumunda arkeolojik sit sınırları içerisinde yapı yapma zorunluluğu ve uygun alan bulma zorluğu

İzmir ili, Bornova ilçesinde yer alan Yeşilova Höyüğü, kent dokusu içerisinde yer alan arkeolojik miras alanlarına örnektir (Şekil 2.1). 1.derece arkeolojik sit alanına komşu parsellerin ilgili belediyesi tarafından kamulaştırılması ve 3. derece arkeolojik sit alanı ilan edilmesi sonrasında arkeolojik miras alanının tanıtımına ve sunumuna yönelik olarak inşa edilen Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi, kent dokusu içerisinde yer alan arkeolojik miras alanlarında uygulanan hizmet yapılarına bir örnektir (Şekil 2.2). Arkeolojik miras alanının kent içerisinde yer almasının sağladığı avantajlar, ziyaretçilerin miras alanına kolay bir şekilde erişiminin olması ve günlük yaşantı içerisinde halkın dikkatini çekerek toplumsal koruma bilincin oluşmasına katkı sunması olarak sıralanabilir.

Arkeolojik miras alanının imar faaliyetleri ile çevrelenmiş olması ve bu sebeple arkeolojik kazıların genişleyerek devam edememesi, alanın sunumuna yönelik inşa edilen ziyaretçi merkezi gibi hizmet yapılarının ise sit sınırları içerisinde yer alması kent dokusu içinde yer alan bu kültür mirasının dezavantajıdır.

Şekil 2.1 Yeşilova Höyüğü ve çevresinde yer alan kent dokusu (Google Earth, 2024)

Şekil 2.2 Yeşilova Höyüğü ziyaretçi merkezi (Studio Evren Başbuğ, 25 Mart 2020)

İzmir ili, Konak ilçesinde yer alan Smyrna Antik Kenti ise kent dokusu içerisinde, günümüzdeki sınırlarına ulaşması ve alandaki koruma müdahalelerin gerçekleştirilmesi sürecinde zorlukların yaşandığı bir alandır (Şekil 2.3). Arkeolojik sit alanındaki her türlü koruma müdahalesinin ve hizmet yapısı inşasının sit sınırları içerisinde gerçekleştirilmesi, alanın dezavantajlarından biridir (Şekil 2.4).

Miras alanının günümüzdeki sınırlarına, 2006 yılında başlanan kamulaştırma ve ardından gerçekleştirilen yıkım çalışmaları ile ulaşılmıştır. Böylelikle Smyrna Antik Kenti ve Konak ilçesinin ana ulaşım arterlerinden biri olan İkiçeşmelik Caddesi

birleşerek alanın görünürlüğü artırılmıştır. Nitekim hala arkeolojik kazıların devam ettiği Kadifekale – Antik Roma Tiyatrosu’nda da aynı süreçler yaşanmıştır (Arkitera, 2016).

Arkeolojik miras alanının kent içerisinde bulunmasının sağladığı avantajlar ise ziyaretçilerin miras alanına metro, tramvay ve otobüs gibi toplu taşıma araçlarını kullanarak kolay bir şekilde erişebilmesi, günlük yaşam içerisinde görünürlüğünün fazla olması ve bir arada bulunduğu kentsel sit alanı ile etkileşim kurması sayesinde turizm faaliyetlerinin kent hayatına katkı sağlaması olarak sıralanabilir.

Şekil 2.3 Smyrna Antik Kenti ve çevresinde yer alan kent dokusu (Google Earth, 2024)

Şekil 2.4 Smyrna Antik Kenti giriş yapısı ve bilet gişesi (Kişisel Arşiv, 2024)

2.4.2 Kent Dokusu Dışında Yer Alan Arkeolojik Miras Alanları

Kent dokusunun dışında yer alan arkeolojik alanlara inşa edilecek müze ve ziyaretçi merkezi gibi yeni yapılar kimi zaman alanın çeperine kimi zaman ise alanın dışında belirli bir mesafede inşa edilebilmektedir. Böylece kent dokusu içinde yer alan sit alanlarının aksine kalıntıların korunmasına katkı sağlanmaktadır. Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere, kent dokusu dışında yer alan arkeolojik miras alanları bazı avantajlar ve dezavantajlar barındırır (Tablo 2.18). Kent dokusu dışında yer alan arkeolojik alanlara örnek olarak Türkiye’den Metropolis ve Troya antik kentleri ele alınabilir.

Tablo 2.18 Arkeolojik miras alanının kent dokusu dışında yer alması durumunda ortaya çıkan avantajlar ve dezavantajlar

Konum	Avantajlar	Dezavantajlar
Kent Dokusu Dışında Yer Alan	- Plansız kentleşmenin olumsuz sonuçlarına maruz kalınmaması - Koruma müdahalelerinin gerçekleştirilmesi ve hizmet yapılarının inşa edilmesi durumunda arkeolojik sit sınırları dışında yapı yapılabilmesi ve kolay bir şekilde uygun alan bulunabilmesi - İmar faaliyetlerinin rant odaklı olmayışından dolayı seyrek oluşu	- Kentliler tarafından arkeolojik miras alanının bilinirliğinin yeterli ölçüde sağlanamaması - Arkeolojik miras alanının denetiminin ve korunmasının zorlaşması - Ziyaretçilerin arkeolojik miras alanına erişiminin zor olabilmesi - Erişilebilirlik dolayısıyla ziyaretçi sayısının azalması

Kent dokusu dışındaki alanlara örnek olabilecek bir miras alanı İzmir ili, Torbalı ilçesindeki Yeniköy ve Özbey köyleri arasında bulunan Metropolis Antik Kenti’dir (Şekil 2.5). Antik kentin zaman içerisinde ihtiyaç duyduğu hizmet yapıları koruma alanının çeperine inşa edilmiştir (Şekil 2.6). Ancak alanın bulunduğu konum, gerektiğinde ihtiyaç duyulan yapıların çevre parsellere de inşa edilmesine uygundur. Dolayısıyla Metropolis Antik Kenti’nde her türlü koruma müdahalesi kolaylıkla gerçekleştirilebilmektedir.

Arkeolojik miras alanının kent dışında bulunmasının yol açtığı dezavantajlardan biri ziyaretçilerin alana erişiminin, kent içerisinde bulunan miras alanlarına kıyasla zor

olmasıdır. Diğer dezavantajlar ise kentliler tarafından arkeolojik miras alanının bilinirliğinin yeterli ölçüde sağlanamaması ve arkeolojik miras alanının denetiminin ve korunmasının zorlaşması olarak sıralanabilir.

Şekil 2.5 Metropolis Antik Kenti (Google Earth, 2024)

Şekil 2.6 Metropolis Antik Kenti Ziyaretçi Merkezi (Kişisel Arşiv, 2022)

Çanakkale ili, Merkez ilçesi, Tefikiye köyü sınırları içerisinde bulunan Troya Antik Kenti de günümüz kent dokusundan oldukça uzak bir konumda yer almaktadır (Şekil 2.7). Troya Antik Kenti, 1998 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilmiştir. UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilmeden, antik kent sınırlarını da kapsayan 13350 hektarlık bir alan, Tarihi Milli Park olarak ilan edilmiştir

(UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Türkiye'nin Dünya Miras Alanları, b.t.).Böylelikle rant kaygısının olmadığı çevrede, her türlü koruma müdahalesi kolaylıkla gerçekleştirilebilmektedir.

Şekil 2.7 Troya Antik Kenti (Google Earth, 2024)

Şekil 2.8 Troya Ören Yeri ve Troya Müzesi (Yalın Mimarlık, b.t.)

Arkeolojik sitin kent dokusu dışında yer alması ve çevresinde kamulaştırılmaya müsait parsellerin bulunması, tanıtımına ve sunumuna yönelik ihtiyaç duyulabilecek hizmet yapılarının alanın dışında inşa edilmesine imkân yaratmaktadır. Örneğin müze yapısı 1.derece arkeolojik sit alanı dışına, kültür varlıklarının bulunmadığı ve zarar görmeyeceği bir alana inşa edilmiştir (Şekil 2.8). Ziyaretçilerin müze yapısından bilgi aldıktan sonra alanı gezmeleri, koruma bilincinin ve alan ile ilgili bilgilerinin pekişmesine yardımcı olmaktadır (Sönmez ve Tanaç Zeren, 2022).

Alan özelinde bilgi aktarımı yapılması için tasarlanan Troya Müzesi gibi hizmet yapılarının sit alanından uzak olmaları, aktarılan bilginin bağlamından uzak kalmasına neden olmakta ve miras ögesi ile ilişkisinin tam olarak anlaşılamamasına sebep olmaktadır. Diğer yandan bu tip yapıların arkeolojik sitlerden uzak bir alana inşa edilmesi, kimi zaman ziyaretçilerin arkeolojik alan ve hizmet yapıları arasında tercih yapmasına yol açmaktadır. Arkeolojik alanı ve hizmet yapılarını beraber ziyaret edenlerin sayısının azalması, bu yapıların amacına hizmet edememesine neden olmaktadır. Arkeolojik miras alanının kent dışında bulunmasının yol açtığı diğer dezavantajlar, Metropolis antik kentinde olduğu gibi ziyaretçilerin alana erişiminin ve alanın denetiminin güç oluşu olarak sıralanabilir.

BÖLÜM ÜÇ

ARKEOLOJİK MİRAS ALANLARINDA HİZMETİ BİNASI TANIMI VE YENİ YAPI OLARAK ÖRNEKLER ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Arkeolojik miras alanının korunması ve ziyarete açılması için sit alanlarının içinde ve dışında hizmet yapılarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yapılar, miras alanında bilimsel çalışmalarını yürüten ekibin ihtiyaç duyduğu çalışma alanları, laboratuvar, depo ve konaklama alanlarına ek olarak, ziyaretçi karşılama/deneyim merkezi ve müze gibi hizmetler için kullanılırlar. Kimi zaman arkeolojik miras alanı sınırları içerisinde yer alan yapıların yeniden işlevlendirilmesi sayesinde karşılanan bu ihtiyaçlar, çoğu kez arkeolojik miras alanı sınırları içerisine eklenen çağdaş yapılarla karşılanmaktadır. Ancak bu çağdaş yapıların tasarımı ve alana entegrasyonu hususunda bir fikir birliği bulunmamaktadır. Çalışmanın sorusunu oluşturan bu hususa ilişkin tartışmalar 19. yüzyıldan günümüze sürmektedir.

Tarihi çevrede yeni yapı konusu, 19. yüzyıldan itibaren gelişen teknoloji, malzeme ve alt yapı çalışmaları gibi birçok konunun ivme kazanması ile yeni kentsel ve mimari dokunun önceki dönem kentsel ve mimari dokusuna göre değişime uğraması sonucu ortaya çıkmıştır (Bilgin Altınöz, 2010, s.18). 19. yüzyılda koruma alanındaki uygulamaların bilimsel bir zemine oturtulmaya başlanması ile önce Viollet le Duc'un öncülüğünde üslup birliği, ardından üslup birliğine tepki olarak John Ruskin öncülüğünde romantik görüş yaklaşımı ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru ise bu iki yaklaşıma karşı olarak Luca Beltrami öncülüğünde tarihi restorasyon ve Camillo Boito öncülüğünde ise çağdaş restorasyon olmak üzere iki yeni yaklaşım daha ortaya çıkmıştır (Ahunbay, 2017, s. 8-19; Özkan, 2022, s. 51-53). Camillo Boito'ya göre çağdaş ekler, kolayca anlaşılmalı ve eklerde farklı malzeme kullanılmalıdır. Boito'nun yaklaşımı geliştiren Gustavo Giovannoni'ye göre ise çağdaş ekler, özgün yapıdan ayırt edilmeli ve sade bir üslup ile tasarlanmalıdır (Kuban, 2000; Özkan, 2022, s. 51-53).

Tarihi çevrede yeni yapıların temel prensibi, bulunduğu dokuya ölçek olarak saygılı yaklaşması ve bağlamına uygun olmasıdır. Yeni yapılar, hem çevresi ile bağ kurmayı

hem de bulunduğu tarihi dokuyu korumayı bu şekilde sağlamaktadır (Tanaç Zeren, 2010, s.65). Tarihi dokuda yeni yapılaşma örnekleri her ne kadar farklı koşullara sahip olsalar da ne tarihi dokuyu oluşturan özellikleri birebir kopyalamak ne de farklı olmak için bulunduğu dokuyu tamamen göz ardı etmek tasarım sırasında değerlendirilmesi gereken ortak bir sınırdır (Bilgin Altınöz, 2010, s.26).

Tarihi çevreye yeni yapı üslupları incelendiğinde Mine Tanaç Zeren (2010), dört farklı yaklaşım biçimi ortaya koymuştur. Bu yaklaşım biçimleri; üslup taklidi, geleneksele öykünme, saygılı yaklaşım ve aykırı yaklaşım belirtilmiştir (Tanaç Zeren, 2010, s.65-67). Michael Davies ise öykünme yaklaşımı, gelenekselci yaklaşım, kibirli yaklaşım, güncel yaklaşım ve üstü kapalı yaklaşım olmak üzere beş farklı yaklaşım modeli önermiştir (Davies, 2003). 2007 yılında yayımlanan Büyük Philadelphia Koruma Antlaşması'nda ise aslına uygun kopyalama, bir üslup içinde keşif, soyut referans ve kasıtlı karşıtlık olmak üzere dört yaklaşım şekli öngörülmüştür (Pasin ve Varinlioğlu, 2018). Erkartal ve Özür (2016, s.147) ise tarihi dokuyu taklit etme ve yok sayma yaklaşımları arasında uyuma ve farklılaşma başlıkları altında bir tasarım skalası oluşturmuştur. Tarihi dokuyu taklit etme aşamasına karşılık gelen replika yaklaşımı, benzeşen yaklaşım, nötr yaklaşım, soyut referans yaklaşımı ve zıt yaklaşım olmak üzere tarihi dokuyu yok sayma aşamasına karşılık gelen toplam 5 kademeli bir yaklaşım sistemi önermişlerdir (Tablo 3.1).

Tablo 3.1 Tarihi çevrede yeni yapı üslupları

Tanaç Zeren, (2010)	Davies, (2003)	BPKA, (Pasin ve Varinlioğlu, 2018)	Erkartal ve Özür, (2016)
Üslup Taklidi (Pastiche)	Öykünme Yaklaşımı (Pastiche)	Aslına Uygun Kopyalama	Taklit Etme / Replika
Geleneksele Öykünme	Gelenekselci Yaklaşım	Bir Üslup İçinde Keşif	Benzeşen Yaklaşım
Saygılı Yaklaşım	Üstü Kapalı Yaklaşım (İnce)	Soyut Referans	Nötr Yaklaşım
Aykırı Yaklaşım	Güncel Yaklaşım (Modern)	Kasıtlı Karşıtlık	Soyut Referans Yaklaşımı
	Kibirli Yaklaşım		Zıt Yaklaşım

Çağdaş ek kavramı ise, tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi sırasında başvurulacak bir mimari yaklaşım olmakla birlikte yapıların çağdaş yaşam ve konfor koşullarını sağlamasını sağlayan, ölçekleri tarihi yapının mimari özelliklerine ve günümüz entegrasyonuna yönelik ihtiyaç duyulan ve bu kurguya göre değişen hacimler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çağdaş, “bulunulan çağın anlayışına, şartlarına uygun olan” anlamına gelen bir kelime olmakla birlikte (TDK, b.t.), mimarlık disiplini kapsamında yapının malzeme, strüktür, tasarım dili/üslup ve teknolojik özellikleri bakımından sahip olduğu kriterler çerçevesinde belirlenmektedir (Tanaç Zeren, 2010). Çağdaş ekler, eklemeli olduğu tarihi yapıya müdahalesi kapsamında en az oranda zarar vermeli, yer aldığı dönemin mimari üslup, teknik altyapı, yapım sistemi ve malzemesi kullanılmalıdır (Tanaç Zeren, 2010, s.30). Bu şekilde eklerin dışarıdan okunabilmesi ve döneminin özelliklerini yansıtmaları sağlanacaktır (Tanaç Zeren, 2010, s.30). Ahunbay (2019, s. 171), eklerin başarısını mimarın yeteneğine ve deneyimine bağlamış, başarılı projelerde mimarların tasarladıkları çağdaş eklerin kültür mirasının değerini bozmayan ve aynı zamanda tarihi yapıya saygı gösteren tasarımlar olduğunu belirtmiştir. Tarihi yapıya eklenecek olan elektrik ve mekanik tesisat altyapı sisteminin ihtiyaç duyduğu hacimlerin ise mümkün olduğunca gizlenmesi önerilmiştir (Ahunbay, 2019, s. 172).

Sonuç olarak arkeolojik miras alanları kent dokusundan bağımsız öğeler olarak değil, tarihi kent dokusunu temsil eden alanlar olarak ele alınmalı ve uygulanacak tasarım ve entegrasyon buna göre şekillendirilmelidir. Çağdaş eklerin ve yeni yapıların alandaki varlığı ise uluslararası ve ulusal yasal düzenlemelerin detaylıca incelenerek değerlendirilmesi ve özenle çalışılması gereken bir tasarım sürecini gerektirmektedir.

3.1 Arkeolojik Miras Alanlarında Yeni Yapı Kapsamında Hizmet Binaları

Arkeolojik alanlara entegre edilmiş müze ve ziyaretçi merkezleri gibi çağdaş yapıları dünyanın pek çok farklı merkezinde görmek mümkündür. Toplum ve kültür mirasının kuvvetli bağlara sahip olduğu ülkelerde sayıları hızla artan bu örnekler henüz Türkiye’de sınırlı sayıda alan ile temsil edilir.

Hizmet yapıları, arkeolojik miras alanlarında hem bilimsel çalışmaların gerçekleştirilmesi için alanda çalışan ekibin ihtiyaçlarını karşılamak hem de geçmiş ve günümüz arasındaki bağın ziyaretçiler açısından daha anlaşılabilir bir şekilde kurulmasını sağlamak için ortaya çıkmıştır (Uçar, Ömercioğlu, 2018, s.22). Kimi zaman arkeolojik miras alanı sınırları içerisinde yer alan yapıların yeniden işlevlendirilmesi sayesinde karşılanan bu ihtiyaçlar, kimi zaman da arkeolojik miras alanı sınırları içerisine çağdaş yapıların eklenmesi sayesinde karşılanmaktadır.

Türkiye mevzuatında hizmet yapılarına ve tasarım kriterlerine ilişkin 2006 tarihli 714 nolu İlke Kararı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 2008 tarihli 745 nolu "Ören Yerleri ve Ören Yerlerinde Bulunan Arkeolojik Taşınmaz Kültür Varlıklarının, Bakanlıkça Tüzel Kişilere 5225 ve 5228 sayılı Kanunlar Kapsamında Kullandırılabilmesi hakkında İlke Kararı" ve Bakanlık Makamının 14/01/2020 tarih ve E.39797 sayılı Oluru ile yürürlüğe giren "Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Yapılacak Yüzey Araştırması, Sondaj ve Kazı Çalışmalarının Yürütülmesi Hakkında Yönerge" yayımlanmıştır. Böylelikle hizmet yapıları yasal bir statüye kavuşmuş, hizmet yapılarının kapsamı ve mimari tasarım kriterleri belirlenmiş, böylelikle arkeolojik miras alanları için hizmet yapılarının önemi yasal bir zeminde de kendine yer bulmuştur.

Arkeolojik miras alanlarında çağdaş yapılar kapsamında alana entegre edilebilen hizmet yapıları:

- a) Müzeler ve Ziyaretçi Merkezleri
- b) Kazı Evleri
- c) Koruma Çatıları
- d) Eğitim, Etkinlik ve Deneyim Merkezler / Arkeoparklar
- e) Güvenlik, Giriş ve Karşılama Birimleri
- f) Depo ve Laboratuvar
- g) Gezi platformları, Rekreasyon ve Dinlenme Alanları
- h) Kafe/Büfe ve Satış Birimleri
- i) Islak Hacimler olarak sıralanmıştır.

3.1.1 Müzeler ve Ziyaretçi Merkezleri

Kent içi arkeoloji müzelerinden farklı bir misyon taşıyan arkeolojik miras alanı içerisinde yer alan müzeler, arkeolojik buluntuların kendi bağlamında sergilenmesini, ziyaretçilerin miras alanı ve bulunduğu çevre ile ilgili bilgi almasını sağlamaktadır.

Miras alanı içerisinde konumları, mimari özellikleri ve yapı sistemleri farklılık gösteren müzelerin tasarım aşaması disiplinler arası bir süreç gerektirmektedir. Arkeolojik miras alanı içerisine renk, doku ve ölçek bakımında uyum göz önünde bulundurulmalı, teknoloji kullanımı sağlanabilmeli, sürdürülebilirlik ilkeleri önemsenmeli ve miras alanının dokusundan ayırt edilebilir olmalıdır. Müze yapıları aynı zamanda halkın bilinçlendirilmesini sağlamalıdır.

Özellikle Türkiye’de, ören yerlerinin fiziksel bütünlüğünü devam ettirebilmiş olması ve kendini gösterebilmesi dolayısıyla alanın ziyaretçiler ile bağı, yıllar içerisinde zihinlerinde yer edinen imaj ile güçlenerek sağlanmaktadır. Ancak, tarihöncesi alanlarda, arkeolojik varlıkların çoğunlukla toprak altında kalması veya sadece taş temeller ile kerpiç duvarların bir kısmının görünür olması dolayısıyla alanın ziyaretçiler tarafından algılanması ve miras alanının bir bütün olarak zihinlerinde canlanması zorlaşmaktadır. Bu durum, arkeolojik miras alanlarında gerçekleştirilen sergileme ve sunum çalışmalarının öncelikli sebebinin oluşturmaktadır. (Eres ve Özdoğan, 2016).

Mykenai’da (Şekil 3.1 ve Şekil 3.2) ziyaret güzergahının sonunda, ziyaretçilerin alandan çıkarılan arkeolojik eserleri görebilme ve alan hakkında bilgi edinebilmesine imkân veren bir müze yapısı mevcuttur. Yeşilova Höyüğü’nde (Şekil 3.3) olduğu gibi, ziyaretçilerin alan hakkında bilgi edinebilmesi için içerisinde sergi alanları da bulunan bir ziyaretçi merkezi tasarlanmıştır. Arkeolojik kalıntılar üzerinde yer alan Afrodisias Ek Müzesi de, antik kentte ortaya çıkarılan eserlerin sergilenmesine yönelik tasarlanmıştır (Şekil 3.4). Bir diğer örnek ise, dünya mirası olan Atina Akropolisi’nde yer alan Parthenon ile ilgili bilgilerin yer aldığı, ziyaretçilerin müzeyi gezerken aynı

zamanda miras yapısı ile görsel ilişki de kurabilmesine olanak veren Akropolis Müzesi'dir (Şekil 3.5).

Şekil 3.1 Müze yapısı/ Mykenai (Kişisel arşiv, 2023)

Şekil 3.2 Müze yapısı/ Mykenai (Kişisel arşiv, 2023)

Şekil 3.3 Ziyaretçi merkezi/ Yeşilova Höyüğü (Studio Evren Başbuğ, 25 Mart 2020)

Şekil 3.4 Afrodissias Ek Müzesi Aydın/ Türkiye (Arkiv, Afrodissias Ek Müzesi, b.t.)

Şekil 3.5 Akropolis Müzesi/ Atina (Kişisel Arşiv, 2023)

3.1.2 Kazı Evleri

Arkeolojik miras alanında, kazı ekibinin hem bilimsel çalışmalarını yürütebilmesini hem de konaklayabilmesini sağlayan kazı evleri, konforlu ve çağdaş çalışma ortamının sağlanması, arkeolojik buluntuların etüt edilmesi ve belgelenmesi, bilimsel toplantıların ve eğitimlerin gerçekleştirilmesi gibi çeşitli misyonlara sahip önemli bir hizmet birimidir.

Ülkemizde kazı evleri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun 2008 tarihli 745 sayılı İlke Kararı kapsamında gerçekleştirilebilmektedir (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 2008).

Aynı zamanda Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Yapılacak Yüzey Araştırması, Sondaj ve Kazı  alışmalarının Yürütülmesi Hakkında Yönerge kapsamında da yeni kazılarda kazı evinin taahhüt edilmesi ve güvenliğinin sağlanması konusunda maddeler yer almaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020).

Türkiye’de bulunan arkeolojik miras alanlarında buna yönelik tasarlanarak inşa edilen kazı evlerinin sayısı giderek artmaktadır. Teos Antik Kenti (şekil 3.6), Nif Dağı (şekil 3.7) ve Kaymakçı’da (şekil 3.8 ve şekil 3.9) yer alan kazı evleri bunlara örnek olarak verilebilir.

şekil 3.6 Kazı evi/ Teos Antik Kenti (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 3.7 Nif Dağı Kazı Evi (Nif Dağı Araştırma ve Kazı Projesi Arşivi, b.t.)

Şekil 3.8 Kaymakçı Kazı Evi konaklama birimleri (Kişisel Arşiv, 2024)

Şekil 3.9 Kaymakçı Kazı Evi idari birimleri (Kişisel Arşiv, 2024)

3.1.3 Koruma Çatıları

Arkeolojik kalıntıları yağmur ve güneş gibi dış etmenlerden korumak amacıyla inşa edilen koruma çatıları, özellikle kalıntılarda artmakta olan bozulmaların ve çevrenin yarattığı tehlikelerin azaltılması amacıyla günümüzde yoğun bir şekilde tercih edilmektedir (Tanaç Zeren ve Uyar, 2010, s. 56).

Koruma çatılarının tasarımı ise korunması gereken arkeolojik miras yapısının mimari özelliklerine ve miras alanında bulunduğu konuma göre değişmektedir. Sardes Antik Kenti (Şekil 3.10 ve Şekil 3.11) ve Metropolis Antik Kenti'nde (Şekil 3.12) olduğu gibi, arkeolojik kalıntılar üzerinde yükselen koruma çatıları olduğu kadar, Pergamon'da (Şekil 3.13) yine arkeolojik kalıntılar üzerinde yükselen ancak kapalı bir mekan oluşturması yoluyla arkeolojik kalıntıların deneyimlenmesini sağlayan koruma çatıları mevcuttur. Kimi zaman da Mykenai (Şekil 3.14) örneğinde olduğu gibi sadece arkeolojik buluntuların korunması için tasarlanan koruganlar bulunmaktadır.

Şekil 3.10 Koruma çatısı/ Sardes Antik Kenti (Kişisel Arşiv, 2024)

Şekil 3.11 Koruma çatısı/ Sardes Antik Kenti (Kişisel Arşiv, 2024)

Şekil 3.12 Koruma çatısı/ Metropolis Antik Kenti (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 3.13 Koruma çatısı/ Pergamon (Kişisel Arşiv, 2023)

Şekil 3.14 Korugan / Mykenai (Kişisel Arşiv, 2023)

3.1.4 Eğitim, Etkinlik ve Deneyim Merkezler / Arkeoparklar

Arkeolojik miras alanlarına dair halkın farkındalığının artırılması, toplumun bilinçlendirilmesinin sağlanması, ziyaretçilerin miras alanı ile ilgili bilgi sahibi olabilmesi, çocuklara ilişkin kültürel miras eğitimlerinin verilmesi ve arkeolojik miras alanının dijital şekilde deneyimlenmesini sağlayan eğitim, etkinlik ve deneyim merkezleri günümüzde çok sayıda arkeolojik miras alanında bulunmaktadır.

20. yüzyılda başlayıp tüm halkı bilgilendirme ve eğitime üzerine gelişen müzecilik, günümüzde çok yönlü bir yaklaşıma sahiptir. Çeşitli sergileme dilleri sayesinde özellikle arkeolojik miras alanlarında insanların bilgiyi bağlamında ve yerinde almasının yolu açılmıştır.

Arkeolojik miras alanının barındırdığı miras öğelerine ve özelliklerine göre değişen sunum dili, tarihöncesi dönemlere sahip miras alanlarında özel olarak projelendirilen ve arkeopark olarak adlandırılan açık hava müzeleri olarak günümüzde kullanılmaya başlamıştır (Eres, 2013).

Özellikle son yıllarda arkeolojinin ve kültür tarihinin öğretilmesine yönelik çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmekte, bu etkinlikler deneysel arkeoloji çalışmaları olarak da

nitelendirilmektedir. Deneysel arkeoloji çalışmaları kapsamında ren yerinde bulunan yapılar birebir o dönemin hammaddesi ve yapım teknikleri ile inşa edilmektedir (Derin, 2010, s.265). Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi'nde bulunan deneysel arkeoloji alanı ve zaman yolculuğu etkinliği bu çalışmalara örnek olarak verilebilir (şekil 3.15).

şekil 3.15 Yeşilova Höyüğü'nde zaman yolculuğu etkinliği (Derin, 2010)

Efes Deneyim Müzesi (şekil 3.16) rneğinde ise arkeolojik miras alanında yer alan ve teknolojik donatılar sayesinde çeşitli sunum tekniklerinin geliştirilmesi ile miras alanının bilgisinin ziyaretçilere aktarıldığı yapılar da mevcuttur.

şekil 3.16 Efes Deneyim Müzesi (Arkitera, 2 Ocak 2024)

3.1.5 Güvenlik, Giriş ve Karşılama Birimleri

Ziyaretçilerin, arkeolojik miras alanına ulaştıklarında genellikle karşılaştıkları ilk hizmet yapılarını kapsayan bu birimlerde Sardes Antik Kenti'nde olduğu gibi biletleme işlemleri (Şekil 3.17), Atina Akropolisi'nde olduğu gibi güvenlik geçişi (3.18), bilgi alma ve miras alanı gezi rotalarına ilişkin kimi zaman rehberli kimi zaman da sesli tur satın alma işlemleri gerçekleştirilmektedir. Bu birimler kimi zaman ıslak hacimler, büfeler ve satış birimleri ile bütünleşmiş bir şekilde hizmet ağı sunmaktadır.

Ülkemizde güvenlik ve bilet gişeleri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 2008 tarihli 745 sayılı İlke Kararı kapsamında gerçekleştirilebilmektedir (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 2008).

Şekil 3.17 Giriş ve güvenlik yapısı/ Sardes Antik Kenti (Kişisel Arşiv, 2024)

Şekil 3.18 Giriş ve güvenlik yapısı/ Atina Akropolisi (Kişisel Arşiv, 2023)

Kimi arkeolojik miras alanında kişisel eşyaların, çocuk arabasının veya valizlerin emanet edilebileceği Atina Akropolisi'nin girişinde yer alan yapılar gibi hizmet birimleri bulunmaktadır (Şekil 3.19).

Şekil 3.19 Emanet Odası/ Atina Akropolisi (Kişisel Arşiv, 2023)

3.1.6 Depo ve Laboratuvar

Arkeolojik miras alanları, arkeolojik buluntuların saklandığı, bilimsel çalışmalar kapsamında arkeolojik buluntuların incelendiği depo ve laboratuvar hacimlerine ihtiyaç duymaktadır. Depo hacimleri, buluntuların özelliklerine ve gerçekleştirilecek koruma müdahalelerine yönelik olarak Teos Antik Kenti'nde (Şekil 3.20) ve Pergamon'da (Şekil 3.21) olduğu gibi değişkenlik gösterebilmektedir.

Ülkemizde, laboratuvar, atölye ve depolama hacimleri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 2008 tarihli 745 sayılı İlke Kararı kapsamında gerçekleştirilebilmektedir (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 2008).

Şekil 3.20 Kazı deposu ve laboratuvar birimleri/ Teos Antik Kenti (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 3.23 Laboratuvar birimleri / Labraunda Antik Kenti (Atölye Mimarlık, b.t.)

3.1.7 Gezi platformları, Rekreasyon ve Dinlenme Alanları

Ziyaretçilerin, arkeolojik miras alanında hem güvenli bir şekilde hem de arkeolojik buluntulara zarar vermeden gezmelerine olanak tanıyan Mykenai örneğindeki gibi gezi platformları, ziyaretçilerin miras alanındaki ziyaret yoğunluğunu düzenleyen bir araç olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.24) (Tanaç Zeren ve Uyar, 2010, s. 57). Metropolis Antik Kenti örneğinde görüldüğü gibi oluşturulan dinlenme alanları (Şekil 3.25) ve Pergamon’da yer alan rekreasyon alanları (Şekil 3.26) ise arkeolojik miras alanında ziyaretçilerin dinlenebileceği ve tur kapsamında toplu bilgi alabileceği alanlardır

Şekil 3.24 Gezi platformu/ Mykenai (Kişisel Arşiv, 2023)

Şekil 3.25 Dinlenme alanı/ Metropolis Antik Kenti (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 3.26 Rekreasyon alanı/ Pergamon (Kişisel Arşiv, 2023)

3.1.8 Kafe/Büfe ve Satış Birimleri

Arkeolojik miras alanlarının özellikle giriş ve çıkış noktalarında, ziyaretçilerin alana ilişkin hediyelik eşya, harita ve kitap satın alabileceği satış birimleri bulunmaktadır. Ayrıca ziyaretçilerin dinlenmesi, basit ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri adına kimi zaman miras alanının girişinde, kimi zaman da alanın büyüklüğüne bağlı olarak miras alanının belirlenmiş noktalarında hizmet veren kafe/büfe birimleri bulunmaktadır. Epidauros arkeolojik alanının girişinde yer alan hediyelik eşya birimi

(Şekil 3.27) ve Mykenai arkeolojik alanının girişinde yer alan büfe (Şekil 3.28) örnek olarak verilebilir. Tüm bu yapılar, ziyaretçilerin arkeolojik miras alanındaki ihtiyaçlarına cevap vermeye olanak tanımaktadır.

Ülkemizde, satış üniteleri ve kafeteryalar Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 2008 tarihli 745 sayılı İlke Kararı kapsamında gerçekleştirilebilmektedir (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 2008).

Şekil 3.27 Hediye satış birimi/ Epidauros (Kişisel arşiv, 2023)

Şekil 3.28 Büfe birimi / Mykenai (Kişisel arşiv, 2023)

3.1.9 Islak Hacimler

Özellikle ziyaretçilerin kullanımına sunulan ıslak hacimler, miras alanı içerisinde bulunan hizmet yapılarından biridir. Islak hacimler kapsamında kadın, erkek ve engelli birimlerinin yanı sıra bebek bakım alanları gibi ek hacimler de yer alabilmektedir. Efes Antik Kenti (Şekil 3.29) ve Mykenai’da (Şekil 3.30) yer alan ıslak hacimler, ziyaretçilere yönelik tasarlanan hizmet yapılarına örnek olarak verilebilir.

Ülkemizde, tuvalet birimleri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun 2008 tarihli 745 sayılı İlke Kararı kapsamında gerçekleştirilebilmektedir (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 2008).

Şekil 3.29 Islak hacimler/ Efes Antik Kenti (Süleyman Burçak Çıkıkçı arşivi, 2023)

Şekil 3.30 Islak hacimler/ Mykenai (Kişisel arşiv, 2023)

Bu başlıkta örnekleri verilen yapıların her biri arkeolojik çevrede yeni yapı olarak tanımlanmaktadır. Bu yapılar, tez çalışmasının 2. bölümü altında aktarılan ulusal ve uluslararası mevzuatlar çerçevesinde değerlendirilmelidir. Arkeolojik çevrede yeni yapıların çevresine ölçek olarak saygılı olması, çevresi ile bağ kurması, en az oranda zarar ile alana müdahale edilmesi, alanın bütünlüğünü bozmaması, bulunduğu dokudan ayırt edilebilir olması ve üslup, ölçek, kütle ve renk özellikleri itibarıyla çevresiyle uyumlu olması, tasarım kriterlerinin ana prensiplerini oluşturmaktadır. Tüm bu prensiplerin bulunduğu ortak nokta ise, arkeolojik çevrede inşa edilen yeni yapılarda, günümüzün mimari dilinin okunabilmesinin sağlanmasıdır.

3.2 Arkeolojik Miras Alanlarında Hizmet Binaları Kapsamında Kazı Evleri

Kazı evleri, başta arkeologlar olmak üzere arkeolojik miras alanı ile ilgili gerçekleştirilen bilimsel çalışmalar sırasında görev alan ekibin konaklamalarını, çalışmalarını ve gündelik ihtiyaçlarını karşılamalarını sağlayan bir hizmet birimidir. Bilimsel araştırmaların yanı sıra, ekibin dinlendiği, sosyalleştiği ve bilgi alışverişinde bulunup birbirlerinden öğrendiği bir alan olması dolayısıyla da sosyal açıdan önem arz eden ve incelenmesi gereken bir mimari komplekstir (Morgan ve Eddisford, 2015).

Kazı evleri, arkeolojinin tarihine bakıldığında, öncelikle geçmiş dönemlere ilişkin somut kanıtlar ve nesneler arayışından kaynaklanan odaklanma dolayısıyla “keşif evleri” olarak adlandırılmıştır. Filistin ve Mısır gibi ülkelerde arkeolojik çalışmaların yasalara dayandırılarak gerçekleştirilmesi ile birlikte kazı evleri, bilimsel çalışma ekibi için amaca ve hizmete yönelik uzun dönemli yatırım gözüyle inşa edilmiştir (Morgan ve Eddisford, 2015).

Dünya için ortak değere sahip olan arkeolojik miras alanlarında, alanın sürdürülebilir şekilde korunmasının sağlanmasını, toplum ve miras arasındaki bağın artırılmasını, halkın bilinçlendirilmesinin sağlanmasını ve miras alanının ziyaretçiler tarafından algılanmasının ve sunumunun gerçekleştirilmesini kolaylaştıran ve arkeolojik miras alanının değerini artıran ziyaretçi merkezi, müze ve deneyim merkezleri gibi hizmet yapılarının yanı sıra, miras alanındaki bilimsel araştırmaların,

kazı faaliyetlerinin ve koruma çalışmalarının sahada çalışan ekibe elverişli bir ortamda gerçekleştirilmesini sağlayan, aynı zamanda arkeolojik buluntuların temizlenme, belgelenme ve depolanma aşamalarına uygun altyapıya sahip olması gereken bir diğer önemli hizmet yapılarından biri de kazı evleridir. Günlük rutin akış içerisinde kazı evlerinde hem bilimsel çalışmalar gerçekleştirilmekte hem de alanda çalışan ekibin yemek yeme, dinlenme ve konaklama gibi ihtiyaçları da karşılanabilmektedir. Konaklama gibi birimler, arkeolojik miras alanının konumuna ve yıl içerisinde açık olduğu süreye bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Miras alanında ele geçen taşınır ve taşınmaz arkeolojik buluntular da temizleme, belgeleme ve depolama gibi ihtiyaçlara cevap verecek mekanları şekillendirmektedir.

Kazı evlerinin kapsamı aynı zamanda, kazı başkanı başta olmak üzere ilgili sorumluların ve paydaşların kültürel ve arkeolojik mirasın toplumla ilişkilendirilmesine yönelik vizyonu ve öngördüğü çalışmalara bağlı olarak kente dönük olup olmamak, bilimsel eğitimlere ev sahipliği yapıp yapmamak, günümüzde ivme kazanan deneysel arkeoloji çalışmalarını gerçekleştirip gerçekleştirmemek gibi başlıca kararları ile şekillenmektedir.

Ülkemizde kazı evleri inşası Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 2008 tarihli 745 sayılı İlke Kararı kapsamında gerçekleştirilebilmektedir (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 2008). Bakanlık Makamının 14/01/2020 tarih ve E.39797 sayılı Oluru ile yürürlüğe giren “Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Yapılacak Yüzey Araştırması, Sondaj ve Kazı Çalışmalarının Yürütülmesi Hakkında Yönerge” kapsamında yeni kazı başvurularında kazı evinin öncelikli olarak çözülmesi ve kazı evinin güvenliğinin sağlanması konuları da yönergenin ilgili maddelerinde yer almaktadır (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020).

Arkeolojik miras alanlarında kazı ekibinin ideal ortamda çalışması için çalışma alanları ve teknik ofisler, alanda çıkan eserlerin temizlenmesi, belgelendirilmesi ve restorasyonu için atölye alanları, buluntuların depolanması için depo hacimleri, günlük çalışmaların aktarıldığı ve aynı zamanda dışarıdan gelen misafirlerin de zaman zaman kullanımına sunulabilecek toplantı ve seminer odası, kütüphane, kazı ekibi ve

misafirleri için konaklama birimleri, dinlenme ve yemekhane/mutfak alanlarının oluşturulması gerekmektedir.

Kazı evleri, kimi zaman arkeolojik miras alanına yakın konumda bulunan okul, konut prefabrik hacimlerden oluşan bir mekân olarak, kimi zaman miras alanı içerisinde yer alan yapıların yeniden işlevlendirilmesi ile başlıca ihtiyaçların karşılandığı bir mekan olarak, kimi zaman da çevre düzenleme projeleri ve alan yönetim planı doğrultusunda çağdaş bir yapı olarak tasarlanarak kazı ekibine hizmet verebilmektedir. Kimi arkeolojik miras alanında, kazı evleri ziyaretçi merkezleri ile aynı yapı içerisinde yer alırken, kimisinde ise arkeolojik miras alanına yakın bir yerleşim dokusunda bulunan bir yapının dönüştürülmesi sonucunda hizmet vermektedir. Kazı evlerinin tasarımındaki başlıca unsur, kazı evinin kazı çalışmalarına ve kazı ekibinin ihtiyaçlarına uygun şekilde donatılmış olmasıdır.

Kazı evleri, bilimsel ekip içerisindeki hiyerarşik yapının, alandaki çalışma sistematığının ve mimari olarak mekânsal organizasyonun somut bir yansıması olarak değerlendirilebilir (Shanks ve McGuire 1996; McGuire 2008; aktaran Morgan ve Eddisford, 2015).

Arkeolojik miras alanlarının toplum ile ilişkisi irdelendiğinde, geçmişte sadece akademik ve bilimsel çalışmaların gerçekleştiği ve bilim insanlarının erişimine açık alanlar iken, zaman içerisinde toplum faktörü ile katılımcılık, eğitim ve kapsayıcılık yaklaşımlarının arkeolojik miras alanları üzerinde etkisi gözle görülür hale gelmiştir. Bu yaklaşımlar sonucunda arkeolojik miras alanlarında yorumlama, sunum ve deneysel arkeoloji gibi çalışmalar etkin olmaya başlamıştır.

Sahada çalışan uzmanlar belirli bir ihtiyaç programına uygun şekilde tasarlanarak inşa edilen kazı evlerinden ziyade, arkeolojik miras alanı ile ilişkili kimi zaman yakınlık kimi zaman da büyüklük nedeniyle konut, konteyner ve çadır gibi alanlarda komün bir şekilde konaklamışlardır. Bu konaklama birimlerinin özellikleri ise kazının süresini ve niteliklerini, ayrıca kazının finansman olanaklarını ve ekonomik gücünü belirleyen göstergelerden biri olabilmektedir (Morgan ve Eddisford, 2015).

Morgan ve Eddisford (2015) da kazı evlerinin bir amaca yönelik olarak tasarlanmış örneklerinin az olduğunu, genellikle de finansman kaynaklı yaşanan problemlerin arkeolojik miras alanlarındaki çalışmaları kısa vadede tutma ve dolayısıyla kazı evi gibi ihtiyaçların geçici olarak değerlendirilmesine yol açtığını aktarmıştır. Bu kısa vadeli çalışmalar ve geçici hizmet yapıları, bilim insanlarının alana aidiyetini ve çalışma motivasyonunu etkilemektedir.

Morgan ve Eddisford (2015)'un dikkat çektiği diğer nokta ise, kültürel miras altında arkeoloji disiplini kapsamında geçmişteki yapıları çevre ve insanlar arasındaki ilişkiye odaklanılması ancak bu araştırmalar süresince günümüz yapıları çevre ve araştırmaları gerçekleştiren bilimsel ekip arasındaki ilişkinin göz ardı edilmesidir.

Kazı evlerini, arkeolojik araştırmalar, beraberinde gerçekleştirilen çalışmalar sırasında kullanılan ve kişilerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir kompleksten ziyade, miras alanı ile toplum arasındaki bağı güçlendiren, kültürel miras farkındalığı yaratan çok yönlü bir merkez olarak değerlendirmek günümüz şartlarındaki disiplinler arası çalışma mekanizması ve ortak öğrenme potansiyelleri kapsamında akla uygun gelmektedir. Nitekim Morgan ve Eddisford (2015) da kazı evlerinin, esnek bir kurguda, araştırma ve sosyalleşme imkanları sağlayan, aynı zamanda alanda turizmi ve toplumsal farkındalığı artıran bir işleyişe sahip olması gerektiğini aktarmıştır.

Kazı evleri, arkeolojik miras alanı sınırları içerisinde yer alacağı durumlarda, miras alanına getirilen çağdaş bir yapı olacaktır. Dolayısıyla, yapının fonksiyon şeması oluşturulmadan önce, yapının miras alanı içerisindeki konumunun seçimi tasarımdaki öncelikli aşamalardan biridir.

Miras alanının algılanmasını zorlaştırmayan, alanın ölçeğine ve dokusuna uygun, arkeolojik ve mimari buluntulara zarar vermeyen, gerektiğinde bulunduğu konumdan kolayca kaldırılabilen, uygun taşıyıcı sisteme ve malzeme özelliklerine sahip, alanın arkeolojik özellikleri ve mimari yapıları ile yarışmayan bir yapı tasarımı çok büyük önem arz etmektedir.

Türkiye’de arkeolojik alanda gerçekleştirilen çalışmalar ve bilimsel ekibin ihtiyaçları ile uyumlu bir şekilde mimari projeleri hazırlanan ve arkeolojik miras alanına yeni yapı olarak inşa edilmiş örneklerden, yerinde incelemesi gerçekleştirilebilen ve birincil kaynaklardan veri elde edilebilen kazı evi örnekleri aktarılmıştır.

3.2.1 Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi ve Kazı Evi

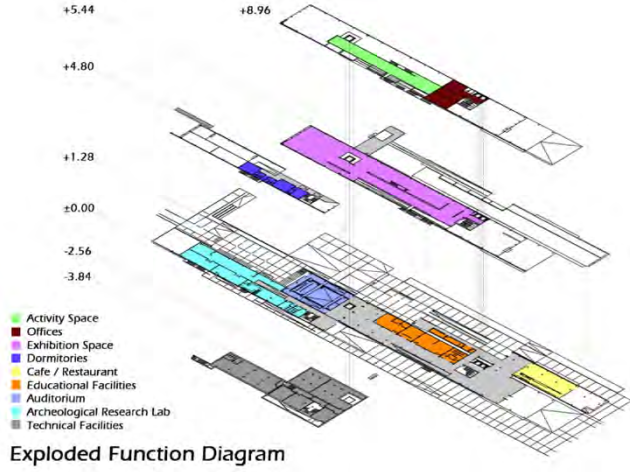
Yeşilova Höyüğü, İzmir ili, Bornova ilçesinde, Karacaoğlan mahallesi sınırları içerisinde yer alan, İzmir’in tarih öncesi dönemini yansıtan bir yerleşim alanıdır (Derin, 2020). Bornova Belediyesi tarafından 2010 yılında ilan edilen, ulusal mimari proje yarışması sonucunda birinci seçilen Studio Evren Başbuğ Architects ve SCRA Architects ortak projesinin inşaatı 2014 yılında tamamlanmış ve Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi (Şekil 3.31) adı altında hizmet sunmaya başlamıştır (Derin, 2020).

Şekil 3.31 Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi hava fotoğrafı (Studio Evren Başbuğ, 25 Mart 2020)

Ziyaretçi Merkezi’nin mekânsal kurgusu müze, arkeoloji laboratuvarı ve servis birimleri olmak üzere üç birimin doğrusal bir şekilde birbirine entegre edilmesi (Şekil 3.32) sonucu oluşturulmuştur (Studio Evren Başbuğ, 25 Mart 2020). Kompleks daha detaylı olarak incelenecek olursa, sergi salonlarından oluşan müze bölümü, arkeolojik miras alanının gözlemlenebildiği teras bölümü, kafeterya, zaman yolculuğu konsepti ile oluşturulmuş olan deneysel arkeoloji alanı ile neolitik köy ve laboratuvar,

restorasyon ofisi, çizim odaları ve idari birimi içerisinde barından kazı evinden oluşmaktadır (Derin, 2020).

Şekil 3.32 Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi fonksiyon diyagramı (Arkiv, Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi, b.t.)

Arkeoloji laboratuvarı olarak adlandırılan yapı bloğunda çalışma odaları, atölye alanları, arşiv, mutfak ve konaklama birimleri yer almaktadır. Bu yapı bloğunun açıldığı açık avlu ise kazı sezonunda çalışma yürüten bilimsel ekip için açık hava çalışma alanı sunarken aynı zamanda rekreasyon alanı olarak da hizmet vermektedir (Şekil 3.33). Ana sergi salonundan ulaşılan seyir terası sayesinde arkeolojik alan ve alanda gerçekleştirilen kazı çalışmaları izlenebilmektedir. Böylelikle arkeolojik miras alanı ile kurulan görsel iletişim sayesinde sergi alanını gezen ziyaretçilerin, sergilenen buluntular ile kazı alanı arasındaki ilişkiyi algılaması ve anlaması güçlenmektedir (Studio Evren Başbuğ, 25 Mart 2020).

Ziyaretçi merkezinin oluşturulmasındaki temel motivasyon, toplumda kültürel mirasa ilişkin farkındalığın yaratılması, bilimsel verilerin çeşitli eğitim programları aracılığıyla topluma aktarılması ve çocuklar için bir arkeoloji parkı oluşturulmasıdır (Şekil 3.34). Yapının ihtiyaç programını ve tasarım şemasını şekillendiren bu hedefler doğrultusunda, yapı içerisinde bir sirkülasyon şeması belirlenmiş, gelen ziyaretçilerin ve grupların programına, ihtiyaçlarına ve ziyaret sürelerine yönelik olarak gezi güzergahı kurgulanmıştır (Derin, 2020).

Şekil 3.33 Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi arkeoloji laboratuvarı ve avlusu (Arkiv, Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi, b.t.)

Şekil 3.34 Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi neolitik köyü (Arkiv, Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi, b.t.)

3.2.2 Teos Antik Kenti Kazı Evi

İzmir ili, Seferihisar ilçesi, Sığacık Mahallesi'nde yer alan Teos Antik Kenti'nin kazı evi inşaatı Teos Örenyeri Çevre Düzenleme Projesi kapsamında 2013 yılında başlatılmış ve 2014 yılı kazı sezonu itibariyle tamamlanmıştır (Kadioğlu, Özbil, Kerschner, Ergin, Gülgönül, Yenice, Polat, Tamsü Polat, Köşgeroğlu, Adak, 2015). 2015 yılı kazı sezonunda ise kazı evinin bahçe düzenlemesi, girişi ve çardak yapısı

tamamlanmıştır (Kadioğlu, Özbil, Adak, Gençler Güray, Polat, Ergin, Tamsü Polat, Yenice, Pala, 2016).

Şekil 3.35 Teos Antik Kenti kazı evi hava fotoğrafı (Teos Arkeoloji, b.t.)

Teos Antik Kenti kazı evi (Şekil 3.35), iki kanat üzerinde sıralanmış konaklama birimleri ve ıslak hacimlerinin yanı sıra, orta akstan ortak çalışma alanına giriş alan bir tasarıma sahiptir. Ahşap ve taş malzeme ile tek kat olarak tasarlanan yapı, arkeolojik sit alanında yer alan depo, laboratuvar ve karşılama birimi gibi çağdaş yapılara göre daha az dikkat çekmektedir. Kazı evinde konaklayan kişilerin kullanımına yönelik mutfak birimi ve mutfak ile ilişkili kiler birimleri de bu tek katlı yapıda yer almaktadır.

Şekil 3.36 Teos Antik Kenti kazı evi (Kişisel Arşiv, 2022)

Bilimsel ekibin yemek yeme, dinlenme ve sosyalleşme ihtiyaçları, konaklama yapısının önünde yer alan açık alanda karşılanmaktadır. Konaklama biriminden depo birimine doğru ise peyzaj düzenlemesi ile bir rekreasyon alanı oluşturulmuştur (Şekil 3.36 ve Şekil 3.37).

Şekil 3.37 Teos Antik Kenti kazı evi ve rekreasyon alanı (Kadioğlu vd, 2016)

Arkeolojik miras alanının dönemsel ve mimari özellikleri dolayısıyla depo yapısı (Şekil 3.38), mimari buluntular göz önünde bulundurularak aynı zamanda bir restorasyon alanı olarak işlevlendirilmiştir. Mermer sütunların araziden depo/ laboratuvar birimine getirilmesi, restorasyon çalışmalarının gerçekleştirilmesi, belgelendirilmesi ve depolanması şeklinde işleyen bilimsel süreç çerçevesinde, çeşitli çalışma ofisleri de yine depo birimi içerisinde tasarlanmıştır. Deponun arkeolojik miras alanına bakan avlusunda ise hem seramik kurutma işlemleri hem de mimari elemanların tasnifi ve sergilemesi gerçekleştirilmektedir (Şekil 3.39).

Şekil 3.38 Teos Antik Kenti depo yapısı (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 3.39 Teos Antik Kenti depo yapısı avlusu (Kişisel Arşiv, 2022)

3.2.3 Kaymakçı Kazı Evi

Kaymakçı Sit Alanı, Manisa ili, Gölarmara ilçesi, Hacıveliler köyü yakınında yer alan 1. Derece arkeolojik sit alanında Kaymakçı Arkeoloji Projesi (KAP) kapsamında bilimsel çalışmaların gerçekleştirildiği tepelik bir konumda bulunmaktadır.(Roosevelt, Kaner, Luke, 2024).

Kaymakçı kazı evi, farklı fonksiyonların farklı hacimlerde tasarlandığı, yeşil alan ve kot kullanımının yanı sıra doğal havalandırmaya uygun kesitlere göre tasarlanan çağdaş bir yapıdır (Şekil 3.40). Kütleler, birbirinden farklı konumlarda ve açılarda yerleştirilirken, her bir yapı açık alana veya bir manzaraya doğru açılmaktadır (Şekil 3.41). Kazı evini başlıca konaklama birimleri, çalışma ofisleri, depo ve seramik yıkama alanı ile yemekhane oluşturmaktadır. Konaklama birimleri de kendi içerisinde farklı oda tiplerine sahiptir.

Şekil 3.40 Kaymakçı kazı evi yemekhane binası (Kişisel Arşiv, 2024)

Şekil 3.41 Kaymakçı kazı evinde farklı birimlerin konumlanma şekli (Kişisel Arşiv, 2024)

Kazı alanından getirilen malzemeler öncelikle seramik yıkama alanında yıkanmakta, ardından restorasyon, belgeleme ve depolama süreçlerinden geçmektedir. Depo biriminin önünde, bilimsel ekibin çalıştığı ofislerin de açıldığı ortak bir avlu tasarlanmıştır (Şekil 3.42). Bu ortak avlu seramiklerin kurutulması ve belgelenmesinin yanı sıra, ortak çalışmaya ve öğrenmeye de hizmet veren, ayrıca alanı ziyarete gelen akademisyenlere/misafirlere kazı ekibi tarafından alan ile ilgili bilginin sunulduğu bir alandır. İdari birime ise çalışma ofislerinin arkasında yer alan yarı açık bir koridor ile ulaşılmaktadır (Şekil 3.43). Böylelikle çalışma birimleri ve idari birim arasında hiyerarşik denge sağlanmaktadır.

Şekil 3.42 Kaymakçı kazı evi avlu ve seramik alanı (Kişisel Arşiv, 2024)

Şekil 3.43 Kaymakçı kazı evi idari birim (Kişisel Arşiv, 2024)

Konaklama birimleri, kazı alanına hem bireysel gelen hem de uzun süreli çalışma gerçekleştirecek akademisyen için ailesi ile beraber gelebilmesine yönelik olarak çeşitli tiplerde tasarlanmıştır. Her konaklama yapısının içerisinde kiler mevcuttur.

Kazı evinde yer alan yapılar, doğal havalandırmayı temel alan, kesintisiz hava sirkülasyonunun gerçekleştirilebileceği bir kesit baz alınarak tasarlanmıştır. Aynı zamanda doğal aydınlatmanın da sağlandığı birimler, rüzgar yönü dikkate alınarak vaziyet planına yerleştirilmiştir.

Yemekhane binasında yemek yeme, hazırlama ve kiler işlevlerinin yanı sıra oluşturulan çamaşır odası da konaklayan kişilere hizmet vermektedir (Şekil 3.44). Yapının önünde yer alan teras ise manzaraya doğru konumlandırılmış, böylelikle ekip için dinlenme ve rekreasyon alanı oluşturulmuştur (Şekil 3.45).

Şekil 3.44 Kaymakçı kazı evi yemekhanesi (Kişisel Arşiv, 2024)

Şekil 3.45 Kaymakçı kazı evi teras alanı (Kişisel Arşiv, 2024)

3.2.4 Nif Dağı Kazı Evi

Nif (Olympos) Dağı, İzmir ilinde, Kemalpaşa, Buca, Torbalı ilçelerinin ortak sınırları etrafında yer almaktadır. Torbalı ilçesi, Dağkızılca Köyü'nde yer alan kazı evi 2011 yılında hizmet vermeye başlamıştır (Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi, b.t.). Kazı evi, eğimli bir araziye, tek ve büyük bir kütle içerisinde, farklı fonksiyonların farklı katlara yerleştirilmesi prensibi ile tasarlanmıştır (Şekil 3.46).

Şekil 3.46 Nif Dağı kazı evi (Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi, b.t.)

Nif Dağı kazı evinde, yemekhane ve mutfak, çamaşır odası ve depolar, yönetici odaları, kütüphane, çalışma odaları, laboratuvar, arşiv odası ve 46 kişinin konaklamasına imkan veren konaklama birimleri bulunmaktadır (İzmir İl Kùltür ve Turizm Müdürlüğü, b.t.).

Kazı evi, şehir merkezinden uzak bir konumda bulunması dolayısıyla arkeolojik alanda gerçekleştirilecek çalışmalar sırasında kazı ekibinin ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmış ve inşa edilmiştir. Kazı evi, içerisinde çeşitli teknolojik fonksiyonları barındırmasının yanı sıra, bulunmuş olduğu köyün dokusuna uygun şekilde, yerel malzemelerin kullanımıyla 3 katlı inşa edilmiştir.

Kazı evinin bir katında yer alan depo katının buluntular için fiziksel olarak uygun ortamı sağlayamaması ve ziyaretçiler için bir karşılama mekanı bulunmaması sebebiyle kazı evi ile entegre şekilde çalışacak Nif Dağı Ziyaretçi Merkezi projesi hazırlanmış ancak yapının inşaatına başlanmamıştır (İki Artı Bir Mimarlık, b.t.).

3.2.5 Notion Antik Kenti Kazı Evi

Notion Antik Kenti, İzmir ili Menderes ilçesinde, Ahmetbeyli köyü sınırları içerisinde yer alan, Ege Denizi'ne bakan, günümüze kadar korunabilmiş bir liman kentidir (şekil 3.47) (İzmir İl Kùltür ve Turizm Müdürlüğü, b.t.).

şekil 3.47 Notion Antik Kenti hava fotoğrafı (Notion Arkeoloji Projesi, b.t.)

Bulunduğu konum itibari ile halihazırda yerli ve yabancı ziyaretçilerin dikkatini çeken, turistik amaçlı geline bir mevkide yer alan antik kent, yakınlarında yer alan diğerk antik kentlere göre avantajlıdır. Bu avantajı göz önünde bulundurarak kazı evinin hem yerel halk hem de ziyaretçiler için, Notion Antik Kenti hakkında bilgi edinmelerini sağlayacak bir kültür ve ziyaretçi merkezi olarak da hizmet vermesi amaçlanmıştır. Notion Kazı Evi, depo, laboratuvar ve çizim stüdyoları başta olmak üzere çalışma alanları ve yaşam alanlarının bir araya gelerek bir araştırma tesisi oluşturması hedefiyle tasarlanmıştır (Notion Arkeoloji Projesi, b.t.).

Kazı evinin başlıca misyonlarından biri, alanda yürütölen arkeolojik çalışmaların daha görünür ve erişilebilir hale gelmesi ve yerel halk ile daha etkin bir iletişimin ve etkileşimin sağlanmasıdır. Buna yönelik olarak kazı evi kamusal birimler, çalışma ve depo birimleri ile konaklama birimleri olmak üzere üç ana kütle üzerinden kurgulanmıştır (Şekil 3.48). Kamusal birimlerde arkeolojik çalışmalarda elde edilen buluntuların sergilenmesi, eğitimlerin düzenlenmesi ve geniş katılımlı toplantıların gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Kazı evinin programı, alanda çalışan bilimsel ekip ile gerçekleştirilen görüşmeler ve sahada elde edilen deneyimler çerçevesinde kurgulanmıştır. Kazı evinin tasarımında etkili olan bir diğerk faktör ise, ilerleyen yıllarda arkeolojik çalışmaların tamamlanması durumunda yapının atıl kalmasını önlemek, bir açık hava müzesi ve araştırma merkezi olarak kullanılabilmesini sağlamaktır (RVTR, b.t.).

Şekil 3.48 Notion Antik Kenti kazı evi projesi ön tasarım kütle görseli (RVTR, b.t.)

Gün içerisindeki yoğun tempodan sonra, çalışanların sosyalleşebilmelerine, çalışabilmelerine veya sakin bir şekilde vakit geçirebilmelerine olanak sağlayan esnek çeşitli alanlar tasarlanmıştır (Şekil 3.49) (RVTR, b.t.).

Şekil 3.49 Notion Antik Kenti kazı evi projesi ön tasarım avlu görseli (RVTR, b.t.)

Notion Antik Kenti'nin ızgara planlı kent dokusu, kazı evinin avlulu tasarımında referans olarak alınmış, mevcutta bulunan ağaçların konumu dikkate alınarak da avlularda gölgelikli alanlar oluşturulmuştur (Şekil 3.50) (Arkitera, 2024).

Şekil 3.50 Notion Antik Kenti planı ve kazı evi ilişkisi (Arkitera, 2024b)

Kazı evi tasarımı, bulunduğu bölgede inşaat tekniği olarak yaygın şekilde kullanılan kuru döşenmiş yerel taştan çevre duvarı, doğal havalandırma sağlayan panelleri ve avluları sınırlayan üst örtüleri ile dikkat çekmektedir (Şekil 3.51) (RVTR, b.t.).

Şekil 3.51 Notion Antik Kenti kazı evi tasarım görseli (Notion Arkeoloji Projesi, b.t.)

Kazı evi, 3. Derece arkeolojik sit alanı üzerinde yer aldığından, derin olmayan temeller ile ilerleyen yıllarda kaldırılabilir şekilde inşa edilmek üzere tasarlanmıştır. İklim değişikliği sebebiyle karşı karşıya kaldığımız risklere dikkat çekmek amacıyla, avluların birkaçında yağmur suyu toplamaya yönelik altyapı tasarlanmıştır (RVTR, b.t.).

Kazı evinin uygulama aşaması, etaplar halinde başlatılacak olup ilk etap olan eser deposunun inşası ise tamamlanmıştır (Şekil 3.52). Projenin ön tasarımı Michigan merkezli bir mimarlık firması olan rtvr, uygulama projesine yönelik son tasarım ise M+D Mimarlık tarafından hazırlanmıştır (Notion Arkeoloji Projesi, b.t.).

Şekil 3.52 Notion Antik Kenti depo birimi (Arkitera, 18 Eylül 2024)

Yukarıda incelemesi gerçekleştirilmiş kazı evlerine bakıldığında, her bir kazı evinin ihtiyaç programını, dolayısıyla da mimari tasarımını etkileyen ve şekillendiren başta finanslar kaynaklar olmakla birlikte fiziki ve sosyal etmenlerin bulunduğu anlaşılmaktadır. Mimari tasarım, bu etmenler göz önünde bulundurularak, belirli tasarım kriterleri çerçevesinde gerçekleştirilmektedir.

Arkeolojik miras alanlarında yeni yapı olarak tasarlanması hedeflenen kazı evlerinin mimari tasarımını başlıca;

- a) Arkeolojik alanın kentteki konumuna (kent içi/kent dışı),
- b) Arkeolojik miras alanının bulunduğu konumdaki dokunun sosyal ve mimari özelliklerine,
- c) Arkeolojik miras alanından elde edilen buluntuların boyutlarına ve özelliklerine,
- d) Kazı ekibinin günlük çalışma rutinine,
- e) Arkeolojik miras alanının yansıttığı arkeolojik döneme, tarihine ve tabakalarına,
- f) Kazı evinin konaklama ihtiyacı olup olmamasına,
- g) Kazı evlerinde kazı ekibine uygun çalışma ortamı sağlayacak donatılara,
- h) Kazı evinin arkeolojik çalışmaların yapıldığı alan ile bağlantısına,
- i) Kazı ve masa başı çalışma süresine,
- j) Arkeolojik miras alanının koruma ve güvenlik problemlerine,
- k) Arkeolojik alandaki kazı çalışmalarının niteliğine,
- l) Kazı ekibinde görev alan kişilerin uzmanlık alanlarına,
- m) Kazı ekibinde görev yapan ekip ve kişi sayısına,
- n) Destek hizmetleri verecek (bekçi, mutfak görevlisi, şoför vb.) kişi sayısına,
- o) Arkeolojik miras alanının ziyaretçi yönetimi ile ilişkisine,
- p) Arkeolojik miras alanının çevre dokusu ile kurmayı hedeflediği fiziksel ve sosyal bağa,
- q) Arkeolojik miras alanı ve toplum arasındaki bağın güçlendirilmesine yönelik bir hedefin olup olmamasına göre değişkenlik gösterebilmektedir.

BÖLÜM DÖRT

ARKEOLOJİK MİRAS ALANLARINDA MİMARİ ÇAĞDAŞ MÜDAHALELER KAPSAMINDA HİZMET BİNASI ÖRNEKLERİ

İnsanlığın ortak mirası olan arkeolojik miras alanlarının korunarak gelecek nesillere aktarılması konusundaki sorumluluk bilinci üzerinde çalışmalar gerçekleştiren ulusal ve uluslararası birçok kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütü bulunmaktadır. UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu), ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi), ICCROM (Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarım Çalışmaları Uluslararası Merkezi), Europa Nostra ve Avrupa Konseyi (Council of Europe) bu örgütlerin başında sıralanabilir.

İngilizce açılımı “United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization” olan, dilimize "Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu" biçiminde giren UNESCO, kültür varlıklarının korunmasına ilişkin çalışmalar gerçekleştiren en önemli aktörlerden biridir. Ülkemiz, Türkiye 20 Mayıs 1946 tarihli ve 4895 sayılı kanunla UNESCO’ya üye olmuştur (UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, b.t.).

Bu başlık altında incelenen örnekler, UNESCO Dünya Mirası Listesi’nde yer alan arkeolojik miras alanlarından seçilmiştir. Bir varlığın, UNESCO Dünya Mirası Listesi’ne girebilmesi için Dünya Miras Komitesi’ni belirlediği 10 kriterden en az birini karşılıyor olması, ayrıca alanın iyi korunmuş ve iyi yönetiliyor olması gerekmektedir (Uluslararası Yıllık, 2016, s.446). Dolayısıyla listeye kaydedilen bir varlık, üstün evrensel değerini ortaya koymuş demektir.

Yönetim alanı sınırları ve bağlantı noktaları belirlenmiş, adaylık dosyası ve alan yönetim planı hazırlanmış bu alanların öncelikli hedefi, alan yönetim planında belirtilen faaliyetlerin tüm paydaşlar tarafından gerçekleştirilmesi ve alanın UNESCO Dünya Mirası Listesi’ne kaydedilmesidir. Dolayısıyla özellikle insanlığın ortak mirası olarak kabul ettiğimiz arkeolojik miras alanlarında gerçekleştirilmesi hedeflenen uygulamaların ulusal ve uluslararası mevzuatlara uygun, dünya standartlarında ve UNESCO üyesi ülkelerin oluşturduğu Dünya Miras Komitesi tarafından olumlu

değerlendirilen uygulamalar olması önemlidir. UNESCO Dünya Miras Listesi'nin çalışmanın ana eksenini oluşturmasının bir diğer nedeni ise, Eski Smyrna'nın, UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer alan "İzmir Tarihi Liman Kenti"nin yönetim alanı sınırları içerisinde bağlantı noktası olarak tanımlanmış olan üç alandan biri olmasıdır.

Nitekim, UNESCO tarafından 2001 yılında kurulan Dünya Mirası Sürdürülebilir Turizm Programı'nda dünya miras alanlarına ilişkin belirlenen yedi eylem kapsamında, yerel halkın eğitilmesi, bölge halkında sorumluluk duygusunun geliştirilmesi ve koruma alanında bir anlayış oluşturulması hedeflenmektedir (UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, b.t.).

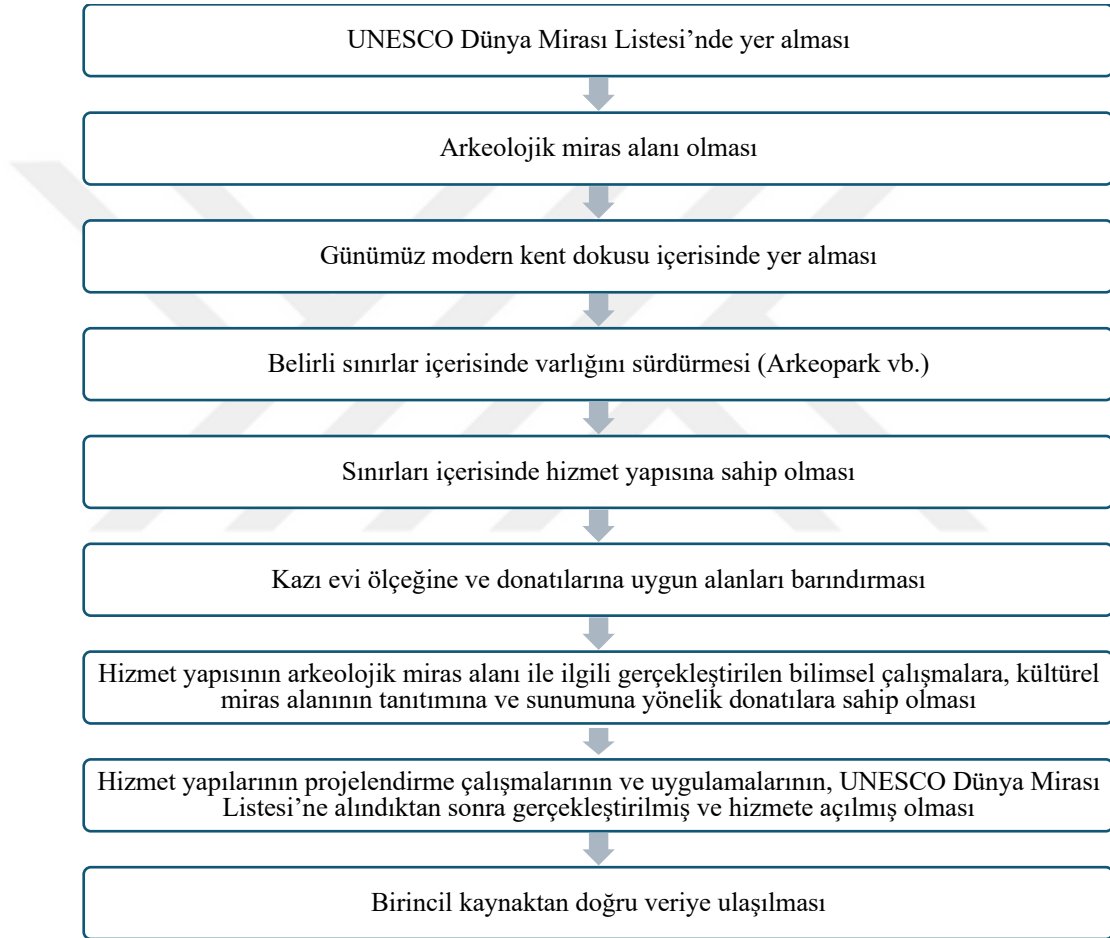
UNESCO Dünya Mirası Listesi'nin örnek seçim kriterlerinde temel alınmasında etkili olan faktörler, seçilen örneklerde koruma ve yönetim yapılarının güçlü olmasına, alanlarda yürütülen iletişim ve tanıtım faaliyetlerinin kamuoyunda ve dolayısıyla da halkta farkındalık yaratmış olmasına adına gerçekleştirilen faaliyetlerin başarılı sonuçlanmasıdır (Uluslan ve Yıldırım, 2016). Bu alanlarda ulusal ve uluslararası mevzuatlar çerçevesinde gerçekleştirilen koruma faaliyetlerine ek olarak son yıllarda ülkemizde de geliştirilmeye çalışılan ziyaretçi yönetimine ve alanın tanıtımına yönelik çalışmalar da gerçekleştirilmektedir.

Arkeolojik alanlarda hizmet yapısı olarak inşa edilecek yeni yapıların tasarım kriterleri oluşturulurken, UNESCO Dünya Mirası Listesi'ndeki kent dokusu içerisinde yer alan ve alan ile bağlantılı gerek bilimsel çalışmaların gerekse de ziyaretçi ihtiyaçlarının karşılandığı hizmet yapılarına sahip olan arkeolojik varlıkların seçilmiştir. Dünya Mirası Listesi'nde yer alan 1157 varlık içerisinde 288 varlık, arkeolojik alan ve arkeolojik alan ile bağlantılı miras alanları olarak belirlenmiştir. 288 arkeolojik miras alanından ise 105 adet varlık günümüzde kent dokusu içerisinde yer almaktadır. Kent dokusu içerisinde yer alan 105 adet arkeolojik miras alanından ise 82 adet varlıkta hizmet yapıları mevcuttur. Aşağıda belirlenen kriterler doğrultusunda ise çalışma kapsamında incelenen arkeolojik miras alanı sayısı 6 olarak belirlenmiştir (Şekil 4.1).

Şekil 4.1 Çalışma kapsamında incelenen alanların kriter bazlı sayısal dağılımı

Çalışma kapsamında incelenen örneklerin seçiminde belirleyici olan kriterler sıralı bir şekilde aşağıda belirtilmiştir (Şekil 4.2);

Şekil 4.2 Örneklerin seçim kriterleri

21-31 Temmuz 2024 tarihleri arasında Hindistan'da gerçekleştirilen UNESCO Dünya Mirası Komitesi'nin 46. Oturumu kapsamında UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan varlıkların sayısı 1223'e yükselmiştir (UNESCO World Heritage Convention, World Heritage List, 2024). Şekil 4.1'de detaylıca belirtilmiş olan örnek seçimindeki belirleyici kriterlerin de etkisiyle çalışma kapsamı, 16-31 Temmuz 2021 tarihinde Çin'de gerçekleştirilen UNESCO Dünya Mirası Komitesi Genişletilmiş 44.

Oturumu kapsamında UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan 1154 varlık ile sınırlı tutulmuştur (UNESCO World Heritage Convention, World Heritage List Statistics, b.t.)

4.1 UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde Yer Alan Dünya Örnekleri

Bu bölümde UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde bulunan dünya örneklerinden 6 adet arkeolojik miras alanında bulunan çeşitli hizmet yapıları incelenmiştir. Bölümün sonunda ise UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan arkeolojik miras alanlarındaki hizmet yapılarının tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi sonucu hazırlanan karşılaştırma tablosu aktarılmıştır.

4.1.1 Panamá Viejo Arkeolojik Alanı ve Panamá Tarihi Bölgesi (Archaeological Site of Panamá Viejo and Historic District of Panamá), Panama

Panamá'da yer alan arkeolojik alan ve tarihi kent merkezi, 1997 yılında (ii), (iv) ve (vi) kriterleri kapsamında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır. Dünya miras alanı sınırları arkeolojik alanı kapsarken, tarihi kent merkezi tampon bölge olarak belirlenmiştir (UNESCO World Heritage Convention, Archaeological Site of Panamá Viejo and Historic District of Panamá, b.t.).

Panamá Viejo, Amerika Pasifik kıyısında kurulan ve ilk Avrupa kenti olma özelliği gösteren Panama'nın İspanyol dönemi yerleşkesidir. Ticaret kasabası özelliği gösteren yerleşimin, saldırılar ve yağmalar sonucunda daha korunaklı bir yere taşınmasına karar verilmiş ve 1673 yılında şehir resmi olarak kurulmuştur. Panamá Viejo yani Eski Panama, günümüz modern kent dokusunun merkezinde yer almakta, sınırlarını ise kent dokusu ve körfez oluşturmaktadır. Günümüzde Panamá Viejo, L şeklinde sınırlandırılmış bir bölge olup, gözle görünür olan arkeolojik miras, sömürge yönetimine, kiliseye ve zengin zümreye ait yığma binalardır (Mendizábal, 1999).

Arkeolojik alanda uygulamaya geçen bu çağdaş kullanımların temel amacı, Panamá Viejo'yu hem halkın hem de bilim insanlarının ziyaret ederek hem geçmiş dönemlere

ilişkin bilgiler edinebileceği hem de alanda bilimsel eğitimlerin gerçekleştirilebileceği bir arkeoloji parkı ve araştırma merkezi haline getirmektir (Mendizábal, 1999).

Arkeolojik miras ve alan yönetimi kapsamında, alanın korunması ve topluma sunulması, alanda eğitsel faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, toplumda geçmişine yönelik farkındalık oluşturulması, alanda rehberli saha gezilerinin, konferansların ve sunumların gerçekleştirilmesi ve Panama’da yüksek seviyelerde olan işsizlik problemine ilişkin arkeolojik miras alanı içerisinde yeni iş kollarının açılması ve istihdam yaratılması gibi toplumu direkt etkileyen ve miras alanına çeken çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Mendizábal, 1999).

Plaza Mayor Müzesi, yukarıda bahsi geçen vizyon çerçevesinde, 2017 tarihinde Panamá Viejo’nun ana meydanı olan Plaza Mayor’a cephe veren bir konumda inşa edilmiştir (Şekil 4.3) (Patronato Panama Viejo, Sitio Arqueológico, b.t.).

Plaza Mayor, özgün döneminde dini, sosyal, politik ve kültürel faaliyetlerin merkezini oluşturmaktaydı. Çevresinde miras yapıların halen kısmen ayakta olduğu meydan, 1600’lü yıllarda genişletilmiş ve günümüzdeki boyutlarına ulaşmıştır (Patronato Panama Viejo, Sitio Arqueológico, b.t.).

Şekil 4.3 Plaza Mayor, Katedral ve Museo de la Plaza Mayor (Patronato Panama Viejo, Sitio Arqueológico, b.t.)

Şekil 4.4 Museo de la Plaza Mayor girişı (Sacnhez Q., b.t.)

Şekil 4.5 Müze girişı (Patronato Panama Viejo, Visítanos, b.t.)

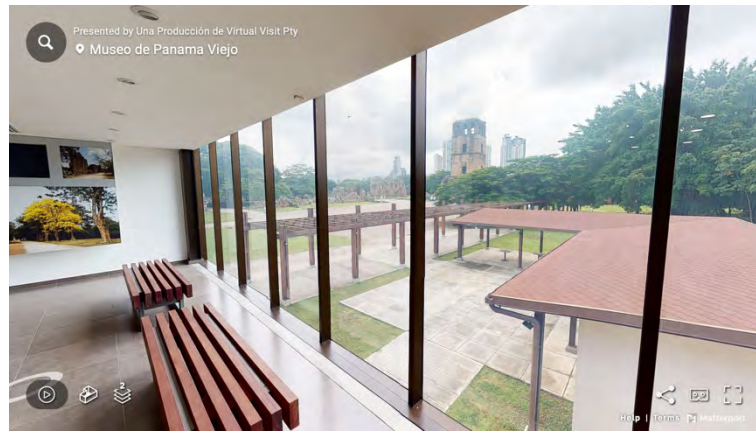
İsmi İspanyol bilgini Bay Samuel Lewis García de Paredes'ten alan müzede, Panama'nın 1500 yıllık hikayesini anlatılmakta, İspanyol öncesi ve Hispanik döneme ilişkin 350'den fazla parça sergilenmektedir (Patronato Panama Viejo, Sitio Arqueologico, Museo de la Plaza Mayor, b.t.).

Müze, koloni dönemi yerleşimindeki ve günümüzde tarihi kent merkezindeki yapıların mimari tipolojisinden yola çıkılarak tasarlanmış, malzeme ve strüktür açısından çağdaş kullanımlar mevcut olsa da cephe ve çatı renklerinin seçimi açısından yine koloni dönemindeki ve günümüzde tarihi kent merkezindeki yapıların referans alındığı görülmektedir. Böylelikle çağdaş yapının arkeolojik miras alanının karakterine ve dokusuna uygun bir şekilde tasarlandığı söylenebilir (Şekil 4.3 ve Şekil 4.5).

Yapının sergi mekanlarından miras varlıkları ile görsel iletişim kurulmasına olanak tanınmış, iç mekân düzeni panoramik görüntülere imkân verecek şekilde tasarlanmıştır (Şekil 4.6 ve Şekil 4.7).

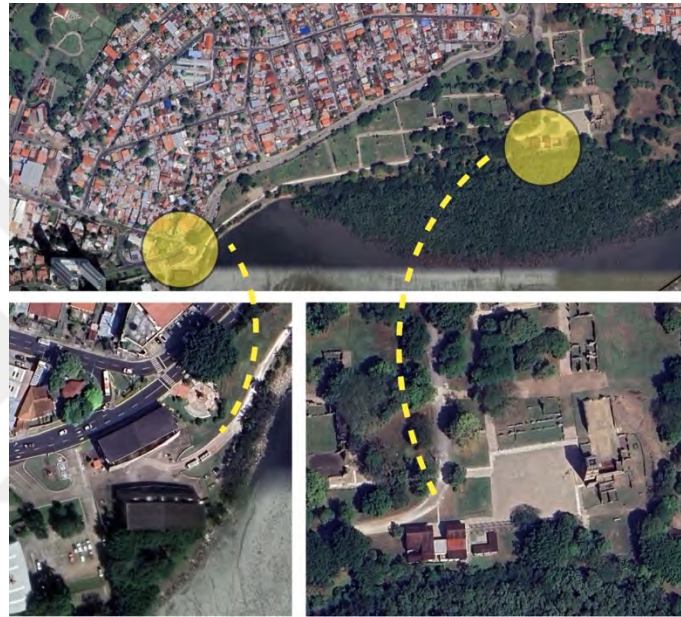

Şekil 4.6 Plaza Mayor Müzesi'nden katedrale bakış (Patronato Panama Viejo, Sitio Arqueologico, Museo de la Plaza Mayor, b.t.)

Şekil 4.7 Plaza Mayor Müzesi'nde katedrale bakış için konumlanan oturma elemanları (Patronato Panama Viejo, Sitio Arqueologico, Museo de la Plaza Mayor, b.t.)

“Country Report: State of Conservation of the World Heritage Property, Archaeological Site of Panamá Viejo and Historic District of Panamá (Panamá)” raporunda, Panamá Viejo Arkeolojik Sit Alanı Bileşeninin Üstün Evrensel Değerinin İzlenmesine İlişkin Göstergeler başlıklı tablosunda, dünya miras alanı sınırları içinde ayrıca 2017 tarihinde ziyaretçi merkezi, 2018 yılında geçici sergi salonu ve 2019 yılında bir kafeterya yapısının açıldığı aktarılmıştır (Şekil 4.8 ve Şekil 4.9) (UNESCO, Archaeological Site of Panamá Viejo and Historic District of Panamá, b.t.).

Şekil 4.8 Plaza Mayor Müzesi ve Ziyaretçi Merkezi (Kişisel Arşiv, 2024)

Şekil 4.9 Panamá Viejo Arkeolojik Alanı haritası (Patronato Panama Viejo, Visítanos, b.t.)

Şekil 4.10 Ziyaretçi Merkezi (Google Earth, 2024)

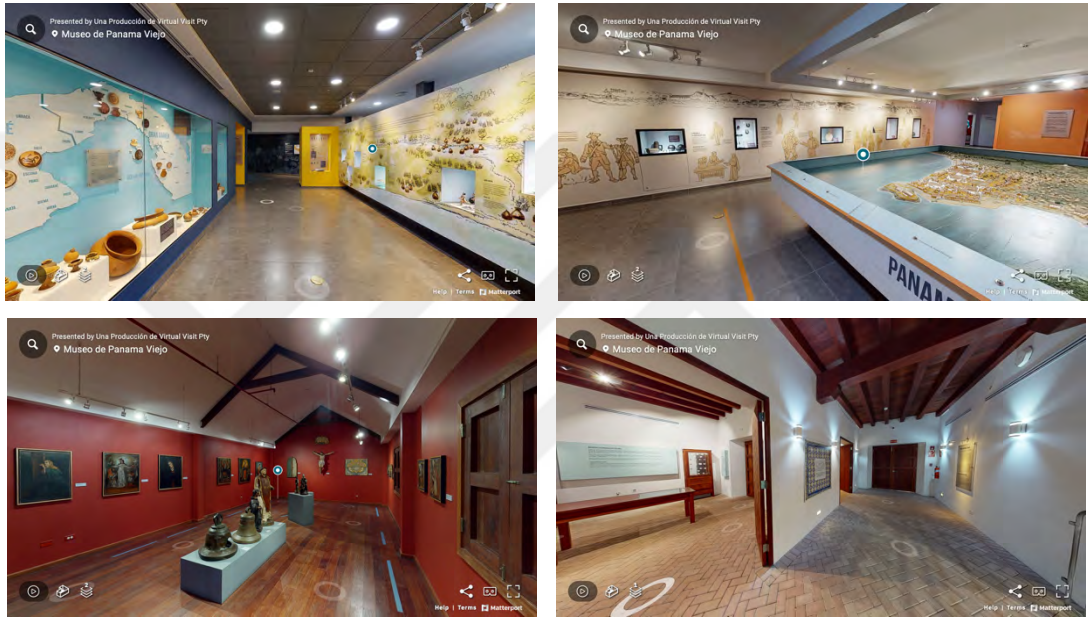
Şekil 4.11 Ziyaretçi Merkezi'nin girişi (Google Earth, 2024)

Ziyaretçi merkezi, arkeolojik miras alanının girişinde, ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik hacimleri içerisinde barındıran modern bir yapı olsa da mimari tasarım açısından incelendiğinde arkeolojik miras alanının karakterinden ve dokusundan farklı bir tasarım dili göstermektedir. Ayrıca ölçek olarak da büyük bir kütleye sahip olduğu söylenebilir (Şekil 4.10 ve Şekil 4.11).

Arkeolojik miras alanı, kent merkezi içerisinde ve gündelik yaşamın devam ettiği bir alanda yer alırken bir taraftan Panama körfezi ile sınırlandırılmıştır. Bu durum arkeolojik miras alanının ihtiyaç duyduğu çağdaş yapıların, arkeolojik sit alanı dahilinde çözümlenmesine neden olmuştur. Ziyaretçi merkezi, arkeolojik miras alanının girişinde ve arkeolojik kalıntılara belirli bir mesafede yer alırken müze yapısı, miras alanının orta noktasında, arkeolojik buluntulara daha yakın bir konumda yer almaktadır. Her iki yapıda da arkeolojik kalıntılardan ayırt edilebilecek çağdaş malzemeler kullanılmıştır. Adaylık dosyasında, olağanüstü evrensel değer başlığının

özgünlük kısmında tüm koruma ve müdahale çalışmalarının uluslararası standartlara uygun olarak gerçekleştirildiği belirtilmiştir.

Arkeolojik miras alanının hem yerelde hem de dünyada tanıtımı için dijital ve teknolojik araçlar kullanılmaktadır (Şekil 4.12 ve Şekil 4.13). Patronata Panama Viejo internet sitesinde, Plaza Mayor Müzesi'nde sanal tur imkânı sunulmuştur (Şekil 4.14) (Patronato Panama Viejo, Sitio Arqueologico, Museo de la Plaza Mayor, b.t.).

Şekil 4.12 Plaza Mayor Müzesi sergi hacimleri (Patronato Panama Viejo, Sitio Arqueologico, Museo de la Plaza Mayor, b.t.)

Şekil 4.13 Plaza Mayor Müzesi'nin sanal ortamda üç boyutlu modeli (Patronato Panama Viejo, Sitio Arqueologico, Museo de la Plaza Mayor, b.t.)

Şekil 4.14 Plaza Mayor Müzesi’ni üç boyutlu ortamda sanal olarak gezdiren dijital uygulama (Patronato Panama Viejo, Sitio Arqueologico, Museo de la Plaza Mayor, b.t.)

Plaza Mayor Müzesi, çağdaş bir tasarım ile arkeolojik miras alanına entegre edilmiştir. Yapı, arkeolojik miras alanının özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde, ziyaretçi rotasına entegre edilmiş, zemine en az müdahale edilecek şekilde inşa edilmiştir. Yapı inşa edilirken, arkeolojik buluntular yerinde korunmuş, yapının iç mekânında ise anıtsal yapılara bakı noktaları oluşturulmuştur. Kütle biçimlenişi ve alan ile ölçek bakımından kurduğu ilişki olumludur. Yapı çağdaş malzemeler ile inşa edilirken nötr renk kullanımı, yapının arkeolojik miras alanının önüne geçmesini engellemiştir.

Yapı, çağdaş biçimlenişini sayesinde harabe peyzajının içerisinde ayırt edilebilmektedir. Bunun yanı sıra koloni dönemi mimari tipolojiden yola çıkılarak tasarlanan yapının çatı formu ve renk kullanımı yine çevresinde yer alan tarihi dokunun izlerini barındırmaktadır. Günümüz teknolojisinin kullanıldığı sergi alanları ile ziyaretçilere alan ile ilgili bilgilerin sunulduğu hizmet yapısında, farklı yaş gruplarına hitap eden birçok etkinlik ve gezi düzenlenmektedir.

Plaza Mayor Müzesi’nin tasarım kriterleri bağlamındaki değerlendirmesi, özetle aşağıdaki tabloda yer almaktadır (Tablo 4.1).

Tablo 4.1 Plaza Mayor Müzesi'nin tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi

Arkeolojik Miras Alanlarına Getirilen Çağdaş Hizmet Yapılarının Tasarım Kriterleri		Plaza Mayor Müzesi	
Madde 1	Üslup, ölçek, kütle ve renk özelliklerine dikkat edilmeli, estetik uyum sağlanmalıdır.	+	Müze yapısında doğal renkler kullanılmış, miras alanındaki konumuna göre ölçeğine dikkat edilmiş, estetik uyum sağlanmıştır.
Madde 2	Çağdaş yapılar özgün arkeolojik dokudan ayırt edilebilir olmalıdır.	+	Çağdaş bir tasarıma sahip olan yapı arkeolojik dokudan kolaylıkla ayırt edilebilmektedir.
Madde 3	İnşa edildiği dönemin mimari üslup, teknik altyapı, yapım sistemi ve malzemesi kullanılmalıdır.	+	Çağdaş mimari ve iç mekan tasarımına sahip yapı, mevcut günümüz mimari özelliklerini göstermektedir.
Madde 4	Miras alanının özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlanmalıdır.	+	Hizmet yapısı miras alanının özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlanmıştır.
Madde 5	Arkeolojik buluntuların yerinde korunması önceliklendirilmelidir.	+	Arkeolojik buluntular yerinde korunmuştur.
Madde 6	Bulunduğu dokuya en az oranda zarar vermemelidir.	+	Hizmet yapısı zemine en az müdahale edecek şekilde inşa edilmiştir.
Madde 7	Teknoloji kullanımı ve sürdürülebilirlik ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır.	+	Müze içerisinde, dijital sergi elemanları mevcuttur. İklim kontrolü sağlanmıştır.
Madde 8	Halkın arkeolojik miras alanlarını sahiplenmesi, kültürel mirasa ilişkin farkındalığının artırılması ve bilinçlendirilmesi amaçlanmalıdır.	+	Alanda farklı yaş gruplarına hitap eden birçok etkinlik ve gezi gerçekleştirilmektedir.
Madde 9	Bilimsel ekibin ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmalıdır.	+	Ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmıştır.
Madde 10	Arkeolojik miras alanlarının çevreleri ile değerlendirilmesi ve korumanın sürekliliği sağlanmalıdır.	+	Müze yapısı, ziyaretçilere bilgi veren bir alan olmakla birlikte, çeşitli etkinliklerin gerçekleştirildiği bir merkezdir. Halkta oluşan miras farkındalığı ile korumanın sürekliliğinin sağlanması amaçlanmıştır.
Madde 11	Arkeolojik miras alanının kent dokusunun veya alan içerisindeki önemli mimari yapıların mimari tipolojilerinin, yeni yapı tasarımında çağdaş şekilde ele alınmalı ve tasarıma katkı sunmalıdır.	+	Müze, koloni dönemi yerleşimindeki ve günümüzde tarihi kent merkezindeki yapıların mimari tipolojisinden yola çıkılarak tasarlanmıştır. Özellikle cephe ve çatı renklerinin seçimi açısından referans alındığı görülmektedir.
Madde 12	Hizmet yapısı ve miras alanı arasında görsel iletişim sağlanabilmeli, iç mekan tasarımına dikkat edilmelidir.	+	Müze yapısının üst katında yer alan sergi alanında, arkeolojik miras alanı ve anıtsal yapıları ile görsel iletişimin kurulabilmesi amacıyla seyir alanları oluşturulmuştur.

4.1.2 Akropolis (Acropolis), Atina

Atina'da yer alan arkeolojik alan, 1987 yılında (i), (ii), (iii), (iv) ve (vi) kriterleri kapsamında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır. Dünya miras alanı sınırları Yunan anıtsal kompleksi olan Akropolis'i kapsarken, Atina'nın tarihi merkezindeki kentsel doku tampon bölge olarak belirlenmiştir (UNESCO World Heritage Convention, Acropolis, Athens, b.t.).

Yeni Akropolis Müzesi, dünya mirası alanının tampon bölgesinde, Atina'nın merkezinde, modern kent dokusunun çok yoğun olduğu bir konumda yer almaktadır. Yeni Akropolis Müzesi mimari tasarım yarışması ile elde edilmiştir. Günümüzde uygulanan projeden önce, 1976, 1979 ve 1989 yıllarında mimari tasarım yarışmaları gerçekleştirilmiş ancak çeşitli sebepler dolayısıyla projeler uygulanamamıştır. 2000 yılında açılan son yarışmada Bernard Tschumi ve Michael Photiadis'in tasarımı kazanan proje olmuş, 2009 yılında ise müzenin açılışı gerçekleştirilmiştir (Şekil 4.15) (Paisiou, 2012).

Kent merkezinde ortaya çıkan ve günümüze kadar ulaşan arkeolojik kalıntıların yerinden taşınması mümkün olmadığı için koruma eyleminin arkeolojik kalıntılar ile çözülmesi kaçınılmaz olmuştur (Şekil 4.16 ve Şekil 4.17). Mimari tasarım açısından incelendiğinde, kolonlar üzerinde yükselen müze yapısı aynı zamanda bir koruyucu örtü olarak da değerlendirilebilmektedir.

Şekil 4.15 Akropolis Müzesi (Kişisel Arşiv, 2023)

Şekil 4.16 Akropolis Müzesi'nin kent dokusu ile ilişkisi (Kişisel Arşiv, 2023)

Şekil 4.17 Akropolis Müzesi'nin Parthenon'dan görünümü (Kişisel Arşiv, 2023)

Projenin uygulaması sırasında temel kolonları için uygun yerler belirlenmiş, müze yapısı arkeolojik kalıntıların üzerinden yükselerek inşa edilmiştir. Müze bir arkeolojik alan üzerine inşa edildiğinden dolayı ziyaretçilerin aşağıda yer alan buluntuları ve gerçekleştirilen kazı çalışmalarını görebilmeleri için döşemelerin bazı kısımlarında transparan bir malzeme olan cam kullanılmıştır (Şekil 4.18 ve Şekil 4.19) (Han, 2021).

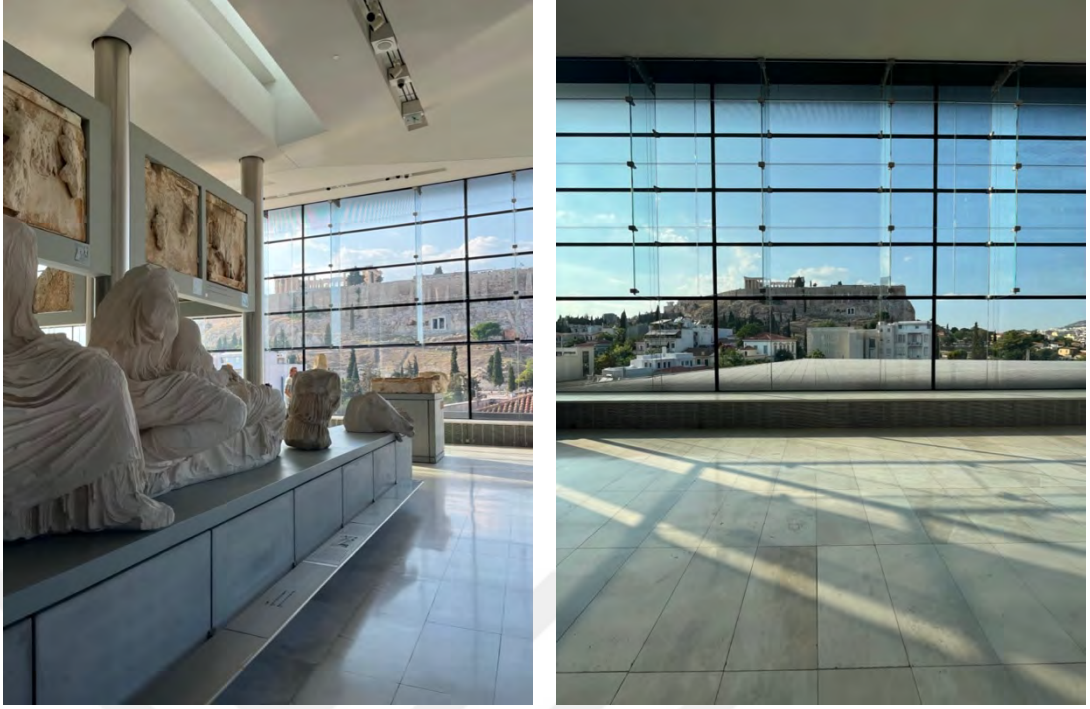

Şekil 4.18 Arkeolojik kalıntılar ve temel sistemi (Kişisel Arşiv, 2023)

Şekil 4.19 Arkeolojik kalıntılar ve müze yapısının ilişkisi (Kişisel Arşiv, 2023)

Doğal ışık müzede önemli bir rol oynamaktadır (Beresford, 2015). Müze binasının bir diğer önemli özelliği ise Parthenon ile olan ilişkisidir. Parthenon müze için önemli bir referanstır (Şekil 4.20) (Han, 2021). Yeni Akropolis Müzesi'nin sergi alanlarındaki yerleşim şeması, yapının gridal strüktür sistemi ve yapının cephe verdiği yönler incelendiğinde, Akropol'ün yapının tasarımında yönlendirici olduğu görülmektedir (Han, 2021). Yapının strüktürel sisteminden iç mekân tasarımına kadar miras alanının izlerinin varlığı, ziyaretçilerin müze yapısı ve dünya miras alanı arasında kurduğu bağı güçlendirmiştir (Şekil 4.21).

Şekil 4.20 Müzenin en üst katından görülen Parthenon manzarası (Kişisel Arşiv, 2023)

Şekil 4.21 Müzenin zemininde bulunan sergileme elemanları (Kişisel Arşiv, 2023)

Müzedede, dijital teknoloji kullanımı sıklıkla görülmektedir. Zemin katta dijital görselleştirmelerin ve alanın tarihçesinin videolar aracılığıyla anlatıldığı dijital panolar, en üst katta ise sergilenen mimari parçaların tasvirlerinin ve anlatımlarının gerçekleştiği dijital ekranlar yer almaktadır. Ziyaretçilerin bulundukları şehirde ziyaret ettikleri arkeolojik miras alanını algılamalarının ve anlamalarının kolaylaştırılması amaçlanmıştır (Şekil 4.22).

Şekil 4.22 Dijital görselleştirme ve anlatım teknikleri (Kişisel Arşiv, 2023)

Müze yapısının, yakın çevresi ile birlikteliği değerlendirildiğinde, çevresinde yer alan tarihi yapılara gabari bakımından saygılı yaklaştığı, yapılardan belirli bir mesafede uzaklaşarak inşa edildiği ve tarihi yapıları gözeterek bir meydan tasarımı gerçekleştirildiği söylenebilir (Şekil 4.23).

Şekil 4.23 Akropolis Müzesi ve komşu bina ile ilişkisi (Kişisel Arşiv, 2023)

Akropolis Müzesi, arkeolojik buluntuların üzerinde inşa edilen bir müzedir. Bu durum, çağdaş yapım sistemi ve strüktür malzemesi kullanımını ortaya çıkan en önemli etmenlerden biridir. Müze yapısı, çevresindeki dokudan kolaylıkla ayırt edilebilmekte, çelik strüktür ve cam cephe giydirme sistemi ile günümüz mimari özelliklerini yansıtmaktadır.

Müzenin buluntular üzerindeki biçimlenişinde ve yönlendirilmesinde Atina Akropolis'i'nde bulunan Parthenon'un etkisi kaçınılmazdır. En üst katta yer alan sergi salonu, Parthenon'un plan şemasını takip etmektedir. Sergilenen eserler ise aynı şekilde Parthenon'da konumlandığı şekilde sergi alanında yer almaktadır. Dijital bilgilendirme elemanları ile ziyaretçiler her bir eser hakkında detaylıca bilgi alabilmektedir.

Döşemelerin bazı kısımlarında yer alan açıklıklar sayesinde ziyaretçiler alt kotta bulunan arkeolojik katman ile görsel iletişim sağlayabilmektedir. Ayrıca müze yapısına girilme dahi, karşılama meydanında açılan boşluk sayesinde halk, arkeolojik katmanı görebilmektedir. Böylelikle arkeolojik mirasın erişilebilirliği de sağlanmıştır.

Atina şehrinin sahip olduğu tarihsel geçmiş ve zengin arkeolojik katmanlar, kent merkezinde gerçekleştirilecek her proje için özel tasarım ve inşa teknikleri gerektirmektedir. Akropolis Müzesi, arkeolojik katmanların yok edilmeden ancak en az şekilde müdahale ile arkeolojik bir alanda nasıl bir tasarım geliştirilebileceğine ilişkin yenilikçi bir bakış açısı geliştirmiştir. Böylelikle miras alanlarının sürdürülebilir şekilde korunmasına ilişkin de yeni bir yöntem oluşturulmuştur.

Akropolis Müzesi'nin tasarım kriterleri bağlamındaki değerlendirmesi, özetle aşağıdaki tablolarda yer almaktadır (Tablo 4.2 ve Tablo 4.3).

Tablo 4.2 Akropolis Müzesi'nin tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi - 1

Arkeolojik Miras Alanlarına Getirilen Çağdaş Hizmet Yapılarının Tasarım Kriterleri		Akropolis Müzesi	
Madde 1	Üslup, ölçek, kütle ve renk özelliklerine dikkat edilmeli, estetik uyum sağlanmalıdır.	+	Çevresindeki tarihi dokudan ayırt edilebilecek şekilde farklı malzemeler ile büyük bir ölçekte inşa edilmesine karşın yapının kendi mimari tasarımı değerlendirildiğinde, estetik uyum içerisinde, tek renk malzeme ile inşa edilmiştir.
Madde 2	Çağdaş yapılar özgün arkeolojik dokudan ayırt edilebilir olmalıdır.	+	Çevresindeki tarihi dokudan ayırt edilebilecek şekilde tasarlanmıştır.
Madde 3	İnşa edildiği dönemin mimari üslup, teknik altyapı, yapım sistemi ve malzemesi kullanılmalıdır.	+	Çelik strüktür ve cam cephe giydirme sistemi ile inşa edilen yapı günümüz mimari özelliklerini göstermektedir.
Madde 4	Miras alanının özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlanmalıdır.	+	Hizmet yapısı, bulunduğu konum itibarı ile Atina Akropolis'i'nin özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmamıştır. Ayrıca inşa edildiği konumda bulunan diğer arkeolojik buluntular da, hizmet yapısının üst örtü oluşturması aracılığıyla korunmaya devam etmektedir.
Madde 5	Arkeolojik buluntuların yerinde korunması önceliklendirilmelidir.	+	Arkeolojik buluntular yerinde korunmuş, yapı arkeolojik buluntuların üzerine inşa edilmiştir.
Madde 6	Bulunduğu dokuya en az oranda zarar vermemelidir.	+	Arkeolojik buluntuların üzerinde, taşıyıcı kolonlar sayesinde yükseltilerek inşa edilmiştir. Arkeolojik buluntular ile birarada bir çözüm geliştirilmesi gerektiği için, taşıyıcılar en az sayıda ve en uygun konuma yerleştirilmiştir.

Tablo 4.3 Akropolis Müzesi'nin tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi - 2

Arkeolojik Miras Alanlarına Getirilen Çağdaş Hizmet Yapılarının Tasarım Kriterleri		Akropolis Müzesi	
Madde 7	Teknoloji kullanımı ve sürdürülebilirlik ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır.	+	Yapıda dijital sergi elemanları mevcuttur. İklim kontrolü sağlanmıştır. Cephe aydınlatması mevcuttur.
Madde 8	Halkın arkeolojik miras alanlarını sahiplenmesi, kültürel mirasa ilişkin farkındalığının artırılması ve bilinçlendirilmesi amaçlanmalıdır.	+	Döşemelerin bazı kısımlarında açıklıklar kullanılarak ziyaretçilerin buluntular ile görsel iletişimi sağlanmıştır. Ayrıca yapıya girilmese dahi meydana arkeolojik buluntuların izlenmesi mümkündür.
Madde 9	Bilimsel ekibin ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmalıdır.	+	Ziyaretçilerin yapıya geldiklerinde bilgi edinme, hediyelik eşya alma ve yeme-içme ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmıştır.
Madde 10	Arkeolojik miras alanlarının çevreleri ile değerlendirilmesi ve korumanın sürekliliği sağlanmalıdır.	+	Zengin arkeolojik katmana sahip olan şehirde, arkeolojik buluntuların korunması ve sunulmasına yönelik yenilikçi bir yaklaşım geliştirilmiştir. Böylelikle arkeolojik buluntular yok edilmeden de korumanın gerçekleştirilebileceğine dair bir örnektir.
Madde 11	Arkeolojik miras alanının kent dokusunun veya alan içerisindeki önemli mimari yapıların mimari tipolojilerinin, yeni yapı tasarımında çağdaş şekilde ele alınmalı ve tasarıma katkı sunmalıdır.	+	En üst katta yer alan sergide, Parthenon'un gridal sistemi örnek alınarak dolaşım şeması oluşturulmuştur. Ayrıca sergilenen eserler, Parthenon'un özgün konumunda yer aldığı şekilde sergilenmektedir.
Madde 12	Hizmet yapısı ve miras alanı arasında görsel iletişim sağlanabilmeli, iç mekan tasarımına dikkat edilmelidir.	+	En üst katta, ziyaretçiler alanı gezerken, Atina Akropolis'i'nde yer alan Parthenon'u görebilmektedir.

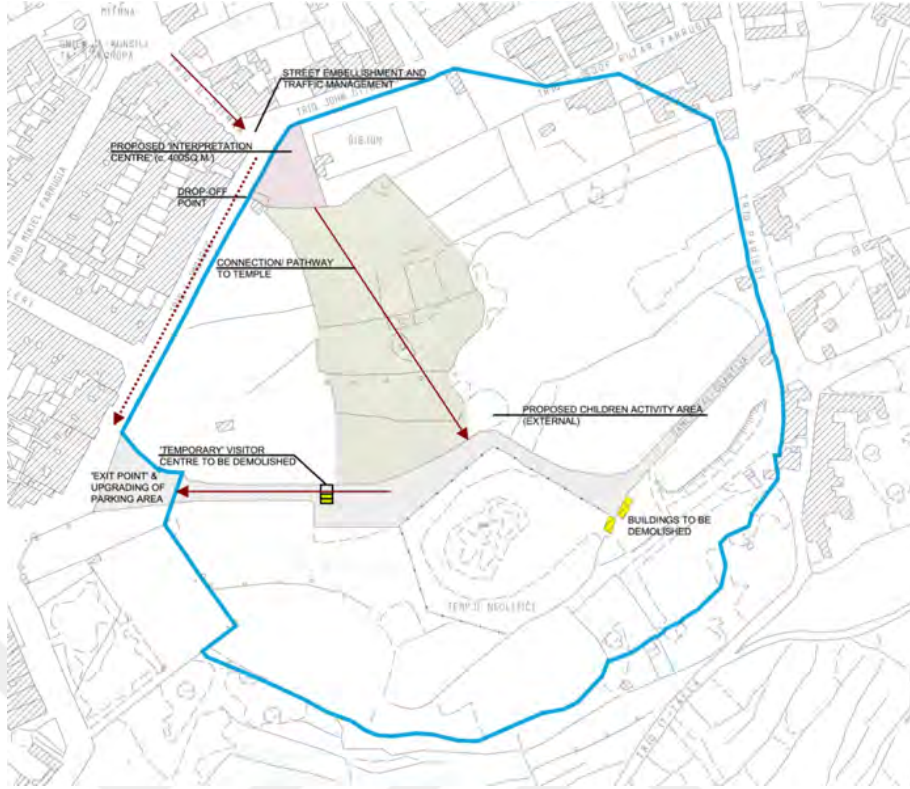
4.1.3 Malta'nın Megalitik Tapınakları (Megalithic Temples of Malta), Malta

Malta'da yer alan arkeolojik alan, 1980 yılında (iv) kriteri kapsamında altı adet bileşeni ile UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır. Dünya miras alanı MÖ 4. binyıl ve MÖ 3. binyılda inşa edilen anıtsal yapılardan oluşmaktadır. Tapınaklar, özgünlüklerinin ve büyüklüklerinin yanı sıra, inşaat tekniklerindeki beceriler ile dünya mirası olmuştur. Megalitik tapınaklar, Ġgantija, Haġar Qim, Mnajdra, Ta' Haġrat, Skorba ve Tarxien olmak üzere 6 bileşenden meydana gelmektedir. Bu başlık altında incelenen ve Gozo'da bulunan Ġgantija tapınakları, Tunç Çağı yapılarıyla dikkat çekmektedir. Tapınakların çevresindeki tampon bölgede de birçok arkeolojik miras yapısı bulunmaktadır (UNESCO World Heritage Convention, Megalithic Temples of Malta, b.t.).

Ġgantija (Ġgantija) Tapınakları Malta Adaları'ndaki en önemli arkeolojik alanlardan biri olup tarihi M.Ö. 3600 yıllarına kadar uzanmaktadır. Megalitlerden bazılarının boyu 5 metreyi geçmektedir. Alan ilk defa 1827'de Albay John Otto Bayer tarafından kazılmış, kazılardan önce ise boyutları dolayısıyla halkın dikkatini çekmiş ve dev ırkıyla bağdaştırılmıştır. Böylece miras alanının adı, Maltaca dev anlamına gelen “ġgant” kelimesinden meydana gelmiştir. Tapınaklarda, yerel taş ocaklarından çıkartılan sağlam bir kireçtaşı kullanılmış, daha yumuşak özelliğe sahip olan Globigerina kireçtaşı ise kapı aralıklarında ve sunaklarda kullanılmıştır (Heritage Malta, 2009a).

Mimari özelliklerine gelindiğinde ise tapınaklar, merkezi bir koridora ve onu çevreleyen apsilerden oluşmaktadır. Duvarları içe eğimli, iç duvarlar sıvalı ve boyalıdır. Ahşap kirişli çatıları ise kamış ve kil malzeme ile kapatılmıştır. Bu malzemeler, Gozo Arkeoloji Müzesi'nde saklanan iki kırmızı renkte sıva parçası sayesinde kanıtlanmıştır. Kazılarda çıkan hayvan kemikleri ise alanda hayvan kurban etme yöntemiyle gerçekleştirilen ritüelleri düşündürmüştür. Ayrıca miras alanında taş ocaklarına da rastlanmıştır. Malta'daki tapınakların ortak özelliklerinden biri olan ön avlunun yükseltilmesi durumunu bu tapınakta da görmek mümkündür (Heritage Malta, 2009a).

Zaman içerisinde, kitle turizminin etkisiyle arkeolojik miras alanı, ziyaretçilerin bilinçsiz şekilde tapınakların içerisinde geçmesi ve uygun olmayan koşullardaki gezileri dolayısıyla zarar görmüştür (Bonanno, 1994). 2009 yılında dünya miras alanında “Ġgantija Miras Parkı Dünya Miras Alanında Ziyaretçi Deneyiminin Geliştirilmesi- Enhancing The Visitor Experience In The Ġgantija Heritage Park World Heritage Site” başlıklı, arkeolojik miras alanının korunması ve ziyaretçi deneyiminin artırılması amacıyla bir mimari proje yarışması çağrısı gerçekleştirilmiştir (Heritage Malta, 2009b). Dünya miras alanına yönelik hazırlanan alan yönetimi planında, Ġgantija, Haġar Qim / Mnajdra ve Tarxien için üç adet ziyaretçi merkezi projesinin geliştirileceği ve ziyaretçi yönetiminin sağlanacağı bu yüzden raporlanmıştır (Heritage Malta, 2011).

Şekil 4.24 Yarışma projesi master planı (Heritage Malta, 2009)

Yarışma projesi şartnamesinde yer alan master planda, proje alanı ve gezi güzergahı belirlenmiş, ayrıca miras alanı sınırları içerisinde bulunan bazı yapıların yıkımı belirtilmiştir (Şekil 4.24 ve Şekil 4.25). Şartname kapsamında zemine en az müdahale edilmesi, tapınaklardan görülmemesi, mevcut bitki örtüsünü tasarıma dahil etmesini, belirlenen yükseklik sınırlamalarına uyulması ve alanın arkeolojik miras değerini koruması gibi çeşitli önerilere yer verilmiştir. Şartnamede erişilebilirlik, yenilenebilir enerji kullanımı, verimli kaynak kullanımına dair tasarım kriterleri yer almaktadır (Heritage Malta, 2009b). Yarışma 19 Aralık 2009 tarihinde sonuçlandırılmış ve teslim edilen 12 proje arasından Mimar Perit Robert Sant'ın projesi kazanmıştır (Vella Lenicker, 2010). Ziyaretçi merkezi 2013 yılının Ekim ayında açılmıştır (Heritage Malta (HM) Annual Report, 2013).

Şekil 4.25 Ğgantija Miras Parkı Ziyaretçi Merkezi kent içi konumu ve arkeolojik miras alanı ile bağlantısı (Google Earth, 2024)

Mimari projede, geri dönüştürülmüş cam parçaları, taşıyıcı olarak prekast beton ve cephede korten çelik (cor-ten) malzeme kaplama olarak kullanılmıştır (Şekil 4.26). Ğgantija Miras Parkı Ziyaretçi Merkezi tek katlı bir yapıdır. Cephe tasarımında prekast beton ve korten çelik olmak üzere birbirinden farklı iki malzeme ve iki ayrı tasarım dili kullanılmıştır. Yapının korten çeliği cephesi dikkat çekicidir. Korten çelik malzemesi arkeolojik park içerisinde gezi güzergahları gibi farklı noktalarda da kullanılmış, arkeolojik miras alanı içerisinde dil birliğine varılmış ve bir tasarım bütünlüğüne ulaşılmıştır (Şekil 4.27 ve Şekil 4.28). Prekast beton malzeme yalın malzeme özelliği sayesinde alandaki kalıntılar ile renk ve doku anlamında bütünlük oluşturmaktadır.

Şekil 4.26 Ğgantija Miras Parkı Ziyaretçi Merkezi cephesi (Psaila, S., Interpretation Centre, b.t.)

Şekil 4.27 Ğgantija Miras Parkı Ziyaretçi Merkezi açık alan gölgelik tasarımı (Psaila, S., Outside modern structure – detail, b.t.)

Şekil 4.28 Ğgantija Miras Parkı Ziyaretçi Merkezi açık alan gezi güzergahı (Heritage Malta, 2022)

Yapının plan şeması incelendiğinde, ziyaretçi merkezinin lobi, çocuk oyun alanı ve 3 adet sergi mekânı olmak üzere 5 ana hacimden oluştuğu görülmektedir (Şekil 4.29 ve Şekil 4.30). Ziyaretçi merkezinde erişilebilirlik ilkesiyle tasarlanmış çocuk bakım alanı ve engelli tuvaleti de mevcuttur. Ziyaretçiler, ana yoldan giriş alan ziyaretçi merkezinde sergileri gezdikten sonra açık alana ulaşmakta, özel olarak tasarlanmış gezi güzergahı ile tapınaklara varmakta, ardından arkeoloji parkının batısında kalan çıkışı kullanarak arkeolojik miras alanından ayrılmaktadır.

Şekil 4.29 Ġgantija Miras Parkı Ziyaretçi Merkezi plan şeması (Heritage Malta, 2022)

Şekil 4.30 Ġgantija Miras Parkı Ziyaretçi Merkezi iç mekanı (Archaeology Travel, Doyle White, b.t.)

Ġgantija tapınakları ile aynı dosya içerisinde yer alan Haġar Qim ve Mnajdra tapınaklarının bulunduğu alanda da, tapınakların korunması için 2002 yılında hazırlanan yönetim planında iki adet üst örtü, tampon bölge sınırları içerisinde ise bir ziyaretçi merkezi planlaması gerçekleştirilmiştir. 2001 tarihinde koruma örtüleri ve ziyaretçi merkezi için taslak bir tasarım yönergesi ve ihtiyaç programı hazırlanmıştır. Bu kapsamda, 2003 yılında “Haġar Qim and Mnajdra Temples Conservaiton and Interpretation Project” çağrılı bir uluslararası tasarım yarışması açılmış, 2004 yılında sonuçlanan yarışmayı mimar Walter Hunziker kazanmıştır (Lino Bianco & Associates in collaboration with Heritage Malta, 2004).

Ğgantija Ziyaretçi Merkezi asimetrik bir geometriye sahip korten çelik kahverengi/bordo malzeme cephe kaplaması ve prekast betondan karşılama birimi ile oldukça dikkat çekicidir. Birbirinden farklı iki malzeme ve iki ayrı tasarım dili kullanılan tek katlı çağdaş yapı, günümüz mimari özelliklerini göstermektedir.

Arkeolojik miras varlığına uzak bir konumda inşa edilen yapı, özel tasarlanan ziyaretçi rotası ile miras alanına bağlanmaktadır. Ziyaretçi güzergahında da kahverengi/bordo renkte korten çelik malzemesinden korkuluklar ve gölgelikler oluşturulmuştur. Böylelikle arkeolojik miras alanı içerisinde dil birliğine varılmış ve bir tasarım bütünlüğüne ulaşılmıştır.

Yapının cephesinde ve çatısında güneş panelleri mevcuttur. Sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde iklim kontrolünün sağlandığı yapı, günümüzde arkeolojik miras alanlarında enerji etkin yapıların da tasarlanabildiğine dair bir örnektir.

İçerisinde ziyaretçilere yönelik sergi alanları, ıslak hacimler ve hediyelik eşya birimi bulunan yapıda aynı zamanda çocuklar için ayrılmış bir çocuk oyun alanı mevcuttur. Ayrıca yapının tamamı engelli erişimine uygun şekilde mobilyalar ve rampalar ile tasarlanmıştır. Uluslararası mimari proje yarışması sayesinde elde edilen mimari tasarımı ile arkeolojik miras alanının bilinirliği artmıştır.

Ğgantija Ziyaretçi Merkezi'nin tasarım kriterleri bağlamındaki değerlendirmesi, özetle aşağıdaki tablolarda yer almaktadır (Tablo 4.4. ve Tablo 4.5).

Tablo 4.4 Ğgantija Ziyaretçi Merkezi'nin tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi - 1

Arkeolojik Miras Alanlarına Getirilen Çağdaş Hizmet Yapılarının Tasarım Kriterleri		Ğgantija Ziyaretçi Merkezi	
Madde 1	Üslup, ölçek, kütle ve renk özelliklerine dikkat edilmeli, estetik uyum sağlanmalıdır.	-	Asimetrik geometriye sahip korten çeliği cephe kaplama malzemesi ve prekast beton birlikte kullanılmıştır. Bu bağlamda üslup, ölçek, kütle ve renk kriterleri göz önünde bulundurulduğunda, miras alanında çok baskın bir dille üretilen tasarım, arkeolojik miras alanını ezmektedir.
Madde 2	Çağdaş yapılar özgün arkeolojik dokudan ayırt edilebilir olmalıdır.	+	Çağdaş bir tasarıma sahip olan yapı arkeolojik dokudan kolaylıkla ayırt edilebilmektedir.

Tablo 4.5 Ğgantija Ziyaretçi Merkezi'nin tasarım kriterleri bağlamında değeriendirilmesi - 2

Arkeolojik Miras Alanlarına Getirilen Çağdaş Hizmet Yapılarının Tasarım Kriterleri		Ğgantija Ziyaretçi Merkezi	
Madde 3	İnşa edildiğı dönemin mimari üslup, teknik altyapı, yapım sistemi ve malzemesi kullanılmalıdır.	+	Prekast betonarme ve korten çeliğı kullanılan yapı günümüz mimari özelliklerini göstermektedir.
Madde 4	Miras alanının özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlanmalıdır.	+	Ziyaretçi merkezi, arkeolojik buluntulardan uzakta, tek katlı olarak, miras alanının özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlanmıştır. Miras alanından çıkış için ayrı bir rota hazırlanmıştır. Prekast beton malzemenin yalın malzeme özelliğı sayesinde alandaki kalıntılar ile renk ve doku anlamında bütünlük sağlanmıştır.
Madde 5	Arkeolojik buluntuların yerinde korunması önceliklendirilmelidir.	+	Arkeolojik buluntular yerinde korunmuştur.
Madde 6	Bulunduğı dokuya en az oranda zarar vermelidir.	+	Yapı, arkeolojik buluntulardan uzak bir mesafeye inşa edilmiş, dokuya zarar verilmemiştir.
Madde 7	Teknoloji kullanımı ve sürdürülebilirlik ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır.	+	İklim kontrolü sağlanmıştır. Yapının cephesinde ve çatısında güneş panelleri mevcuttur. Yapıda dijital sergi elemanları kullanılmıştır.
Madde 8	Halkın arkeolojik miras alanlarını sahiplenmesi, kültürel mirasa ilişkin farkındalığının artırılması ve bilinçlendirilmesi amaçlanmalıdır.	+	Ziyaretçi merkezinde özellikle çocuklara hitap eden bir çocuk oyun odası tasarlanmıştır. Ayrıca yapının tamamı engelli kullanımına uygun şekilde tasarlanmıştır.
Madde 9	Bilimsel ekibin ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmalıdır.	+	Ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmıştır.
Madde 10	Arkeolojik miras alanlarının çevreleri ile değeriendirilmesi ve korumanın sürekliliğı sağlanmalıdır.	+	Uluslararası bir tasarım yarışması ile elde edilen bir yapı olması önemlidir. Ayrıca yarışma şartnamesinde de arkeolojik miras alanının çevresi ile uyumlu bir tasarımın geliştirilmesi önerilmiştir.
Madde 11	Arkeolojik miras alanının kent dokusunun veya alan içerisindeki önemli mimari yapıların mimari tipolojilerinin, yeni yapı tasarımında çağdaş şekilde ele alınmalı ve tasarıma katkı sunmalıdır.	-	Yapı, bulunduğı arkeolojik miras alanının mimari tipolojisinden faydalanmamıştır.
Madde 12	Hizmet yapısı ve miras alanı arasında görsel iletişim sağlanabilmeli, iç mekan tasarımına dikkat edilmelidir.	-	Hizmet yapısı ve arkeolojik miras alanı arasında görsel iletişim sağlanamamıştır.

4.1.4 İspanyol Öncesi Teotihuacan Şehri (Pre-Hispanic City of Teotihuacan), Meksika

Meksika’da yer alan arkeolojik alan, 1987 yılında (i), (ii), (iii), (iv) ve (vi) kriterleri kapsamında UNESCO Dünya Mirası Listesi’ne alınmıştır. Teotihuacan kutsal şehri MS 1. ve 7. yüzyıllarda inşa edilerek kültürel ve sanatsal etkisi ve inşa edildiği dönemdeki nüfusuyla Amerika’nın en önemli antik kentlerinden biri haline geldiği için dünya mirası olmuştur. Dünya miras alanı 250 hektarlık alanı kapsarken, dünya miras alanının tampon bölgesi bulunduğu modern yerleşim alanı içerisine alacak şekilde yaklaşık 3118 hektarlık alanı kapsamaktadır. Teotihuacan arkeolojik alanı, modern kent dokusu içerisinde yer alırken, mevcut şehir içi yollar arkeolojik alanı yerleşim alanlarından ayıran bir sınır oluşturmuştur (UNESCO World Heritage Convention, Pre-Hispanic City of Teotihuacan, b.t.).

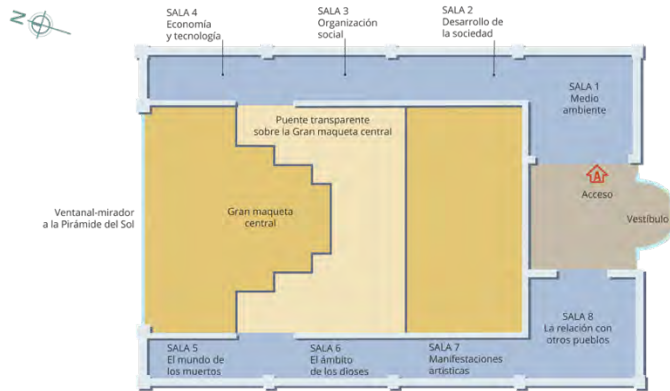
Teotihuacan kutsal şehri, Quetzalcoatl Tapınağı ile geometrik ve sembolik prensipler doğrultusunda inşa edilmiş olan Güneş ve Ay Tapınakları gibi anıtsal yapılarla kaplı bir merkezdir. Ayrıca birçok yapı, duvar resimleri ile süslenmiştir. Teotihuacan şehri aynı zamanda kentleşme ve büyük ölçekli planlama modeli ile gelecek dönem yerleşimleri için bir planlama modeli oluşturmuştur. Şehrin Aztekçe adı “tanrıların yaratıldığı yer” anlamına gelirken, şehirde belirli aralıklarla kurban kesilmesi, Teotihuacan’ın olağanüstü değerinde bir kutsal yer olduğunu, alanda yer alan kutsal anıtların ve ibadet mekanlarının varlığıyla da kanıtlamaktadır. Teotihuacan arkeolojik alanında ilk araştırmalar 1864 yılında, ilk arkeolojik kazılar ile 1884 yılında başlamıştır. 1962 yılından bu yana arkeolojik araştırmalar Ulusal Antropoloji ve Tarih Enstitüsü (INAH) tarafından koordine edilmektedir (UNESCO World Heritage Convention, Pre-Hispanic City of Teotihuacan, b.t.).

Arkeolojik alan içerisinde Teotihuacan Kültür Müzesi (Museo de la Cultura Teotihuacana) ve Teotihuacan Duvar Resimleri Müzesi (Museo de los Murales Teotihuacanos) olmak üzere iki adet müze yapısı, buna ek olarak kafeterya binası, danışma büroları ve hediyelik eşya dükkanlarından oluşan bir kompleks yer almaktadır.

Teotihuacan Kültür Müzesi (Museo de la Cultura Teotihuacana), 1995 yılında, alan UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alındıktan 8 yıl sonra açılmıştır. Müze, 1910 yılında inşa edilen ancak 1964 yıkılan eski müzenin olduğu alana inşa edilmiştir. Müzenin tasarımında Mimar Pedro Ramrez Vzquez ve Arkeolog Eduardo Matos Moctezuma beraber çalışmıştır. Müzenin hizmete açılması sürecinde, disiplinler arası bir çalışma ortamı sağlanmış, bir mimar ve bir arkeolog projeyi birlikte yürütmüştür (Matos Moctezuma, 2014).

Müze, arkeolojik miras alanının sınırında ve doğu yönünde yer alan girişine yakın konumda yer almaktadır. Inşa edilen yeni müzenin alan seçiminde, eski müzenin temelleri dolayısıyla arkeolojik alana zaten müdahale edilmiş olması da bir kriter oluşturmuştur. Ancak alanda yine de bir kurtarma kazısı gerçekleştirilmiştir. Müze, dikdörtgen formunda, iki kanada ayrılmış dörder adet sergi hacminden ve yapının merkezinde yer alan bir maket odasından oluşmaktadır (şekil 4.31).

Sergi hacimlerinde, 600'den fazla arkeolojik buluntu bulunmakta, bu buluntular aracılığıyla şehrin günlük yaşamı ve dini özellikleri anlatılmaktadır. Maket odasında ziyaretçilerin üzerinde yürüyebileceği ve diğer sergi hacimlerine ulaşabileceği bir cam döşeme, cam döşemenin altında ise Teotihuacan antik kentinin tüm odayı kaplayan bir maketi yer almaktadır. Ziyaretçiler maket üzerinde dolaşım sağlarken antik kentin yerleşim planını inceleyebilmektedir (MEDIATECA INAH, Museo de la Cultura Teotihuacana, b.t.).

şekil 4.31 Teotihuacan Kültür Müzesi kat planı (MEDIATECA INAH, b.t.)

Şekil 4.32 Teotihuacan Kültür Müzesi girişi (MEDIATECA INAH, b.t.)

Teotihuacan, Şehrin genelinde duvar resimlerinin bulunduğu bir arkeolojik alandır. Duvar resimlerinde genellikle Büyük TanrıŐa figürü ile  i ek aÇan aĐaŐlar, kelebekler ve örümcekler yer almaktadır (Jim nez, b.t.). Yeni kültür müzesinin cephe duvarlarında yer alan dekoratif figürler ile antik kentin binlerce yıllık geçmiş alışkanlığı yeniden canlandırılmıştır (Şekil 4.32 ve şekil 4.33).

Şekil 4.33 Teotihuacan Kültür Müzesi girişinde yer alan cephe resimleri (MEDIATECA INAH, b.t.)

Yapı arkeolojik miras alanı sınırları içerisinde inşa edilecek olduğundan en az dikkat çekecek konumda ve mimaride olmasına dikkat edilmiştir. Arkeolojik kalıntılara sayĐı gösterilmesi ve  aĐdaŐ bir yapı olarak alanda dikkat çeken bir hacim olmaması adına müze, bir höyük izlenimi verilecek şekilde yatayda genişleyerek ziyaretçi güzergahından alt kotta inşa edilmiş, ayrıca yapının çatısı ve etrafı bitki örtüsü ile kaplanarak çevresinden gizlenmiŐtir (Şekil 4.34).

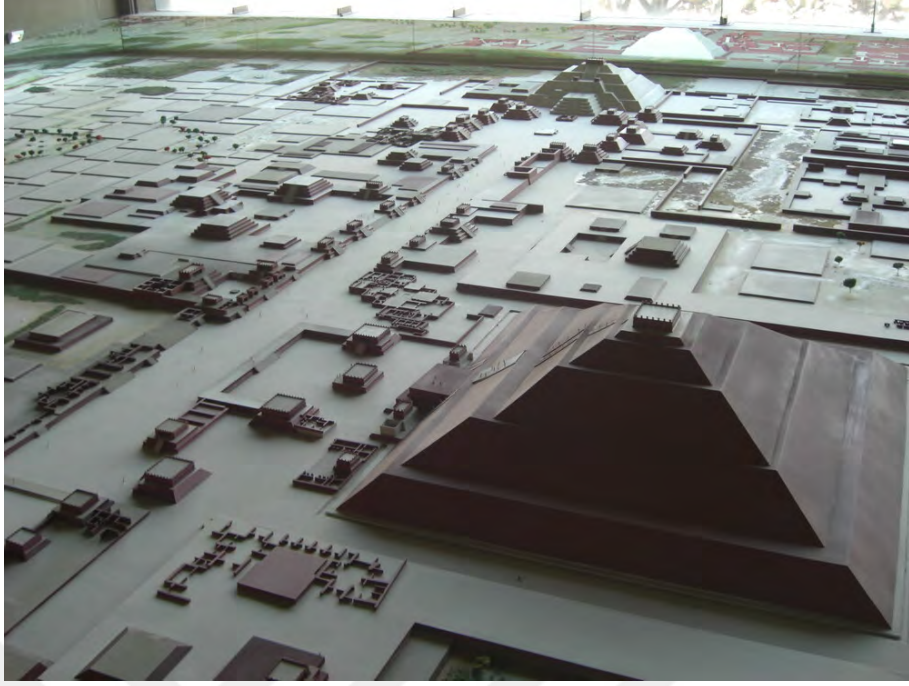

Şekil 4.34 Teotihuacan Kültür Müzesi ve Güneş Tapınağı (MEDIATECA INAH, b.t.)

Maket odasında, Güneş Tapınağı'na bakan 12 metreye 8 metre boyutlarında geniş bir cam açıklık bulunmaktadır. Ziyaretçiler cam döşeme sayesinde kentin maketinin üzerinde dolaşım sağlarken bir yandan da Güneş Tapınağı'nı izleyebilmektedir. Tapınak adeta bir vitrin içerisine dahil edildiği için de müzedeki en önemli arkeolojik eser olarak değerlendirilmektedir (Şekil 4.35 ve Şekil 4.36).

Şekil 4.35 Maket Odasında Güneş Tapınağı'na bakış (Pueblos Magicos, b.t.)

Şekil 4.36 Müze içerisinde yer alan maket (Letullier, 2008)

Yeni müzenin arkeolojik miras alanındaki yerleşim kararında, eskiden inşa edilen bir müzenin sonradan yıkılmasıyla ortaya çıkan müdahale görmüş bir boş alanın varlığı etkili olmuştur. Yeşil alan içerisinde gizlenen yapı, kot farkını da kullanarak arkeolojik alan içerisinde aykırı bir tasarım olmaktan ziyade, çevre dokusuna uygun ve alanın bütünlüğünü bozmayan bir tasarım diline ulaşmıştır.

Miras alanı ve hizmet yapısı arasında kurulan en güçlü ilişkilerden birini, yapının merkezinde bulunan maket odasının cam cephesinden, çerçeve içerisine alınmış Güneş Tapınağı ile kurulan görsel iletişim sağlamaktadır. Müze, ziyaretçilerin alanı bütünüyle algılayabilmesine imkan tanımaktadır. Ayrıca miras alanına özgü mimari tipolojiden gelen gridal düzenin müze yapısının kütle biçimlenişinde ve iç mekan tasarımında da kullanılması, alan ile kurduğu bağı güçlendirmektedir. Müzenin cephesinde yer alan dekoratif figürler, antik kentin binlerce yıllık geçmiş alışkanlığının bir simgesi olarak mimari tasarımda kendine yer bulmuştur.

Teotihuacan Kültür Müzesi'nin tasarım kriterleri bağlamındaki değerlendirmesi, özetle aşağıdaki tablolarda yer almaktadır (Tablo 4.6 ve Tablo 4.7).

Tablo 4.6 Teotihuacan Kültür Müzesi'nin tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi - 1

Arkeolojik Miras Alanlarına Getirilen Çağdaş Hizmet Yapılarının Tasarım Kriterleri		Teotihuacan Kültür Müzesi	
Madde 1	Üslup, ölçek, kütle ve renk özelliklerine dikkat edilmeli, estetik uyum sağlanmalıdır.	+	Sade bir üslup ile inşa edilen, ölçek ve kütle olarak tek katta tasarlanan yapı, miras alanı içerisinde dikkat çekmemektedir. Ayrıca yeşil alan içerisinde gizlenen yapı, cephe özellikleri bakımından miras alanına aykırı durmamaktadır.
Madde 2	Çağdaş yapılar özgün arkeolojik dokudan ayırt edilebilir olmalıdır.	+	Hizmet yapısı, sade bir tasarıma sahip olmasının yanı sıra miras alanına özgü konut yapılarının renk, ölçek ve dekoratif cephe tasarımı gibi özelliklerine sahiptir. Ancak günümüze kalan arkeolojik yapıların durumu göz önüne alındığında arkeolojik dokudan ayırt edilebilmektedir.
Madde 3	İnşa edildiği dönemin mimari üslup, teknik altyapı, yapım sistemi ve malzemesi kullanılmalıdır.	-	Müze yapısında, miras alanına özgü konut yapılarının renk, ölçek ve dekoratif cephe tasarımı gibi özellikleri yeniden canlandırılmıştır.
Madde 4	Miras alanının özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlanmalıdır.	+	Hizmet yapısı tek kat, ziyaretçi güzergahının alt kotunda, çevre dokusuna uygun, yeşil alan içerisinde gizlenecek şekilde inşa edilmiştir. Hizmet yapısı miras alanının özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlanmıştır.
Madde 5	Arkeolojik buluntuların yerinde korunması önceliklendirilmelidir.	+	Arkeolojik buluntular yerinde korunmuştur.
Madde 6	Bulunduğu dokuya en az oranda zarar vermelidir.	+	Hizmet yapısı, geçmiş yıllarda inşa edilmiş ve sonrasında yıkılmış bir yapının, halihazırda müdahale görmüş bir zemine inşa edilmiştir. Böylelikle miras alanında yeni bir alanda zemine müdahale gerçekleştirilmemiştir.
Madde 7	Teknoloji kullanımı ve sürdürülebilirlik ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır.	-	Teknoloji kullanımı yoktur.
Madde 8	Halkın arkeolojik miras alanlarını sahiplenmesi, kültürel mirasa ilişkin farkındalığının artırılması ve bilinçlendirilmesi amaçlanmalıdır.		Bu konu ile ilgili yeterince bilgi edinilemediği için yorum yapılamamıştır.
Madde 9	Bilimsel ekibin ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmalıdır.	+	Ziyaretçilerin alanı gezerken bilgi edinmesine ve alanı bütünüyle algılayabilmesine imkan vermektedir.
Madde 10	Arkeolojik miras alanlarının çevreleri ile değerlendirilmesi ve korumanın sürekliliği sağlanmalıdır.	+	Ziyaretçiler, müze yapısı ile hem alana ilişkin bilgi alınarak hem de geçmiş dönemin mimari yapı tipolojini algılayarak koruma konusunda bilinçlenmektedir. Böylelikle koruma olgusunun sürdürülebilirliğine dair bir katkı sunulmuştur.

Tablo 4.7 Teotihuacan Kültür Müzesi'nin tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi - 2

Arkeolojik Miras Alanlarla Getirilen �ağdaş Hizmet Yapılarının Tasarım Kriterleri		Teotihuacan Kültür Müzesi	
Madde 11	Arkeolojik miras alanının kent dokusunun veya alan içerisindeki önemli mimari yapıların mimari tipolojilerinin, yeni yapı tasarımında �ağdaş şekilde ele alınmalı ve tasarıma katkı sunmalıdır.	+	Müze yapısının cephe duvarlarında yer alan dekoratif figürler ile antik kentin binlerce yıllık geçmiş alışkanlığı yeniden canlandırılmıştır. Ayrıca miras alanına özgü mimari tipolojiden gelen gridal düzen, müze yapısında ve iç mekan tasarımında da kullanılmıştır.
Madde 12	Hizmet yapısı ve miras alanı arasında görsel iletişim sağlanabilmeli, iç mekan tasarımına dikkat edilmelidir.	+	Yapının merkezinde bulunan maket odasının cam cephesinden adeta �er�eve içerisine alınmış şekilde Güneş Tapınağı izlenebilmektedir.

4.1.5 Gyeongju Tarihi Alanları (Gyeongju Historic Areas), Kore

Kore'de yer alan arkeolojik ve tarihi alanlar, 2000 yılında (ii) ve (iii) kriterleri kapsamında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır. Gyeongju Tarihi Alanları, 7. ve 10. Yüzyıllar arasında Kore Budist sanatından heykeller, kabartmalar, pagodalar, tapınak ve saray kalıntıları gibi örneklere sahip olduğu için dünya mirası olmuştur. Dünya miras alanını oluşturan 5 bileşen toplamda 2.88 hektarlık alanı kapsarken, dünya miras alanını oluşturan 5 bileşenin tampon bölgeleri toplamda 350 hektarlık alanı kapsamaktadır. Gyeongju Tarihi Alanları kapsamında yer alan bileşenler, modern kent dokusu içerisinde yer alırken, mevcut şehir içi yollar tarihi alanları yerleşim alanlarından ayıran bir sınır oluşturmuştur (UNESCO World Heritage Convention, Gyeongju Historic Areas, b.t.).

Hwangnyongsa Tapınağı Tarih ve Kültür Merkezi, 2016 yılının Kasım ayında açılan tapınak kalıntılarının batı ucunda bulunan bir hizmet yapısıdır (şekil 4.37). İki katlı olarak inşa edilen müze yapısının mimarisi incelendiğinde, yapının  ağdaş bir strüktüre ve  ağdaş malzemelere sahip olmasının yanı sıra, çatısının çevresindeki kent dokusuna benzer ve Silla mimarisinden ilham alınan bir tasarım ile inşa edildiği görülmektedir (şekil 4.38) (Coru a, 2018).

Hwangnyongsa Tapınağı Tarih ve Kültür Merkezi'nin inşa edilmesinin temel amacı, alanın geçmişini, gerçekleştirilen araştırmaları ve kazıları halka paylaşabilmektir. Yapı içerisinde ayrıca bir dinlenme alanı ve bir kafe bulunmaktadır.

Yapı engelli kullanımına uygun şekilde inşa edilmiş, yapı içerisinde rampalar ve Braille alfabesi ile yazılmış bilgilendirme tabelaları mevcuttur (Visit Korea, 2024).

Şekil 4.37 Hwangnyongsa Tapınağı Tarih ve Kültür Merkezi ve arkeolojik miras alanı ilişkisi (Google Earth, 2024)

Şekil 4.38 Hwangnyongsa Tapınağı Tarih ve Kültür Merkezi (Golden City Gyeongju, 2016)

Müze içerisinde, miras alanının en önemli değerlerinden biri olan, Hwangnyongsa Tapınağı'nda bulunan dokuz katlı pagodanın 1:10 ölçekli maketi bulunmakta, ayrıca çeşitli sergileme alanları mevcuttur (Şekil 4.39). Müzede sanal gerçeklik teknoloji kullanılarak Hwangnyongsa'nın restorasyon çalışmaları ziyaretçilere aktarılmaktadır. Zemin katta bulunan sinema salonunda Hwangnyongsa'nın tarihi anlatılmaktadır (Coruña, 2018).

Şekil 4.39 Hwangnyongsa Tapınağı Tarih ve Kültür Merkezi ana sergi mekanında yer alan ölçekli pagoda maketi (Golden City Gyeongju, 2016)

Arkeolojik miras alanında gerçekleştirilen kazıları sonucu ortaya çıkarılan temeller ve mevcut miras alanı incelendiğinde, alanda gridal bir düzenin varlığından ve dörtgen şeklinde yapılardan söz etmek mümkündür. Yapının mimari tasarım şemasında da bu gridal düzen görülebilmektedir. İç mekân düzenlemesi incelendiğinde, pagoda maketinin bulunduğu sergi alanı, müze içerisinde en büyük tekil hacim olarak yer almaktadır. Sergi mekanının üç yanı cam ile kaplıdır. Bu tasarım kararı, hem alanda çoğu temel seviyesinde kalan arkeolojik kalıntıların algılanmasını zorlaştırmamak için görsel ilişkinin kesilmemesini, hem de ziyaretçilerin pagodayı incelediği sırada bulundukları yerden yapının özgün konumu görebilmelerini ve geçmiş ile bağlantı kurabilmelerini sağlamıştır (Şekil 4.40 ve Şekil 4.41).

Şekil 4.40 Hwangnyongsa Tapınağı Tarih ve Kültür Merkezi iç mekanı (Golden City Gyeongju, 2016)

Şekil 4.41 Hwangnyongsa Tapınağı Tarih ve Kültür Merkezi iç mekanı (Golden City Gyeongju, 2016)

Hwangnyongsa Tapınağı Tarih ve Kültür Merkezi, çoğu temel seviyesinde kalmış bir arkeolojik miras alanında inşa edilmiştir. Yapı arkeolojik miras alanından ayırt edilebilmesinin yanı sıra, ölçek ve kütle olarak oldukça büyüktür. Dolayısıyla miras alanını önüne geçen bir mimarisi vardır. Çağdaş inşa tekniğine sahip olan yapının çatısı, çevresindeki kent dokusuna benzer ve Silla mimarisinden esinlenilerek tasarlanmış, yapının kütlelerinde ve çatısında iki farklı tasarım dili hâkim olmuştur.

Arkeolojik buluntuların yerinde korunması sağlanmış, zemine en az şekilde müdahale gerçekleştirilmiştir. Müze içerisinde dijital sergi elemanları bulunmaktadır. Ana sergi mekânında yer alan ölçekli pagoda maketi ise müzenin merkezini oluşturmaktadır. Çoğunlukla cam cephe giydirme sistemi kullanılan hizmet yapısında, arkeolojik miras alanına bakı noktalarının oluşturulması, iç mekan tasarımında önemli bir kriterdir. Arkeolojik miras alanında ortaya çıkarılan temeller ve mevcut düzen incelendiğinde, alanda hakim olan gridal düzenin, müzenin mimari tasarım şemasında da etkili olduğu görülmektedir. Ziyaretçilerin bilgi edinme ve yeme-içme ihtiyaçlarına yönelik birimler barından merkez, halkın alanı algılaması ve farkındalığının artırılmasına yönelik olarak tasarlanmıştır.

Hwangnyongsa Tapınağı Tarih ve Kültür Merkezi'nin tasarım kriterleri bağlamındaki değerlendirmesi, özetle aşağıdaki tabloda yer almaktadır (Tablo 4.8).

Tablo 4.8 Hwangnyongsa Tapınağı Tarih ve Kültür Merkezi'nin tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi

Arkeolojik Miras Alanlarla Getirilen Çağdaş Hizmet Yapılarının Tasarım Kriterleri		Hwangnyongsa Tapınağı Tarih ve Kültür Merkezi	
Madde 1	Üslup, ölçek, kütle ve renk özelliklerine dikkat edilmeli, estetik uyum sağlanmalıdır.	-	Hizmet yapısı, ölçek ve kütle olarak oldukça büyüktür. Çağdaş inşa tekniğine sahip olan yapının çatısında ise, çevresindeki kent dokusuna benzer ve Silla mimarisinden tasarımlar bulunmaktadır. Yapı dolayısıyla iki farklı tasarım diline sahiptir.
Madde 2	Çağdaş yapılar özgün arkeolojik dokudan ayırt edilebilir olmalıdır.	+	Çağdaş bir tasarıma sahip olan yapı arkeolojik dokudan kolaylıkla ayırt edilebilmektedir.
Madde 3	İnşa edildiği dönemin mimari üslup, teknik altyapı, yapıım sistemi ve malzemesi kullanılmalıdır.	+	Çağdaş malzemeler ve çağdaş bir strüktürel sistem ile inşa edilmiştir.
Madde 4	Miras alanının özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlanmalıdır.	-	Hizmet yapısı, arkeolojik miras alanının günümüzde temel seviyesinde kalan arkeolojik kalıntıları göz önünde bulundurulduğunda oldukça büyüktür. Yapı, miras alanının önüne geçmektedir.
Madde 5	Arkeolojik buluntuların yerinde korunması önceliklendirilmelidir.	+	Arkeolojik buluntular yerinde korunmuştur.
Madde 6	Bulunduğu dokuya en az oranda zarar vermemelidir.	+	Hizmet yapısı zemine en az müdahale edecek şekilde inşa edilmiştir.
Madde 7	Teknoloji kullanımı ve sürdürülebilirlik ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır.	+	Müze içerisinde, dijital sergi elemanları mevcuttur.
Madde 8	Halkın arkeolojik miras alanlarını sahiplenmesi, kültürel mirasa ilişkin farkındalığının artırılması ve bilinçlendirilmesi amaçlanmalıdır.	+	Ziyaretçi merkezinin odağını oluşturan cam cepheli salonda sergilenen ölçekli pagoda maketi ile halkın alanı algılaması ve farkındalığının artırılması amaçlanmıştır.
Madde 9	Bilimsel ekibin ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmalıdır.	+	Ziyaretçilerin yapıya geldiklerinde bilgi edinme ve yeme-içme ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmıştır.
Madde 10	Arkeolojik miras alanlarının çevreleri ile değerlendirilmesi ve korumanın sürekliliği sağlanmalıdır.		Bu konu ile ilgili yeterince bilgi edinilemediği için yorum yapılamamıştır.
Madde 11	Arkeolojik miras alanının kent dokusunun veya alan içerisindeki önemli mimari yapıların mimari tipolojilerinin, yeni yapı tasarımında çağdaş şekilde ele alınmalı ve tasarıma katkı sunmalıdır.	+	Arkeolojik miras alanında ortaya çıkarılan temeller ve mevcut miras alanı incelendiğinde, alanda hakim olan gridal düzen, müzenin mimari tasarım şemasında da izlenebilmektedir.
Madde 12	Hizmet yapısı ve miras alanı arasında görsel iletişim sağlanabilmeli, iç mekan tasarımına dikkat edilmelidir.	+	Yapının çoğunlukla cam cephelere sahip olması, sergi alanlarında veya ziyaret aşamasında halkın arkeolojik alanı gözlemleyebilmesine olanak sağlamıştır.

4.1.6 Memphis ve Nekropolü - Giza'dan Dahshur'a Piramit Alanları (Memphis and its Necropolis – the Pyramid Fields from Giza to Dahshur), Mısır

Mısır'da yer alan arkeolojik alan, Eski Mısır Krallığı'nın başkenti, Antik Çağ'da ise Dünyanın Yedi Harikasından biri olarak kabul edilmektedir. Memphis kralların evi, devlet yönetiminin merkezi ve tanrılar için kutsal bir yer olarak kabul edilmekteydi. Arkeolojik alanda günümüze ulaşan saraylar, tapınaklar, mezarlar ve “mastaba” adı verilen kral mezarları ve zaman içinde piramit şeklini alan anıtsal yapılar bulunmaktadır. Alan, 1979 yılında (i), (iii) ve (vi) kriterleri kapsamında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır. Dünya mirasının toplam büyüklüğü 16,358.52 hektardır (UNESCO World Heritage Convention, Memphis and its Necropolis – the Pyramid Fields from Giza to Dahshur, b.t.).

Memphis'te bulunan ve dünyanın en önemli anıtlarından biri olan Büyük Gize Piramidi, Saqqara Piramit Kompleksi, Dahshur Piramiti gibi anıtsal yapılar bu arkeolojik alan içerisinde bulunmaktadır (UNESCO World Heritage Convention, Memphis and its Necropolis – the Pyramid Fields from Giza to Dahshur, b.t.).

Arkeolojik miras alanın kuzey, doğu ve batı yönlerinde yoğun bir kent dokusu gözlemlenmektedir (Şekil 4.42). Kuzey yönünde Büyük Mısır Müzesi (Grand Egyptian Museum – GEM) ise ziyarete açılmıştır. Miras alanı güneye doğru ise devam etmekte ve geniş bir alanı kapsamaktadır.

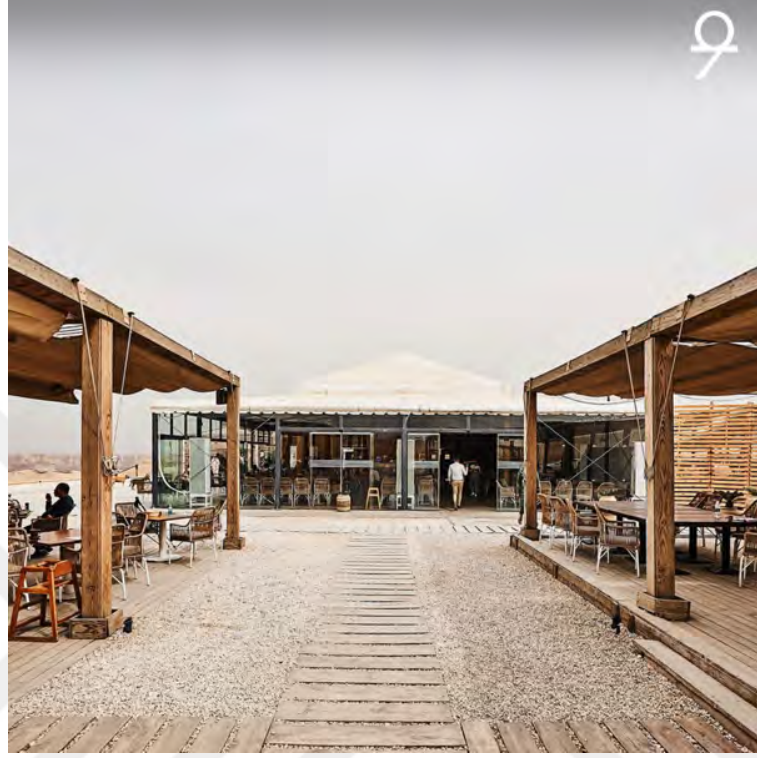

Şekil 4.42 Memphis ve Nekropolü'nün kent içi konumu (Google Earth, 2024)

Miras alanına konu olan arkeolojik alanlar için çeşitli geliştirme ve iyileştirme projeleri mevcuttur. “Gize Piramitleri Dünya Mirası Alanı Rehabilitasyon Planı” 2009 yılının Ocak ayında başlatılmıştır. Arkeolojik alanın yayalaştırılması, ziyaretçi deneyiminin iyileştirilmesi ve alanda ziyaretçilere yönelik hizmet yapılarının planlanması, gezi güzergahları ve bilgilendirme noktalarının alanda konumlanmasını içeren çalışma kapsamında miras alanı üç bölgeye ayrılmıştır. Çekirdek Miras Bölgesi (CHZ), Tampon Bölge (BZ) ve Geçiş Bölgesi (TZ) olarak tanımlanan bölgeler hem doğal hem yapılı çevrenin korunmasına ilişkin sınırlamalar getirmiştir. Gize Piramitleri Dünya Mirası Alanı Rehabilitasyon Planı kapsamında alanda ziyaretçi merkezi, araç otoparkı, panoroma noktaları ve kafe/restoran alanları planlanmıştır (Şekil 4.43) (Tarek Waly Center Architecture & Heritage, b.t.).

2023 yılında ise Dünya Mirası Memphis Alanı ve Nekropolü için Yönetim Planı hazırlanmıştır. Miras alanı, Mısır’ın 1983 tarihli 117 sayılı Eski Eserler Kanunu uyarınca ulusal düzeyde korunmaktadır. Birçok devlet kurumu, özel sektör kuruluşu, STK ve yerel halk ise paydaşlar olarak yer almaktadır. Yönetim planı kapsamında kültürel ve doğal mirasın korunarak daha geniş bir çerçevede ele alınması, sürdürülebilir kalkınma hedeflerini alan yönetim planlarına entegre edilmesi, somut ve somut olmayan tüm kültürel miras öğelerinin ortak olarak ele alınması ve kültürel mirasın kalkınma hedefleri ile birleştirilmesi amaçlanmıştır (Tarek Waly Center Architecture & Heritage, 2023).

doğusunda yer almaktadır. Ziyaretçilere yeme ve içme hizmeti veren yapıda aynı zamanda dinlenme alanları ve panoramik gözlem noktası mevcuttur (Şekil 4.44).

Şekil 4.44 9 Pyramids Lounge restoranı (9 Pyramids Lounge, 18 Mayıs 2023)

Yapı, zeminde ciddi bir müdahale gerçekleştirilmeden, hafif strüktür olarak tasarlanmıştır. Açık ve kapalı alanlara sahip hizmet yapısı tek kattan oluşmaktadır. Yalın bir mimari tasarıma sahip olan yapı aynı zamanda kot farkını kullanarak farklı rekreasyon alanları tanımlamıştır. Yapıda kullanılan malzemeler incelendiğinde doğal malzemenin baskın geldiği söylenebilir. Yoğun olarak kullanılan ahşap malzemenin yanında döşemelerde ve basamaklarda olmak üzere sert zeminlerde doğal taşın kullanıldığı görülmektedir (Şekil 4.45 ve Şekil 4.46).

Açık mekanlarda kumaş malzemenin üst örtü olarak kullanıldığı ahşap strüktüre sahip pergoleler, kapalı mekânda ise arkeolojik miras alanı ile görsel iletişimi bozmayacak şekilde çelik strüktür ve cam, üst örtü olarak ise alanla uyumlu krem renginde bir tavan kaplaması kullanılmıştır (Şekil 4.47).

Şekil 4.45 9 Pyramids Lounge'ın piramit manzaralı açık alanı (9 Pyramids Lounge, 27 Nisan 2023)

Şekil 4.46 9 Pyramids Lounge'ın piramit manzaralı teras alanı (9 Pyramids Lounge, 5 Temmuz 2023)

Şekil 4.47 9 Pyramids Lounge'ın piramit manzaralı kapalı alanı (9 Pyramids Lounge, 5 Ekim 2023)

9 Pyramids Lounge hizmet yapısı, bu başlık altında incelenen hizmet yapılarından farklı bir örnektir. Sahip olduğu kapalı, yarı kapalı ve açık mekanlar ile ziyaretçilere her iklim koşulunda hizmet sunabilmektedir. Arkeolojik buluntulardan farklı bir noktaya inşa edilen yapı, arkeolojik miras alanının algılanması için de etkili bir panoramik bakı noktası özelliği göstermektedir. Miras alanının özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlanan yapı, arkeolojik dokudan da ayırt edilebilmektedir.

İçerisinde bulunduğu dokuya uyumlu renk, malzeme ve doku özelliğine sahip ve birbirinden ayrı kütlelere sahip olan kompleks, yalın tasarımı ile dikkat çekmektedir. Kapalı alanlarda çelik ve cam, yarı açık alanlarda ise ahşap malzemenin kullanıldığı hizmet yapısı birimleri, doğal taş sert zemin yürüyüş platformları ile birbirine bağlanmaktadır.

Zemine ciddi bir müdahale gerçekleştirilmeden inşa edilen yapı, tek kattan oluşmakta, aynı zamanda kot farklarını da kullanarak çeşitli rekreasyon alanları tanımlamaktadır. Yapının her noktasından miras alanı ile görsel iletişim sağlanabilmektedir.

9 Pyramids Lounge'ın tasarım kriterleri bağlamındaki değerlendirmesi, özetle aşağıdaki tabloda yer almaktadır (Tablo 4.9).

Tablo 4.9 9 Pyramids Lounge’ın tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi

Arkeolojik Miras Alanlarına Getirilen Çağdaş Hizmet Yapılarının Tasarım Kriterleri		9 Pyramids Lounge	
Madde 1	Üslup, ölçek, kütle ve renk özelliklerine dikkat edilmeli, estetik uyum sağlanmalıdır.	+	Hizmet yapısında estetik uyum sağlanmıştır.
Madde 2	Çağdaş yapılar özgün arkeolojik dokudan ayırt edilebilir olmalıdır.	+	Yapılar arkeolojik dokudan ayırt edilebilmektedir.
Madde 3	İnşa edildiği dönemin mimari üslup, teknik altyapı, yapım sistemi ve malzemesi kullanılmalıdır.	+	Çelik, cam ve ahşap malzeme kullanılmıştır.
Madde 4	Miras alanının özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlanmalıdır.	+	Hizmet yapısı miras alanının özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlanmıştır.
Madde 5	Arkeolojik buluntuların yerinde korunması önceliklendirilmelidir.	+	Arkeolojik buluntular yerinde korunmuştur.
Madde 6	Bulunduğu dokuya en az oranda zarar vermelidir.	+	Hizmet yapısı zemine en az müdahale edecek şekilde inşa edilmiştir.
Madde 7	Teknoloji kullanımı ve sürdürülebilirlik ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır.	+	Hizmet yapısında ihtiyaç duyulan bir teknoloji kullanımı yoktur. Doğal malzemelerin kullanımı ile sürdürülebilirlik ilkesine katkı sunulmuştur.
Madde 8	Halkın arkeolojik miras alanlarını sahiplenmesi, kültürel mirasa ilişkin farkındalığının artırılması ve bilinçlendirilmesi amaçlanmalıdır.		Bu konu ile ilgili yeterince bilgi edinilemediği için yorum yapılamamıştır.
Madde 9	Bilimsel ekibin ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmalıdır.	+	Ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmıştır.
Madde 10	Arkeolojik miras alanlarının çevreleri ile değerlendirilmesi ve korumanın sürekliliği sağlanmalıdır.		Bu konu ile ilgili yeterince bilgi edinilemediği için yorum yapılamamıştır.
Madde 11	Arkeolojik miras alanının kent dokusunun veya alan içerisindeki önemli mimari yapıların mimari tipolojilerinin, yeni yapı tasarımında çağdaş şekilde ele alınmalı ve tasarıma katkı sunmalıdır.	+	Kapalı mekanın çatı formunun, piramitlerden ilham aldığı söylenebilmektedir. Ayrıca yapıda kullanılan renkler, miras alanının genelini oluşturan toprak tonlarında kullanılmıştır.
Madde 12	Hizmet yapısı ve miras alanı arasında görsel iletişim sağlanabilmeli, iç mekan tasarımına dikkat edilmelidir.	+	Yapının tüm alanlarında arkeolojik miras yapıları ile görsel iletişim sağlanabilmektedir. Panaroma noktaları olarak da değerlendirilen bu hizmet yapısı, alanın bütününe gözlemlenebildiği bir noktadadır.

4.2 UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde Yer Alan Türkiye Örnekleri

Bu bölümde, UNESCO Dünya Mirası Listesi'ndeki Türkiye'de yer alan arkeolojik miras alanlarının incelenmesi ve ardından tasarım kriterlerinin oluşturulması hedeflenmiştir.

Türkiye'de, UNESCO Dünya Miras Listesi'nde bulunan 21 miras alanı içerisinde 16 adet arkeolojik miras alanı ve bu alanlar ile ilişkili varlık yer almaktadır (UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, UNESCO Dünya Mirası Listesi, b.t.):

- a) İstanbul'un Tarihi Alanları (İstanbul) 1985
- b) Göreme Millî Parkı ve Kapadokya (Nevşehir) 1985 (Karma Miras Alanı)
- c) Hattuşa: Hitit Başkenti (Çorum) 1986
- d) Nemrut Dağı (Adıyaman) 1987
- e) Hieropolis-Pamukkale (Denizli) 1988 (Karma Miras Alanı)
- f) Xanthos-Letoon (Antalya-Muğla) 1988
- g) Truva Arkeolojik Alanı (Çanakkale) 1998
- h) Çatalhöyük Neolitik Alanı (Konya) 2012
- i) Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (İzmir) 2014
- j) Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı (Diyarbakır) 2015
- k) Efes (İzmir) 2015
- l) Ani Arkeolojik Alanı (Kars) 2016
- m) Aphrodisias (Aydın) 2017
- n) Göbekli Tepe (Şanlıurfa) 2018
- o) Arslantepe Höyüğü (Malatya) 2021
- p) Gordion (Ankara) 2023

İstanbul'un Tarihi Alanları kapsamında, kent dokusu içerisinde arkeolojik miras alanlarına bulunmasına rağmen sınırları belli, ziyaretçi ağırlayan ve hizmet yapısı bulunan herhangi bir arkeolojik sit alanı olmadığı için çalışma kapsamına alınmamıştır.

Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı, kent dokusu içerisinde arkeolojik miras alanları bulundurmasına rağmen arkeolojik alan ile bağlantılı çağdaş bir hizmet yapısına sahip olmaması dolayısıyla çalışma kapsamına alınmamıştır.

Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı, kent dokusu içerisinde bulunmasına rağmen, höyükte bulunan iç kalesinde arkeolojik alan ile bağlantılı çağdaş bir hizmet yapısına sahip olmaması dolayısıyla çalışma kapsamına alınmamıştır.

Efes'te iki adet miras alanı içerisinde Efes Antik Kenti kent dokusu dışında yer aldığı için, Ayasuluk Tepesi ile kent dokusu içerisinde bulunmasına rağmen, arkeolojik miras alanı ile bağlantılı çağdaş hizmet yapısı sadece giriş yapı olması ancak ölçek olarak incelendiğinde ise belirlenen kriterlere uymaması dolayısıyla çalışma kapsamına alınmamıştır.

Yukarıda bahsedilen (İstanbul'un Tarihi Alanları, Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı, Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı ve Efes) arkeolojik miras alanları dışında kalan 12 alan ise kent dokusu dışında yer aldığından dolayı belirlenen örnek seçim kriterlerine uymadığından çalışma kapsamına alınmamıştır.

4.3 Arkeolojik Miras Alanlarında Mimari Çağdaş Müdahaleler Kapsamında Hizmet Binalarının Tasarım Kriterleri Bağlamında Karşılaştırması

UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde kent dokusu içerisinde yer alan arkeolojik miras alanlarındaki hizmet binalarının incelenmesi sonucu aşağıda yer alan karşılaştırma tabloları (Tablo 4.10, Tablo 4.11 ve Tablo 4.12) hazırlanmıştır.

Tablo 4.10 UNESCO Dünya Miras Listesi’nde yer alan arkeolojik miras alanlarındaki hizmet yapılarının tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi sonucu hazırlanan karşılaştırma tablosu - 1

Arkeolojik Miras Alanlarına Getirilen Çağdaş Hizmet Yapılarının Tasarım Kriterleri		Panamá Viejo Arkeolojik Alanı ve Panamá Tarihi Bölgesi Plaza Mayor Müzesi		Akropolis, Atina Akropolis Müzesi	
Madde 1	Üslup, ölçek, kütle ve renk özelliklerine dikkat edilmeli, estetik uyum sağlanmalıdır.	+	Müze yapısında doğal renkler kullanılmış, miras alanındaki konumuna göre ölçeğine dikkat edilmiş, estetik uyum sağlanmıştır.	+	Çevresindeki tarihi dokudan ayırt edilebilecek şekilde farklı malzemeler ile büyük bir ölçekte inşa edilmesine karşın yapının kendi mimari tasarımı değerlendirildiğinde, estetik uyum içerisinde, tek renk malzeme ile inşa edilmiştir.
Madde 2	Çağdaş yapılar özgün arkeolojik dokudan ayırt edilebilir olmalıdır.	+	Çağdaş bir tasarıma sahip olan yapı arkeolojik dokudan kolaylıkla ayırt edilebilmektedir.	+	Çevresindeki tarihi dokudan ayırt edilebilecek şekilde tasarlanmıştır.
Madde 3	İnşa edildiği dönemin mimari üslup, teknik altyapı, yapım sistemi ve malzemesi kullanılmalıdır.	+	Çağdaş mimari ve iç mekan tasarımına sahip yapı, mevcut günümüz mimari özelliklerini göstermektedir.	+	Çelik strüktür ve cam cephe giydirme sistemi ile inşa edilen yapı günümüz mimari özelliklerini göstermektedir.
Madde 4	Miras alanının özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlanmalıdır.	+	Hizmet yapısı miras alanının özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlanmıştır.	+	Hizmet yapısı, bulunduğu konum itibari ile Atina Akropolisi'nin özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmamıştır. Ayrıca inşa edildiği konumda bulunan diğer arkeolojik buluntular da, hizmet yapısının üst örtü oluşturması aracılığıyla korunmaya devam etmektedir.
Madde 5	Arkeolojik buluntuların yerinde korunması önceliklendirilmelidir.	+	Arkeolojik buluntular yerinde korunmuştur.	+	Arkeolojik buluntular yerinde korunmuş, yapı arkeolojik buluntuların üzerine inşa edilmiştir.
Madde 6	Bulunduğu dokuya en az oranda zarar vermemelidir.	+	Hizmet yapısı zemine en az müdahale edecek şekilde inşa edilmiştir.	+	Arkeolojik buluntuların üzerinde, taşıyıcı kolonlar sayesinde yükseltilerek inşa edilmiştir. Arkeolojik buluntular ile birarada bir çözüm geliştirilmesi gerektiği için, taşıyıcılar en az sayıda ve en uygun konuma yerleştirilmiştir.
Madde 7	Teknoloji kullanımı ve sürdürülebilirlik ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır.	+	Müze içerisinde, dijital sergi elemanları mevcuttur. İklim kontrolü sağlanmıştır.	+	Yapıda dijital sergi elemanları mevcuttur. İklim kontrolü sağlanmıştır. Cephe aydınlatması mevcuttur.
Madde 8	Halkın arkeolojik miras alanlarını sahiplenmesi, kültürel mirasa ilişkin farkındalığının artırılması ve bilinçlendirilmesi amaçlanmalıdır.	+	Alanda farklı yaş gruplarına hitap eden birçok etkinlik ve gezi gerçekleştirilmektedir.	+	Döşemelerin bazı kısımlarında açıklıklar kullanılarak ziyaretçilerin buluntular ile görsel iletişimi sağlanmıştır. Ayrıca yapıya girilme dahi meydana arkeolojik buluntuların izlenmesi mümkündür.
Madde 9	Bilimsel ekibin ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmalıdır.	+	Ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmıştır.	+	Ziyaretçilerin yapıya geldiklerinde bilgi edinme, hediyelik eşya alma ve yeme-içme ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmıştır.
Madde 10	Arkeolojik miras alanlarının çevreleri ile değerlendirilmesi ve korumanın sürekliliği sağlanmalıdır.	+	Müze yapısı, ziyaretçilere bilgi veren bir alan olmakla birlikte, çeşitli etkinliklerin gerçekleştirildiği bir merkezdir. Halkta oluşan miras farkındalığı ile korumanın sürekliliğinin sağlanması amaçlanmıştır.	+	Zengin arkeolojik katmana sahip olan şehirde, arkeolojik buluntuların korunması ve sunulmasına yönelik yenilikçi bir yaklaşım geliştirilmiştir. Böylelikle arkeolojik buluntular yok edilmeden de korumanın gerçekleştirilebileceğine dair bir örnektir.
Madde 11	Arkeolojik miras alanının kent dokusunun veya alan içerisindeki önemli mimari yapıların mimari tipolojilerinin, yeni yapı tasarımında çağdaş şekilde ele alınmalı ve tasarıma katkı sunmalıdır.	+	Müze, koloni dönemi yerleşimindeki ve günümüzde tarihi kent merkezindeki yapıların mimari tipolojisinden yola çıkılarak tasarlanmıştır. Özellikle cephe ve çatı renklerinin seçimi açısından referans alındığı görülmektedir.	+	En üst katta yer alan sergide, Parthenon'un gridal sistemi örnek alınarak dolaşım şeması oluşturulmuştur. Ayrıca sergilenen eserler, Parthenon'un özgün konumunda yer aldığı şekilde sergilenmektedir.
Madde 12	Hizmet yapısı ve miras alanı arasında görsel iletişim sağlanabilmeli, iç mekan tasarımına dikkat edilmelidir.	+	Müze yapısının üst katında yer alan sergi alanında, arkeolojik miras alanı ve anıtsal yapıları ile görsel iletişimin kurulabilmesi amacıyla seyir alanları oluşturulmuştur.	+	En üst katta, ziyaretçiler alanı gezerken, Atina Akropolisi'nde yer alan Parthenon'u görebilmektedir.

Tablo 4.11 UNESCO Dünya Miras Listesi’nde yer alan arkeolojik miras alanlarındaki hizmet yapılarının tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi sonucu hazırlanan karşılaştırma tablosu - 2

Arkeolojik Miras Alanlarına Getirilen Çağdaş Hizmet Yapılarının Tasarım Kriterleri		Malta’nın Megalitik Tapınakları Ğgantija Ziyaretçi Merkezi		İspanyol Öncesi Teotihuacan Şehri Teotihuacan Kültür Müzesi	
Madde 1	Üslup, ölçek, kütle ve renk özelliklerine dikkat edilmeli, estetik uyum sağlanmalıdır.	–	Asimetrik geometriye sahip korten çeliği cephe kaplama malzemesi ve prekast beton birlikte kullanılmıştır.	+	Sade bir üslup ile inşa edilen, ölçek ve kütle olarak tek katta tasarlanan yapı, miras alanı içerisinde dikkat çekmemektedir. Ayrıca yeşil alan içerisinde gizlenen yapı, cephe özellikleri bakımından miras alanına aykırı durmamaktadır.
Madde 2	Çağdaş yapılar özgün arkeolojik dokudan ayırt edilebilir olmalıdır.	+	Çağdaş bir tasarıma sahip olan yapı arkeolojik dokudan kolaylıkla ayırt edilebilmektedir.	+	Hizmet yapısı, sade bir tasarıma sahip olmasının yanı sıra miras alanına özgü konut yapılarının renk, ölçek ve dekoratif cephe tasarımı gibi özelliklerine sahiptir. Ancak günümüze kalan arkeolojik yapıların durumu göz önüne alındığında arkeolojik dokudan ayırt edilebilmektedir.
Madde 3	İnşa edildiği dönemin mimari üslup, teknik altyapı, yapım sistemi ve malzemesi kullanılmalıdır.	+	Prekast betonarme ve korten çeliği kullanılan yapı günümüz mimari özelliklerini göstermektedir.	–	Müze yapısında, miras alanına özgü konut yapılarının renk, ölçek ve dekoratif cephe tasarımı gibi özellikleri yeniden canlandırılmıştır.
Madde 4	Miras alanının özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlanmalıdır.	+	Ziyaretçi merkezi, arkeolojik buluntulardan uzakta, tek katlı olarak, miras alanının özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlanmıştır. Miras alanından çıkış için ayrı bir rota hazırlanmıştır.Prekast beton malzemenin yalın malzeme özelliği sayesinde alandaki kalıntılar ile renk ve doku anlamında bütünlük sağlanmıştır.	+	Hizmet yapısı tek kat, ziyaretçi güzergahının alt kotunda, çevre dokusuna uygun, yeşil alan içerisinde gizlenecek şekilde inşa edilmiştir. Hizmet yapısı miras alanının özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlanmıştır.
Madde 5	Arkeolojik buluntuların yerinde korunması önceliklendirilmelidir.	+	Arkeolojik buluntular yerinde korunmuştur.	+	Arkeolojik buluntular yerinde korunmuştur.
Madde 6	Bulunduğu dokuya en az oranda zarar vermelidir.	+	Yapı, arkeolojik buluntulardan uzak bir mesafeye inşa edilmiş, dokuya zarar verilmemiştir.	+	Hizmet yapısı, geçmiş yıllarda inşa edilmiş ve sonrasında yıkılmış bir yapının, halihazırda müdahale görmüş bir zemine inşa edilmiştir. Böylelikle miras alanında yeni bir alanda zemine müdahale gerçekleştirilmemiştir.
Madde 7	Teknoloji kullanımı ve sürdürülebilirlik ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır.	+	İklim kontrolü sağlanmıştır. Yapının cephesinde ve çatısında güneş panelleri mevcuttur. Yapıda dijital sergi elemanları kullanılmıştır.	–	Teknoloji kullanımı yoktur.
Madde 8	Halkın arkeolojik miras alanlarını sahiplenmesi, kültürel mirasa ilişkin farkındalığının artırılması ve bilinçlendirilmesi amaçlanmalıdır.	+	Ziyaretçi merkezinde özellikle çocuklara hitap eden bir çocuk oyun odası tasarlanmıştır. Ayrıca yapının tamamı engelli kullanımına uygun şekilde tasarlanmıştır.		Bu konu ile ilgili yeterince bilgi edinilemediği için yorum yapılamamıştır.
Madde 9	Bilimsel ekibin ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmalıdır.	+	Ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmıştır.	+	Ziyaretçilerin alanı gezerken bilgi edinmesine ve alanı bütünüyle algılayabilmesine imkan vermektedir.
Madde 10	Arkeolojik miras alanlarının çevreleri ile değerlendirilmesi ve korumanın sürekliliği sağlanmalıdır.	+	Uluslararası bir tasarım yarışması ile elde edilen bir yapı olması önemlidir. Ayrıca yarışma şartnamesinde de arkeolojik miras alanının çevresi ile uyumlu bir tasarımın geliştirilmesi önerilmiştir.	+	Ziyaretçiler, müze yapısı ile hem alana ilişkin bilgi alınarak hem de geçmiş dönemin mimari yapı tipolojini algılayarak koruma konusunda bilinçlenmektedir. Böylelikle koruma olgusunun sürdürülebilirliğine dair bir katkı sunulmuştur.
Madde 11	Arkeolojik miras alanının kent dokusunun veya alan içerisindeki önemli mimari yapıların mimari tipolojilerinin, yeni yapı tasarımında çağdaş şekilde ele alınmalı ve tasarıma katkı sunmalıdır.	–	Yapı, bulunduğu arkeolojik miras alanının mimari tipolojisinden faydalanmamıştır.	+	Müze yapısının cephe duvarlarında yer alan dekoratif figürler ile antik kentin binlerce yıllık geçmiş alışkanlığı yeniden canlandırılmıştır. Ayrıca miras alanına özgü mimari tipolojiden gelen gridal düzen, müze yapısında ve iç mekan tasarımında da kullanılmıştır.
Madde 12	Hizmet yapısı ve miras alanı arasında görsel iletişim sağlanabilmeli, iç mekan tasarımına dikkat edilmelidir.	–	Hizmet yapısı ve arkeolojik miras alanı arasında görsel iletişim sağlanamamıştır.	+	Yapının merkezinde bulunan maket odasının cam cephesinden adeta çerçeve içerisine alınmış şekilde Güneş Tapınağı izlenebilmektedir.

Tablo 4.12 UNESCO Dünya Miras Listesi’nde yer alan arkeolojik miras alanlarındaki hizmet yapılarının tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesi sonucu hazırlanan karşılaştırma tablosu - 3

Arkeolojik Miras Alanlarına Getirilen Çağdaş Hizmet Yapılarının Tasarım Kriterleri		Gyeongju Tarihi Alanları Hwangnyongsa Tapınağı Tarih ve Kültür Merkezi		Memphis ve Nekropolü - Giza'dan Dahshur'a Piramit Alanları 9 Pyramids Lounge	
Madde 1	Üslup, ölçek, kütle ve renk özelliklerine dikkat edilmeli, estetik uyum sağlanmalıdır.	-	Hizmet yapısı, ölçek ve kütle olarak oldukça büyüktür. Çağdaş inşa tekniğine sahip olan yapının çatısında ise, çevresindeki kent dokusuna benzer ve Silla mimarisinden tasarımlar bulunmaktadır. Yapı dolayısıyla iki farklı tasarım diline sahiptir.	+	Hizmet yapısında estetik uyum sağlanmıştır.
Madde 2	Çağdaş yapılar özgün arkeolojik dokudan ayırt edilebilir olmalıdır.	+	Çağdaş bir tasarıma sahip olan yapı arkeolojik dokudan kolaylıkla ayırt edilebilmektedir.	+	Yapılar arkeolojik dokudan ayırt edilebilmektedir.
Madde 3	İnşa edildiği dönemin mimari üslup, teknik altyapı, yapım sistemi ve malzemesi kullanılmalıdır.	+	Çağdaş malzemeler ve çağdal bir strüktürel sistem ile inşa edilmiştir.	+	Çelik, cam ve ahşap malzeme kullanılmıştır.
Madde 4	Miras alanının özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlanmalıdır.	-	Hizmet yapısı, arkeolojik miras alanının günümüzde temel seviyesinde kalan arkeolojik kalıntıları göz önünde bulundurulduğunda oldukça büyüktür. Yapı, miras alanının önüne geçmektedir.	+	Hizmet yapısı miras alanının özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlanmıştır.
Madde 5	Arkeolojik buluntuların yerinde korunması önceliklendirilmelidir.	+	Arkeolojik buluntular yerinde korunmuştur.	+	Arkeolojik buluntular yerinde korunmuştur.
Madde 6	Bulunduğu dokuya en az oranda zarar vermelidir.	+	Hizmet yapısı zemine en az müdahale edecek şekilde inşa edilmiştir.	+	Hizmet yapısı zemine en az müdahale edecek şekilde inşa edilmiştir.
Madde 7	Teknoloji kullanımı ve sürdürülebilirlik ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır.	+	Müze içerisinde, dijital sergi elemanları mevcuttur.	+	Hizmet yapısında ihtiyaç duyulan bir teknoloji kullanımı yoktur. Doğal malzemelerin kullanımı ile sürdürülebilirlik ilkesine katkı sunulmuştur.
Madde 8	Halkın arkeolojik miras alanlarını sahiplenmesi, kültürel mirasa ilişkin farkındalığının artırılması ve bilinçlendirilmesi amaçlanmalıdır.	+	Ziyaretçi merkezinin odağını oluşturan cam cepheli salonda sergilenen ölçekli pagoda maketi ile halkın alanı algılaması ve farkındalığının artırılması amaçlanmıştır.		Bu konu ile ilgili yeterince bilgi edinilemediği için yorum yapılamamıştır.
Madde 9	Bilimsel ekibin ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmalıdır.	+	Ziyaretçilerin yapıya geldiklerinde bilgi edinme ve yeme-içme ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmıştır.	+	Ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmıştır.
Madde 10	Arkeolojik miras alanlarının çevreleri ile değerlendirilmesi ve korumanın sürekliliği sağlanmalıdır.		Bu konu ile ilgili yeterince bilgi edinilemediği için yorum yapılamamıştır.		Bu konu ile ilgili yeterince bilgi edinilemediği için yorum yapılamamıştır.
Madde 11	Arkeolojik miras alanının kent dokusunun veya alan içerisindeki önemli mimari yapıların mimari tipolojilerinin, yeni yapı tasarımında çağdaş şekilde ele alınmalı ve tasarıma katkı sunmalıdır.	+	Arkeolojik miras alanında ortaya çıkarılan temeller ve mevcut miras alanı incelendiğinde, alanda hakim olan gridal düzen, müzenin mimari tasarım şemasında da izlenebilmektedir.	+	Kapalı mekanın çatı formunun, piramitlerden ilham aldığı söylenebilmektedir. Ayrıca yapıda kullanılan renkler, miras alanının genelini oluşturan toprak tonlarında kullanılmıştır.
Madde 12	Hizmet yapısı ve miras alanı arasında görsel iletişim sağlanabilmeli, iç mekan tasarımına dikkat edilmelidir.	+	Yapının çoğunlukla cam cephelere sahip olması, sergi alanlarında veya ziyaret aşamasında halkın arkeolojik alanı gözlemleyebilmesine olanak sağlamıştır.	+	Yapının tüm alanlarında arkeolojik miras yapıları ile görsel iletişim sağlanabilmektedir. Panaroma noktaları olarak da değerlendirilen bu hizmet yapısı, alanın bütününe gözlemlenebildiği bir noktadadır.

BÖLÜM BEŞ

ESKİ SMYRNA BAYRAKLI ÖREN YERİ'NE KAZI EVİ ÖNERİSİ

Günümüzde arkeolojik miras alanlarında, ziyaretçilere alan ile ilgili bilgi vermeye ek olarak toplumsal, yaşamsal, ekonomik, kültürel ve sosyolojik verilerin aktarıldığı, arkeolojik miras alanı ile toplum arasında ilişkinin kurulduğu sergileme yöntemleri gündeme gelmektedir. Bu sebeple amaca ve hizmete uygun, günümüz koşulları çerçevesinde kapsamlı ve konforlu çağdaş yapıların tasarlandığı görülmektedir.

Yaklaşık bir yüzyıldır süren bilimsel çalışmalara ek olarak; nitelikli bilim insanı yetiştirilmesi ve yerel halkın bilinçlendirilmesi gibi misyonları olan Eski Smyrna, günden güne artan ziyaretçi sayısı ve ev sahipliği yaptığı çeşitli faaliyetleri sonucunda kazı evi, ziyaretçi merkezi, müze, depo ve laboratuvar gibi kapsamlı yeni yapılara ihtiyaç duymaktadır. Miras alanının toplum tarafından anlaşılabilir olması ve aynı zamanda bilimsel çalışmaların gerçekleştirilebilmesi adına konforlu çalışma alanlarının oluşturulabilmesi için yeni yapıların gerekliliği ortaya çıkmıştır.

İnsanlığın ortak mirası olan kültürel miras üzerine gerçekleştirilen çalışmaların; tarafsız bilgi üretmek kadar bu varlıkların korunması, gelecek nesillere aktarılması ve toplumda farkındalığın artırılması yoluyla yerel halk ile bağının kurularak yaşamının bir parçası haline getirilmesi gibi kamuyu ilgilendiren misyonları da bulunmaktadır. UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde bağlantı noktası olarak yer alan Eski Smyrna'da kültürel mirasın toplumla ilişkilendirilmesi için günümüzde etkili bir araç olarak kullanılan deneysel arkeoloji ve yaratıcı drama etkinliklerine ev sahipliği yapmaktadır. Bu durum, kazı evinin farklı ihtiyaçlara sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda, Eski Smyrna'da gerçekleştirilen bilimsel çalışmaların yanı sıra, halihazırda yürütülen deneysel arkeoloji çalışmaları ile çocuk ve gönüllü eğitimleri ile ilişki kurabilecek, ayrıca ilgili materyallerin hazırlanacağı ve tasnif edileceği hacimler de kazı evi kompleksi dahilinde tasarlanmıştır.

Günümüzde Eski Smyrna'da gerçekleştirilen ziyaretlerin ve eğitimlerin denetimi Eski Smyrna Kazı Başkanlığı tarafından üstlenilmiştir. Arkeolojik sit alanında

ziyaretçi merkezi, müze, seminer salonu, karşılama/giriş alanı ve tuvalet hacimleri gibi hizmet yapılarının bulunmamasından dolayı söz konusu ihtiyaçların karşılanabilmesi için çoğunlukla kazı evi kullanılmaktadır. Kazı evinin bilimsel çalışmalar dışında kullanılması paralelinde güvenlik zafiyeti de yaratmaktadır. Hazırlanan çevre düzenleme projesi ve günümüzde çalışmalarına devam edilen ziyaretçi merkezi yapıları göz önünde bulundurulduğunda, kazı ekibinin ve bilim heyetinin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanan kazı evi ile hem çalışma ortamının veriminin artması hem de arkeolojik buluntuların güvenliğinin sağlanması hedeflenmiştir. Söz konusu kazı evi projesi ile, Eski Smyrna ören yeri niteliği kazanması için ihtiyaç duyduğu hizmet yapısına kavuşacaktır.

5.1 Alanın Araştırma Tarihçesi

İzmir'in 17. yüzyılda Avrupalı gezgin ve eski eser meraklılarının ilgisini çekmeye başlaması, Homeros'un anavatanı ve efsanevi Kral Tantalos'un şehri olarak bilinen Eski Smyrna'nın konumuna ilişkin ilk iddiaların ortaya atılmasına neden olmuştur (Akar Tanrıver, 2017, s.68; Tanrıver, 2022, s.19). Antik yazarların aktardıklarından yola çıkarak Eski Smyrna'nın konumunu belirlemek isteyen eski eser meraklısı Fransız diplomat Louis François Sébastien Fauvel, Gropius adlı birinin İzmir'in kuzeyinde bulunduğu iki kentten bahsetmektedir (Akar Tanrıver, 2017, s.70). Fauvel, 1825 yılında, Avusturyalı bir asker ve diplomat olan Prokesch von Osten'e buradaki kalıntıları anlatmış ve von Osten yüzeydeki bu kalıntıları inceleyerek Avusturya'ya yazdığı mektuplarda gördüklerini aktarmıştır (Akar Tanrıver, 2017, s.71). Böylece Eski Smyrna'nın konumu 19. yüzyılın başlarında kesin olarak belirlenebilmiştir.

20. yüzyılın başında Eski Smyrna'nın üzerinde yer aldığı bu alanın Hacı Muço Tepesi olarak anıldığı ve bir süre Gümrük ve Tekel Bakanlığına bağlı İzmir Şarap ve Bira Fabrikası'nın numune bağı olarak kullanıldığı bilinir (Akar Tanrıver, 2017, s.78). Bu sayede günümüze kadar korunabilen alanın çevresi ancak 1960'li yıllarda inşaa faaliyetlerine sahne olmaya başlamıştır (Akurgal, 1997, s.VIII). Yine de kentin çekirdeğini oluşturan bu alan dışında, özellikle Yamanlar Dağı'nın güney eteklerinde

yer alan mezar alanları günümüze kadar korunamamış, hatta ünlü Tantalos Tümülüsü'nün temelleri dahi günümüze ulaşamamıştır (Şekil 5.1).

Eski Smyrna ve çevresinde ilk bilimsel araştırmalar 1930'lu yıllarda Avusturyalı arkeologlar olan Helene ve Franz Miltner tarafından başlatılmıştır (Akar Tanrıver, 2017, ss.72-73; Miltner ve Miltner 1932). Geniş çaplı ilk sistemli kazılar ise 1948-51 yıllarında Ekrem Akurgal ve John M. Cook başkanlığındaki Türk-İngiliz ortaklıklı bir kazı heyeti tarafından yürütülmüştür (Akar Tanrıver, 2017, s.73; Akurgal, 1997; Cook 1958/59). 1951 yılının ardından kazı çalışmalarına ara verilmiş, kazılar 1966 yılından 1993 yılına kadar Ekrem Akurgal, 1993 yılından 2013 yılına kadar Meral Akurgal tarafından yürütülmüştür (Ertüzün, 2021). Yeni dönem kazıları ise 2014 yılından günümüze Cumhur Tanrıver tarafından yürütülmektedir.

Eski Smyrna, 14 Nisan 2020 tarihinde UNESCO Dünya Miras Komitesi tarafından UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne kabul edilen "İzmir Tarihi Liman Kenti"nin bağlantı noktası olarak tanımlanmış olan üç alanından biridir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İzmir Tarihi Liman Kenti Alan Yönetim Planı, 2022).

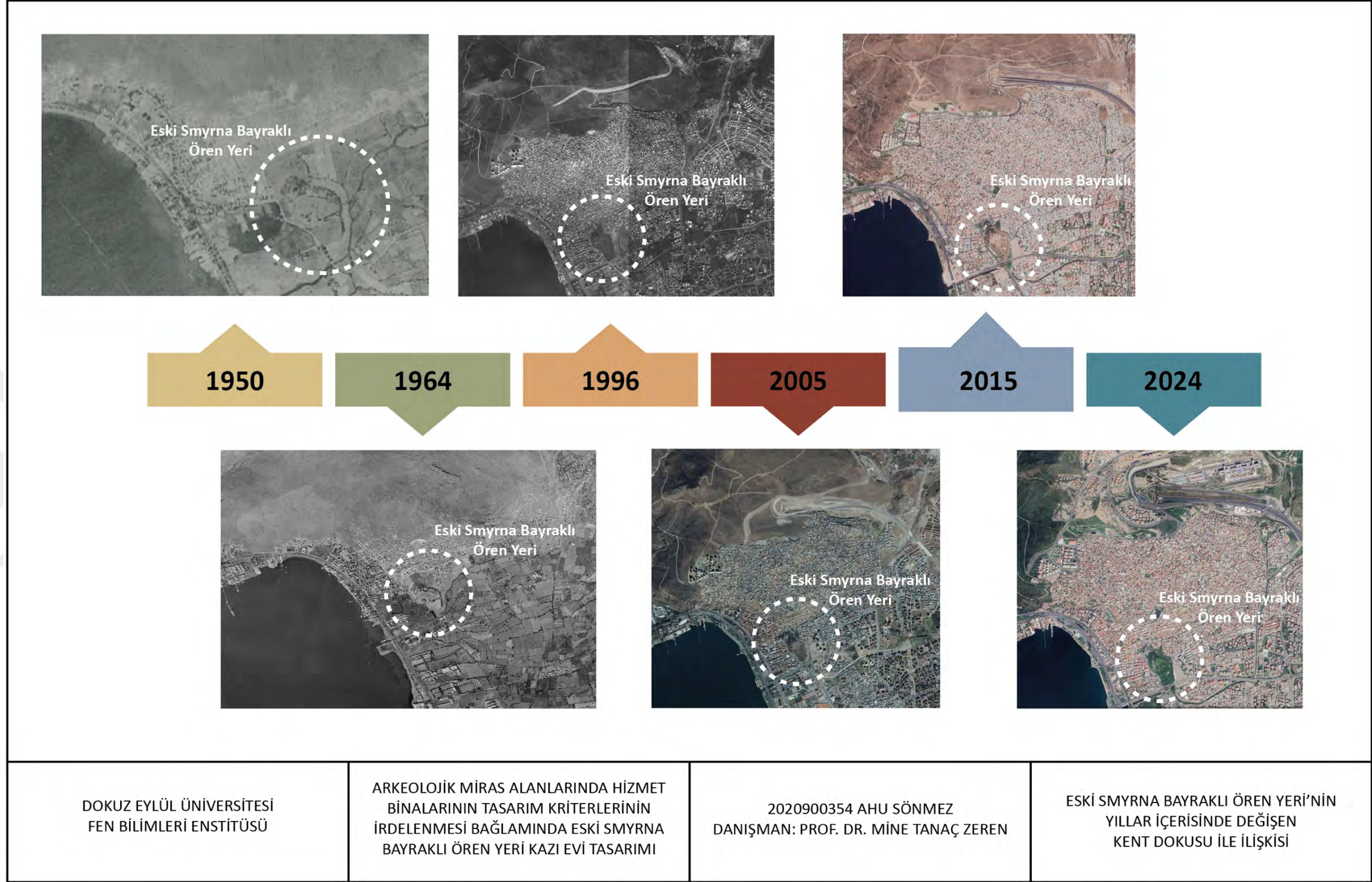
2022-2027 yılları için hazırlanmış olan İzmir Tarihi Liman Kenti Alan Yönetim Planı'nda, Eski Smyrna'ya ilişkin;

- a) "Faaliyet 1.6.39: Eski Smyrna'da açığa çıkarılan arkeolojik ve etüdlük eserlerin korunarak tasniflenip, depolanabilmesi için ihtiyaç duyulan Kazı Eser Deposu projelendirilecek ve uygulanacaktır.
- b) Faaliyet 1.6.41: Eski Smyrna'da uzun yıllar boyunca kullanılan Kazı Evleri'nin bakım, onarım ve güçlendirme çalışmaları yürütülecektir.
- c) Faaliyet 1.6.42: Eski Smyrna'da arkeolojik alanında bulunan 19. yüzyıla ait kazı evi olarak kullanılan tarihi yapının restorasyon projesi hazırlanacak, mali destek sağlanarak uygulanacaktır." faaliyetlerine yer verilmiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İzmir Tarihi Liman Kenti Alan Yönetim Planı, 2022).

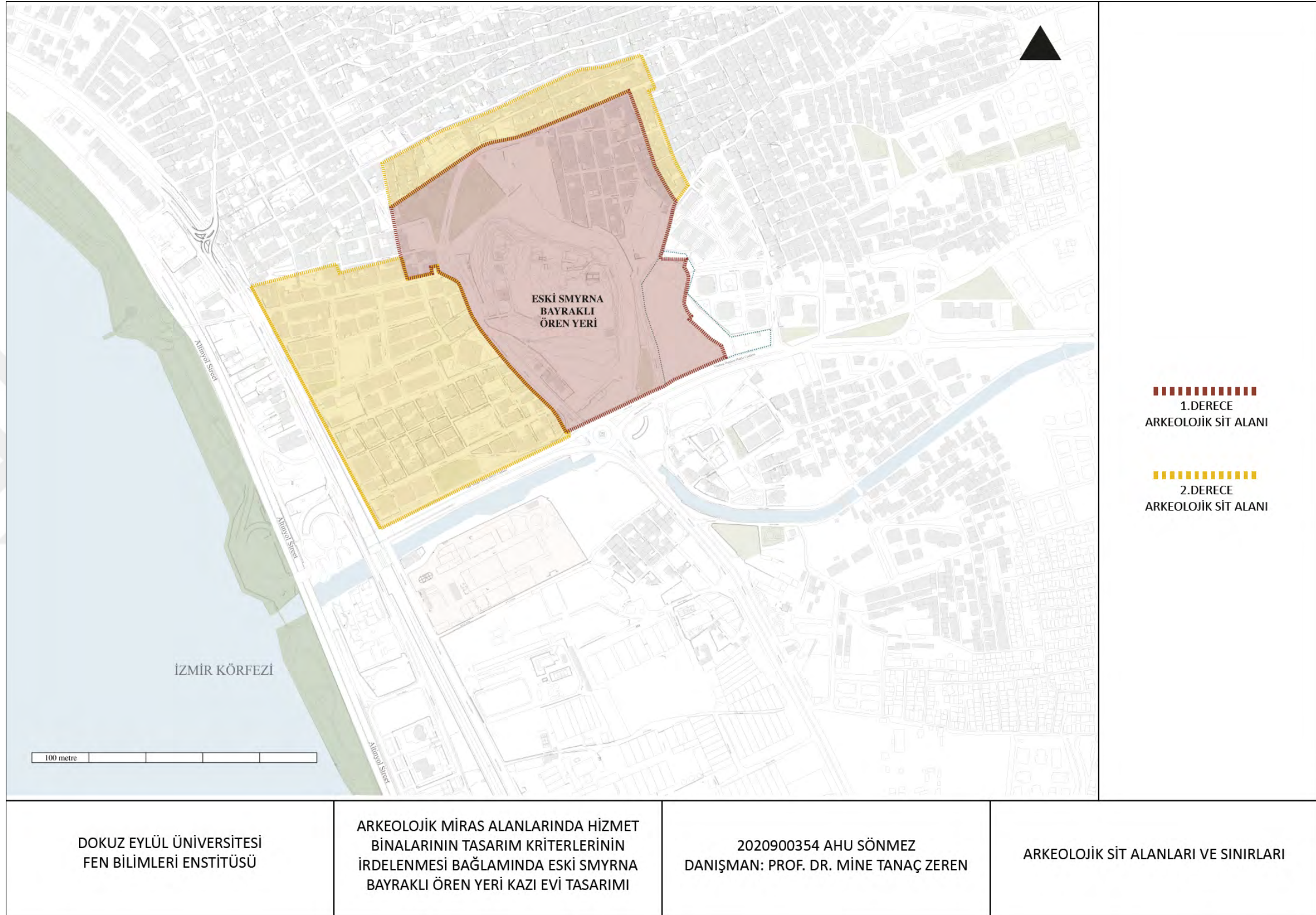
Eski Smyrna, İzmir Belediye Başkanlığı tarafından 1973 yılında hazırlanan imar planında, “İonia uygarlığının en eski ve en iyi korunmuş örneklerinden biri” olarak tanımlanması gerekçesi ile “koruma alanı” olarak belirlenmiş olup, Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu’nun 25.04.1986 tarih ve 2215 sayılı, İzmir 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’nun 09.06.1998 tarih ve 375 sayılı kararıyla arkeolojik sit alanı olarak belirlenmiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İzmir Tarihi Liman Kenti Alan Yönetim Planı, 2022).

İzmir 1 Numaralı KTVKK’nın 07.10.1999 tarih ve 8145 sayılı kararıyla ise h y kteki sit dereceleri yeniden değerlendirilmiş ve 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı, 2. Derece Arkeolojik Sit Alanı ve 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İzmir Tarihi Liman Kenti Alan Yönetim Planı, 2022).

İzmir 1 Numaralı KVKBK’nın 2021 tarihli kararı kapsamında ise 2. Derece arkeolojik sit alanlarının koruma derecesi, 3. Derece arkeolojik sit alanı olarak değiştirilmiştir (Şekil 5.2) (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İzmir Tarihi Liman Kenti Alan Yönetim Planı, 2022)

Şekil 5.1 Eski Smyrna Bayraklı Ören Yeri'nin yıllar içerisinde değişen kent dokusu ile ilişkisi (Kişisel Arşiv, 2024)

Şekil 5.2 Eski Smyrna güncel arkeolojik sit alanları ve sınırları (Kişisel Arşiv, 2024)

5.2 Eski Smyrna’da Mimari Gelişimi

Eski Smyrna, kuzeyinde Athena Caddesi olarak adlandırılan doğu-batı doğrultulu bir ana cadde ile eşit olmayan iki parçaya bölünmüş ve ona uzanan dar caddelerden oluşan bir plana sahiptir (Şekil 5.3 ve Şekil 5.4) (Tanrıver vd., 2022, ss.501-502). İlk kez MÖ 9. yüzyılda inşa edilen ve onarılarak MÖ 700’e kadar kullanılmaya devam edilen kerpiçten bir savunma duvarı ve traverten taşından bir savunma kulesi (Şekil 5.5 ve Şekil 5.6) (Tanrıver vd., 2022, ss.500-501; Tanrıver vd., 2023, ss.58-60), MÖ 7. yüzyılda inşa edilen taştan cepheye sahip bir savunma duvarı (Cevizoğlu ve Tanrıver, 2023, ss.77-78), MÖ 7. yüzyılda inşa edilmeye başlanan ve çeşitli evrelerle MÖ 6. yüzyıla kadar kullanılan, Batı Anadolu’nun taştan inşa edilmiş en erken anıtsal mimari örneklerinden biri olan Athena Tapınağı (Şekil 5.7) (Akurgal, 1997, ss.55-72) ve kentin güneydoğu köşesinde, MÖ 7. yüzyılda inşa edilen bir çeşme yapısı (Şekil 5.8) (Nicholls, 1958/59, ss.58-64), kentte korunan önemli mimari örneklerdir ve günümüzde ziyarete açık vaziyettedir.

Şekil 5.3 Athena Caddesi (Eski Smyrna Kazı Arşivi, 2022)

Şekil 5.4 Athena Caddesi ve uzantılarına ilişkin hava fotoğrafı (Eski Smyrna Kazı Arşivi, 2022)

Şekil 5.5 Savunma kulesi (Tanrıver vd., 2023)

Şekil 5.6 Savunma duvarı (Cevizoğlu ve Tanrıver, 2023)

Şekil 5.7 Athena Tapınağı (Eski Smyrna Kazı Arşivi, 2022)

Şekil 5.8 Çeşme yapısı (Eski Smyrna Kazı Arşivi, 2022)

Kentte Tunç Çağı (MÖ 3-2. binyıllar) süresince taş temellere ve onların üzerinde yükselen kerpiç duvarlara sahip dörtgen planlı yapılar kullanılmıştır (Erdem, Gürgen ve Ongar, 2019, s. 40-41). MÖ 10. yüzyılın sonunda ise bu geleneğin yanına, zayıf taş temeller üzerine kerpiç bloklarla örülen duvarlara sahip eğrisel planlı yapı geleneğinin eklendiği görülür. MÖ 10. yüzyılın sonuna tarihlenen Oval Ev bu yeni geleneğin önemli temsilcisidir (Akurgal, 1997, s.16-17). Kentte, MÖ 9. yüzyılda dörtgen planlı yapıların, MÖ 8. yüzyılda ise hem dörtgen hem de eğrisel planlı yapıların birlikte kullanıldığı bir şema izlemek mümkündür (Akurgal, 1997, s. 22-27; Ertüzün, 2021, s. 190). Uzunca bir süre kullanılan tek odalı dörtgen ve eğrisel planlı yapı tipi MÖ 7. yüzyılda yerini çok odalı yapı planlarına bırakır.

MÖ 6. yüzyıla gelindiğinde ise Ege Havzası'nın pek çok noktasında gördüğümüz, birden çok odanın ortak bir avluya açıldığı yeni bir yapı planına ortaya çıkar (Ertüzün, 2021, ss.192, 203). Çifte Megaron olarak adlandırılan bir yapı, Eski Smyrna'da bu tipteki planlara en erken örnek olarak bilinir (Şekil 5.9) (Akurgal, 1997, s.35; Ertüzün, 2021, ss.196-198). Önünde açık alandan iki farklı girişle ortak duvarlar kullanan iki megarona erişim imkânı veren bu yapı, MÖ 8. yüzyılın ikinci yarısında Hellen dünyasında yaşanan sosyal ve ekonomik gelişimin bir yansıması olarak kabul edilir (Ertüzün, 2021, ss.190-193). Zira A10 olarak adlandırılan ve yine MÖ 6. yüzyıla tarihlenen bir diğer yapı Eski Smyrna'daki bu gelişimi doğrulamaktadır (Ertüzün, 2021, ss.200-201). Çok odalı ve avlulu bu yapı planı MÖ 4. yüzyılın sonuna kadar çeşitli boyutlardaki pek çok sivil örnekte kullanılmıştır (Akurgal, 1993, Şek.15).

Şekil 5.9 Çifte Megaron (Ertüzün, 2017)

Son yıllarda yapılan çalışmalarda ortaya çıkarılan ve kamusal işleve sahip olduğu düşünülen bir MÖ 4. yüzyıl yapısı ise dönemin yeni plan özelliklerini yansıtmaya adanmıştır (Şekil 5.10) (Tanrıver vd., 2022, s.502).

Şekil 5.10 MÖ 4. yüzyıla tarihlenen büyük yapı (Tanrıver vd., 2023)

Sonuç olarak Eski Smyrna’da uzunca bir süre tek odalı, dörtgen ya da eğrisel planlı yapıların MÖ 6. yüzyılda terk edildiği, bu tarihten itibaren ortak açık alanlara açılan çok odalı mimarinin geliştiği ve henüz Priene’de (Hoepfner, 1999, ss.160-161) olduğu gibi bir standarta kavuşmasa da yapıların homojen bir karakter gösterdiği ifade edilebilir.

Eski Smyrna’da yapı malzemesi olarak yerel andezit taş ve kerpiç kullanılmıştır (Ertüzün, 2021, s. 202). Tüm yapılar taş temeller üzerine yükselir. Yapılardaki duvar örgüleri, taş temeller üzerine yükselen kerpiç duvarlar ve taş temeller üzerine belirli bir kota kadar yükselen taş duvar üzerine ise kerpiç duvar ile devam edecek şekilde iki farklı sistemde tespit edilmiştir (Akurgal 1997, s. 35, 38). Yapılar çoğu zaman moloz taş duvarlar ile inşa edilse de bazı yapılarda poligonal duvar işçiliği ve büyük boyutlu andezit taş kullanımı görülmektedir (Ertüzün, 2021, s. 202).

5.3 Alan İçinde Günümüzde Yer Alan Hizmet Yapıları ve Alanda Uygulanması Planlanan Projeler

Arkeolojik alan içerisinde, hizmet yapısı olarak kullanılmakta olan 1 kazı evi, 3 adet bağ evi ve 3 adet konteyner depo yer almaktadır. Eserlerin ve ekipmanların depolanması için yeterli alan bulunmadığından dolayı alanda bulunan eski bağ evleri,

depolama işlevine ek olarak ve işçilerin günlük ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri hazırlanma, dinlenme, yeme-içme ve konaklama işlevleri doğrultusunda kullanılmaktadır.

Eski Smyrna’da günümüzde kullanılan ve kazı ekibinin temel ihtiyaçlarını karşılayan kazı evinin temelleri 1972 yılında atılmış, 1975 yılında ise kazı evi tamamlanmıştır. Avlulu plan şemasına sahip olan yapı iki katlı olarak tasarlanmıştır (Şekil 5.11, Şekil 5.12 ve Şekil 5.13) (Gündüz, Kayın ve Köşklük, 2002).

Kazı evinde kazı başkanı odası, temsilci odası, çalışma ofisleri, ıslak hacimler, mutfak ve kiler birimleri bulunmaktadır. Zemin katında çalışma odaları yer alırken, üst katlardaki odalar ilk inşa edildiği dönemde uzun bir süre boyunca konaklama işlevine yönelik olarak kullanılmıştır. Zaman içerisinde kazı ekibindeki kişi sayısının artması ve kazı çalışmaları sonucunda artan arkeolojik buluntuların temizleme, belgeleme ve restorasyon çalışmalarının gerçekleştirilebilmesi amacıyla konaklama işlevine yönelik odalar yerini çalışma odalarına ve laboratuvarlara bırakmıştır (Şekil 5.14 ve Şekil 5.15). Kazı evine bitişik konumda ise seramik yıkama alanı ve konteynerlerden oluşturulmuş arkeolojik buluntu depoları mevcuttur (Şekil 5.16).

Şekil 5.11 Eski Smyrna kazı evi güneydoğu cephesi (Bora Ertüzün arşivi, 2021)

Şekil 5.12 Eski Smyrna kazı evi kuzeydoğu cephesi (Bora Ertüzün arşivi, 2021)

Şekil 5.13 Eski Smyrna kazı evi zemin kat avlusu (Bora Ertüzün arşivi, 2021)

Şekil 5.14 Eski Smyrna kazı evi üst katı (Bora Ertüzün arşivi, 2021)

Şekil 5.15 Eski Smyrna kazı evi üst katı (Bora Ertüzün arşivi, 2021)

Şekil 5.16 Eski Smyrna depo ve seramik yıkama alanı (Kişisel Arşiv, 2023)

Alanın kuzeyinde yer alan bağ evi, kısıtlı depolama imkanından dolayı arkeolojik buluntuların depolanmasına ek olarak, kazı evi içerisinde konaklama birimi bulunmamasından dolayı Bakanlık temsilcisinin kazı sezonu boyunca konaklama ihtiyacını karşılayacak bir alan olarak kullanılmaktadır (Şekil 5.17).

Şekil 5.17 Eski Smyrna kuzey alanı bağ evi (Kişisel Arşiv, 2023)

Alanın güneyinde yer alan bağ evi, kazı sezonu boyunca görev yapan arkeologların mola verdiği, işçilerin ise günlük ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri hazırlanma, dinlenme, yeme-içme ve konaklama işlevleri doğrultusunda kullanılmaktadır (Şekil

5.18). Ayrıca Eski Smyrna’da gerçekleştirilen deneysel arkeoloji çalışmaları ve yaratıcı drama gibi çeşitli etkinlikler de bu bağ evinin bahçesinde gerçekleştirilmektedir (Şekil 5.19).

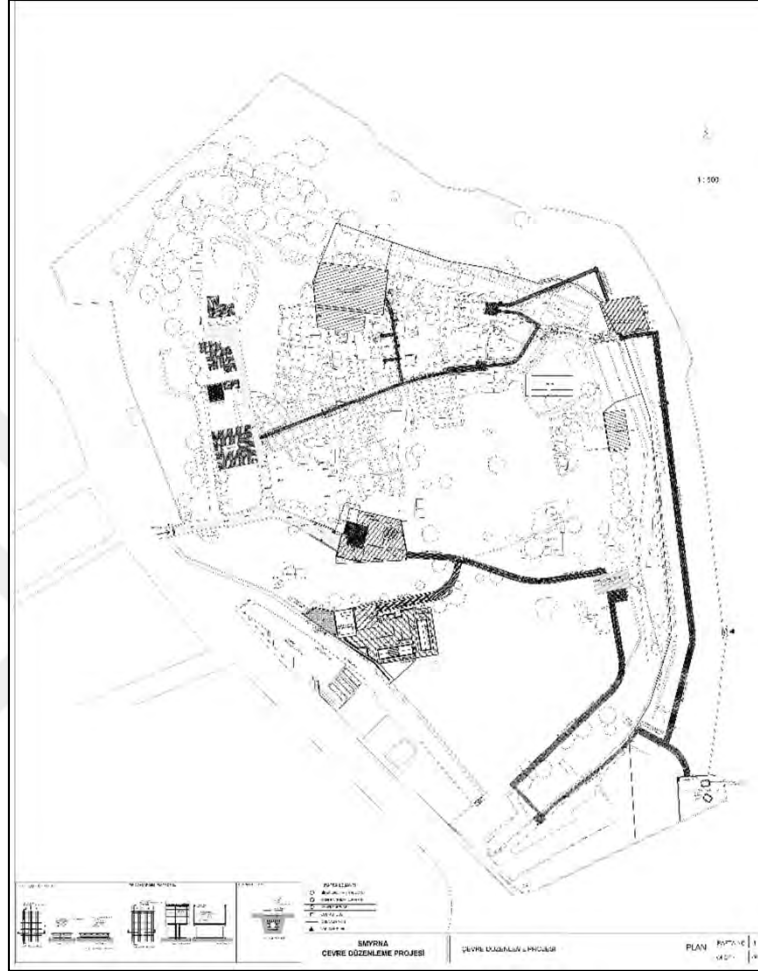
Şekil 5.18 Eski Smyrna güney alanı bağ evi/ deneysel arkeoloji alanı (Kişisel Arşiv, 2023)

Şekil 5.19 Eski Smyrna güney alanı bağ evi/deneysel arkeoloji alanında gerçekleştirilen yaratıcı drama etkinliği (Eski Smyrna Kazı Arşivi, 2023)

Eski Smyrna’nın ören yeri niteliği kazanabilmesi amacıyla ziyaretçilere açılmasına ilişkin PAKBEN Mimarlık & Restorasyon tarafından hazırlanan Çevre Düzeni Projesi İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nun 14.09.2020 tarihli 1122 sayılı ve 29.09.2020 tarihli 11322 sayılı kararları ile uygun bulunmuştur (Şekil

5.20) (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İmir Tarihi Liman Kenti Alan Yönetim Planı, 2022). Ancak proje henüz uygulanmamıştır.

şekil 5.20 Bayraklı Smyrna evre düzenleme projesi (Eski Smyrna Kazı Arşivi, 2020)

Bayraklı Belediyesi tarafından kamusal alan düzenlemesi ve sokak rehabilitasyonu kapsamında, Studio Evren Başbuğ tarafından Bayraklı İBAN durağı başlayarak Eski Smyrna'ya kadar uzanan aksı merkezine alan Bayraklı Smyrna Caddesi projesi tamamlanmıştır (şekil 5.21). Kentsel ölçekte ele alınan projenin ikinci aşaması olarak aynı mimari ofis tarafından, Smyrna Höyüğü Ziyaretçi Merkezi ve ren Yeri Girişi Düzenlemesi projelendirme çalışmaları başlatılmıştır (şekil 5.22).

tüm ekibin bir araya gelerek sosyalleştiği ve ortak öğrenmenin gerçekleştiği bir mekan olsa da resmi davetlerin, kapalı toplantıların, eğitim ve seminerlerin gerçekleştirilmesi adına her zaman uygun bir mekan olmamaktadır. Her faaliyetin gerektirdiği kişi sayısı ve donatı çeşitliliği, orta avluda sağlanamamaktadır. Öte yandan kazı evinin yanında yer alan ve depolarla çevrilmiş açık alan, seramik kurutma açısından yetersiz kalmaktadır.

Alanda gerçekleştirilen kazı çalışmalarının çeşitliliği ve yürütülen projeler göz önünde bulundurulduğunda, çalışma ofisleri ekiplerde yer alan kişi sayısını karşılamamaktadır. Kazı çalışmaları, hem yüzey araştırması projesi hem de misafir bilim insanlarının belirli süreli çalışma programı ile çakıştığında ise alanda yer alan bağ evleri çalışma ofisi olarak kullanılmaktadır.

Kazı evinde hizmet birimlerinden soyunma odaları ve mutfığa servis veren kiler alanı yetersiz kalmaktadır.

Restorasyon laboratuvarında ise çalışmaların daha hızlı ve verimli devam edebilmesi için evyelere ve tezgaha ihtiyaç vardır. Restorasyon laboratuvarında kullanılan kimyasal malzemeleri için ayrı bir depolama alanı ihtiyacı, restorasyon görmüş buluntuların kuruması ve beklemesi için de daha geniş bir tezgah ihtiyacı bulunmaktadır.

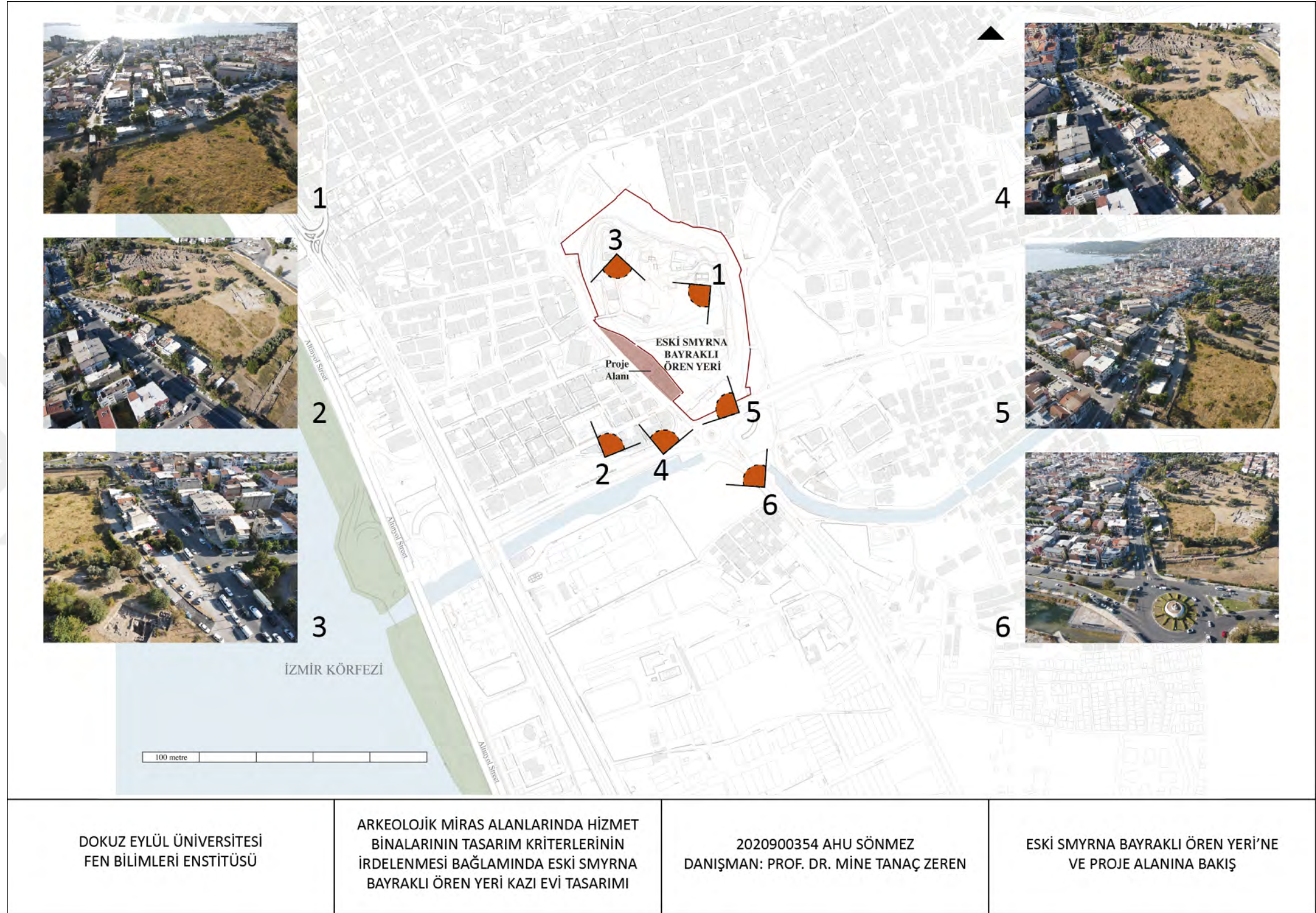
Yukarıda kazı evinin günlük işleyişini etkileyen olumsuz faktörler, öneri mimari proje tasarımında bir girdi olarak kabul edilmiş, problemlerin çözümlenmesi ve daha verimli bir çalışma ortamının sağlanması hedeflenmiştir. Eski Smyrna'ya arkeolojik miras alanının kimliğine ve dokusuna uygun şekilde, toplumdaki etki değerini artırmaya yönelik işlevler doğrultusunda, ofis/çalışma ve laboratuvar alanı, konaklama ve depolama birimlerinin yanı sıra, halihazırda yürütülen deneysel arkeoloji çalışmaları, çocuklar için yaratıcı drama etkinlikleri ve seminer salonu barındıran bir kazı evi kompleksi tasarlanması hedeflenmiştir.

5.4.1 Fiziksel Çevre

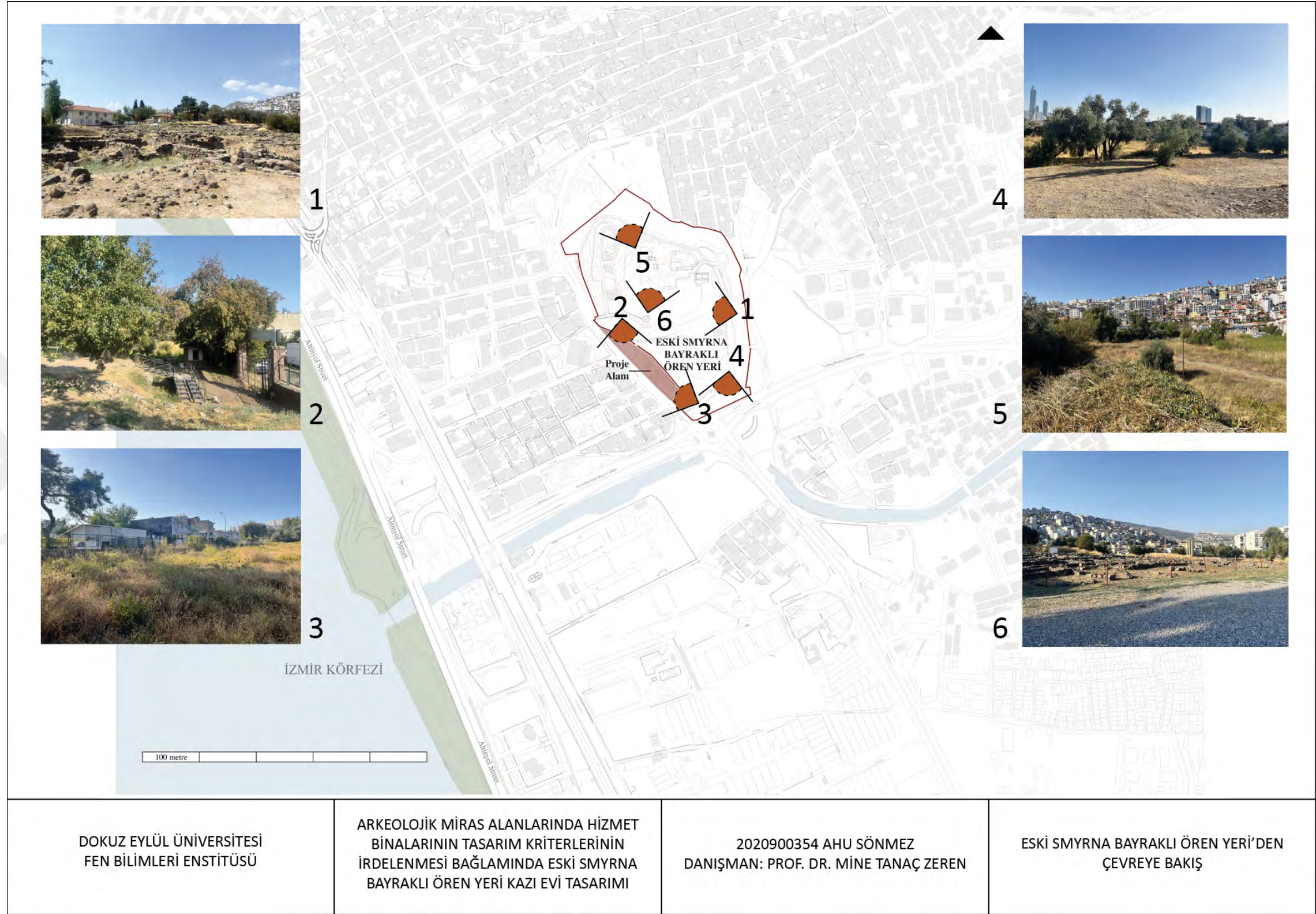
Eski Smyrna, Tepekule Höyüğü veya Bayraklı Kazı Alanı olarak da bilinen Bayraklı ilçesi sınırları içerisinde yer alan arkeolojik miras alanının güneyinde Yüzbaşı İbrahim Hakkı Caddesi, batısında Tepekule, Ord. Prof. Ekrem Akurgal Caddesi, kuzeyinde Şehit Hakan Uysal Caddesi bulunmaktadır.

Hızlı ve plansız kentleşme sonucunda, Eski Smyrna'nın çevresi birbirinden oldukça farklı özellikler gösteren yapılaşmalar ile çevrelenmiştir. Kuzeyinde yer alan Yamanlar Dağı, her ne kadar geçmişte kentin bir uzantısı olmuş olsa da, gecekondu ve kaçak yapılar dolayısıyla kent dokusunun altında kalmıştır (Şekil 5.23 ve Şekil 5.24). Alanın doğusunda ise yüksek katlı konut yapıları bulunan miras alanının doğu çeperindeki boş alanda bir pazaryeri kurulmakta, ancak bu pazaryeri fiziksel müdahaleleri ve çöp artıkları ile miras alanını tahrip etmektedir. Alanın batısında ise beş-altı katlı bitişik nizam apartmanlar bulunmakta, kentin deniz ile olan tek doğrudan iletişimi de Sevgi Yolu aracılığıyla sağlanmaya çalışılmış olsa da mevcut İZBAN hattı ve hattın Bayraklı durağı dolayısıyla bu iletişim de sekteye uğramaktadır. Alanın güneyinde bulunan Yüzbaşı İbrahim Hakkı Caddesi'nin alt kesiminde ise endüstri yapıları ve depolar bulunmaktadır. Görüldüğü üzere Eski Smyrna, birbirinden farklı dokulara, özelliklere ve hizmetlere sahip bir yapılaşma ile çevrelenmiş, adeta kent içerisinde hapsolmuş bir şekilde mevcudiyetini ve mirasını korumaya çalışmaktadır (Şekil 5.25 ve Şekil 5.26).

Nitekim, arkeolojik miras alanı tüm bu çarpık kentleşmeden en az şekilde etkilenip günümüze kadar ulaşabilmesini, bir dönem mülkiyetine T.C. Tekel İşletmesi'nin sahip olmasına borçlu olabilir. Höyük üzerinde uzun yıllar boyunca işletilmiş olan numune bağı sayesinde personellerin kullanımına verilen üç adet bağ evi ve arkeolojik miras alanı korunabilmiştir (Gündüz vd., 2002).

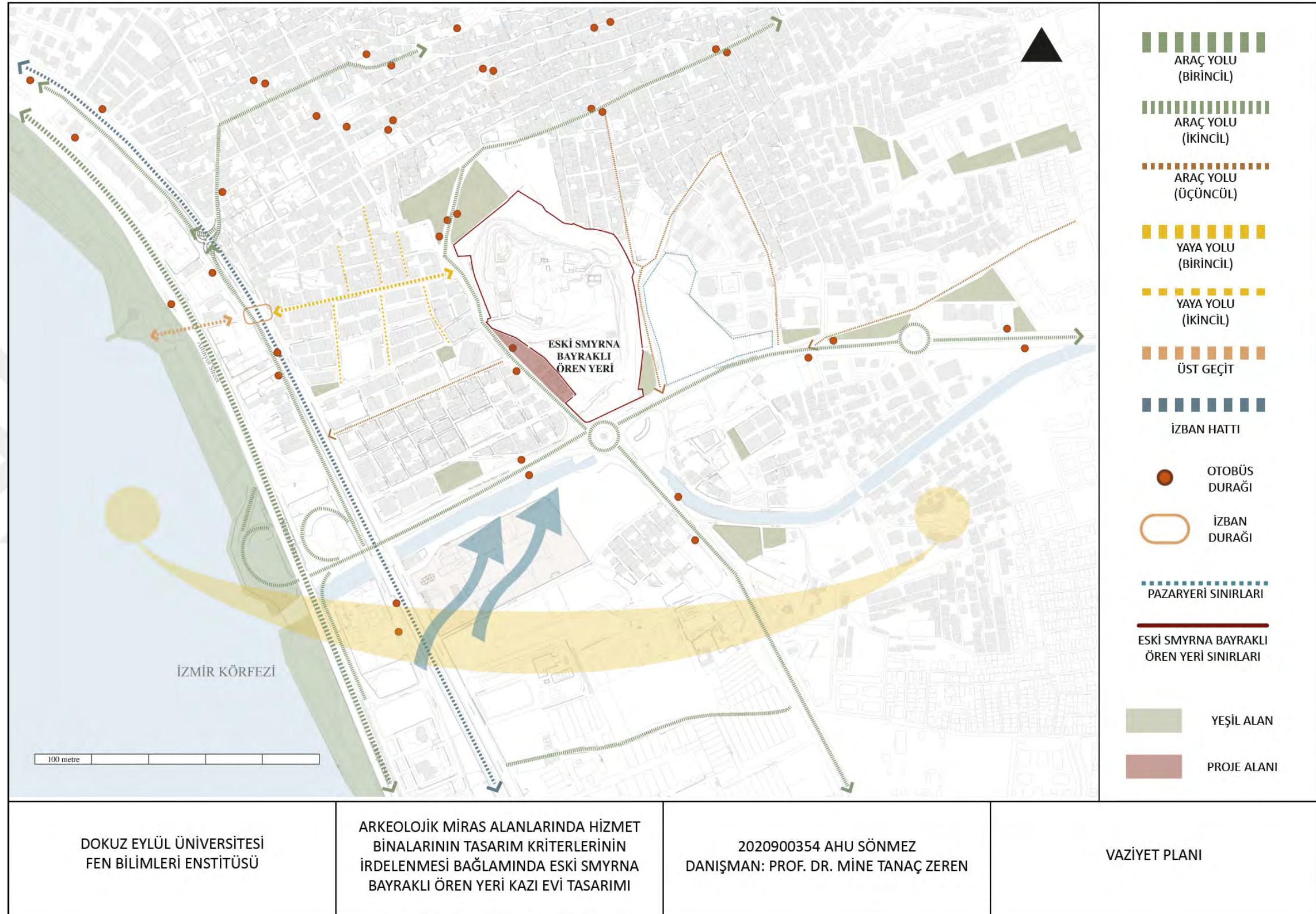

Şekil 5.23 Eski Smyrna Bayraklı Ören Yeri'ne ve proje alanına bakış (Kişisel Arşiv, 2024)

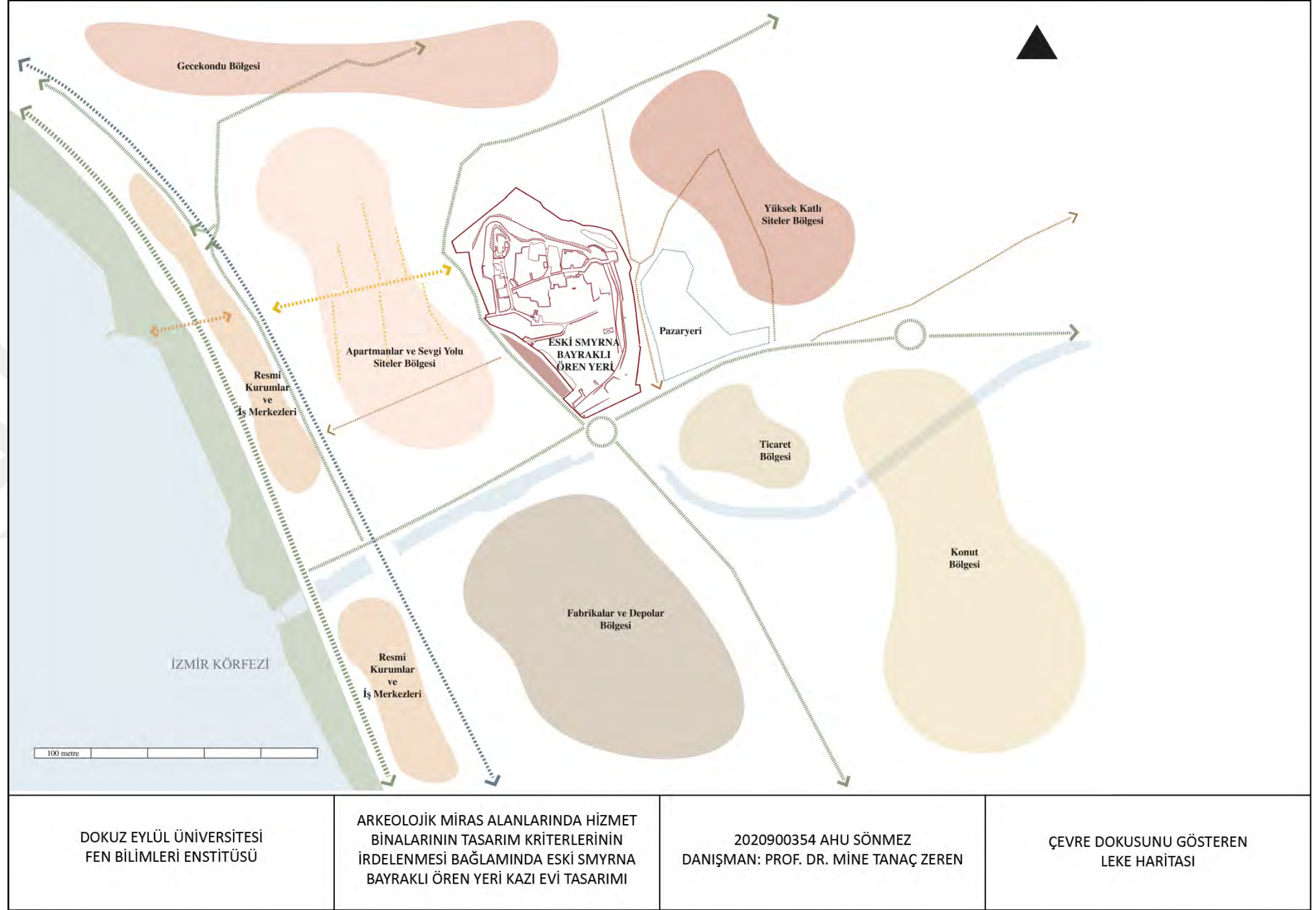

Şekil 5.24 Eski Smyrna Bayraklı Ören Yeri'nden çevreye bakış (Kişisel Arşiv, 2024)

Günümüzde Eski Smyrna, çevresinde yer alan illegal yapılaşma, gecekondu, ulaşım baskısı ve çevresinde yer alan pazaryeri dolayısıyla modern kentin baskısı altında varlığını sürdürmektedir. Eski Smyrna ve yakın çevresi incelendiğinde, alanın kentleşme baskısından dolayı tarihsel devamlılığının izlenemediğinden, koruma altına alınabilmesi için çizilen sınırlar dolayısıyla kentli ile iletişim kurulamadığından ve kent ile bütünleşemediğinden söz edilebilir. Bu durum aslında koruma alanında tekil yapı ölçeği kadar üst ölçekli planlama ölçeğinin ve müdahalelerin de alanın korunması ve toplumsal farkındalığın oluşturulması adına ne denli önemli bir araç olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kültür miras alanlarını disiplinler arası bir çalışma kapsamında, kent ölçeğinde, koruma mevzuatları ile kentleşme politikalarını birlikte değerlendirilen bir bakış açısı ile ele almak yerinde olacaktır. Özellikle Eski Smyrna gibi günümüz kent dokusu içerisinde kalmış alanların arkeolojik tabakalanması ve kentsel yerleşimini aralıklarla devam ettirmesi neticesinde kentsel arkeolojik potansiyelleri yeniden değerlendirilmesi gereken bir koruma politikası olarak önerilebilir.

Şekil 5.25 Çevre Analizi-1 (Kişisel Arşiv, 2024)

Şekil 5.26 Çevre Analizi-2 (Kişisel Arşiv, 2024)

Eski Smyrna Ören Yeri'nin incelemesi neticesinde, İzmir'in ilk kurulduğu yer olması, dünya mirası adayı bir varlığın bağlantı noktası olması ve kent içerisinde kolay erişilebilir bir konumda yer alması alanın güçlü yanlarını oluşturmaktadır. Ancak halkın tarafından miras alanının yeterince bilinmemesi, arkeolojik kalıntıların çoğunun temel seviyesinde bulunması dolayısıyla alanın algılanmasının zorlaşması, ziyaretçilere yönelik hizmet yapılarını barındırmaması ve dolayısıyla da ören yeri statüsüne sahip olmaması ise alanın zayıf yanlarını oluşturmaktadır. Arkeolojik miras alanının güçlü bir turizm potansiyeline sahip olması, kent dokusu içerisinde günümüze kadar korunarak gelebilmiş olması ve bu sayede de toplumda kültürel mirasa ilişkin farkındalığın güçlendirilebileceği bir alan olması dolayısıyla çeşitli fırsatları vardır. Öte yandan, çarpık kentleşme, finansman yetersizliği dolayısıyla güvenlik, bakım ve onarım eksikliğinin yaşanması ve miras alanının hemen yanında bulunan pazaryerinin kullanım biçimi ve alanda oluşturmaya devam ettiği tahribatlar, Eski Smyrna'nın karşı karşıya kaldığı başlıca tehditlerdir.

5.4.2 Yer Seçimi

Eski Smyrna kazı evi projesi için arkeolojik sit sınırları dahilinde yer seçimine ilişkin saha incelemeleri ve görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sahada gerçekleştirilen incelemeler ve Kazı Başkanı ile yapılan görüşmeler sonucunda, 3 potansiyel yer belirlenmiştir (Şekil 5.27). Kazı evinin konumu belirlenirken, arkeolojik miras alanının tarihsel süreci, topografik ve coğrafi özellikleri, çevresindeki demografik ve sosyo-kültürel yapının yanı sıra kazı programı çerçevesinde gerçekleştirilmesi hedeflenen çalışmalar ve kazıların potansiyel gelişme alanları değerlendirmeye alınmıştır. Yılın neredeyse tamamına yayılan çalışma takvimi göz önünde bulundurulduğunda kazı evinin vaziyet planındaki yerine etki edecek bir diğer faktör de iklim koşullarıdır. Belirlenen üç yerin, olumlu ve olumsuz yönleri aşağıda yer alan tabloda belirtilmektedir (Tablo 5.1).

Şekil 5.27 Potansiyel proje alanlarını gösteren harita (Kişisel Arşiv, 2024)

Tablo 5.1 Eski Smyrna kazı evi potansiyel alanlarına ilişkin değerlendirme tablosu

Proje Alanı	Olumlu Yönler	Olumsuz Yönler
1 Numaralı Alan	Erişilebilirlik/ Ulaşım Kente ve kentliye dönük olması Görünür olması Topoğrafya Günümüzdeki yapılar dolayısıyla zeminin halihazırda müdahale görmüş olması	Ziyaretçi Merkezi olarak düşünülmesi
2 Numaralı Alan	Erişilebilirlik/ Ulaşım Topoğrafya	Ziyaretçi Merkezi'nin yoğunluk yaratması Görünür olamaması
3 Numaralı Alan	Erişilebilirlik/ Ulaşım	Pazaryeri'nin bulunması Su baskını tehlikesi bulunması Kazı çukurlarına yakın olması Proje alanında arkeolojik buluntu potansiyelinin yüksek olması

Sahada gerçekleştirilen incelemeler ve Kazı Başkanı ile yapılan görüşmeler sonucunda, 3 potansiyel alan içerisinde Smyrna Meydanı'ndan Ord. Prof. Ekrem Akurgal Caddesi (1912. Sokak) üzerinden ulaşılan, Eski Smyrna'nın eski giriş kapısı ile yol arasında kalan arazi, proje alanı olarak belirlenmiştir (Şekil 5.28).

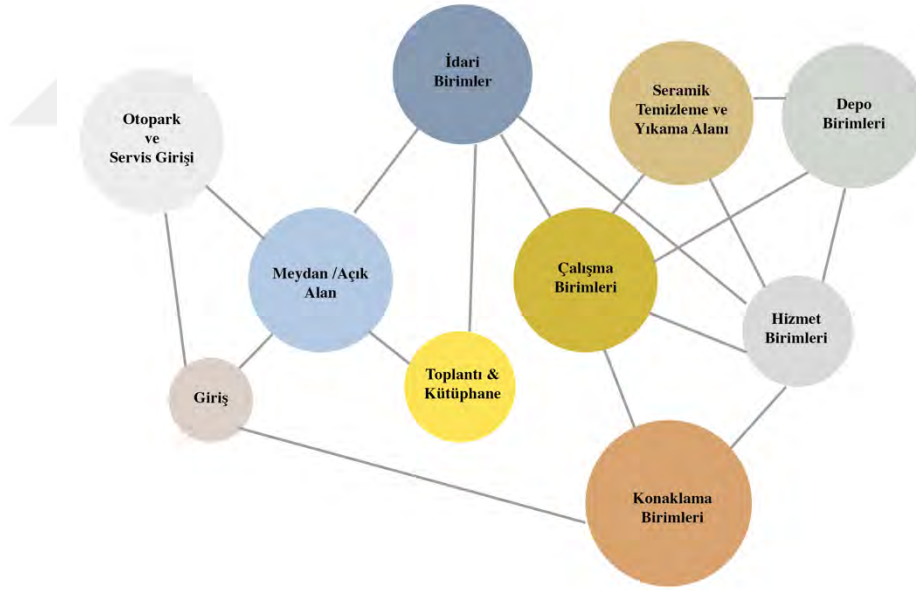
Şekil 5.28 Proje alanı (Kişisel Arşiv, 2024)

Eski Smyrna Ören Yeri’nde planlanan ve proje çalışmalarına devam edilen ziyaretçi merkezi projesi göz önünde bulundurularak, ziyaretçi yoğunluğundan uzak, farklı bir ulaşım aksı üzerinden sadece bilim heyetinin ulaşabileceği bir konum seçilmiştir. Proje alanı ile kazı çalışmalarının yürütüldüğü alan arasında servis giriş ve çıkışına uygun bir ara yol bulunmaktadır. Bilim heyetinin ve hizmet yapısının günlük ihtiyaçları açısından ulaşılabilirlik ve erişilebilirlik açısından uygundur. Proje alanı, bilimsel çalışmaların gerçekleştirilmekte olduğu kazı çukurlarına ve deneysel arkeoloji çalışmaları için seçilen eğitim ve uygulama alanına yakın konumda seçilmiştir. Höyüğün topografik özellikleri sayesinde kazı evinin, kot farkı ve mevcut ağaçlar ile kazı alanından gizlenmesine elverişli ortam sağlanmıştır. Ayrıca proje alanı, arkeolojik miras alanı ile modern kent dokusu arasında kalarak kültürel miras ile toplumun iletişim kurabilmesi için bir ara kesit oluşturması ve kente dönük olması açısından uygun görülmüştür.

5.4.3 Kazı Evi İhtiyaç Programı

Bölüm 3.2’de de aktarıldığı gibi, kazı evlerinin ihtiyaç programı bilimsel ekibin vizyonu ve kullanım biçimlerine göre değişkenlik gösterebilmektedir. Arkeolojik miras ve toplum arasındaki bağın kuvvetlendirilerek farkındalığın oluşturulması ve arkeolojik miras alanının kent içerisinde bulunması dolayısıyla ihtiyaç duyduğu konaklama birimlerinin sayısının az olması, Eski Smyrna’nın kazı evi ihtiyaç programını başlıca etkileyen unsurlardır.

Eski Smyrna Kazı Başkanı ve kazı ekibi ile gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda kazı evinin ihtiyaç duyduğu birimler belirlenmiş, konforlu çalışma ortamının sağlanabilmesi adına uygun alan büyüklükleri hesaplanmış ve bu kapsamda Tablo 5.2’de aktarılan ihtiyaç programı oluşturulmuştur.

Şekil 5.29 Fonksiyon şeması (Kişisel Arşiv, 2024)

İhtiyaç programında yer alan başlıca birimler ise konaklama birimleri, mutfak, restorasyon laboratuvarı, çalışma ofisleri, idari birimler, arşiv odası, eğitim / toplantı salonu, arkeolojik ve mimari buluntular deposu, arkeolojik buluntu temizleme ve yıkama alanı olarak belirlenmiştir (Şekil 5.29).

Tablo 5.2 Kazı evi ihtiyaç program

Birimler	Alan (m2)
Ortak Mekân (Seminer/ Konferans/ Kütüphane) / 50 Kişilik	100
Sergi Salonu	100
İdari Birimler	60
Kazı Başkanı Odası	15
Temsilci Odası	15
Sekreteryä / Ön Büro	15
Sabit Kazı Ekibi Ofisi	15
Arşiv Odası	20
Bilimsel kazı çalışmalarına ait	10
Resmi evrak, kazı ve muhasebe kayıtlarına ait	10
Kütüphane	50
Misafir Akademisyen Çalışma Odası	45
Mimari Ofis / 1 adet	60
Arkeoloji Ofisi / 6 adet 5 kişilik	300
Restorasyon Laboratuvarı	30
Seramik Çizim Odası	45
Yemekhane	80
Mutfak	30
Kiler	10
WC Hacimleri ve Soyunma Odaları	80
Kadın	40
Erkek	40
Çamaşır Odası ve Kiler	20
Kazı Malzemeleri Deposu	50
Arkeolojik ve Mimari Buluntular Deposu	300
Konaklama Birimleri	140
Bakanlık Temsilcisi için ıslak mekânı içerisinde olan çift kişilik 1 oda	20
Misafir akademisyenler için ıslak mekânı içerisinde olan çift kişilik 3 oda	60
Kazıda konaklayacak ekipler için ıslak mekânı içerisinde olan çift kişilik 4 adet oda	60
Arkeolojik Buluntu Temizleme ve Yıkama Alanı	-
Deneyisel Arkeoloji Alanı ve İlgili Ek Birimleri	-
Rekreasyon Alanı / Açık Avlu	-
Otopark	-
TOPLAM	1820

5.4.4 Kazı Evi Tasarım Kriterleri

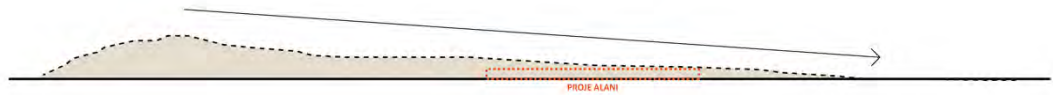
Eski Smyrna kazı evinin tasarım kriterleri oluşturulurken Bölüm 2.3'te yer alan değerlendirmeler sonucunda oluşturulan uluslararası ve ulusal mevzuatlara göre belirlenen arkeolojik miras alanlarında uygulanabilecek mimari çağdaş müdahalelerin kriterleri başlıklı Tablo 2.14 referans olarak alınmıştır.

Kazı evinin arkeolojik sit alanı sınırları dahilinde tasarlanacak olması, tarihi çevreye ve arkeolojik alana duyarlı bir mimari dilin belirlenmesi, yapım teknolojisi ve malzemesi, miras alanı içerisinde ve miras alanı dışından yapının nasıl algılanacağı, miras alanının fiziksel ve sosyal çevresiyle kuracak olduğu ilişki ve halihazırda çalışmalarına devam edilen çevre düzenleme projesine entegrasyonu tasarım sürecini belirleyen önemli kriterlerdir.

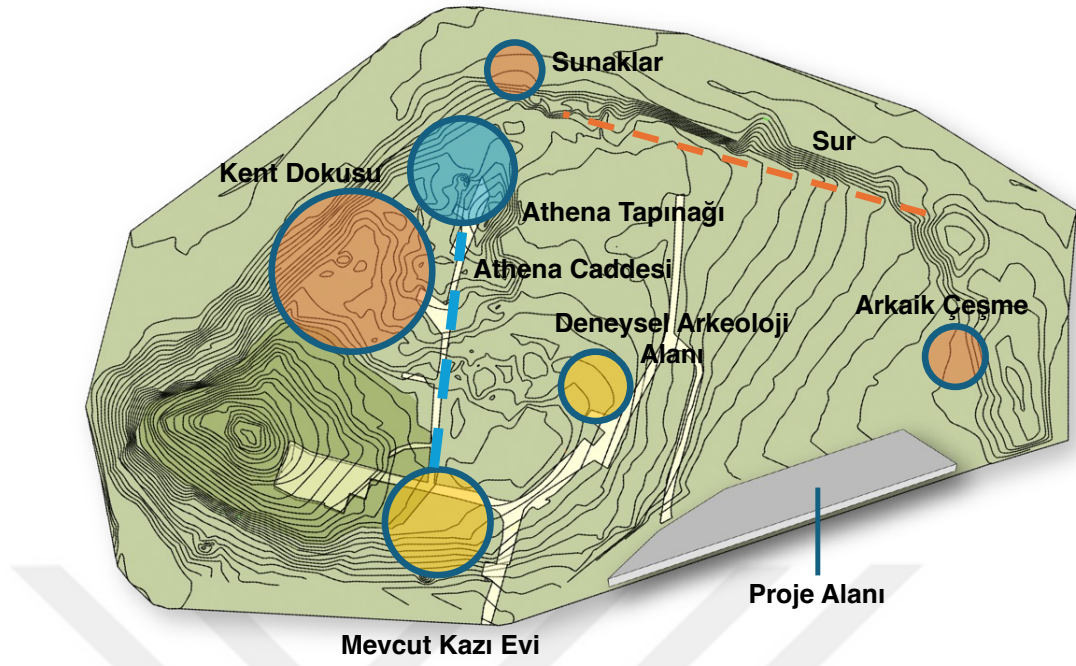
Kazı evinin tasarımında etkili olan diğer konu başlıkları ise aşağıda aktarılmıştır:

- a) Belirlenen proje alanı ve höyüğün ilişkisini göstermek üzere şematik bir kesit çalışması hazırlanmıştır. Kazı evi, arkeolojik miras alanına getirilen bir yeni yapı olmakla birlikte, arkeolojik sit alanının doğal kotu sayesinde alt kotta kalan, böylelikle alanı gezen ziyaretçiler tarafından çok fazla algılanmayan bir konumda yer almaktadır (Şekil 5.30 ve Şekil 5.31).
- b) Miras alanı ve kazı evi arasında aktarılmış olan kesit ilişkisinde, kazı evi her ne kadar miras alanından kopuk dursa da, kazı evi içerisinde açık alanlar ve bakı noktaları oluşturularak miras alanı ile bağın güçlendirilmesi hedeflenmiştir.
- c) Zemine en az şekilde müdahale edecek şekilde, tekil temeller üzerinde taşınan ve bu temel sisteminin getirisi ile gridal bir tasarım ilkesi benimsenmiştir.
- d) Proje alanının sınırları dolayısıyla lineer (doğrusal) bir tasarım dili benimsenmiştir.
- e) Eski Smyrna'da örnekleri bulunan, taş temel üzerine örülen kerpiç duvarlar ile inşa edilen mimari yapıların, yeni tasarlanan yapının 3. boyutunda cephe tasarımında çağdaş bir şekilde ele alınması amaçlanmıştır (Şekil 5.32).

- f) Eski Smyra'nın anıtsal yapısı olan Athena Tapınağı, yeni yapının sokağa dönük olan ve halk ile belirli kısıtlarda görsel iletişim kuracak olan hacimlerinin cephe düzenlerinde, lineer bir açıklık olarak yeniden yorumlanmıştır (Şekil 5.33).
- g) Kazı evinin, ziyaretçi rotasına entegre edilmesi önceliklendirilmiştir. Ancak yaya sirkülasyonunu yönetebilmek adına bilimsel ekibin ve ziyaretçilerin rotası birbirinden farklılaştırılması amaçlanmıştır. Belirli çalışma alanlarının ve açık alanda gerçekleştirilen seramik yıkama gibi çalışma aşamalarının ziyaretçilerin görebileceği şekilde rotaya entegre edilerek tasarlanması amaçlanmıştır.
- h) Ege Bölgesi'nde sıklıkla rastladığımız, Eski Smyrna'da da örnekleri bulunan avlu kullanımını güçlendirmek ve kazı evi tasarımında önceliklendirmek amaçlanmıştır. Ayrıca avlular ile ilişki kuran hacimler tasarlanması hedeflenmiştir (Şekil 5.34).
- i) Avluların toplanma mekânı olduğu kadar farklı fonksiyon gruplarını ve kamusal-özel alan ayrımını sağlayan tampon bölgeler olarak tasarlanması, tasarlanan avluların bilimsel ekibin gündelik kullanım şekli ve ziyaretçilerin rotası ile ilişkili olacak şekilde özelleşerek tasarlanması amaçlanmıştır (Şekil 5.35).

Şekil 5.30 Proje alanı ve höyük arasındaki şematik kesit ilişkisi (Kişisel Arşiv, 2024)

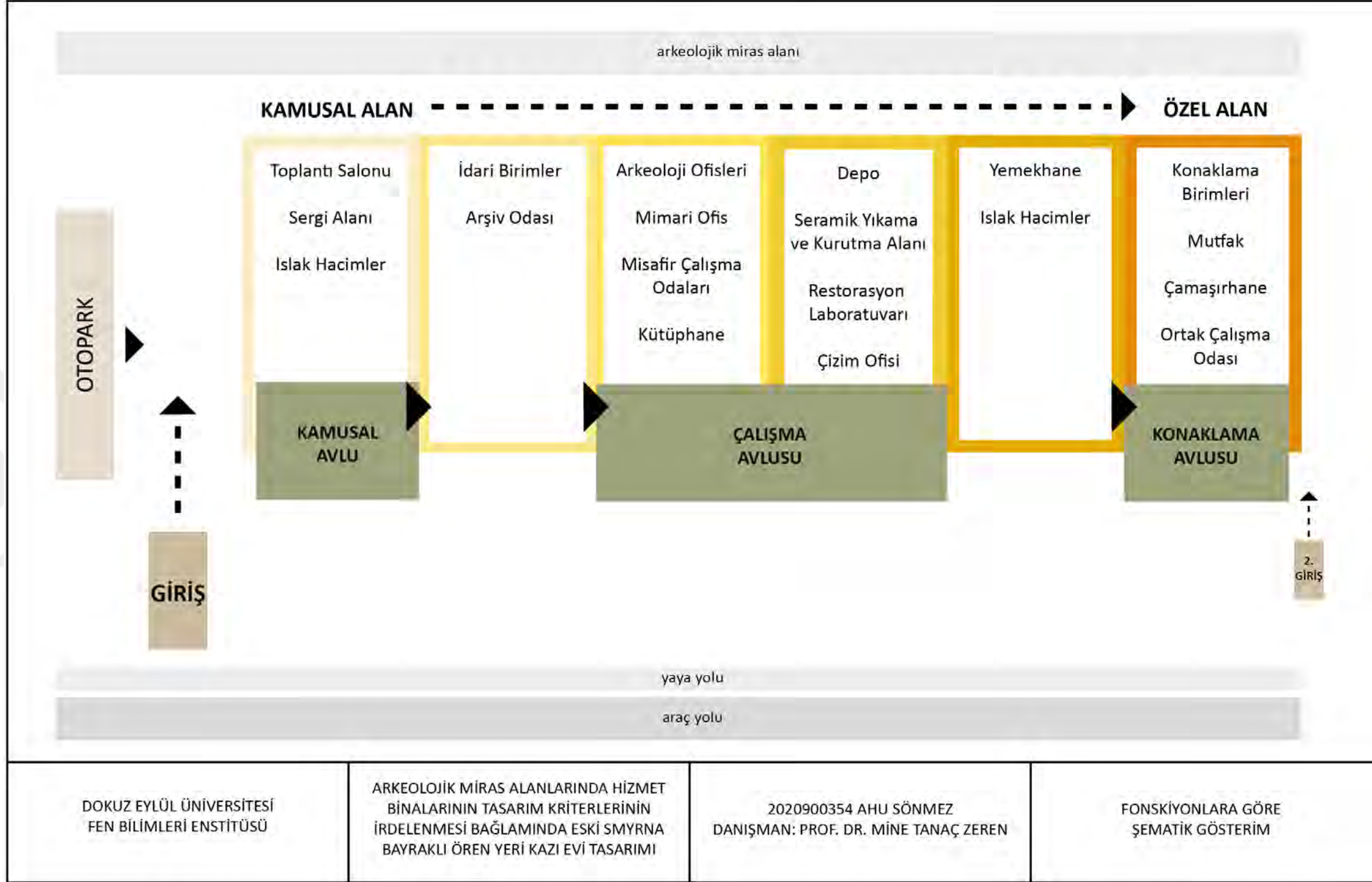
Şekil 5.31 Proje alanı ve höyük arasındaki şematik gösterim (Kişisel Arşiv, 2024)

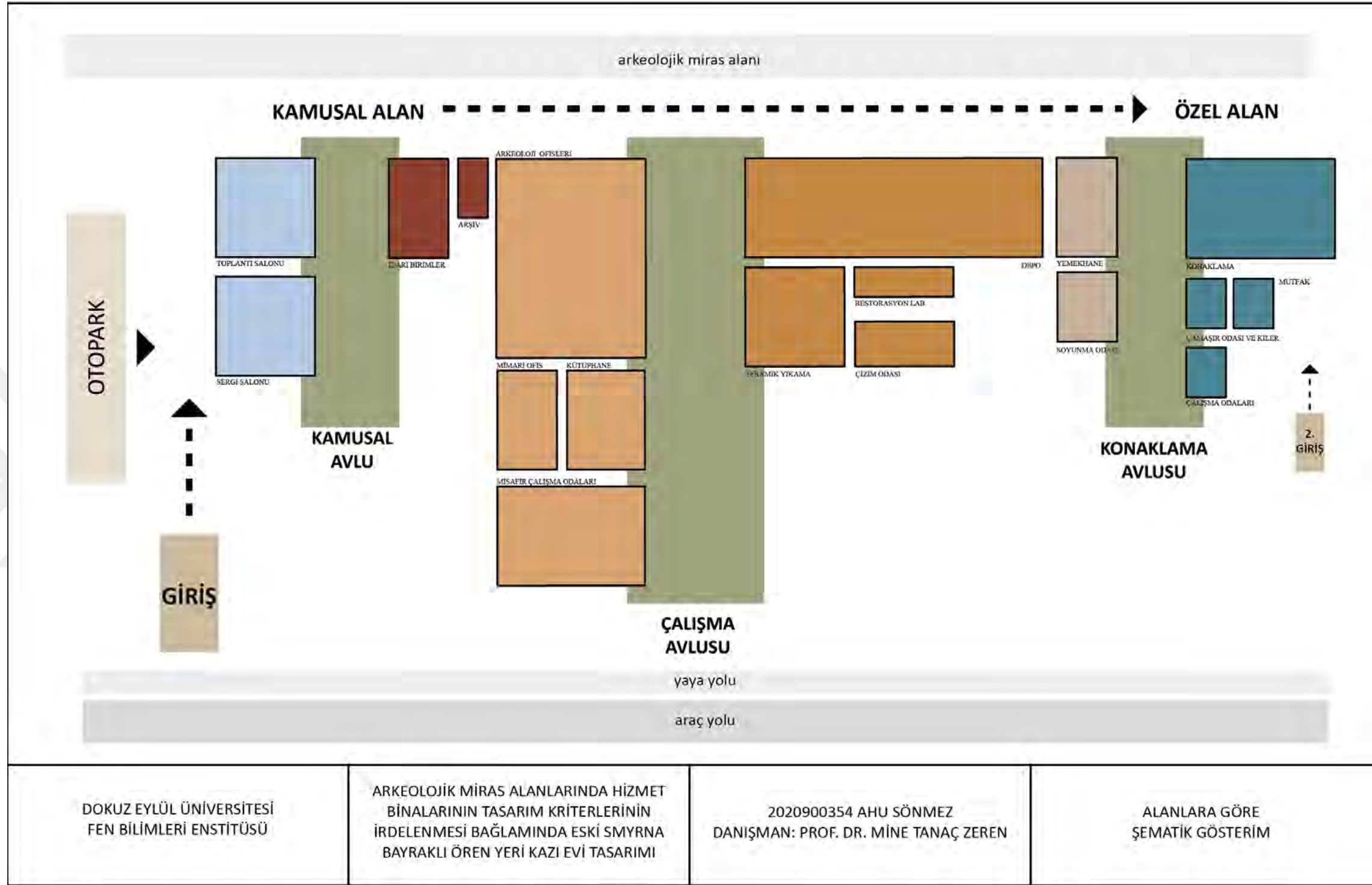
Şekil 5.32 Eski Smyrna'da yer alan yapıların modeli (İzmir Time Machine, b.t.)

Şekil 5.33 Athena Tapınağı'nın sütunları (İzmir Time Machine, b.t.)

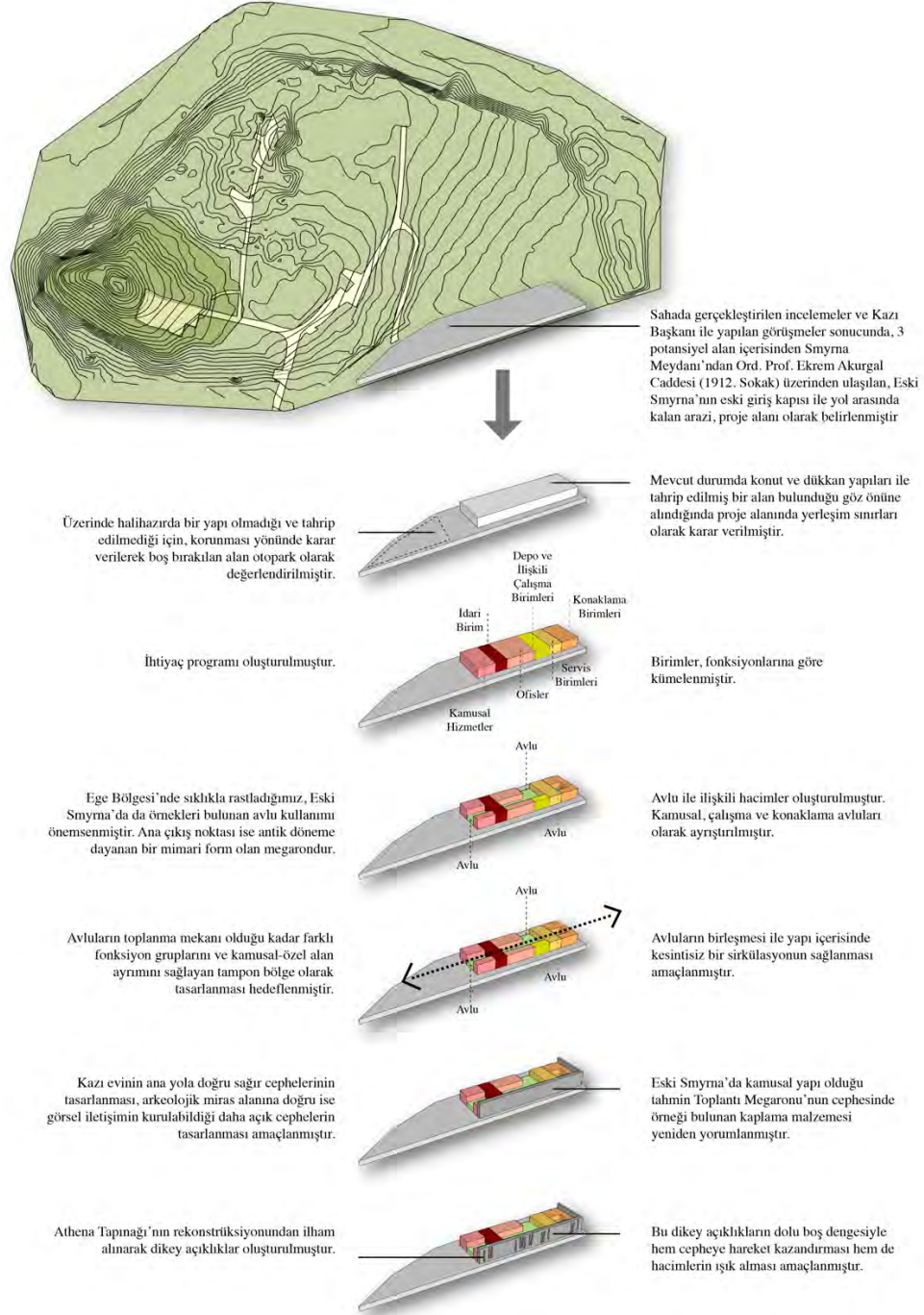
Şekil 5.34 Fonksiyonlara göre şematik gösterim (Kişisel Arşiv, 2024)

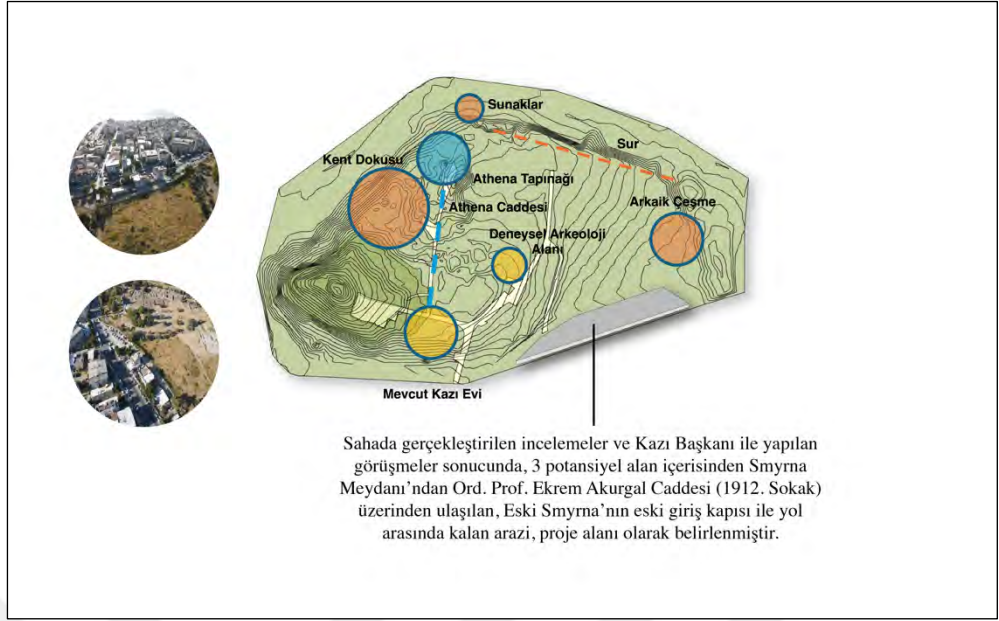
Şekil 5.35 Alanlara göre şematik gösterim (Kişisel Arşiv, 2024)

5.4.5. Eski Smyrna Bayraklı Ören Yeri Öneri Kazı Evi Projesi

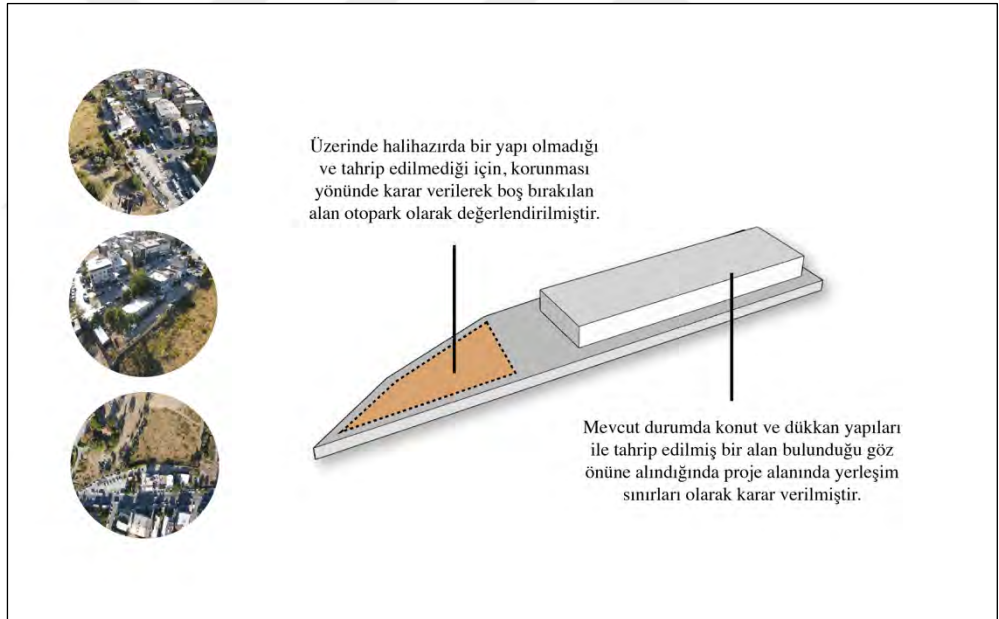
Eski Smyrna Bayraklı Ören Yeri öneri kazı evi projesine ilişkin tasarım kararları doğrultusunda kütle gelişimi aşağıda yer alan görsellerdeki diyagramlar aracılığıyla aktarılmıştır (Şekil 5.36).

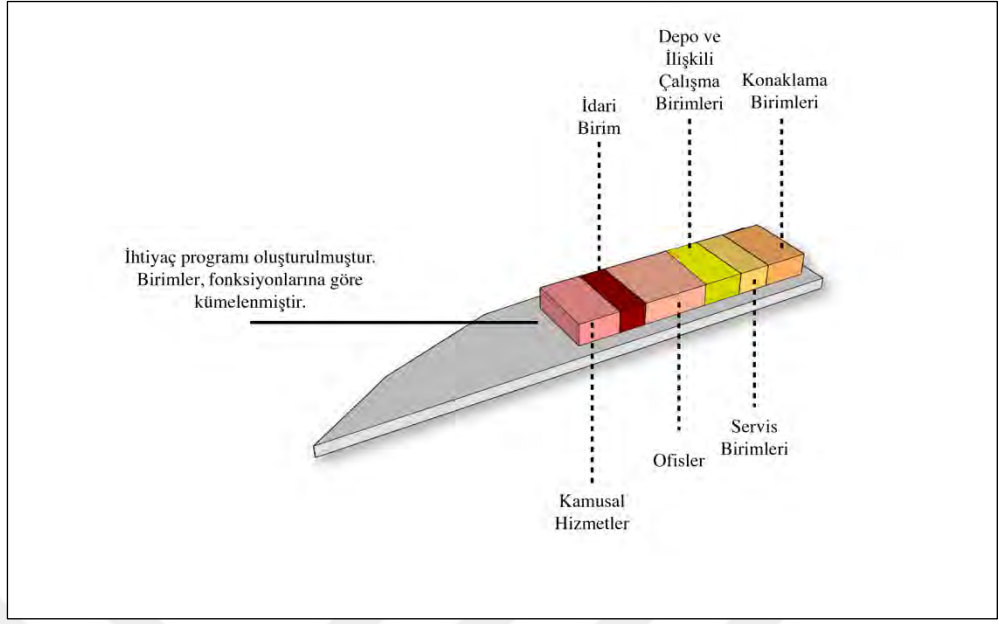
Şekil 5.36 Tasarım kararları doğrultusunda kütle gelişim diyagramı (Kişisel Arşiv, 2024)

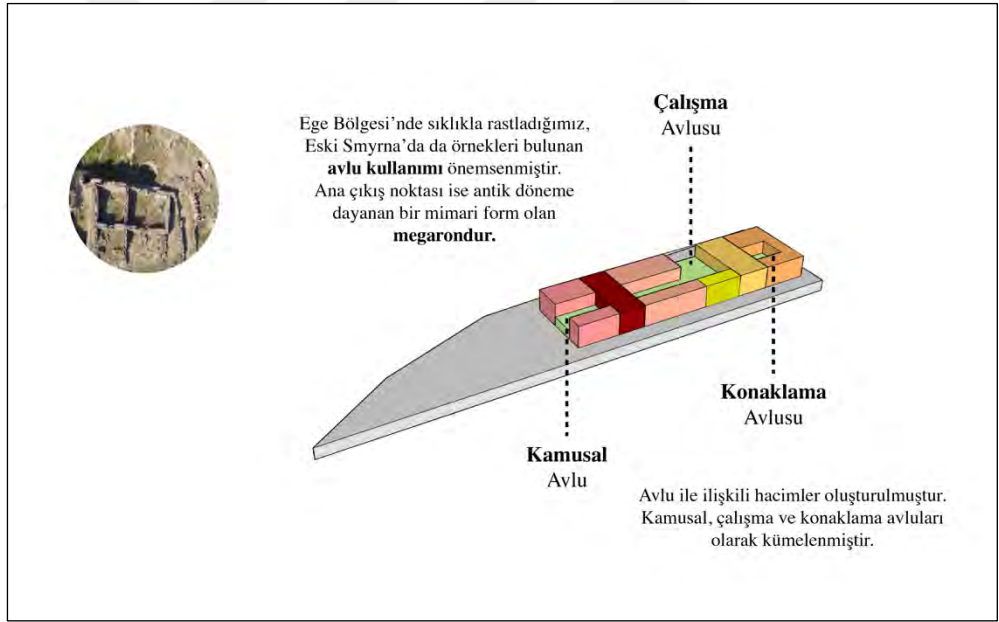
Şekil 5.37 Kütüphane gelişim diyagramı kapsamında proje alanı kararı (Kişisel Arşiv, 2024)

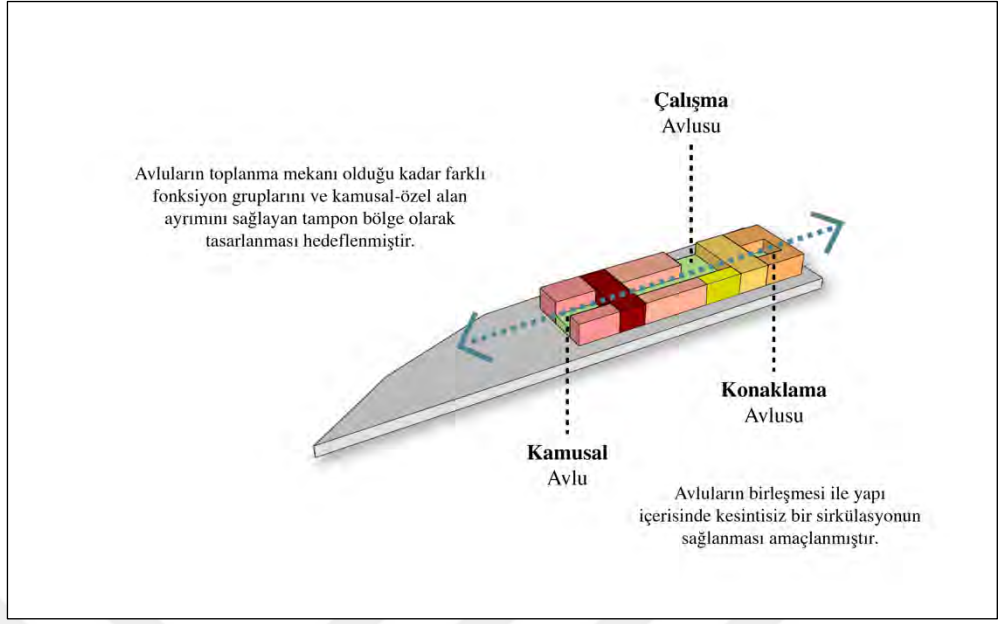
Şekil 5.38 Kütüphane gelişim diyagramı kapsamında yerleşim kararı (Kişisel Arşiv, 2024)

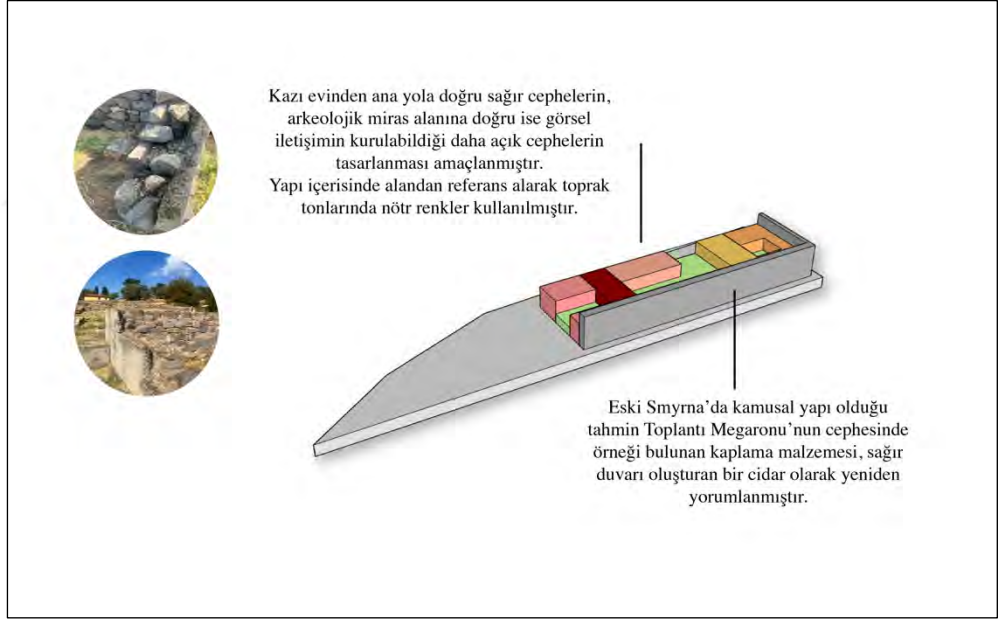
Şekil 5.39 Kütle gelişim diyagramı kapsamında fonksiyon kümelenmesi (Kişisel Arşiv, 2024)

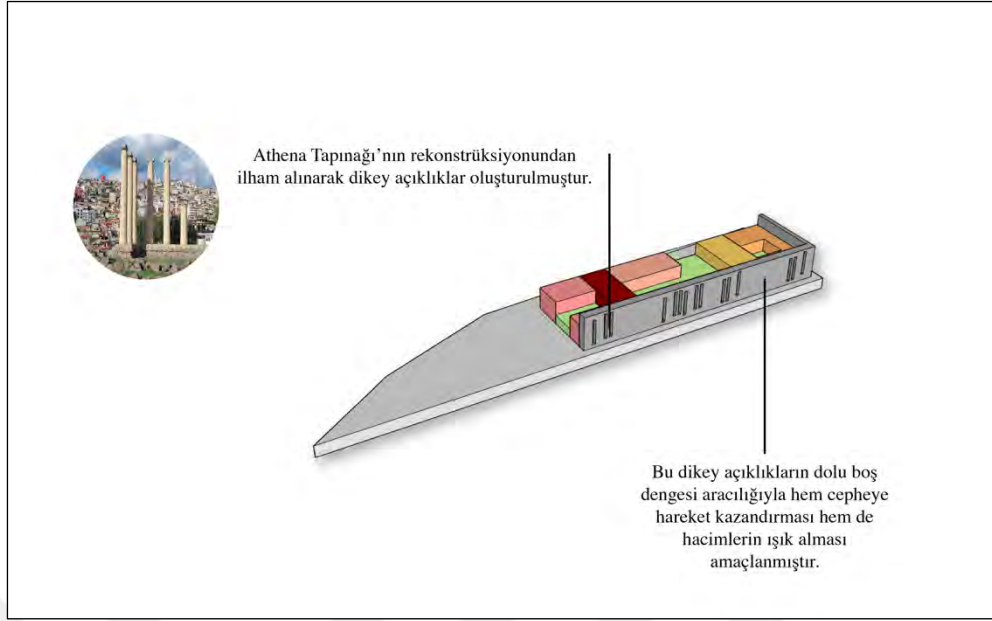
Şekil 5.40 Kütle gelişim diyagramı kapsamında mimari form (Kişisel Arşiv, 2024)

Şekil 5.41 Kütle gelişim diyagramı kapsamında avlu tasarımı (Kişisel Arşiv, 2024)

Şekil 5.42 Kütle gelişim diyagramı kapsamında cephe tasarımı kararları (Kişisel Arşiv, 2024)

Şekil 5.43 Kütle gelişim diyagramı kapsamında cephe tasarımı (Kişisel Arşiv, 2024)

Kazı evi, Tablo 5.1’de yer alan değerlendirme ışığında Şekil 5.28 de görülebileceği üzere, arkeolojik miras alanı ve araç yolu arasında kalan alan üzerinde projelendirilmiştir (Şekil 5.37). Alanın kuzeyinde günümüzde herhangi bir yapılaşma bulunmamakla birlikte belirli noktalarda ana kaya gözle görülebilmektedir. Alanın güneyinde ise konut ve dükkan yapıları bulunmaktadır. Söz konusu iki durum göz önünde bulundurulduğunda kazı evi alanın güneyinde, halihazırda tahrip edilmiş zemini bulunan alanda sınırlandırılmıştır (Şekil 5. 38). Kazı evi kütsel ve görsel olarak arkeolojik miras alanının önüne geçmemesi için tek katlı bir yapı olarak tasarlanmıştır. İhtiyaç programı oluşturulmuş ve belirlenen birimler fonksiyonlarına göre kümelenmiştir (Şekil 5.39).

Kazı evi kompleksinin mimari tasarımında, antik döneme dayanan bir mimari form olan megaron referans alınmıştır (Şekil 5.40). Ege Bölgesi’nde sıklıkla rastladığımız, Eski Smyrna’da da örnekleri bulunan avlu kullanımını güçlendirmek için avlular ile ilişki kuran hacimler tasarlanmıştır. Hacimlerin avlulara açılmasıyla kesintisiz ve doğrusal bir sirkülasyon şeması oluşturulmuştur (Şekil 5.41). Kümelenen birimler arasındaki geçişler ise mekânsal hiyerarşi göz önünde bulundurularak ortak avlulara veya hollere açılan açık, yarı açık ve kapalı mekanların bir araya gelmesiyle sağlanmıştır.

Kazı evi kompleksi, birbiri ile ilişkili 3 avludan oluşturulmuştur. Bu avlular çok amaçlı salon ve sergi alanından oluşan kamusal birimlere hizmet veren kamusal avlu, arkeoloji ofisleri başta olmak üzere çeşitli çalışma birimlerine hizmet veren çalışma avlusu ve konaklama birimlerine hizmet veren konaklama avlusudur.

Kamusal birimler, kazı evine hem yayaların hem de araç otoparkından gelen kişilerin kontrollü girişinin sağlanabilmesi için hizmet verecek bir güvenlik birimi, çok amaçlı etkinlik salonu, Eski Smyrna’da ortaya çıkarılan çeşitli arkeolojik ve mimari buluntunun teşhirinin gerçekleştirilebileceği sergi alanı ve bu birimlere hizmet veren servis mekanlarından oluşmaktadır. Kamusal avlunun, çok amaçlı etkinlik salonunun ve sergi salonunun fuayesi olarak da kullanılabilmesi hedeflenmiştir.

Arkeoloji ofisleri başta olmak üzere mimari ofis, misafir akademisyenler için çalışma birimleri ve kütüphaneden oluşan bir çalışma birimi tasarlanmıştır. Bu birimler, çalışma avlusu olarak adlandırılan avluya açılmaktadır. Söz konusu avlu, rekreasyon alanı, öğrenme ve bilgi paylaşım alanı olarak da değerlendirilmektedir.

Arkeolojik miras alanı ve proje alanı arasındaki kot ilişkisi, yapının farklı noktalarında farklı şekilde değerlendirilmiştir. Kot farkının artarak devam ettiği kuzey yönünde, kazı evinin ihtiyaç duyduğu depo birimleri projelendirilmiş, böylelikle depolar birer sınır oluşturmuş ve kazı evinin güvenliği sağlanmıştır.

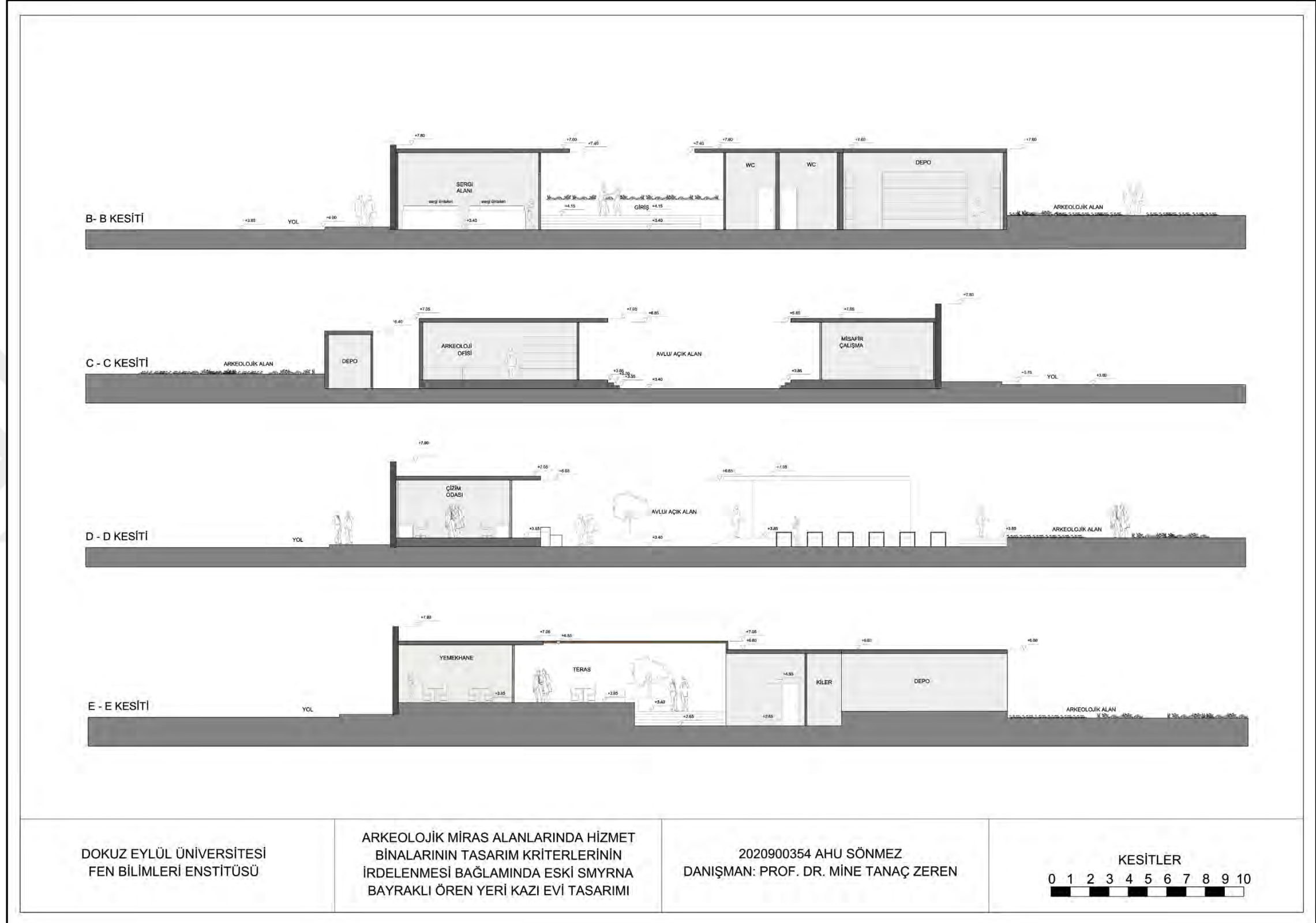
Kazı alanından gelen çalışanların merdiven ile indiği ilk alan ise çalışma avlusu ile beraber çalışan seramik yıkama ve kurutma alanı olarak tasarlanmıştır. Malzemelerin kolaylıkla üst kottan alt kota taşınabilmesi için ise merdivenin yanında bir kaldıraç - lift sistemi tasarlanmıştır. Böylelikle kazı evi kompleksi ile arkeolojik miras alanı arasında kontrollü bir kot ilişkisi oluşturulmuştur.

Çalışanlar sırasıyla yıkama alanına, seramik serme ve kurutma masalarına sonrasında ise ofislerine ulaşabilmektedir. Kazı evinde gerçekleştirilen çalışmalar hakkında bilgi edinilmesi, görsel iletişimin ve farkındalığın sağlanması amacı ile seramik yıkama alanı arkeolojik miras alanına dönük bir şekilde tasarlanmıştır.

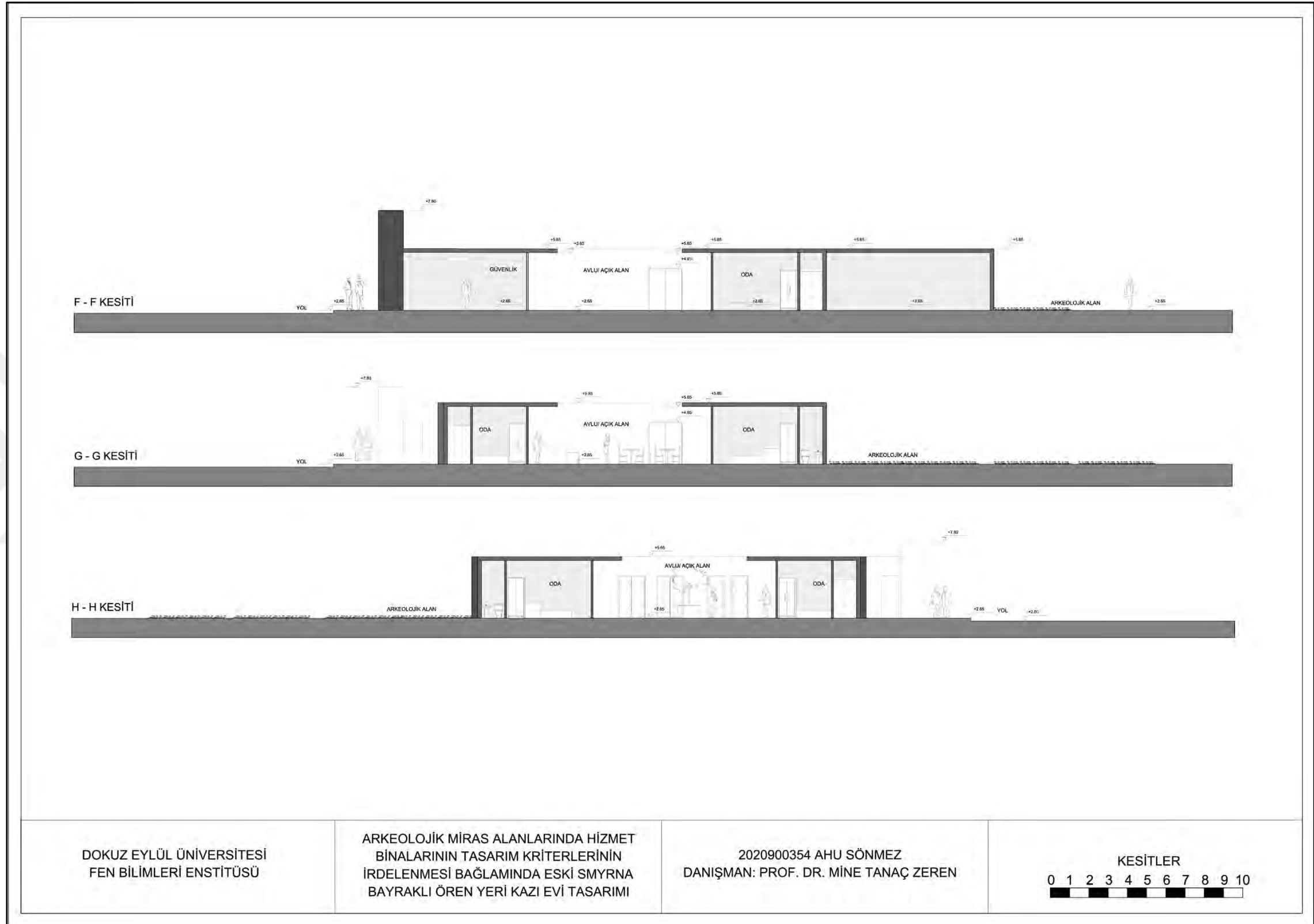
Konaklama birimleri ve ilgili servis mekanları ortak bir avluya açılmaktadır. Konaklama birimleri ile beraber çözülen mutfak, çalışma odası ve çamaşırhane birimleri sayesinde, misafirler çalışma saatleri dışında kazı evindeki birimlere ihtiyaç duymamaktadır. Böylelikle belirli bir saatten sonra kazı evi içerisindeki sirkülasyon kısıtlanarak çalışma alanlarının güvenliği sağlanmaktadır. Konaklama birimlerine kazı evinden ulaşılabileceği gibi, cephede iki cidar arasına gizlenmiş bir kapı ile çalışma saatleri dışında da güvenli bir şekilde giriş-çıkış yapılabilmesi sağlanmıştır.

Kazı evi kompleksinin cephesinde yalın bir dil benimsenmiştir. Tüm birimlerin araç yoluna bakan cepheleri bir cidar ile sarmalanmıştır. Dikey açıklıklar dolu- boş dengesiyle cephede hareketliliği sağlarken iç mekanda ihtiyaç duyulan ışığa ve kentle kuracağı ilişkiye göre biçimlendirilmiştir. tasarlanmıştır. Cephe malzemeleri kente dönük olan yüzey ile arkeolojik miras alanına dönük yüzeyde farklılaştırılmıştır. Sokağa dönük cephe, toprak tonlarına uygun, arkeolojik miras alanında görülebilen çeşitli yapı malzemelerinin çağdaş bir şekilde yorumlanmasıyla tasarlanmıştır. Arkeolojik miras alanına dönük cephede ise miras alanı ile yarışmayan, cidarın tasarım diline karşıt olarak kaplamasız, yalın ve tek renk tonunda bir cephe tasarlanmıştır (Şekil 5.42 ve Şekil 5.43).

Tez çalışması kapsamında öneri proje tasarımı gerçekleştirilen Eski Smyrna Bayraklı Ören Yeri kazı evine ait mimari proje aşağıda yer almaktadır (Şekil 5.44, Şekil 5.45, Şekil 5.46, Şekil 5.47, Şekil 5.48 ve Şekil 5.49).

Şekil 5.46 Eski Smyrna Öneri Kazı Evi Kesitleri-1 (Kişisel Arşiv, 2024)

Şekil 5.47 Eski Smyrna Öneri Kazı Evi Kesitleri-2 (Kişisel Arşiv, 2024)

Şekil 5.48 Eski Smyrna Öneri Kazı Evi Kesitleri-3 (Kişisel Arşiv, 2024)

Şekil 5.49 Eski Smyrna Öneri Kazı Evi Görünüşü (Kişisel Arşiv, 2024)

Tez çalışması kapsamında öneri proje tasarımı gerçekleştirilen Eski Smyrna Bayraklı Ören Yeri kazı evine ait görseller aşağıda yer almaktadır (Şekil 5.50, Şekil 5.51, Şekil 5.52, Şekil 5.53, Şekil 5.54, Şekil 5.55, Şekil 5.56, Şekil 5.57).

Şekil 5.50 Kazı evine bakış (Kişisel Arşiv, 2024)

Şekil 5.51 Kazı evi girişi (Kişisel Arşiv, 2024)

Şekil 5.52 Kamusal avlu (Kişisel Arşiv, 2024)

Şekil 5.53 Çalışma avlusu-1 (Kişisel Arşiv, 2024)

Şekil 5.54 Çalışma avlusu-2 (Kişisel Arşiv, 2024)

Şekil 5.55 Kazı alanından kazı evine bakış (Kişisel Arşiv, 2024)

Şekil 5.56 Seramik kurutma alanı ve çalışma avlusu ilişkisi (Kişisel Arşiv, 2024)

Şekil 5.57 Çalışma avlusundan kazı alanına bakış (Kişisel Arşiv, 2024)

5.4.6. Eski Smyrna Bayraklı Ören Yeri Öneri Kazı Evinin Tasarım Kriterlerine Göre Değerlendirilmesi

Bölüm 4'te 12 tasarım kriteri üzerinden UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan 6 adet örneğin aktarıldığı şekilde, Eski Smyrna Bayraklı Ören Yeri'ne önerilen

kazı evi 12 tasarım kriteri bağlamında değerlendirilerek aşağıda yer alan tabloda aktarılmıştır. (Tablo 5.3).

Tablo 5.3 Eski Smyrna Bayraklı Ören Yeri Kazı Evinin 12 tasarım kriteri bağlamında değerlendirmesi

Eski Smyrna Bayraklı Ören Yeri Kazı Evinin Tasarım Kriterleri Bağlamında Değerlendirmesi		Eski Smyrna Bayraklı Ören Yeri Kazı Evi
Madde 1	Üslup, ölçek, kütle ve renk özelliklerine dikkat edilmeli, estetik uyum sağlanmalıdır.	Miras alanı ile estetik uyuma dikkat edilmiştir.
Madde 2	Çağdaş yapılar özgün arkeolojik dokudan ayırt edilebilir olmalıdır.	Çağdaş yapı arkeolojik miras alanından ayırt edilebilmektedir.
Madde 3	İnşa edildiği dönemin mimari üslup, teknik altyapı, yapım sistemi ve malzemesi kullanılmalıdır.	Yapı, inşa edildiği dönemin özelliklerini yansıtmaktadır.
Madde 4	Miras alanının özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlanmalıdır.	Miras alanının özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmamaktadır.
Madde 5	Arkeolojik buluntuların yerinde korunması önceliklendirilmelidir.	Arkeolojik buluntular yerinde korunmuştur.
Madde 6	Bulunduğu dokuya en az oranda zarar vermemelidir.	Halihazırda tahrip edilmiş bir alan üzerine yerleşmiş, herhangi yeni bir alanda projelendirme gerçekleştirilmemiştir.
Madde 7	Teknoloji kullanımı ve sürdürülebilirlik ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır.	Teknoloji kullanımına ofislerde ihtiyaç duyulmuştur. Herhangi özel bir dijital kullanım altyapısı hazırlanmamıştır.
Madde 8	Halkın arkeolojik miras alanlarını sahiplenmesi, kültürel mirasa ilişkin farkındalığının artırılması ve bilinçlendirilmesi amaçlanmalıdır.	Ziyaretçilerin, arkeolojik miras alanın gezerlerken kazı evinde gerçekleştirilen bilimsel çalışmaları gözlemleyebilmesi sağlanmıştır. Deneysel arkeoloji alanı, bir gezi güzergahı ile kazı evine bağlanmıştır. Kent içerisinde yer alan kazı evinin önünden geçen vatandaşlarda merak duygusunun uyandırılması hedeflenmiştir.
Madde 9	Bilimsel ekibin ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmalıdır.	Kazı evi, bilimsel ekibin ihtiyaçlarına ve ziyaretçilerin kazı evi ile entegrasyonuna yönelik tasarlanmıştır.
Madde 10	Arkeolojik miras alanlarının çevreleri ile değerlendirilmesi ve korumanın sürekliliği sağlanmalıdır.	Arkeolojik miras alanı çevresi ile beraber değerlendirilmiştir. Kazı evi, bu prensiplere göre tasarlanmıştır.
Madde 11	Arkeolojik miras alanının kent dokusunun veya alan içerisindeki önemli mimari yapıların mimari tipolojilerinin, yeni yapı tasarımında çağdaş şekilde ele alınmalı ve tasarıma katkı sunmalıdır.	Kazı evinde, Eski Smyrna'da da örnekleri bulunan avlulu yapılar, toplantı megaronunun cephe kaplama sistemi ve Athena Tapınağı referans olarak alınmıştır.
Madde 12	Hizmet yapısı ve miras alanı arasında görsel iletişim sağlanabilmeli, iç mekan tasarımına dikkat edilmelidir.	Arkeolojik miras alanı, höyük özelliği dolayısıyla kot farklarına sahiptir. Çalışma avlusu kot olarak arkeolojik miras alanının kotuna yakındır. Ziyaretçiler alanda gezerken çalışma avlusundaki faaliyetleri gözlemleyebilmektedir.

BÖLÜM ALTI

SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Evrensel bir değer taşıyan ve korunması tüm insanlığın ortak sorumluluğu olan arkeolojik miras alanları, günümüzde sosyal ve ekonomik sebepler başta olmak üzere hızlı ve plansız kentleşme, altyapı çalışmaları, rant ve kentsel dönüşüm gibi imar faaliyetlerinden dolayı tahribata uğramakta, değersizleştirilmekte ve gelecek nesillere aktarılmasında problemler yaşamaktadır. Oysaki arkeolojik miras alanlarının değerlerinin ve potansiyellerinin ortaya çıkarılması, miras alanları ile ilişkili koruma ve bilinçlendirme çalışmalarının yürütülmesi, arkeolojik miras alanlarının sunumunun gerçekleştirilmesi, bu evrensel değerlerin gelecek nesillere aktarılmasını sağlayacak önemli çalışmalardır. Bu çalışmalar yönelik olarak Tuna (2020, s.91), arkeolojik alanların düzenlenerek ziyarete açılmasının yeterli olmadığını, miras alanlarını kentlinin yaşamına entegre etmek ve toplumsal farkındalığı artırmak için yenilikçi yaklaşımlara ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiştir.

Arkeolojik miras alanlarının korunması, Antik Dönem’den itibaren kimi zaman içgüdüsel bir davranış olarak, kimi zaman koleksiyonerlik heyecanı ile kimi zaman ise ulusların tarihteki savaşlarını, galibiyetlerini veya yenilgilerini aktarmak, yani tarihteki rollerini somut olarak kanıtlayabilmek amacıyla gerçekleştirdikleri faaliyetler yoluyla sağlanmıştır. Müzeleşme hareketi ile birlikte Rönesans döneminde başlayan farkındalık ile dünyada 1904 tarihli 6. Uluslararası Mimarlar Kongresi’ndeki tavsiye kararları ile Osmanlı Dönemi’nde ise 1869 tarihli ‘Asar-ı Atika Nizamnamesi’ sonucunda ilk yasal düzenlemeler oluşturulmaya başlanmıştır.

Ülkemizde arkeolojik sit alanları ile ilgili tanımlar ve ifadeler, çeşitli yönetmeliklerde ve ilke kararlarında yer almaktadır. 702 sayılı ilke kararı kapsamında kentsel arkeolojik sit tanımına ve bu alanlarda belirlenen koruma kullanma koşullarına yönelik müdahale yöntemlerine dair genel bir yaklaşım belirlenmiştir. İlke kararı kapsamında kentsel arkeolojik sit alanı, “arkeolojik sit alanları ile birlikte korunması gerekli kentsel dokuları içeren alanlar” olarak tanımlanmış olmasına rağmen, biliyoruz ki arkeolojik sit alanları günümüz modern kent dokusunun içerisinde de varlığını

sürdürebilmektedir. Bu noktada, Dönertaş ve Şener'in (2023) kentsel arkeolojik sitlere ilişkin önermiş oldukları sınıflandırma ve derecelendirme sistemi akla yatkın gelmektedir.

Zaman içerisinde artan ve gelişen hem ulusal hem de uluslararası yasal düzenlemeler kapsamında arkeolojik miras alanlarının korunmasından toplum ile kurulması hedeflenen bağına, özgünlüğünün korunmasından alanda inşa edilecek yapıların tasarım kriterlerine kadar birçok konuya yer verilmiştir. Tez çalışması kapsamında hem uluslararası hem ulusal yasal mevzuatların incelenmesi sonucunda arkeolojik miras alanlarında uygulanabilecek mimari çağdaş müdahalelere göre 10 maddelik bir kriter tablosu oluşturulmuştur. Eski Smyrna'nın UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne kabul edilen "İzmir Tarihi Liman Kenti"nin bağlantı noktası olarak tanımlanmış olan üç alanından biri olması, tez çalışması kapsamında incelenen örneklerin kültür varlıklarının korunmasına ilişkin çalışmalar gerçekleştiren en önemli aktörlerden biri olan UNESCO'nun Dünya Mirası Listesi'nde bulunan dünya örneklerinden seçilmesinde etkili olmuştur. Bu kapsamda 6 adet arkeolojik miras alanında bulunan çeşitli hizmet yapıları incelenmiş ve yasal düzenlemeler ışığında belirlenen tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmiştir. UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan seçili örneklerin incelenmesi sonucu, örneklerin tasarımında yönlendirici olan iki tasarım kriterinin daha eklenmesi sonucu, arkeolojik miras alanlarında uluslararası ve ulusal yasal mevzuatlara göre uygulanabilecek mimari çağdaş müdahalelere ilişkin 12 maddeden oluşan ve aşağıda yer alan tasarım kriterleri seti oluşturulmuştur:

1. Üslup, ölçek, kütle ve renk özelliklerine dikkat edilmeli, estetik uyum sağlanmalıdır.
2. Çağdaş yapılar özgün arkeolojik dokudan ayırt edilebilir olmalıdır.
3. İnşa edildiği dönemin mimari üslup, teknik altyapı, yapım sistemi ve malzemesi kullanılmalıdır.
4. Miras alanının özgünlüğünü ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlanmalıdır.
5. Arkeolojik buluntuların yerinde korunması önceliklendirilmelidir.

6. Bulunduğu dokuya en az oranda zarar vermelidir.
7. Teknoloji kullanımı ve sürdürülebilirlik ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır.
8. Halkın arkeolojik miras alanlarını sahiplenmesi, kültürel mirasa ilişkin farkındalığının artırılması ve bilinçlendirilmesi amaçlanmalıdır.
9. Bilimsel ekibin ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmalıdır.
10. Arkeolojik miras alanlarının çevreleri ile değerlendirilmesi ve korumanın sürekliliğı sağlanmalıdır.
11. Arkeolojik miras alanının kent dokusunun veya alan içerisindeki önemli mimari yapıların mimari tipolojilerinin, yeni yapı tasarımında çağdaş şekilde ele alınmalı ve tasarıma katkı sunmalıdır.
12. Hizmet yapısı ve miras alanı arasında görsel iletişim sağlanabilmeli, iç mekan tasarımına dikkat edilmelidir.

12 maddeden oluşan kriter tablosu, arkeolojik miras alanlarında gerek koruma açısından uygulanması gereken fiziksel müdahaleleri gerekse de arkeolojik miras alanının ziyaretçi yönetimi politikası ve toplum ile kurması gereken bağı güçlendiren etmenleri kapsamaktadır. Arkeolojik miras alanlarının korunması ve gelecek nesillere aktarılması yalnızca fiziksel koruma faaliyetlerinden ile değil, alanın toplum tarafından benimsenmesi ile de doğrudan ilişkidir. Bu kapsamda evrensel değer taşıyan bu alanların ziyaretçilere sunulması ve toplum tarafından algılanması büyük önem taşımaktadır.

Arkeolojik miras alanları sınırları içerisinde dünyada olduğu gibi ülkemizde de son yıllarda birçok hizmet yapısı inşa edilmiştir. Arkeolojik miras alanlarında belirli tasarım kriterleri çerçevesinde inşa edilen hizmet yapıları başlıca müzeler ve ziyaretçi merkezleri olarak sıralanabilir. Bu hizmet yapılarının öncelikli görevi, ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılamak olsa da daha geniş bir vizyon çerçevesinde, hizmet yapıları toplumun miras alanı ile bağını güçlendirmek ve miras alanına dair farkındalık yaratmak üzerine de bir görev de üstlenmektedir. Bu görevde rolü büyük olan ancak müzeler ve ziyaretçi merkezleri kadar önem gösterilmeyen bir diğer hizmet yapısı ise kazı evleridir. Literatürde de kazı evlerine ilişkin kaynaklar, müzeler ve ziyaretçi merkezleri kadar kapsamlı değildir. Ancak evrensel bilginin oluşturulduğu ve bu

bilginin bilim insanlarına olduğu kadar topluma da aktarılmasındaki ilk nokta olması dolayısıyla kazı evleri önemli bir yere sahiptir.

Çeşitli arkeolojik miras alanlarına hizmet veren kazı evleri incelendiğinde, geçmişten günümüze gerek fiziksel gerekse de sosyal açıdan bir devinim içerisinde olduğu görülmektedir. Arkeolojik kazıların ilk başladığı yıllarda geçici konaklama ihtiyacı sağlamak için kazı evi olarak kullanılmak üzere kurulan çadırların yerini daha sistematik ve uzun süreli kazıların gerçekleştiği dönemde arkeolojik alanın içerisinde veya çevresinde dönüştürülen yapıların yer aldığı görülmektedir. Günümüze yaklaştıkça, belirli bir ihtiyaç programı çerçevesinde, bilimsel ekibin ihtiyaçlarına uygun olarak tasarlanan kazı evi örneklerinin arttığı görülmektedir. Bu kazı evlerinin mimari tasarımı ise;

- a) Arkeolojik alanın kentteki konumuna (kent içi/kent dışı),
- b) Arkeolojik miras alanının bulunduğu konumdaki dokunun sosyal ve mimari özelliklerine,
- c) Arkeolojik miras alanından elde edilen buluntuların boyutlarına ve özelliklerine,
- d) Kazı ekibinin günlük çalışma rutinine,
- e) Arkeolojik miras alanının yansıttığı arkeolojik döneme, tarihine ve tabakalarına,
- f) Kazı evinin konaklama ihtiyacı olup olmamasına,
- g) Kazı evlerinde kazı ekibine uygun çalışma ortamı sağlayacak donatılara,
- h) Kazı evinin arkeolojik çalışmaların yapıldığı alan ile bağlantısına,
- i) Kazı ve masa başı çalışma süresine,
- j) Arkeolojik miras alanının koruma ve güvenlik problemlerine,
- k) Arkeolojik alandaki kazı çalışmalarının niteliğine,
- l) Kazı ekibinde görev alan kişilerin uzmanlık alanlarına,
- m) Kazı ekibinde görev yapan ekip ve kişi sayısına,
- n) Destek hizmetleri verecek (bekçi, mutfak görevlisi, şoför vb.) kişi sayısına,
- o) Arkeolojik miras alanının ziyaretçi yönetimi ile ilişkisine,

p) Arkeolojik miras alanının çevre dokusu ile kurmayı hedeflediği fiziksel ve sosyal bağa,

q) Arkeolojik miras alanı ve toplum arasındaki bağın güçlendirilmesine yönelik bir hedefin olup olmamasına göre değişkenlik gösterebilmektedir.

Günümüzde Eski Smyrna, çevresinde yer alan yüksek katlı yapılar, siteler, kaçak yapılaşma, gecekondu, ulaşım baskısı ve çevresinde yer alan pazaryeri dolayısıyla modern kentin baskısı altında varlığını sürdürmektedir. Eski Smyrna ve yakın çevresi incelendiğinde, alanın kentleşme baskısından dolayı tarihsel devamlılığının izlenemediğinden, koruma altına alınabilmesi için çizilen sınırlar dolayısıyla kentli ile iletişim kurulamadığından ve kent ile bütünleşemediğinden söz edilebilir. Bu durum aslında koruma alanında tekil yapı ölçeği kadar üst ölçekli planlamanın ve müdahalelerin de alanın korunması ve toplumsal farkındalığın oluşturulması adına ne denli önemli bir araç olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kültür miras alanlarını disiplinler arası bir çalışma kapsamında, kent ölçeğinde, koruma mevzuatları ile kentleşme politikalarını birlikte değerlendirilen bir bakış açısı ile ele almak yerinde olacaktır.

Tez çalışması kapsamında öneri proje tasarımı gerçekleştirilen Eski Smyrna Bayraklı Ören Yeri kazı evinin, hem arkeolojik miras alanında yürütülen bilimsel çalışmalara ev sahipliği yaparak konforlu bir çalışma alanı sağlaması hem de genç nesilleri evrensel miras değerine sahip alana çekerek toplumda kültürel miras farkındalığı yaratmak üzere üstlendiği misyonu gerçekleştirebilmesine katkı sunması hedeflenmiştir.

Bu çalışma; arkeolojik miras alanlarına eklemenecek olan kazı evlerinin tasarım kriterlerini ortaya koymuştur ve tespit ettiği kriterler bağlamında da bir örneklem alanı olarak Eski Smyrna Bayraklı Ören Yeri arkeolojik miras alanında ihtiyaç haline gelmiş bir kazı evinin ilkesel bağlamda tespit edilen bu kriterler ışığında nasıl üretilebileceğini deneyimlemiştir. Ortaya koyulan kriterler ve örneklem çalışmasının ışığında arkeolojik miras alanlarında üretilecek kazı evleri için önemli girdiler sunan bu tez çalışmasının gelecek çalışmalara da ilham vereceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z. (2010). Arkeolojik alanlarda koruma sorunları kuramsal ve yasal açılardan değerlendirme. *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, 8(8), 103-118.
- Ahunbay, Z. (2017), *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon* (9.Baskı). İstanbul: Yem Yayınları.
- Ahunbay, Z. (2019). *Kültür Mirasını Koruma İlke ve Teknikleri* (1. Baskı). İstanbul: Yem Yayınları.
- Akar-Tanrıver, D. (2017). Eski Smyrna'nın Keşfi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (42), 67-78.
- Akurgal, E. (1993). *Eski Çağda Ege ve İzmir*. İzmir, Yaşar Eğitim Vakfı.
- Akurgal, E. (1997). *Eski İzmir I Yerleşme Katları ve Athena Tapınağı*. Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Arkitera, (30 Aralık 2016). *İzmir Tarih Projesi Odağa İnsanı Koyuyor*. 14 Temmuz 2024. <https://www.arkitera.com/soylesi/izmir-tarih-projesi-odaga-insani-koyuyor/>
- Arkitera (2 Ocak 2024). *Efes Deneyim Müzesi*. 4 Mart 2024, <https://www.arkitera.com/proje/efes-deneyim-muzesi/>
- Arkitera, (18 Eylül 2024). *Notion Kazı Evi ve Çevre Düzenlemesi Projesi*. 2 Ekim 2024, <https://www.arkitera.com/proje/notion-kazi-evi-ve-cevre-duzenlemesi-projesi/>
- Arkiv, (b.t.). *Afrodisias Ek Müzesi*. 3 Mart 2024, <https://www.arkiv.com.tr/proje/afrodisyas-ek-muzesi/1410>

Arkiv (b.t.). *Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi*. 4 Ekim 2024,
<https://www.arkiv.com.tr/proje/yesilova-hoyugu-ziyaretci-merkezi/10939>

Artun, A. (2017), *Mümkün Olmayan Müze, Müzeler Ne Gösteriyor?*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Atölye Mimarlık (b.t.). *LABRAUNDA LABORATUAR YAPILARI*. 23 Ağustos 2024,
<https://atolyemimarlik.com/anasayfa/mimarlik/>

Aydeniz, N. E. (2009). Kent Arkeolojisi Kavramının Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye'deki Yansımaları. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 4 (16), 2501-2524.

Barley, M.W., (1977). "Preface," The European Towns: Their Archaeology and Early History. In M. W. Barley (Ed.), *European Towns: Their Archaeology and Early History* içinde (vii - x). New York: Academic Press.

Belge, B. (2004). Çok katmanlı tarihi kent merkezlerinin yönetimi: Kentsel arkeoloji ve planlama. *TMMOB Şehir Plancıları Odası, Planlama Dergisi*, (4) 48-56.

Beresford, J. M. (2015). Museum of Light: The New Acropolis Museum and the Campaign to Repatriate the Elgin Marbles. *Architecture MPS*, 7 (1), 1-35.
<https://doi.org/10.14324/111.444.amps.2015v7i1.001>

Bilgin Altınöz, A. G. (1996). *Urban Archaeology As the Basis for the Studies on the Future of the Town; Cse Study: Bergama* [Yüksek Lisans Tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Bilgin Altınöz, A. G. (2010). Tarihi Dokuda 'Yeni'nin İnşası. *Ege Mimarlık*, 75 (2010/4) 18–26. <http://egemimarlik.org/75/index.php>

Bilgin Altınöz, A. G. (2021). Çok Katmanlı Kentteki Tarihsel Katmanlaşmayı Çözümlmek: Kent Arkeolojisi. In A.U. Peker ve N. Ş. Güçhan (Ed.), *topluma adanmış bir yaşam...Prof. Dr. Ömür BAKIRER ARMAĞANI* içinde (107-123). Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.

Bonanno, A. (1994). The impact of tourism on the Gozitan archaeological heritage. In L. Brigulgio (Ed.), *Tourism in Gozo : policies, prospects and problems* (pp. 57-64). Gozo: Formatek Ltd.

Cengiz, M. ve Tanaç Zeren, M. (2016). Arkeolojik alan yönetimi: Neolitik yerleşmelerin korunmasına yönelik yapılan çalışmalar, *TAÇ Dergi*, (7), 82-89.

Cengiz, M. ve Tanaç Zeren, M. (2021). Arkeolojik miras alanlarında koruma, yorumlama ve sunum yaklaşımlarının gelişimi. *Eksen Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 2(2), 54-76.

Cevizoğlu H. ve Tanrıver C. (2023). Eski Smyrna Savunma Duvarları. *Höyük*, (11), 73-88. DOI: 10.37879/hoyuk.2023.1.065

COE, (1969). *European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage*. 4 Aralık 2023, <https://rm.coe.int/1680072318>

COE, (1984). *Arkeoloji ve Planlama Toplantısı Sonuçları (Conclusions of the Colluquy on Archaeology and Planning)*. 3 Aralık 2023, <https://kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/arkeolojiyeni01.pdf>

COE, (1992). *Avrupa Arkeolojik Mirasının Korunması Sözleşmesi (European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage)*. 3 Aralık 2023, <https://kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/arkeolojiyeni03.pdf>

COE, (2000). *Avrupa İyi Uygulama Kodu: "Arkeoloji ve Kent Projesi" (European Code Of Good Practice: "Archaeology And The Urban Project")*. 5 Aralık 2023, <https://kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/arkeolojiyeni04.pdf>

Cook, J. M. (1958/1959). Old Smyrna, 1948-1951, *The Annual of the British School at Athens*, Vol. (53/54), 1-34.

Coruña, D. (26 Mart 2018). *Field Report: Two Days In Gyeongju, South Korea – DAY 2 PART 2.*, Within Striking Distance, 18 Şubat 2024, <https://ittekuru.com/2018/03/26/field-report-two-days-in-gyeongju-south-korea-day-2-part-2-17-february-2018/>.

Davies, M. (2003). *Design in the Historic Environment*. Cathedral Communications Limited, <https://www.buildingconservation.com/articles/design/design.htm>

Derin, Z. (2010). İzmir-Yeşilova Höyüğü'nde yeni bir eğitim yöntemi: zaman yolculuğu. *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, 8(8), 263-274.

Derin, Z. (2020). İzmir-Yeşilova Höyüğü. *İzmir Araştırmaları Dergisi*, (12), 1-10.

Diaz-Andreu, M. ve Champion, T. (1996). *Nationalism and Archaeology in Europe*. Abingdon: Routledge.

Dişli, G. ve Günel, G. (2020). Türkiye’de Gayrimenkul Eski Eserler Anıtlar Yüksek Kurulunun Oluşumu, Gelişimi ve Kararlarının Günümüz İlke Kararlarıyla Kıyaslanması. *GRID - Mimarlık Planlama Ve Tasarım Dergisi*, 3(1), 2-27. <https://doi.org/10.37246/grid.653315>

Doyle White, E. (18 Ağustos 2024). *10 Tips for Visiting the Megalithic Temples in Malta & Gozo*. Archaeology Travel. <https://archaeology-travel.com/travel-tips/visiting-the-megalithic-temples-of-malta-gozo/>.

- Dönertaş, P. ve Şener, Y. S. (2023). Kentsel Arkeolojik Sitlerin Tanımlanması Ve Kavramsal Olarak İrdelenmesi. *Akademik Sanat* (20), 62-75. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2770128>
- Di Pasquale, G. (2005). The Museum of Alexandria: myth and model. In M. Beretta (Ed.), *From Private to Public: Natural Collections and Museums* (1-12). New York Science Publications.
- Erder, C. (2020). *Tarihi Çevre Algısı* (2. Baskı). İstanbul: YEM Yayınları
- Eres, Z. (2013). Arkeolojik Kazı, Koruma, Sergileme Ve Toplum İlişkisi Kırklareli’nde Tarihöncesi Arkeolojik Alanlar Üzerinden Bir Deneyim. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, Eylül-Aralık, (144), 1-30.
- Eres, Z. ve Özdoğan, M. (2016). “Kültür Turizminde Arkeolojik Mirasın Yeri: Türkiye'deki Arkeolojik Alanlar Üzerinden Bir Değerlendirme”. In Nezih Başgelen (Ed.), *Mimari ve Arkeolojik Koruma Kültürü Üzerine Yazılar* içinde (115-155). Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Erdem, A., Gürgen K. ve Ongar, B. (2019). Bayraklı Höyüğü Erken Tunç Çağı Tabakalarına Dair İlk Bakış, In Göncü, H., Ersoy, A., Akar-Tanrıver, D. S. (Ed.), *Smyrna/İzmir Kazı ve Araştırmaları III* içinde (39-47). İstanbul: Ege Yayınları.
- Erkartal, Ö. P. ve Özuer, O. M., (2016). Tarihi Dokuyu Taklit Etme/Yok Sayma?. In Ş. Ö. Gür, A. N. Evcil, P. Ö. Erkartal (Ed.), *Fill In The Blanks, Fener- Balat Workshop* içinde (145-155). İstanbul.
- Ertüzün, B. (2017). *Eski Smyrna (Bayraklı) Arkaik Dönem Sivil Mimarisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Ertüzün, B. (2021). Yeni Araştırmalar Işığında Eski Smyrna Arkaik Dönem Sivil Mimarisinin Değerlendirilmesi. *TÜBA-AR Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi*, (28), 187-210. <https://doi.org/10.22520/tubaar.2021.28.010>

Gündüz, O., Kayın, E. ve Köşklük, N. (2002). Bayraklı Tepekule Höyüğü'nde Kazıevi Tasarımı. *Ege Mimarlık*, (43), 39-42.

Golden City Gyeongju, (1 Aralık 2016). *What's New In Gyeongju*, 23 Haziran 2024, https://www.gyeongju.go.kr/open_content/english/page.do?step=258&parm_bod_uid=108141&srchEnable=1&srchKeyword=&srchSDate=&srchColumn=&srchVoteType=-1&pageOrder=0&parm_mnu_uid=0&pageNo=5&srchBgpUid=-1&pagePrvNxt=1&pageRef=0&srchEDate=&mnu_uid=1371&

Han, J. (2021). Representational and Authentic: Sustainable Heritage Message through Architectural Experience in the Case of Bernard Tschumi's Acropolis Museum, Athens. *Sustainability*, 13 (20). <https://doi.org/10.3390/su132011369>

Heritage Malta, (2009). *Annual Report*. 16 Temmuz 2024, <https://heritagemalta.mt/app/uploads/2022/01/annual-report-2009.pdf>

Heritage Malta (2009). *Enhancing The Visitor Experience In The Ġgantija Heritage Park World Heritage Site*. 15 Temmuz 2024, https://competitionline-content.com/17xx/1711_01_DesignContestBRIEF.pdf

Heritage Malta, (2011). *The Megalithic Temples of Malta World Heritage Site Management Plan 2012-2017*. 16 Temmuz 2024, <https://heritagemalta.mt/app/uploads/2024/02/Megalithic-Temples-Management-Plan-2012-17.pdf>

Heritage Malta, (2013). *Annual Report*. 16 Temmuz 2024, <https://heritagemalta.mt/app/uploads/2022/01/annual-report-2013.pdf>

Heritage Malta, (2022). *Access Statement for the Ġgantija Temples Heritage Park 2022*. 16 Temmuz 2024, https://heritagemalta.mt/app/uploads/2022/06/MTA-Access-Statement_Ggantija-Temples_2022.pdf

Hoepfner, W. (1999). Klasik Dönem’de Konut ve Toplum. In Y. Sey (Ed.), *Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme* içinde (155-164). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

ICOMOS, (1931). *Atina Tüzüğü (Carta Del Restauo)*. 3 Aralık 2023, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0660878001536681682.pdf

ICOMOS, (1964). *Venedik Tüzüğü (Venice Charter)*. 3 Aralık 2023, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf

ICOMOS, (1967). *Quito Normları: Sanatsal ve Mimari Değeri olan Anıt ve Arazilerin Korunması ve Kullanımına İlişkin Toplantının Son Raporu (Final Report of the Meeting on the Preservation and Utilization of Monuments and Sites of Artistic and historical Value)*. 2 Aralık 2023, <https://www.icomos.org/en/resources/charters-and-texts/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/168-the-norms-of-quito>

ICOMOS, (1972). 3. *ICOMOS Genel Kurulu Çağdas Mimarinin Eski Yapı Gruplarının İçine Sokulmasına İlişkin Sempozyum İlke Kararları (Resolutions of the Symposium on the introduction of contemporary architecture into ancient groups of buildings, at the 3rd ICOMOS General Assembly)*. 2 Aralık 2023, <https://www.icomos.org/public/publications/93towns7e.pdf>

ICOMOS (1975). *Amsterdam Bildirgesi (The Declaration of Amsterdam)*. 3 Aralık 2023, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0458320001536681780.pdf

ICOMOS, (1987). *Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü (The Washington Charter)*. 4 Aralık 2023, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0627604001536681570.pdf

ICOMOS, (1990). *Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü (Charter for the Protection and Management of the Archaeological Heritage)*. 3 Aralık 2023,
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0574229001536913919.pdf

ICOMOS, (1994). *Nara Özgünlük Belgesi (The Nara Document on Authenticity)*. 3 Aralık 2023,
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0756646001536913861.pdf

ICOMOS, (1990). *ICOMOS Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü*. 4 Mart 2024,
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0574229001536913919.pdf

ICOMOS, (1996). *Principles for the Recording of Monuments, Groups of Buildings and Sites*. 4 Aralık 2023,
https://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0057762001587380182.pdf

ICOMOS, (1999). *Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü (Charter on the Built Vernacular Heritage)*. 4 Aralık 2023,
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0464062001536913566.pdf

ICOMOS, (2003). *Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu için İlkeler*. 4 Aralık 2023,
https://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0033791001536913477.pdf

ICOMOS, (2005). *Miras Yapılarının, Ören Yerlerinin ve Alanlarının Muhafaza Edilmesi ile ilgili Xi'an Deklarasyonu (Xi'an Declaration on the Conservation of the Setting of Heritage Structures, Sites and Areas)*. 3 Aralık 2023,
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0931541001587380534.pdf

ICOMOS, (2008a). *The Quebec Declaration on the Preservation of the Spirit of the Place*. 4 Aralık 2023,
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0931825001587380615.pdf

ICOMOS, (2008b). *ICOMOS Charter on Cultural Routes (ICOMOS Kültürel Rotalar Tüzüğü)*. 4 Aralık 2023,
https://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0623812001536913379.pdf

ICOMOS, (2008c). *ICOMOS Charter on the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites (Kültürel Miras Alanlarının Algılanması ve Sunumu Tüzüğü)*. 4 Aralık 2023,
https://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0066198001536912401.pdf

ICOMOS, (2010a). *ICOMOS New Zealand Charter for the Conservation of Places of Cultural Heritage Value*. 4 Aralık 2023,
https://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0046089001587381728.pdf

ICOMOS, (2010b). *Lima Declaration for Disaster Risk Management of Cultural Heritage*. 4 Aralık 2023,
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0621998001587380717.pdf

ICOMOS, (2011). *Tarihi Kent ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimi için Valetta İlkeleri (The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas)*. 5 Aralık 2023,
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0592931001536912260.pdf

ICOMOS, (1981, 2013). *The Australia ICOMOS Charter for the Conservation of Places of Cultural Significance - (The Burra Charter)*. 4 Aralık 2023,
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0795934001587381516.pdf

ICOMOS, (2015). *Recommendations of the First International Conference of ICOMOS on Archaeological Parks and Sites*. 4 Aralık 2023,
<https://whc.unesco.org/document/135364>

ICOMOS, (2017a). *ICOMOS-IFLA Principles Concerning Rural Landscapes as Heritage*. 4 Aralık 2023, https://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0887771001560505611.pdf

ICOMOS, (2017). *Salalah Guidelines for the Management of Public Archaeological Sites*. 4 Aralık 2023, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0950831001587379455.pdf

ICOMOS, (2021). *ICOMOS Heritage and the Sustainable Development Goals: Policy Guidance for Heritage and Development Actors*. 2 Aralık 2023, https://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0887771001560505611.pdf

İki Artı Bir Mimarlık (b.t.). *Nif Dağı Ziyaretçi Merkezi*. 4 Ekim 2024, <https://www.ikiartibir.com.tr/portfolio-item/nif-dagi-ziyaretci-merkezi/>

İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (b.t.). *Notion (Menderes)*. 1 Ekim 2024, <https://izmir.ktb.gov.tr/TR-210597/notion--menderes.html>

İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (b.t.). *Nif Dağı Kazı Evinin Teslim Töreni Gerçekleşti*. 4 Ekim 2024, <https://izmir.ktb.gov.tr/TR-76673/nif-dagi-kazi-evinin-teslim-toreni-gerceklesti.html>

İzmir Time Machine, (b.t.). *Eski Smyrna Höyüğü*. 21 Ağustos 2024, <https://izmirtimemachine.com/izmir/eski-smyrna-hoyugu/>

Jiménez, M. (b.t.). *Teotihuacan*. 10 Temmuz 2024, <https://www.khanacademy.org/humanities/art-americas/early-cultures/teotihuacan/a/teotihuacan>

Kadioğlu, M., Özbil, C., Kerschner, M., Ergin, H., Gülgönül, S., Yenice, G., Polat, Y., Tamsü Polat, R., Köşgeroğlu, E. ve Adak, M. (2015). 2014 Yılı Teos Kazı Çalışmaları (5. Sezon). 37. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, C3, Ankara, (451-478).

Kadioğlu, M., Özbil, C., Adak, M., Gençler Güray, Ç., Polat, Y., Ergin, H., Tamsü Polat, R., Yenice, G. ve Pala, C. (2016). 2015 Yılı Teos Kazı Çalışmaları (6.Sezon). 38. Kazı Sonuçları Toplantısı, C2, Ankara, (485-508).

Karabağ, N. E. (2008), *Çok Katmanlı Kentlerdeki Tarihsel Sürekliliğin Çözümlenerek Korunması İzmir Örneği* [Doktora Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

Keskin, Y. ve Tanaç Zeren, M. (2018). Arkeolojik Alanlarda Bir Sunum Yöntemi Olarak “Arkeoparklar”. *Journal of Architectural Sciences and Applications*, 3(2), 110-124. <https://doi.org/10.30785/mbud.439805>

Kim, S. (2023). Culture Content based on Traditional Culture resources in the Andong area. *Journal of Oriental Studies*, 104 (1), 118–126. <https://doi.org/10.26577/JOS.2023.v104.i1.014>

Kuban, D., (2000). *Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu, Kuram ve Uygulama* (1.Baskı). İstanbul: YEM Yayınları.

Letullier, F. (2008). *Pre-Hispanic City of Teotihuacan (Mexico)*. 17 Şubat 2024, <https://whc.unesco.org/en/documents/109513>

Lino Bianco & Associates, Heritage Malta (2004). *Project Description Statement, Hagar Qim and Mnajdra Temples Conservation and Interpretation Project*. 14 Şubat 2024. https://www.um.edu.mt/library/oar/bitstream/123456789/45114/1/Hagar_Qim_and_Mnajdra_temples_conservation_and_interpretation_project.pdf

Madran, E. (1985). Osmanlı Devletinde "Eski Eser" ve "Onarım" Üzerine Gözlemler. *BELLETEN*, 49(195), 503-546.

Madran, E. ve Özgönül, N. (2011). Kültürel ve doğal değerlerin korunması (2.Baskı). TMMOB Mimarlar Odası.

Matos Moctezuma, E. (2014). Proyectos a escala humana: Museo del Templo Mayor y Museo de Sitio de Teotihuacan. *Gaceta De Museos*, (57), 44–49.

<https://www.revistas.inah.gob.mx/index.php/gacetamuseos/article/view/547>

McGuire, R. H. (2008). *Archaeology as Political Action*. Berkeley: University of California Press.

MEDIATECA INAH, (b.t.). *Museo de la Cultura Teotihuacana*. 17 Şubat 2024, https://mediateca.inah.gob.mx/islandora_74/islandora/object/museo%3A1530.

Mendizábal, T., (1999). Current Archaeological Research in Panamá Viejo, Panamá. *Papers from the Institute of Archaeology*. 10, 25-36. <https://doi.org/10.5334/pia.138>

Miltner, H. ve Miltner, F. (1932). Bericht über eine Voruntersuchung in Alt-Smyrna, *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes*, XXVII, (127-189).

Morgan, C. ve Eddisford, D. (2015). Dig Houses, Dwelling, and Knowledge Production in Archaeology. *Journal of Contemporary Archaeology*, 2(1), 169–193. <https://doi.org/10.1558/jca.v2i1.22331>

Nicholls, R. V., (1958/1959). “Old Smyrna: The Iron Age Fortifications and Associated Remains on the City Perimeter”, *BSA*, 53/54, 35–137.

Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi (b.t.). *Kazı Evi*. 4 Ekim 2024, <https://www.nifolympus.com/kaz-evi>

Notion Arkeoloji Projesi, (b.t.). *Kazı Evi*. 1 Ekim 2024, <https://sites.lsa.umich.edu/notionproject-turkish/current-projects/excavation-house/>

Notion Arkeoloji Projesi, (b.t.). Notion Arkeoloji Projesi. 1 Ekim 2024, <https://sites.lsa.umich.edu/notionproject-turkish/>

- Ozar, Y. (2016). Arkeolojik Sit Alanlarına İlişkin Mevzuatın Esnetilmesi: Yapılaşma Girişimleri. In S. Ada (Ed.), *Kültür Politikaları ve Yönetimi Araştırma Merkezi (KPY) Yıllık 2016, Kültürün Bağımsız Cumhuriyeti içinde* (176-181). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,.
- Örnek Özden, E. (2006). 'Kentsel Sit Alanı' İlanı 'Mutlak Korunuyor' Anlamına Geliyor Mu?. *Journal Of The Faculty Of Engineering And Architecture Of Gazi University* , 21 (4), 651-660.
- Özkan, G. (2022). *Mimari Buluntuların Korunması ve Onarılması Malzeme, Sorunlar ve Temel Uygulamalar. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.*
- Paisiou, S. (2012). Four performances for the New Acropolis Museum. *Geographica Helvetica*, 66 (1), 33–41. <https://doi.org/10.5194/gh-66-33-2011>
- Pasin, B. ve Varinlioğlu, G. (2018). Arkeolojik Çevre Bağlamında Yeni Yapı Tasarımı. *Yedi*, (20), 173-182. <https://doi.org/10.17484/yedi.426497>
- Patronato Panama Viejo, (b.t.). *Sitio Arqueologico*. 12 Şubat 2024, <https://www.patronatopanamaviejo.org/sitio-arqueologico/>
- Patronato Panama Viejo, (b.t.). *Sitio Arqueologico, Museo de la Plaza Mayor*. 12 Şubat 2024, <https://www.patronatopanamaviejo.org/sitio-arqueologico/#museo>
- Patronato Panama Viejo, (b.t.). *Visítanos*. 12 Şubat 2024, <https://www.patronatopanamaviejo.org/visitanos/#visita>
- Pueblos Magicos. (b.t.). *Museo di Sitio de la Cultura Teotihuacana*. 7 Temmuz 2024, <https://www.pueblosmagicos.travel/directorios/atractivos/museo-de-sitio-de-la-cultura-teotihuacana#!>

- Psaila, S. (b.t.). *Interpretation Centre*. 16 Temmuz 2024.
<https://artsandculture.google.com/asset/interpretation-centre/WQHO0P1NaoQIFw>
- Psaila, S. (b.t.). *Outside modern structure – detail*. 16 Temmuz 2024.
<https://artsandculture.google.com/asset/outside-modern-structure-detail/kgGv7lFAMYiX2A>
- Renfrew, C. ve Bahn, P. (2020). *Arkeoloji Kuramlar, Yöntemler ve Uygulama* (2. Baskı). İstanbul: Homer Kitabevi
- Roosevelt, C. H., Kaner, T. ve Luke, C. (2024). Kaymakçı Arkeoloji Projesi: 2022 Yılı Kazı ve Araştırma Sonuçları. 43. Kazı Sonuçları Toplantısı, C3, Ankara (275).
- RVTR, (b.t.). *Notion Excavation House*. 1 Ekim 2024,
<https://www.rvtr.com/projects/notion-excavation-house>
- Sacnhez Q., D. E. (12 Şubat 2024). *Museo De La Plaza Mayor*. Lacabanga.
<https://lacabanga.com/museo-de-la-plaza-mayor/>
- Shanks, M. ve R. H. McGuire. (1996). “*The Craft of Archaeology*.” *American Antiquity* 61(1): 75–88.
- Shaw, W. M. K. (2015). *Osmanlı Müzeciliği Müzeler Arkeoloji ve Tarihin Görselleştirilmesi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sönmez, A. ve Tanaç Zeren, M. (2022). *Architectural Projects Prepared Through National or International Design Project Competitions on Archaeological Sites as Contemporary Additions*. *Proceedings of the International Conference of Contemporary Affairs in Architecture and Urbanism-ICCAUA*, 5(1), 636–647.
<https://doi.org/10.38027/ICCAUA2022EN0151>

Studio Evren Başbuğ, (6 Ekim 2020). *Bayraklı Smryna Street*. 4 Mart 2024, <https://www.studioevrenbasbug.com/post/bayrakli-smryna-street>

Studio Evren Başbuğ (25 Mart 2020). *Yeşilova Höyük Visitor Center*. 4 Mart 2020, <https://www.studioevrenbasbug.com/post/yesilova-hoyuk-visitor-center>

Sullivan, S. (1997). A Planning Model for the Management of Archaeological Sites, in De la Torre, M. (ed.) *The Conservation of Archaeological Sites in the Mediterranean Region. An International Conference Organised by the Getty Conservation Institute and the J. Paul Getty Museum*, 6-12 May 1995. Los Angeles: Getty Conservation Institute, (15-27).

Tanaç Zeren, M. ve Uyar, O. (2010). Arkeolojik Alanlarda Koruma Çatıları Ve Gezi Platformlarının Düzenlenmesi Kriterleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi*, 12(2), 55-64. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/589405>

Tanaç Zeren, M. (2010). *Tarihi Çevrede Yeni Ek ve Yeni Yapı Olgusu, Çağdaş Yaklaşım Örnekleri*. Yalın Yayıncılık.

Tanrıver, C. (2022). Homer's Homeland. Dr. Ayşe Yetişkin Kubilay, In Kilby, S., Biçer, E., & Green, K. (Ed.), *A Journey to the Homeric Landscape Smyrna* içinde (19-23). Doubletriangle Troas Production SRL.

Tanrıver, C., Ertüzün, B., Erdem Otman, A. Ü. ve Akar-Tanrıver, D. (2022). "ESKİ SMYRNA (BAYRAKLI ÖREN YERİ) KAZISI 2019-2020", *2019-2020 Yılı Kazı Çalışmaları*, C1, Ankara, 495-512.

Tanrıver, C., Ertüzün, B., Erdem, A. Ü. ve Akar-Tanrıver, D. (2023). "ESKİ SMYRNA (BAYRAKLI ÖREN YERİ) KAZISI 2021 YILI ÇALIŞMALARI", 42. Kazı Sonuçları Toplantısı, C2, Ankara, 53-68.

Tarek Waly Center Architecture & Heritage, (b.t.). *Giza Pyramids Plateau Site Development*, 14 Temmuz 2024, <https://walycenter.org/en/heritage-13/10-heritage/heritage-planning/387-giza-pyramids-plateau-site-development>.

Tarek Waly Center Architecture & Heritage, (2023). *Management plan for the World Heritage Site of Memphis and its Necropolis*, 14 Temmuz 2024, <https://walycenter.org/en/memphis-management-plan>.

Taşçı, B. ve Akyüz Levi, E. (2016). Kent İçi Arkeolojik Alanlarda Kalıntıların Sunumuna İlişkin Yaklaşımlar: Foça Örneği. *IDEALKENT*, 7(19), 588-627.

Teos Arkeoloji, (b.t.). *2017 Yılı Teos Kazı Ekibi*. 21 Aralık 20212, <http://www.teosarkeoloji.com/2017-yili-teos-kazi-ekibi>

T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, (1998). *572 nolu I. ve II. Derecede Arkeolojik Sit Alanlarındaki Ören Yerlerinde Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Sergilenmesine Yönelik Mekanların Oluşturulması İlke Kararı*. 1 Aralık 2023, <https://teftis.ktb.gov.tr/yazdir?bcbe914177acf38cd9814b68d57cafa4>

T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, (1999a). *658 nolu Arkeolojik Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları İlke Kararı*. 1 Ocak 2023, <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263742/658-nolu-ilke-karari-arkeolojik-sitler-koruma-ve-kullanma-kosullari.html>

T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, (1999b). *665 nolu Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları ile Koruma Alanları ve Sit Alanları Üzerine Konulacak Her türlü Işıklı ve Işıksız Tabelalar ile Çevresinde Yapılacak Donanımlar İlke Kararı*. 1 Aralık 2023, <https://teftis.ktb.gov.tr/yazdir?6A73A3A85F3CE049AB69B793A2A037F2>

T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, (2005a). 702 nolu “Kentsel Arkeolojik Sit Alanları Koruma ve Kullanma Koşulları” İlke Kararı. 2 Aralık 2023, <https://korumakurullari.ktb.gov.tr/Eklenti/18352,702-nolu-ilke-kararipdf.pdf?0>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2005b). Alan Yönetimi İle Anıt Eser Kurulunun Kuruluş Ve Görevleri İle Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. 2 Aralık 2023, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=9637&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2005). Arkeolojik Kazılarda ve Kazı Alanlarında Yapılacak Düzenleme, Restorasyon ve Konservasyon Proje ve Uygulamalarında Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönerge. 2 Aralık 2023, <https://teftis.ktb.gov.tr/yazdir?50FF0EE08E65A507253BD5CED00F7291>

T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, (2006). 714 nolu İlke Kararı. 1 Aralık 2023, <https://teftis.ktb.gov.tr/yazdir?CF09E19E409F60321B97395616984A4F>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, (2008). 745 nolu  ren Yerleri ve  ren Yerlerinde Bulunan Arkeolojik Taşınmaz Kültür Varlıklarının, Bakanlıkça Tüzel Kişilere 5225 ve 5228 sayılı Kanunlar Kapsamında Kullandırılabilceği Hakkında İlke Kararı. 2 Aralık 2023, <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263771/745-nolu-ilke-karari--oren-yerleri-ve-oren-yerlerinde-bulunan-arkeolojik-tasinmaz-kultur-varliklarinin--bakanlikca-tuzel-kisilere-5225-ve-5228-sayili-kanunlar-kapsaminda-kullandirilabilecegi-hakkinda-ilke-karari.html>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2020). *Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Yapılacak Yüzey Araştırması, Sondaj ve Kazı Çalışmalarının Yürütülmesi Hakkında Yönerge*. 2 Haziran 2024, <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-251757/kultur-ve-tabiat-varliklariyla-ilgili-yapilacak-yuzey-arastirmasi-sondaj-ve-kazi-calismalarinin-yurutulmesi-hakkinda-yonerge.html>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2021). *Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik*. 1 Aralık 2023, <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-299476/alan-yonetimi-ile-anit-eser-kurulunun-kurulus-ve-gorevleri-ile-yonetim-alanlarinin-belirlenmesine-iliskin-usul-ve-esaslar-hakkinda-yonetmelikte-degisiklik-yapilmasina-dair-yonetmelik.html>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (b.t.). *Ulusal Yönetim Planları*. 18 Ağustos 2024, <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-204384/ulusal-yonetim-planlari.html>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2022). *İzmir Tarihi Liman Kenti Alan Yönetim Planı*. 2 Aralık 2023, <https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/102377,uyp---izmir-tarihi-liman-kenti-yonetim-planipdf.pdf?0>

Tuna, N. (2000). Kentsel Arkeoloji zerine. *İDOL*, (7), 7-13.

Tuna, N. (2020). Türkiye’de Kentsel Arkeoloji zerine Yeniden Düşünmek. *Arkeoloji ve Sanat*, (165) 87-92.

Turak, . (2017). Eski Roma Uygarlığı Ve Heykel: Yağma – Koleksiyonculuk. *TÜBA-AR Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi* (21), 135-145.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri, (b.t.). *Çağdaş*, 20 Temmuz 2024, <https://sozluk.gov.tr/?ara=%C3%A7a%C4%9Fda%C5%9F>.

UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, (b.t.). *UNESCO Dünya Mirası Listesi*, 2 Mart 2024, <https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-Dünya-Mirası-Listesi>

Uçar, A. ve Ömercioğlu, H.T. (2018). Yeniden İnşa Problematiği ve Arkeolojik Alanların Sunumu. *ATA Planlama ve Tasarım Dergisi*, 2(1), 21-28.

Uluslan, E. (2016). Türkiye’de Kültürel Miras Alanlarında Yönetim Planlaması Deneyimi. *IDEALKENT*, 7(19), 372-401.

Uluslan, E. ve Yıldırım, A. E. (2016). Temsili, Dengeli ve Güvenilir Bir Liste İçin: Türkiye’nin Dünya Mirası Adaylıklarının Gözden Geçirilmesi. *IDEALKENT*, 7(19), 444-473.

Uluslan, E. (2023). Kültürel Miras Yönetim Planlaması Kavramsal Çerçevesi ve İlgili Lisansüstü Araştırmalar Üzerine Bir İnceleme. *Planlama*, 33(1), 40-57 <https://doi.org/10.14744/planlama.2022.93276>

UNESCO, (1956). *Arkeolojik Kazılara Uygulanabilir Uluslararası Prensipler Hakkında Tavsiye Kararı (Recommendation on International Principles Applicable to Archaeological Excavation)*. 4 Aralık 2023, https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/23839/mod_resource/content/1/ARKEOLOJİK%20KAZILARA%20UYGULANABİLİR%20ULUSLARARASI%20PRENSİPLER%20HAKKINDA.pdf

UNESCO, (1972). *Dünya Kültürel Ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi*. 1 Aralık 2023, <https://www.unesco.org.tr/Pages/161/177>

UNESCO, (1976). *Nairobi Tavsiyesi (Recommendation concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas)*. 5 Aralık 2023, <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/recommendation-concerning-safeguarding-and-contemporary-role-historic-areas>

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, (b.t.). *UNESCO*. 4 Ocak 2024, <https://www.unesco.org.tr/Pages/96/2/UNESCO>

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, (b.t.). *Türkiye'nin Dünya Miras Alanları*. 5 Mayıs 2022, https://www.unesco.org.tr/Content_Files/Content/Yayinlar/dma.pdf

UNESCO World Heritage Convention, (b.t.). *The World Heritage Convention*. 8 Haziran 2024, <https://whc.unesco.org/en/convention/>.

UNESCO World Heritage Convention (b.t.). *The Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*. 20 Haziran 2024, <https://whc.unesco.org/en/guidelines/>.

UNESCO World Heritage Convention, (b.t.). *World Heritage List Statistics*. 18 Şubat 2024, <https://whc.unesco.org/en/list/stat#s6>.

UNESCO World Heritage Convention, (b.t.). *World Heritage Committee 2024*. 18 Şubat 2024, <https://www.unesco.org/en/world-heritage/committee-2024>

UNESCO World Heritage Convention, (b.t.). *Archaeological Site of Panamá Viejo and Historic District of Panamá*. 12 Şubat 2024, <https://whc.unesco.org/en/list/790/>.

UNESCO World Heritage Convention, (b.t.). *Acropolis, Athens*. 12 Şubat 2024, <https://whc.unesco.org/en/list/404/>.

UNESCO World Heritage Convention, (b.t.). *Megalithic Temples of Malta*. 12 Şubat 2024, <https://whc.unesco.org/en/list/132/>.

UNESCO World Heritage Convention, (b.t.). *Pre-Hispanic City of Teotihuacan*. 17 Şubat 2024, <https://whc.unesco.org/en/list/414>.

UNESCO World Heritage Convention, (b.t.). *Gyeongju Historic Areas*. 18 Şubat 2024, <https://whc.unesco.org/en/list/976/>.

UNESCO World Heritage Convention, (b.t.). *Memphis and its Necropolis – the Pyramid Fields from Giza to Dahshur*. 14 Temmuz 2024, <https://whc.unesco.org/en/list/86>.

UNESCO World Heritage Convention, (b.t.). *Country Report: State of Conservation of the World Heritage Property, “Archaeological Site of Panamá Viejo and Historic District of Panamá (Panamá) (C 790bis)”*. 12 Şubat 2024, <https://whc.unesco.org/en/list/790/documents/>

UNESCO World Heritage Convention, Mission Reports, (2022). *Report on the Joint WHC/ICOMOS Reactive Monitoring Mission to Memphis and its Necropolis, 15-19 February 2022*. 14 Temmuz 2024, <https://whc.unesco.org/en/list/86/documents/>

Vella Lenicker, S. (2010). *Ğgantija Design Competition*, The Architect, 6, <https://kamratalperiti.org/wp-content/uploads/tA051.pdf>.

Visit Korea, (6 Ağustos 2024). *Hwangryongsa Tarih ve Kültür Merkezi*. 8 Ağustos 2024, <https://access.visitkorea.or.kr/ms/detail.do?cotId=dac403db-de69-48b2-a74a-39fff84cf543#tabBtn02>

Yalın Mimarlık, (b.t.). *Troya Müzesi*. 5 Ocak 2024, <https://yalin-mimarlik.com/projeler/troya-muzesi>

1973 tarihli 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu. (b.t.). 2 Aralık 2023, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14527.pdf>.

1983 tarihli 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, (b.t.). 2 Aralık 2023, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2863.pdf>

9 Pyramids Lounge [@9pyramidslounge]. (18 Mayıs 2023). *“Tell us which is your favorite the indoors or the outdoors area?”* [Fotoğraf]. Instagram.

https://www.instagram.com/p/CsYcS_frujd/

9 Pyramids Lounge [@9pyramidslounge]. (27 Nisan 2023). *“Bond with the great land of our ancestors and relive the dining simplicity at our desert outdoor area.”* [Fotoğraf]. Instagram.

<https://www.instagram.com/p/CriqCeARiJd/>

9 Pyramids Lounge [@9pyramidslounge]. (5 Temmuz 2023). *“A breathtaking panoramic view of the pyramids.”* [Fotoğraf]. Instagram.

<https://www.instagram.com/p/CurNrD0RPgY/>

9 Pyramids Lounge [@9pyramidslounge]. (5 Ekim 2023). *“Escape the ordinary and immerse yourself in extraordinary view at our indoor lounge.”* [Fotoğraf]. Instagram.

<https://www.instagram.com/p/CyA73agItE9/>